

วารสารพุทธมัคค์

JOURNAL OF BUDDHAMAGGA

ISSN 2630-0788 ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2563

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิกลีตาราม

ราคาเล่มละ 100 บาท

วารสารพุทธมคค์
JOURNAL OF BUDDHAMAGGA

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563)
Vol. 5 No. 2 (July – December 2020)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดทำวารสารพุทธมคค์ให้เกิดขึ้นในสำนักเรียน
2. เพื่อปรับปรุงและพัฒนาวารสารพุทธมคค์ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI
3. เพื่อให้มีวารสารที่ได้มาตรฐานสำหรับตีพิมพ์ผลงานของบุคลากรภายในและภายนอกสำนักเรียน

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) สำนักงานวารสารพุทธมคค์ ภูมิคุณแม่ชาลิ้ง
ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700
โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระเทพปัญญามุนี
พระราชติลก, ดร.
พระมหาสมาน ธมฺมวชิโร
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์

เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
ประธานกรรมการบริหารการศึกษา
อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
ศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสยาม
รองเสนาธิการกรมยุทธศึกษาทหารเรือ

บรรณาธิการวารสาร

พระมหาหมื่นวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิบุณโณ
ดร.มนัสวี ศรีนนท์
ดร.ธเนศ เกษศิลป์
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม
นายครรชิต มีซ่อง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยนวมินทราชินี
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
โรงเรียนอัสสัมชัญ

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระมหาบุญนา ฐานวีโร, ผศ.ดร.
พระครูปลัดสุวรรณ์ จันทมโม, ดร.
พระมหาวิโรจน์ ญาณวีโร, ดร.
พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.

พระสุขุม สุขวฑฒโก, ผศ.

รศ.วิรัตน์ กางทอง
รศ.ศรชัย ท้าวมิตร
ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชญาณนท์

ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง

ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน
ผศ.ดร.ภาสิต สุขวรรณดี

ผศ.ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์
ผศ.ดร.ปิ่นณพงค์ วงศ์นาศรี

ผศ.ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี
ผศ.ดร.บารมี อริยะเลิศเมตตา
ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พนักงานเกษียณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พนักงานเกษียณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดร.ชวลิต ไหลรินทร์	พนักงานเกษียณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.กฤตสุขิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ทวี เลี้ยวประโคน	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.กำธร เพี้ยเอี้ย	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ธารินี กิตติกาญจน์โสภณ	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ดร.เมธา หริมเทพาธิป	สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
ดร.ธานี สุวรรณประทีป	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส
ดร.พูนศักดิ์ กมล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ดร.เพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ
ดร.สมเจต หลวงกัน	นักวิชาการศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	นักวิชาการศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
ดร.กัญญภัค แม็กกี้	นักวิชาการศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
ดร.อรพรรณ สุชาติกุลวิทย์	นักวิชาการอิสระ ด้านศาสนาและปรัชญา

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

นายอริย์ธัช เลิศอมรไชยกิจ	นางสาวพรทิพย์ พุทธิกิตติวงศ์
---------------------------	------------------------------

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170
โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับที่ 2 ที่จัดพิมพ์เผยแพร่ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 นี้ ทางวารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ได้รับการประสานส่งบทความจาก นักวิจัย นักวิชาการ และผู้สนใจเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ในนามบรรณาธิการวารสารจึงขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความเชื่อถือและเชื่อมั่นไว้ ณ โอกาสนี้ ส่วนการบริหารจัดการวารสารของกองบรรณาธิการก็ยังคงไว้ซึ่งมาตรฐานตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI อย่างเคร่งครัดและเข้มข้นเหมือนเดิม โดยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 2 รูป/คน ประเมิน 1 บทความ และผู้ทรงคุณวุฒิ 1 รูป/คน จะประเมินบทความได้เพียง 1 บทความเท่านั้นในวารสารแต่ละฉบับ

วารสารพุทธมัตถ์ฉบับนี้ได้นำเสนอผลงานของนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ที่น่าสนใจดังนี้

1. แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย (A Guideline to Prevent Buddhist Discipline Violation for monks in Thai Society) โดย พระมหาบุญส่ง สิริภทโท และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย **พบว่า** สภาพปัญหาการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทยเกิดจากปัจจัย 3 ประการ คือ 1) การไม่รู้พระวินัย 2) การไม่ปฏิบัติตามพระวินัย 3) การตีความพระวินัยต่างกัน โดยมีสาเหตุจากการศึกษาและการปกครองคณะสงฆ์ ความสัมพันธ์กับอุบาสก อุบาสิกา และสภาพสังคมไทยเปลี่ยนไป ผลร้ายแรงที่สุดของการละเมิดพระวินัย คือ อาบัติปาราชิก เกี่ยวข้องกับความผิด 4 อย่าง คือ 1) เสพเมถุน 2) ลักของของคนอื่นที่มีราคา 5 มาสก 3) จงใจฆ่ามนุษย์ และ 4) อวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยโดยภาพรวม 1) ฝ่ายพระสงฆ์ ภิกษุต้องป้องกันตนเองด้วยหลักธรรมคือ หิริและโอตตปละ สติ สัมปชัญญะ สร้างสมณสัญญา คณะสงฆ์ คือ คณะสงฆ์ผู้ใกล้ชิดคอยแนะนำ บอกสอน ประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง คณะสงฆ์ผู้ปกครอง มีอำนาจหน้าที่ปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และพระวินัย 2) ฝ่ายฆราวาส คอยช่วยป้องกัน สอดส่องดูแล

2. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท (THE WAY OF LIFE QUALITY IMPROVEMENT BASED ON THE PRINCIPLE OF THE SACRIFICE OF A BODHISATVA REGARDING TO THERAVADA BUDDHISM) โดย พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย **พบว่า** รูปแบบความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมี 5 รูปแบบ คือ ความเสียสละทรัพย์ ความเสียสละบุตรธิดา ความเสียสละภรรยา ความเสียสละอวัยวะ และความเสียสละชีวิต และความเสียสละดังที่กล่าวมานี้มี 3 ระดับบารมี คือ ทานบารมี ทานอุปบารมี ทานปรมัตถบารมี ด้านหลักธรรมเกี่ยวกับความเสียสละพบว่า มีธรรมหลักประกอบด้วย ทศบารมี และธรรมสนับสนุนซึ่งประกอบด้วย อกุศลมูล เบญจศีล เบญจธรรม สัทธา 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 บุญกิริยาวัตถุ 10 และด้านแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตพบว่าพระโพธิสัตว์ใช้หลักบารมี 10 ประการ ซึ่งประกอบด้วย ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจะบารมี อธิฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี เป็นคุณธรรมหลักที่ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านกายและทรัพยากร ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา โดยใช้บารมีต่าง ๆ ได้แก่ ทานบารมี และศีลบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านกายและทรัพยากร เนกขัมมบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี และอธิฐานบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ สัจจะบารมีและเมตตาบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสังคม ปัญญาบารมีและอุเบกขาบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านปัญญา

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง

ในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร (STRATEGY DEVELOPMENT ON SELF-CARE BEHAVIORS OF THE ELDERLY WITH HYPERTENSION IN LEABKHONGMON COMMUNITY LATKRABANG DISTRICT BANGKOK) โดย วรรณรักษ์ หนูเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พบว่า การสร้างยุทธศาสตร์ครั้งนี้ได้ซื้อวิทยุทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและกลยุทธ์ครอบคลุมประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ด้านได้แก่ ด้านการบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน การคลายเครียดและการรักษา นำไปสู่การทดลองส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติตัวดูแลสุขภาพตนเองได้เพิ่มขึ้นเหมาะสมกับบริบทและประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ ภาพรวมได้รับการประเมินในระดับดีมาก

4. ความสัมพันธ์ระหว่างคอง 14 กับหลักทศพิธราชธรรมที่มีต่อการส่งเสริมการปกครอง (THE RELATIONS BETWEEN KONG 14 AND ROYAL VIRTUES TOWARDS PROMOTION OF GOVERNMENT) โดย พระปลัดธีระพงษ์ สุชีโต และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น สรุปว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคอง 14 กับทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งจากการศึกษาความเป็นมาของคอง 14 ซึ่งเป็นจารีตประเพณีของชาวอีสานโบราณ โดยเฉพาะแนวทางการปฏิบัติของผู้ปกครอง และรูปแบบการปกครอง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออีสานโบราณพบว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเจริญเติบโตในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างด้านการเมืองการปกครอง ที่กษัตริย์ได้นำเอาหลักธรรมหลักธรรมคำสั่งสอนมาเป็นรากฐานในการบริหารและกำหนดควบคุมคนในสังคมอีสานโบราณที่มีความแตกต่างของเชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณี ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยใช้รูปแบบ วิธีการและหลักการปฏิบัติมาจากพระธรรมวินัย ผู้ปกครองใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ที่ถูกปกครอง ผู้ปกครองปฏิบัติตัวให้อยู่ในศีลธรรม ใช้หลักธรรมมาเป็นหลักปฏิบัติและอ้างความชอบธรรมในอำนาจ มีการใช้จารีตประเพณีและกฎระเบียบต่าง ๆ กำหนดหน้าที่และวิถีชีวิตของคนในสังคมไว้อย่างชัดเจน

5. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี (Political Participation of People in Nakhon Surat Thani Municipality) โดย พระมหาประเสริฐศักดิ์ ปุณณพทมน และ นายสมพงษ์ โกละกะ พบว่า 1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี พบว่าโดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการชุมนุมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านกระบวนการเลือกตั้ง ส่วนด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด จำแนกตามเพศ พบว่า อยู่ในระดับมาก จำแนกตามอายุ พบว่า อายุ 51 ปี ขึ้นไป อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มอายุอื่นๆ อยู่ในระดับมาก จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาประถมศึกษา กับระดับการศึกษามัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนระดับการศึกษาระดับปริญญาหรือเทียบเท่า กับระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า อยู่ในระดับมาก จำแนกตามอาชีพ พบว่า อาชีพเกษตรกร/รับจ้าง อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มอาชีพอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก และจำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า รายได้ต่อเดือน 8,000 - 10,000 บาท อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มรายได้ อื่นๆ อยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีของประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือน ต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ที่มีอาชีพ ต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนที่มีอายุต่างกัน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ปัญหาที่มีข้อเสนอแนะมากที่สุด คือ ด้านการชุมนุมทางการเมือง ได้แก่

นักการเมืองไม่สนใจในความเดือดร้อนของประชาชนทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมจึงก่อให้เกิดการชุมนุมทางการเมืองที่ยาวนาน แนวทางแก้ไขปัญหามากที่สุด คือ ด้านการชุมนุมทางการเมือง ได้แก่ นักการเมืองควรสนใจในความเดือดร้อนของประชาชนและทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

6. พระพุทธเจ้าชนะมารในปรัชญา 5 กระบวนทัศน์ (Great Victory of the Lord Buddha over Mara in Five Paradigms of Philosophy) โดย พระครูปลัดสุราวุฒิ แสงมะโน และคณะ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พบว่า มารหมายถึงเทวดาจำพวกหนึ่งที่มีใจบาปและในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงผู้ทำให้ตายมี 5 จำพวก คือ ชันธมาร มารคือขันธ 5 กิเลสมาร มารคือความขุ่นมัวที่เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ อภิสังขารมาร มารคือสิ่งปรุงแต่งจิตใจไปต่างนานๆ มัจจุมาร มารคือความตาย และเทวปุตตมาร มารคือผู้ขัดขวางความดี ส่วนพระพุทธเจ้าชนะมารเป็นบทสวดสรรเสริญถึงชัยชนะอันยิ่งใหญ่ 8 ครั้งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปรัชญา 5 กระบวนทัศน์ คือกรอบแนวคิดของมนุษย์ที่ใช้ในการมองโลก รวมไปถึงระบบคิด วิธีคิดที่ใช้เป็นแนวทางการศึกษาวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในทางปรัชญาเรียกว่ากรอบแนวคิดของคนในโลกแต่ละยุคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่กระบวนทัศน์ยุคดึกดำบรรพ์ กระบวนทัศน์ยุคโบราณ กระบวนทัศน์ยุคกลาง กระบวนทัศน์ยุคใหม่ และกระบวนทัศน์นวยุค

7. การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร (The Application Principles of Buddha's Teaching to Safeguarding life of Mahamakut Buddhist University Yasothorn Buddhist College Students) โดย จำรัส บุตดาพงษ์ และ นพรัตน์ ศีลากุล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร พบว่า 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านอายุ ด้านเพศ จำนวน 321 รูป/คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 224 รูป/คน และเพศหญิง จำนวน 97 คน ส่วนด้านอายุ จำนวน 321 คน ส่วนใหญ่ อายุ 31-40 ปี จำนวน 178 รูป/คน อายุ 41-50 ปี จำนวน 72 รูป/คน และอายุ 51 ปี มีจำนวน 18 รูป/คน และชั้นปีที่ศึกษา จำนวน 321 คน ส่วนใหญ่ ชั้นปีที่ 4 จำนวน 85 รูป/คน ชั้นปีที่ 3 จำนวน 80 รูป/คน และชั้นปีที่ 5 จำนวน 24 รูป/คน 2) ผลการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา ทั้ง 5 ด้าน คือ (1) ด้านความซื่อสัตย์ (2) ด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน (3) ด้านความอดทน อดกลั้น (4) ด้านความเอื้อเฟื้อ เสียสละ (5) ด้านความกตัญญู กตเวที พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษาโดยภาพรวม มีอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ($\bar{X} = 3.82$) 3) ผลการวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินชีวิตในการครองตนของนักศึกษา ทั้ง 5 ด้าน คือ (1) ด้านครอบครัว (2) ด้านสังคม-สิ่งแวดล้อม (3) ด้านพฤติกรรมและค่านิยม (4) ด้านหลักธรรมกับการดำเนินชีวิต (5) ด้านความกตัญญูกตเวที โดยภาพรวม มีอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ($\bar{X} = 3.88$) 4) ข้อเสนอแนะการทำวิจัย ควรส่งเสริมให้นักศึกษาได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมในการครองตนเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพราะเป็นสถานศึกษาที่โดดเด่นทางด้านวิชาการควบคู่กับหลักคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนและการบริหารการศึกษา

8. การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ (The Development of the Potential of the Layman Missionaries in the Buddhism Propagation in the Foreign Countries) โดย พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปว่า เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศได้เริ่มต้นจากคนไทยที่ไปประกอบอาชีพอยู่ต่างประเทศ ซึ่งมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาต้องการที่พึ่งทางจิตใจจึงนำความเป็นชาวพุทธและพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่และอุปัฏฐากพระภิกษุที่อาราธนามาจากประเทศไทยเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศ ด้วยเหตุที่ชาวพุทธในต่างประเทศมีการปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรมและมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้รับการขนาน

นามว่า “ธรรมทูตคฤหัสถ์” และการที่พระภิกษุซึ่งจะทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองได้เพราะคฤหัสถ์ชาวพุทธให้การเกื้อหนุนอุปถัมภ์และดูแลทุกอย่าง อีกทั้งพระภิกษุจะไม่สามารถเผยแผ่ได้อย่างเต็มที่ ถ้าไม่มีคฤหัสถ์ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ และเมื่อคฤหัสถ์ได้พัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตแล้วเผยแผ่คำสอนแก่บุคคลใกล้ชิดให้ได้เข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างประเทศด้วยแล้วธรรมทูตคฤหัสถ์ชาวพุทธถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญที่ช่วยสื่อสารทำให้คนท้องถิ่นเข้าใจพระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น ซึ่งส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศมีพัฒนาการไปในทางที่ดีมากยิ่งขึ้น บทความนี้นำเสนอการพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่, ความเป็นมาของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่, ธรรมทูตคฤหัสถ์กับการเผยแผ่ และการพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

9. หลักธรรมเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย (PRINCIPLES FOR QUALITY AND SUCCESS OF RESEARCH) โดย พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม และคณะ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า หลักธรรมเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม 7 สังคหัตถ์ 4 วุฒิธรรม 4 เวสารัชชกรณธรรม 5 สาราณียธรรม 6 อริยทรัพย์ 7 นาถกรณธรรม 10 สปัปฺริสธรรม 7 พรหมวิหาร 4 ขรवासธรรม 4 และอิทธิบาท 4 การนำหลักธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยสามารถพัฒนางานวิจัยให้เป็นไปด้วยความยุติธรรมและมีคุณภาพมากขึ้น ตลอดจนสร้างบรรยากาศในการทำงานวิจัยอย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ

10. มิติของการตีความคำสอนของศาสนาส่งผลต่อจุดยืนและวิธีการเข้าถึงความจริงสูงสุด (Distinctive Dimension of Hermeneutics of Religious Teaching Affecting to the Base and Its Approach to Attain the Absolute) โดย ธาณี สุวรรณประทีป และคณะ วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปว่า การตีความคำสอนที่ตั้งอยู่บนฐานแบบเทวนิยมนำไปสู่การปฏิบัติที่บ่งถึงเป้าหมายเชิงการยอมรับและมองโลกในเชิงหนทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายเชิงภาววิสัย ส่วนการตีความของอเทวนิยมตั้งอยู่บนฐานของการสร้างความรู้แจ้งตนเองเชิงญาณวิทยา โดยแบ่งฐานความรู้ออกเป็น 2 อย่างคือ ความรู้เชิงสมมติและความรู้เชิงปรมาตม ความรู้ที่แท้จริงมีความเชื่อมโยงกับจิตในฐานะผู้รู้ที่มีฐานของความเป็นปรมาตมในตัวเอง การมองเห็นฐานปรมาตมในตัวเองทำให้เกิดการมองเห็นภาวะที่สมบูรณ์ในตัวเอง จึงไม่จำเป็นต้องแสวงหาเป้าหมายอื่น ความรู้แจ้งความเป็นจริงแท้แบบปรมาตมจึงมีความบริบูรณ์เพื่อทำให้จิตเข้าสู่เอกภาพมีลักษณะเป็นอัตวิสัย ส่วนการตีความเชิงเทวนิยมยังมีการแบ่งแยกความจริงของโลกในฐานะสิ่งถูกรังสรรค์ขึ้นและตัวผู้รังสรรค์สมบูรณ์ในฐานะแหล่งเดิมเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งสมบูรณ์ และวิธีการดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานของความยินยอมหรือศรัทธาซึ่งเป็นภาวะจิตแบบภาววิสัย จึงส่งผลต่อพฤติกรรมของการดำเนินชีวิต 2 แบบ คือ อเทวนิยมเน้นความรู้ที่เกิดจากการรู้แจ้งความเป็นจริง ส่วนอย่างหลังคือเทวนิยมรอการประทานหรือการเปิดเผยจากพระเจ้าผู้สร้าง ซึ่งเป็นสิ่งอื่นนอกจากจิตตนเอง การเข้าถึงจึงมีลักษณะภวาท

11. รัฐศาสตร์ในพุทธศาสตร์ (Political Science in Buddhism) โดย มงคลชัย สมศรี และคณะ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา สรุปว่า พุทธศาสตร์กับรัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีหลายอย่างที่คล้ายกัน เช่น การอธิบายถึงการอยู่กันของมนุษย์ในสังคมเหมือนกัน ซึ่งรัฐศาสตร์คือวิชาว่าด้วยการปกครองหรือศาสตร์แห่งการปกครองส่วนพุทธศาสตร์จะอธิบายเรื่องของหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติซึ่งในที่นี้รวมถึงหลักการปกครอง พุทธศาสตร์มีส่วนที่กล่าวถึงการปกครอง อันได้แก่การปกครองในคณะสงฆ์ และแนวคิดการปกครองสำหรับบุคคลทั่วไป โดยใช้ธรรมเป็นฐานของการตัดสินใจ ดังนั้น เมื่อพิจารณาแนวคิดรัฐศาสตร์ในพุทธศาสตร์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) รูปแบบการปกครอง 2) หลักการบริหาร

ในองค์กรสงฆ์ อันได้แก่ การรับบุคคลเข้าในองค์กรแต่งตั้งบุคคลเข้าทำงานในองค์กร หลักการตัดสินใจของพระสงฆ์ผู้กระทำการในองค์กร 3) แนวคิดทางการเมืองโดยผ่านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก ทั้ง 3 นี้เป็นหลักการที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่ทำให้บุคคลที่อยู่ในองค์กรได้รับความยุติธรรมและทำให้เกิดความสุขสงบขององค์กรสงฆ์และสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งโดยแท้จริงแล้วหลักการทางรัฐศาสตร์ในพุทธศาสนาคือการเสนอรูปแบบการปกครองและการบริหารที่มุ่งเน้นให้เกิดความสุขความสงบในสังคมอย่างเป็นธรรม

12. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ (The development of history, identity, local wisdom of Ban Krabao, Ban Nong Bua and Ban Ja Kut, Non Sung Sub-district, Khun Han District, SiSaKet) โดย ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ พบว่า (1) การพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ อาณาบริเวณบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตำบลโนนสูง อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ ในอดีตเคยเป็นที่อยู่อาศัยของพวกขอมและลาว ตามลำดับ (2) กระบวนการสร้าง การสืบทอด การเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายกลุ่มชนมาตั้งบ้านแปงเมืองแถบนี้ และได้รับบรรดาศักดิ์ให้ปกครองบ้านเมือง ผูกพันกับความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และที่ตั้งสัมพันธ์ ส่งผลให้พื้นที่แถบนี้มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่สืบเนื่องตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยรัฐไทยปัจจุบันส่งผลให้เกิดการสร้างสรรคภูมิปัญญาในเวลาต่อมา และ (3) การจัดการองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ เกิดภูมิปัญญาที่ถือเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นแห่งนี้ ซึ่งเป็นผลผลิตของความพยายามที่จะดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสังคม ซึ่งประกอบด้วยประชากรอย่างน้อย 2 กลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ๆ คือ ลาวและเขมร อาจตระหนักในคุณค่าของกันและกัน ได้แก่ ภูมิปัญญาการรำแม่ต (บ้านจะกุด) ภูมิปัญญาการสานหมวกและทอเสื่อกก (บ้านหนองบัว) และภูมิปัญญาการย้อมผ้าจากผลกระเบา และการทำเทียน (บ้านกระเบา) ซึ่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาทั้ง 4 ด้านนี้ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ สืบทอดเปลี่ยนแปลง และพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในปัจจุบัน

13. การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 2 (Personnel Development on Integrated Learning Management by Sufficiency Economy Philosophy in Schools Network for Educational Development under Nan Primary Educational Service Area 2) โดย ธาณิ กิตติกาญจน์โสภณ และคณะ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 2 โดยภาพรวม ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนและกำหนดทางเลือกมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด และ การประเมินผลและรายงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ส่วนในรายชื่อย่อยของการพัฒนาบุคลากรครู ด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ด้านการนำวิทยากร ภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

14. การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในสังคมไทย (THE DEVELOPMENT OF THE POTENTIAL OF SANGHA ADMINISTRATIVE OFFICERS IN THAI SOCIETY) โดย พระอธิการสุพิศ อัสสุสโธ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น สรุปว่า บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนาศักยภาพในพระพุทธศาสนา และการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในสังคมไทย ที่ผู้บริหารมุ่งเน้นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพภายในองค์กรอย่างเต็มความสามารถโดยใช้ทั้งกลยุทธ์และทักษะเพื่อพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสำคัญที่สามารถเอื้ออำนวยให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย มีการบริหารปกครองโดยหลักเมตตาธรรมตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ คำสั่งมหาเถรสมาคม มีการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม และได้พัฒนาวัด ได้มีบทบาทการเผยแผ่ศาสนาธรรม หรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ 1) มีบทบาทในการพัฒนาวัดโดย มีการบริหารปกครองโดยหลักเมตตาธรรมตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ คำสั่งมหาเถรสมาคม มีการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม ควรส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษาพระภิกษุสามเณรเป็นหลัก พระสังฆาธิการคณะกรรมการวัด ชุมชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลศาสนสถานให้สวยงาม

15. คติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ที่มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์ (BELIEF IN HIMMAPAN FOREST TO INFLUENCE ON BUDDHIST ARTS) โดย พระมณีนพร ขนติสาโร และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น สรุปว่า บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอคติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ส่งอิทธิพลต่อการสร้างงานพุทธศิลป์คือ ในด้านจิตรกรรม มีการประดับตกแต่งศาสนสถานด้วยรูปสัตว์หิมพานต์ ในด้านประติมากรรมมีการประดับตกแต่งอาคารศาสนสถานด้วยรูปสัตว์หิมพานต์ เช่น พญานาค สิงห์ และในด้านสถาปัตยกรรมความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ส่งอิทธิพลต่อการวางผังสิ่งก่อสร้างภายในวัด การสร้างซุ้มประตูโขงทางเข้าวัด ซุ้มประตูโขงเปรียบเสมือนป่าหิมพานต์ เป็นประตูเชื่อมระหว่างแดนมนุษย์กับแดนสวรรค์ตามคติจักรวาลการประดับตกแต่งศาสนสถานด้วยเหล่าสัตว์หิมพานต์ ด้วยเชื่อว่าสัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์วิเศษมีอำนาจ พละกำลังมาก สามารถปกป้องคุ้มครองอาคารศาสนสถานให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆได้ ในอีกด้านหนึ่งเพื่อให้เกิดความสวยงามตระการตา เป็นดังสวรรค์ ช่วยน้อมนำผู้คนให้เกิดความเลื่อมใสประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างผาสุก และเพื่อเป็นเครื่องช่วยนำทางให้เกิดในภพภูมิที่สูงขึ้นหรือหลุดพ้นจากวัฏสงสารอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาคือพระนิพพาน

16. ศึกษารูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิวาส ตำบลบางนา อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส (The Study of Mindfulness of Death Form in Risk Areas of Phrakru Wisitphrommakhun (Somchai Chotiwaro), Wat Phromniwat, Bangnak Sub-district, Maung District, Narathiwat Province) โดย ประเสริฐ ชมพรมมา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พบว่า 1) รูปแบบการสอนมรณสติในพระพุทธศาสนา คือสอนให้เห็นการประกอบกันขึ้นของปัจจัยต่าง ๆ ที่รวมกันของรูปธรรมและนามธรรม รวมถึงองค์ประกอบส่วนย่อยต่างๆ ประกอบกันขึ้นจนเป็นตัวเราเรียกว่า ชีวิต และในท้ายที่สุดแล้วชีวิตนี้ก็จะเดินทางไปสู่ มรณะ ภายใต้กฎของธรรมชาติ กฎของไตรลักษณ์ (สามัญลักษณ์) ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน ให้ทำใจยอมรับความตายที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในวันข้างหน้า เพื่อไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นและไม่เป็นทุกข์ ผู้ใดยึดเอามรณสติเป็นอารมณ์ จะได้ประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพานเลยทีเดียว เหล่านี้จึงเรียกว่า รูปแบบการสอนมรณสติในพระพุทธศาสนา 2) พระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) ปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่เสี่ยง คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่การก่อความไม่สงบ โดยรูปแบบเริ่มจากตัวท่านเองที่ใช้มรณสติด้วยการระลึกถึงความตายเสมอว่า สักวันความตายต้องมาถึงตัวเราไม่มีใครหนีพ้นความตายไปได้ ท่านจึงเดินทางจากจังหวัดนครราชสีมาอาสาสาธตมาปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่เสี่ยงตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2547 และ

3) แบบการสอนมรณสติเกิดจากประสบการณ์ตรงของท่านที่ถูกลอบวางระเบิดขณะออกบิณฑบาตในเช้าวันอาทิตย์ที่ 22 ตุลาคม 2549 ทำให้จี้รเป็นเลือด ได้รับบาดเจ็บจากสะเก็ดระเบิดที่ฝังเข้าไปบริเวณท้ายทอยตรงศูนย์ควบคุมการมองเห็น ส่งผลให้สายตาพร่ามัวมาจนถึงทุกวันนี้ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงมีรูปแบบการสอนมรณสติสอดแทรกอยู่เสมอในการปฏิบัติศาสนกิจทุกด้าน ที่ชัดเจนที่สุดคือการบริจาคโลศพ

17. พื้นฐานปรัชญาสังคมและการเมืองเพื่อรัฐประศาสนศาสตร์ (The Fundamental of Social and Political Philosophy for Public Administration) โดย พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปว่า การศึกษาแนวคิดพื้นฐานปรัชญาสังคมและการเมืองเพื่อรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นการศึกษาความหมายแนวคิดทางปรัชญาที่มีความสำคัญต่อสังคมในเชิงปฏิบัติ และมีผลต่อเนื่องจนถึงการบริหารในระบบของการเมืองการปกครอง ที่เป็นพื้นฐานทางปรัชญาเพื่อศึกษาปรัชญาการปกครองในทัศนะของนักปรัชญาต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเมืองการปกครองของประเทศ ดังนั้น นักปรัชญาตะวันตกจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องปรัชญาการปกครองเป็นหลักสำคัญ เช่น หลักการปกครองและการเป็นผู้ปกครองของนักปรัชญา เช่นอาริสโตเติล กล่าวว่า การปกครองเน้นที่ความสงบสุขของประชาชนเป็นหลัก รูปแบบการปกครองแต่ละรูปแบบนั้นไม่มีความเท่าเทียมกันเพราะขึ้นอยู่กับการบริหารของผู้ปกครองว่ามีการใช้หลักปรัชญาสังคมและการเมืองเพื่อสอดคล้องกับแนวคิดที่จะปรับใช้รูปแบบใดเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	๑
สารบัญ	๑
แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย (A Guideline to Prevent Buddhist Discipline Violation for monks in Thai Society)	1
พระมหาบุญส่ง สิริภทโท และคณะ	
แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักความเสียสละ ของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท (THE WAY OF LIFE QUALITY IMPROVEMENT BASED ON THE PRINCIPLE OF THE SACRIFICE OF A BODHISATVA REGARDING TO THERAVADA BUDDHISM)	8
พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ และคณะ	
ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรม การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ ที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร (STRATEGY DEVELOPMENT ON SELF-CARE BEHAVIORS OF THE ELDERLY WITH HYPERTENSION IN LEABKHONGMON COMMUNITY LATKRABANG DISTRICT BANGKOK)	16
วรรณรักษ์ หนูเพชร	
ความสัมพันธ์ระหว่างกอง 14 กับหลักทศพิธราชธรรมที่มีต่อการส่งเสริมการปกครอง (THE RELATIONS BETWEEN KONG 14 AND ROYAL VIRTUES TOWARDS PROMOTION OF GOVERNMENT)	26
พระปลัดธีระพงษ์ สุโขโต และคณะ	
การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี (Political Participation of People in Nakhon Surat Thani Municipality)	35
พระมหาประเสริฐศักดิ์ ปุณฺณพพัฒโน และ นายสมพงษ์ โกละกะ	
พระพุทธเจ้าชนะมารในปรัชญา 5 กระบวนทัศน์ (Great Victory of the Lord Buddha over Mara in Five Paradigms of Philosophy)	51
พระครูปลัดสุวิทย์ แสงมะโน และคณะ	
การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร (The Application Principles of Buddha's Teaching to Safeguarding life of Mahamakut Buddhist University Yasothon Buddhist College Students)	61
จำรัส บุคดาพงษ์ และ นพรัตน์ ศีลากุล	

การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ (The Development of the Potential of the Layman Missionaries in the Buddhism Propagation in the Foreign Countries) พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโฑ	69
หลักธรรมเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย (PRINCIPLES FOR QUALITY AND SUCCESS OF RESEARCH) พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม และคณะ	79
มิติของการตีความคำสอนของศาสนาส่งผลต่อจุดยืน และวิธีการเข้าถึงความจริงสูงสุด (Distinctive Dimension of Hermeneutics of Religious Teaching Affecting to the Base and Its Approach to Attain the Absolute) ธานี สุวรรณประทีป และคณะ	88
รัฐศาสตร์ในพุทธศาสตร์ (Political Science in Buddhism) มงคลชัย สมศรี และคณะ	98
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ (The development of history, identity, local wisdom of Ban Krabao, Ban Nong Bua and Ban Ja Kut, Non Sung Sub-district, Khun Han District, SiSaKet) ฉันทพงษ์ สารรัตน์ และคณะ	105
การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 2 (Personnel Development on Integrated Learning Management by Sufficiency Economy Philosophy in Schools Network for Educational Development under Nan Primary Educational Service Area 2) ธารินี กิตติกาญจน์โสภณ และคณะ	121
การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในสังคมไทย (THE DEVELOPMENT OF THE POTENTIAL OF SANGHA ADMINISTRATIVE OFFICERS IN THAI SOCIETY) พระอธิการสุพิศ อัสสัโธ และคณะ	130
คติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ที่มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์ (BELIEF IN HIMMAPAN FOREST TO INFLUENCE ON BUDDHIST ARTS) พระมณีนพร ขนดิสโร และคณะ	140

ศึกษารูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส (The Study of Mindfulness of Death Form in Risk Areas of Phrakru Wisitphrommakhun (Somchai Chotiwaro), Wat Phromniwat, Bangnak Sub-district, Maung District, Narathiwat Province)	150
ประเสริฐ ชมพรพรมมา และคณะ พื้นฐานปรัชญาสังคมและการเมืองเพื่อรัฐประศาสนศาสตร์ (The Fundamental of Social and Political Philosophy for Public Administration)	158
พระมหามงคลกานต์ วิฑิตมโน จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารพุทธมคัศ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	168
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารพุทธมคัศ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	170

แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย
A Guideline to Prevent Buddhist Discipline Violation
for monks in Thai Society

พระมหาบุญส่ง สิริภทโท

Phramaha Boonsong Siribhaddo

นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

Ph.D. Student, Department of Buddhist Studies

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาอดิเดช สติวโร

Phramaha Adidej Sativaro

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : nam_yen_2009@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 19 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 14 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 16 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเอกสารเชิงคุณภาพร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย (2) เพื่อศึกษาการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ (3) เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย

ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทยเกิดจากปัจจัย 3 ประการ คือ 1) การไม่รู้พระวินัย 2) การไม่ปฏิบัติตามพระวินัย 3) การตีความพระวินัยต่างกัน โดยมีสาเหตุจากการศึกษาและการปกครองคณะสงฆ์ ความสัมพันธ์กับอุบาสก อุบาสิกา และสภาพสังคมไทยเปลี่ยนไป ผลร้ายแรงที่สุดของการละเมิดพระวินัย คือ อาบัติปาราชิก เกี่ยวข้องกับความผิด 4 อย่าง คือ 1) เสพเมถุน 2) ลักของของคนอื่นที่มีราคา 5 มาสก 3) จงใจฆ่ามนุษย์ และ 4) อวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน

แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยโดยภาพรวม 1) ฝ่ายพระสงฆ์ ภิกษุต้องป้องกันตนเอง ด้วยหลักธรรมคือ หิริและโอตตปปะ สติ สัมปชัญญะ สร้างสมณสัญญา คณะสงฆ์ คือ คณะสงฆ์ผู้ใกล้ชิด คอยแนะนำ บอกสอน ประพฤติปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง คณะสงฆ์ผู้ปกครอง มีอำนาจหน้าที่ปกครอง โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และพระวินัย 2) ฝ่ายฆราวาส คอยช่วยป้องกัน สอดส่องดูแล

คำสำคัญ : แนวทางการป้องกัน, การละเมิดพระวินัย, ภิกษุในสังคมไทย

ABSTRACT

This research was conducted in the form of qualitative research along with in-depth interviews consisted of 3 objectives as follows:- (1) to study problems on violation against Buddhist Disciplines of monks in Thai society; (2) to study the prevention of violation against Buddhist Disciplines of monks in Theravada Buddhist scriptures; and (3) to propose the guideline to prevent Buddhist Discipline violation for monks in Thai society.

The results revealed that problems on violation against Buddhist Disciplines of monks in Thai society were caused by 3 factors: 1) lack of knowledge on Buddhist Disciplines; 2) failure to comply with Buddhist Disciplines; and 3) different interpretation of Buddhist Disciplines. These problems were caused by education and Sangha administration, relationship with lay followers, and changing of Thai society. The most severe punishment of violation against Buddhist Disciplines was Pārājika which related to 4 heavy offences including: 1) having a sexual intercourse; 2) steal any precious belonging of other persons with the value of 5 māsa; 3) having intention to kill any human beings; and 4) claiming any Dhamma abilities that such person does not have.

In overall , the guideline to prevent Buddhist Disciplines violation for monks were as follows: 1) Monks must protect themselves with Dhamma principles, i.e., moral shame and moral dread, mindfulness, clear comprehension, and Samāṇasāṅgī and Sangha must suggest, teach, and be the good model. The administrative monks must responsible for administration with the Sangha Acts and Buddhist Disciplines. 2) Laymen must help in supervising and preventing.

Keywords: A Guideline to Prevent, Buddhist Discipline Violation, Monks in Thai Society

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเคารพกฎระเบียบเป็นหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมโดยปกติสุข ไม่ว่าจะเป็นสังคมใดหรือประเทศใดก็ตาม การอยู่ร่วมกันของผู้คนเป็นจำนวนมากต้องอาศัยกฎระเบียบกติกาของสังคม ซึ่งคนในสังคมนั้นๆ จะต้องเรียนรู้กฎกติกาของสังคม พร้อมทั้งต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมร่วมกัน นั่นคือต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎกติกาที่ร่วมกันกำหนดไว้ บ่อยครั้งที่ปัญหาสังคมเกิดจากการที่คนในสังคมไม่ประพฤติปฏิบัติตามกฎกติกา ยั่วยุละเมิดกฎระเบียบ ดังนั้น การมีกฎกติกาไม่ได้หมายความว่าทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอไป ถ้าหากว่าผู้คนในสังคมยังขาดจิตสำนึกในการที่จะปฏิบัติตามครรลองทางสังคม

การอบรมสมาชิกในสังคมให้เกิดการเรียนรู้กฎระเบียบและกติกาของสังคม คือ การถ่ายทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรมและการทำให้สมาชิกในสังคมนั้นสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง ซึ่งในสังคมที่ได้มีการจัดระเบียบอย่างดีแล้วนั้น การอบรมให้เรียนรู้กฎระเบียบของสังคมเป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำเริ่มตั้งแต่วัยเด็กจนถึงผู้ใหญ่ สมาชิกในสังคมจะต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์ใหม่ๆ ยอมรับและปฏิบัติตามเพื่อให้การดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ในสังคมไทยเมื่อกล่าวถึงพระสงฆ์หรือพระภิกษุสงฆ์ ย่อมรู้เข้าใจกันโดยทั่วไปว่ากลุ่มผู้เป็นสมาชิกในองค์กรของพระพุทธศาสนา มีประวัติศาสตร์มาแต่ยุคโบราณ เป็นกลุ่มของผู้ที่มีทัศนคติ มีความประพฤติสอดคล้องกัน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นให้ปฏิบัติตามครรลองธรรมที่ทรงประสงค์ (สมิทธิพล เนตรนิมิตร, 2553, หน้า 1) พระสงฆ์เป็นสังคมหนึ่งที่แตกต่างจากสังคมทั่วไป มีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะพิเศษ เพื่อให้โอกาสแก่สมาชิกพระสงฆ์ได้ดำเนินชีวิตไปยังจุดหมายตามกรอบการดำเนินชีวิตที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ หลักการดำเนินชีวิตที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้นี้เรียกว่า “พระวินัย” (วิ.มหา. 1/39/29)

พระวินัยคือกฎระเบียบและหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ให้ภิกษุผู้บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อความเรียบร้อยดีงามในหมู่สงฆ์ แต่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ ได้มีภิกษุบางรูปไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยนั้น ได้มีการล่วงละเมิดพระวินัย เช่น เสพเมถุน ลักทรัพย์ ดื่มสุรา แสวงหาปัจจัย 4 โดยไม่ถูกต้อง ตีความคำสอนผิดเพี้ยนไปจากพระวินัยของพระพุทธเจ้า เป็นต้น ซึ่งการล่วงละเมิดไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยนี้มีผลกระทบต่อดังตัวของภิกษุเอง ต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาโดยรวม ทำให้ศรัทธาของชาวพุทธที่มีต่อพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาหวั่นไหว ดังนั้น จึงสมควรที่จะได้ศึกษาให้ทราบรายละเอียดของสภาพปัญหา สาเหตุ และผลกระทบของการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทยในปัจจุบัน

ในตอนต้นพุทธสมัยยังไม่มีข้อบัญญัติทางพระวินัย ภิกษุที่บวชเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาได้สำเร็จมรรคผลเบื้องต้นกันเป็นส่วนมาก ศิล ระเบียบและวินัย จึงเกิดขึ้นแก่ท่านโดยอัตโนมัติ แต่เมื่อมีคนเข้ามาบวชเพิ่มเป็นจำนวนมากขึ้น เจตนาในการบวชของแต่ละคนแตกต่างกัน รวมทั้งพื้นฐานทางอภิปรัชชา ความประพฤติลดหล่นกันไป การแสดงออกในทางที่ไม่เหมาะสมจึงเกิดขึ้น (พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ), 2551, หน้า 81) มีภิกษุบางรูป ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ ยังเห็นแก่ปากท้อง เล่นสนุก คึกคะนอง ยังมีใจรักผู้หญิง ตัดใจออกจากกามคุณไม่ได้ ประพฤติไม่ดี ไม่งาม ประพฤติล่วงละเมิดพระวินัย เช่น เสพเมถุน (วิ.มหา. 1/38/26) ซักชวนกันเดินทางไกลร่วมกันกับมาตุคาม (วิ.มหา. 2/413/522) นั่งในที่ลับกับภิกษุณีสองต่อสอง (วิ.มหา. 2/199/363) ซึ่งความประพฤติเสียหายเหล่านี้ล้วนเป็นภัยอันตรายแก่การดำรงเพศของภิกษุทั้งสิ้น ความประพฤติเสียหายที่ภิกษุได้กระทำลงไปนั้นทำให้ภิกษุต้องเศร้าหมอง มีศีลต่ำ ศีลพร้อย ศีลทะลุ ไม่ปรารถนาจะบวชอยู่ในบรรพพระพุทธศาสนาอีกต่อไป จึงกล่าวได้ว่าการล่วงละเมิดพระวินัยมีผลกระทบต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของภิกษุ สมควรที่จะได้ศึกษาให้ทราบรายละเอียดของสภาพปัญหา สาเหตุ และผลของการละเมิดพระวินัย เป็นต้น ที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้ล่วงหน้า เมื่อเกิดเหตุไม่ดี ไม่งาม มีภิกษุประพฤติเสียหายขึ้นแก่หมู่สงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงประชุมสงฆ์เพื่อบัญญัติเป็นข้อห้ามมิให้ภิกษุอื่นฝ่าฝืนกระทำตาม โดยมีขั้นตอนคือ (1) มีภิกษุประพฤติไม่สมควรแก่สมณภาวะและมีชาวบ้านติเตียน (2) พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้ประชุมสงฆ์ตรัสสอบสวนในท่ามกลางสงฆ์ เมื่อภิกษุผู้กระทำผิดยอมรับสารภาพ ทรงชี้โทษแห่งการประพฤติเสียหายและตรัสบอกอานิสงส์แห่งการสำรวมระวัง แล้วจึงทรงบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุกระทำอย่างนั้นอีกต่อไป โดยทรงกำหนดโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือล่วงละเมิดเรียกว่า ปรีบอาบัติ และสิกขาบทในพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ทั้งที่เป็นอาทิพรหมจริยกาสิกขาและอภิสมจาริกสิกขานั้นก็น่าจะมีอยู่หลายสิกขาบทที่เป็นเครื่องป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุ สมควรจะได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุ

ผู้วิจัยเห็นว่า หากศึกษารายละเอียดให้รอบด้านจะทำให้ทราบสภาพปัญหา สาเหตุ การแก้ไข และแนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทยได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาของงานวิจัยเรื่องนี้จะมุ่งเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี ในเรื่องการละเมิดพระวินัยร้ายแรงของภิกษุ ได้แก่ อาบัติปาราชิก 4 ตามเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นหลัก ส่วนเนื้อหาในแหล่งความรู้อื่นเป็นส่วนเสริมเท่าที่เหมาะสม
2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการผู้ทรงความรู้ 4 ท่าน โดยแบ่งออกเป็น สัมภาษณ์พระเถรานุเถระผู้ทรงความรู้พระวินัย 2 ท่าน และสัมภาษณ์นักวิชาการด้านศาสนา 2 ท่าน

4. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ภิกษุ หมายถึง พระภิกษุผู้บวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระวินัย หมายถึง ข้อบัญญัติหรือสิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นระเบียบแบบแผนให้ภิกษุได้ประพฤติปฏิบัติตาม

การละเมิดพระวินัย หมายถึง การฝ่าฝืนประพฤติดิตพระวินัยร้ายแรง อันได้แก่ อาบัติปาราชิก 4 ที่มีฐานความผิดเริ่มต้นมาจากสตรี ทรัพย์สินของผู้อื่น ชีวิตและร่างกายของผู้อื่น การหลอกลวงผู้อื่นเลี้ยงชีพ

สตรี หมายถึง หญิงที่มีปฏิสัมพันธ์กับภิกษุเป็นเหตุให้ภิกษุเกิดกามราคะ ล่วงละเมิดพระวินัย

ทรัพย์สินของผู้อื่น หมายถึง วัตถุสิ่งของของบุคคลอื่นที่ภิกษุเกิดความโลภเป็นเหตุให้ล่วงละเมิดพระวินัย

ชีวิตและร่างกายของผู้อื่น หมายถึง ชีวิตและร่างกายของบุคคลอื่นที่เป็นเหตุให้ภิกษุเกิดโทสะ ล่วงละเมิดพระวินัย

การหลอกลวงผู้อื่นเลี้ยงชีพ หมายถึง การกล่าวอวดอ้างตนเองของภิกษุให้บุคคลอื่นหลงเชื่อเพื่อมุ่งหวังลาภสักการะ

แนวทางการป้องกัน หมายถึง ข้อเสนอแก้ไขการล่วงละเมิดพระวินัยของภิกษุ

สังคมไทย หมายถึง สภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตของภิกษุร่วมกับประชาชนในบริบทของประเทศไทย

5. ผลการวิจัย

5.1 สภาพปัญหาการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย

ผลการวิจัย พบว่า “พระวินัย” คือ พุทธบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ แบ่งเป็น 2 อย่าง คือ 1. อาทิพรหมจริยกาสิกขา คือ หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบัญญัติหรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เพื่อป้องกันความเสียหายโดยปรับโทษหนักบ้าง เบาบ้าง เรียกว่า พระภิกษุปาติโมกข์ 2. อภิสมจาริกาสิกขา คือ หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงามมีคุณค่า น่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป

พระวินัยเป็นคำสอนสำคัญของพระพุทธเจ้าคู่กับคำสอนอีกส่วนหนึ่งที่เรียกว่า “พระธรรม” พระวินัยมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นกฎระเบียบข้อบังคับอย่างชัดเจน มีการกำหนดโทษตามสมควรแก่ความผิด และมีการเสนอวิธีออกจากความผิดนั้นไว้อย่างชัดเจน

สภาพปัญหาการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทยเกิดจากปัจจัย 3 ประการ คือ 1) การไม่รู้พระวินัย 2) การไม่ปฏิบัติตามพระวินัย 3) การตีความพระวินัยต่างกัน โดยมีสาเหตุจากการศึกษาและการปกครองคณะสงฆ์ ความสัมพันธ์กับอุบาสก อุบาสิกา และสภาพสังคมไทยเปลี่ยนไป

ผลร้ายแรงที่สุดของการละเมิดพระวินัย คือ อาบัติปาราชิก เกี่ยวข้องกับความผิด 4 อย่าง คือ 1) เสพเมถุน 2) ลักของของคนอื่นที่มีราคา 5 มาสก 3) จงใจฆ่ามนุษย์ และ 4) อวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน โดยมีฐานความผิดเริ่มต้นมาจากสตรี ทรัพย์สินของผู้อื่น ชีวิตและร่างกายของผู้อื่น การหลอกลวงผู้อื่นเลี้ยงชีพ ภิกษุจะล่วงละเมิดพระวินัย “ด้วยอาการ 6 อย่าง คือ 1) ต้องด้วยไม่ละอาย 2) ต้องด้วยไม่รู้ว่าจะสิ่งนี้เป็นอาบัติ 3) ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำลง 4) ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร 5) ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในสิ่งของที่ควร และ 6) ต้องด้วยลืมนสติ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2560, หน้า 2)

5.2 การป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ในสมัยพุทธกาลการละเมิดพระวินัยจนเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าได้บัญญัติสิกขาบทจำนวนมาก บางสิกขาบทบัญญัติแค่ครั้งเดียว แต่บางสิกขาบทมีการแก้ไขเพื่อให้เกิดความรัดกุมยิ่งขึ้น บางสิกขาบทมีการผ่อนปรนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถานการณ์ อย่างไรก็ตามพบว่า พระวินัยที่มีผลร้ายแรงต่อภิกษุในสมัยพุทธกาลก็มีรายละเอียดเหมือนกับในสังคมไทย คือ การต้องอาบัติปาราชิก ทำให้ผู้ละเมิดขาดจากความเป็นภิกษุ ไม่สามารถแก้ไขได้ มี 4 สิกขาบท คือ 1. ภิกษุเสพเมถุนธรรมกับมนุษย์ อมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานตัวเมียทางทวารหนัก ทวารเบาหรือปาก เว้นแต่ภิกษุนั้นไม่รู้สีกตัว ไมยินดี วิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน ประสบกับทุกขเวทนาหนักหรือต้องอาบัตินี้เป็นรูปแรก 2. ภิกษุลักเอาทรัพย์ที่คนอื่นไม่ให้ได้ราคา 5 มาสก เว้นแต่ถือเอาด้วยความคุ้นเคย คือ เคยเห็นกันมา เคยคบกันมา เคยบอกอนุญาตกันไว้ เขายังมีชีวิตอยู่ รู้ว่าเมื่อเราถือเอาแล้วเขาจักพอใจ 3. ภิกษุจงใจฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่ามนุษย์ให้ตาย เว้นแต่ไม่ได้จงใจฆ่า ไม่รู้ ไม่มีความประสงค์จะฆ่า วิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน ประสบทุกขเวทนาหนักหรือต้องอาบัตินี้เป็นรูปแรก 4. ภิกษุจงใจอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน เว้นแต่ผู้สำคัญว่าได้บรรลุ ไม่มีความประสงค์จะกล่าวอวด วิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน ประสบทุกขเวทนาหนักหรือเป็นผู้ต้องอาบัตินี้เป็นรูปแรก

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการละเมิดพระวินัยของภิกษุกล่าวเฉพาะกรณีอาบัติปาราชิก พบว่ามีหลายแนวทางทั้งมาตรการทางพระวินัยและแก้ด้วยหลักธรรม กล่าวโดยสรุปดังต่อไปนี้

1. แก้ปัญหาเสพเมถุนด้วยการวินิจฉัยตัดสินภิกษุผู้กระทำความผิดโดยอาศัยพระวินัยธรผู้ชำนาญพระวินัยจากนั้นมีการลงโทษด้วยการให้ลาสิกขาจากความเป็นภิกษุ พร้อมกันนั้นก็มีการชี้แจงโทษ ความเสียหายที่เกิดจากการละเมิดพระวินัย ในด้านการประพฤติปฏิบัติก็อาจป้องกันได้ด้วยการปลูกฝังให้ภิกษุมีสมณสัญญาอบรมสั่งสอนตามหลักนวกภิกษุธรรม ปลูกฝังให้เกิดกามสังวรและเจริญอสุกัญญาเมื่อถูกกามราคะครอบงำ

2. แก้ปัญหาการลักทรัพย์ของคนอื่นด้วยการดำเนินชีวิตด้วยความสันโดษและรักษาปาริสุทธิศีล 4 ให้บริสุทธิ์ กล่าวคือดำเนินชีวิตและเลี้ยงชีพด้วยความมกน้อยสันโดษ อาศัยปัจจัย 4 ที่คลุหุสถ์ถวายเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ บริโภคหรือใช้สอยเฉพาะปัจจัยที่คนอื่นถวายเท่านั้น โดยที่สุดต้องไม่ละเมิดสิกขาบทที่เกี่ยวกับเงินทอง หากมีคนนำเงินทองหรือสิ่งของมาถวาย ต้องมอบหมายให้เวยาวัจกรเป็นผู้ดำเนินการตามวิธีที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ในพระวินัย

3. แก้ปัญหาการฆ่ามนุษย์หรือทำร้ายร่างกายคนอื่นด้วยการเจริญพรหมวิหาร โดยมีความรักในเพื่อนมนุษย์ คิดอยากให้เขามีความสุข พลอยยินดีเมื่อเขามีความสุข แต่เมื่อเขาประสบทุกข์ด้วยอำนาจกรรมที่เขาทำไว้ ก็ให้วางใจว่าเป็นไปตามกรรม ขณะเดียวกันก็ควรศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมให้เข้าใจชัด โดยพิจารณาว่ากรรมที่มนุษย์กระทำ ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วย่อมมีผลตามมาเสมอ ไม่สามารถหนีพ้นกฎแห่งกรรมได้

4. แก้ปัญหาการอดสูตตริมนุสสรธรรมด้วยการดำเนินชีวิตและเลี้ยงชีพด้วยความสันโดษ เว้นอนสนากรรม ไม่ทำเครื่องนาวิชา ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ พิจารณาปัพพชิตอกนิหปัจจเวกขณะเพื่อให้เกิดสมณสัญญา และละอกุศลมูลอันเป็นเหตุให้เกิดความโลภในลาภสักการะ

5.3 แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย

ผู้วิจัยเสนอแนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทยโดยอาศัยข้อมูลจากพระวินัยปิฎกและการสัมภาษณ์นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา 4 ท่าน สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการป้องกันและแก้ไขการละเมิดพระวินัยเกี่ยวกับสตรี : ต้องปลูกฝังให้ภิกษุยินดีในการประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ละเมิดสิกขาบทเกี่ยวกับการประพฤติดตอสตรีมีเสพเมถุนและอาบัติที่เกี่ยวข้องกับสตรีสิกขาบทต่างๆ มีความสำรวมในกาม รักษาสมณสัญญา มีหิริโอตตปปะ พิจารณาสุกสัญญา ในด้านความประพฤติไม่ทำตัวใกล้ชิดสนิทสนมกับสตรีจนเกินไป รวมทั้งให้ระวังการใช้คำพูด การให้ความสงเคราะห์หรือการเกี่ยวข้องกับสตรี เพราะแม้จะทำด้วยใจบริสุทธิ์ แต่ก็อาจเป็นที่ครหานินทาของประชาชนผู้พบเห็น

2. แนวทางการป้องกันและแก้ไขการละเมิดพระวินัยเกี่ยวกับทรัพย์สินของคนอื่น : ต้องพยายามไม่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทั้งที่เป็นของบุคคลอื่นและของวัด ไม่ละเมิดสิกขาบทเกี่ยวกับเงินและทอง รักษาปาริสุทธิสีล 4 ให้บริสุทธิ์และดำรงชีพด้วยความมกน้อยสันโดษในปัจจุบัน 4 ในด้านการดูแลทรัพย์สินควรมอบหมายให้เยาวจกรหรือกรรมการวัดเป็นผู้ดูแลทรัพย์สิน โดยตั้งเป็นคณะกรรมการและมีการทำบัญชีทรัพย์สินและบัญชีรายรับ-รายจ่าย อย่างชัดเจน และควรมีการตรวจสอบบัญชีจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อความโปร่งใสในการทำงาน

3. แนวทางการป้องกันและแก้ไขการละเมิดพระวินัยเกี่ยวกับชีวิตร่างกายคนอื่น : ต้องมีความเมตตาต่อผู้อื่น ไม่เบียดเบียนคนอื่นด้วยกาย วาจา ใจ กิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและร่างกายของคนอื่น ต้องมีความรอบคอบ ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อกัน ในด้านความประพฤติให้เจริญพรหมวิหารธรรมและเชื่อในกฎแห่งกรรม พยายามทำความดีต่อกันด้วยหวังอนเคราะห์ช่วยเหลือ

4. แนวทางการป้องกันและแก้ไขการละเมิดพระวินัยเกี่ยวกับการหลอกลวงคนอื่นเลี้ยงชีพ : ต้องระมัดระวังในการพูดเรื่องคุณวิเศษต่อคนอื่น เพราะเสี่ยงต่อการทำผิดพระวินัยและมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา ภิกษุควรตั้งอยู่ในอริยวงศ์ คือ ดำรงชีพด้วยความสันโดษ รักษาปาริสุทธิสีล 4 ให้บริสุทธิ์ มีหิริ โอตตปปะ ไม่ประจบประเสนา หมั่นพิจารณาหน้าที่ของบรรพชิตให้เกิดสมณสัญญา มีความภาคภูมิใจในศีลของตนและทำความเพียรเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม เพื่อจะได้มีความองอาจกล้ากล้าในท่ามกลางสงฆ์

สำหรับภิกษุผู้ละเมตพระวินัยควรมีการวินิจฉัยจากผู้เชี่ยวชาญพระวินัย หากมีความผิดต้องอาบัติปาราชิกก็ให้ลาสิกขาจากความเป็นภิกษุ หากต้องอาบัติสังฆาทิเสสก็ให้อยู่ปริวาสกรรมตามจำนวนวันที่ปกปิด หากต้องอาบัติอื่นๆ มีปาจิตติยเป็นต้น ก็ให้แสดงต่อหน้าภิกษุอื่น แล้วสำรวมระวังไม่ละเมตพระวินัยนั้นๆ อีกต่อไป

แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยโดยภาพรวม 1) ฝ่ายพระสงฆ์ ภิกษุต้องป้องกันตนเองด้วยหลักธรรมคือ หิริ โอตตัปปะ สติ สัมปชัญญะ สร้างสมณสัญญา คณะสงฆ์ คือ คณะสงฆ์ผู้ใกล้ชิดคอยแนะนำ บอกสอน ประพฤติปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง คณะสงฆ์ผู้ปกครอง มีอำนาจหน้าที่ปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และพระวินัย 2) ฝ่ายฆราวาส คอยช่วยป้องกัน สอดส่องดูแล แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทยด้วยรูปแบบ “สังฆประชาร่วมใจ”

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย โดยมุ่งศึกษาปัญหาการละเมิดอาบัติปาราชิก ทำให้พบว่าเป็นปัญหาใหญ่และมีมานาน สมควรที่จะหาทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการวิจัยนี้ต่อสังคม ดังต่อไปนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ควรมีการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนคณะสงฆ์ผู้ปกครอง ภิกษุทั่วไป อุบาสก อุบาสิกา และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1. คณะสงฆ์ให้การศึกษาเกี่ยวกับพระวินัยให้มีความเข้าใจชัดและปลูกฝังให้ภิกษุมีศรัทธาในเพศพรหมจรรย์ และรักษาพระวินัยให้บริสุทธิ์ รวมทั้งจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้มีความโปร่งใส ไม่เสี่ยงต่อการทำผิดพระวินัย เมื่อมีภิกษุละเมิดพระวินัยก็ให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ตามสมควรแก่ความผิด โดยกำหนดให้มีเจ้าคณะผู้ปกครองรับผิดชอบอย่างชัดเจน 2. ภิกษุควรสนใจศึกษาพระวินัยให้แตกฉาน และรักษาพระวินัยให้บริสุทธิ์ 3. อุบาสก อุบาสิกา หาโอกาสส่งเสริมภิกษุสามเณรให้ศึกษาพระวินัย ปฏิบัติตามพระวินัย ไม่ส่งเสริมภิกษุกระทำความผิดพระวินัย ไม่สนับสนุนหรืออุปถัมภ์บำรุงภิกษุที่ละเมิดพระวินัย 4. ส่วนราชการ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรสรรหาเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับพระวินัย เพื่อเวลาเกิดปัญหาภิกษุทำผิดพระวินัยจะได้ช่วยคณะสงฆ์แก้ไขปัญหา

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า มีเนื้อหาเกี่ยวกับการป้องกันปัญหาการละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย อีกหลายประเด็นที่ควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ได้แก่ 1. การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาพระวินัยแก่ภิกษุในสังคมไทย 2. รูปแบบสำนักเรียนที่จัดการการศึกษาพระวินัยจากคัมภีร์พระวินัยปิฎก อรรถกถาและฎีกา 3. การดำเนินการลงโทษภิกษุผู้ละเมิดอาบัติปาราชิกตามหลักพระวินัยและกฎหมายไทย 4. แนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติตามพระวินัยและสนับสนุนคณะสงฆ์ให้ลงโทษภิกษุผู้ทำผิดพระวินัยของเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 5. การฝึกอบรมพระสังฆาธิการผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยอาบัติตาธิกรณ์ โดยบูรณาการวิธีการทางพระวินัยกับกฎหมายไทย

บรรณานุกรม

- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตยาโณ). (2551). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2560). **นวโกวาท**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สมิทพิล เนตรนิมิตร. (2553). **ภาพชีวิตของพระสงฆ์ในอริยวินัย**. กรุงเทพฯ: บริษัท นีโอ ดิจิตอล จำกัด.

**แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักความเสียสละ
ของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**

**THE WAY OF LIFE QUALITY IMPROVEMENT BASED ON THE PRINCIPLE OF THE SACRIFICE
OF A BODHISATVA REGARDING TO THERAVADA BUDDHISM**

พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ

Phramaha Phithak Cittasobhano

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

Ph.D. Student, Department of Buddhist Studies

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาอดิเดช สติวโร

Phramaha Adidej Sativaro

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: chitsopon@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 23 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 17 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในสังคมปัจจุบัน โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลด้านเอกสารและใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในฝ่ายพระภิกษุและฝ่ายฆราวาส แล้วเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์นั้น เพื่อทำการวิเคราะห์ตีความหมาย และการสังเคราะห์เพื่อนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมี 5 รูปแบบ คือ ความเสียสละทรัพย์ ความเสียสละบุตรธิดา ความเสียสละภรรยา ความเสียสละอวัยวะ และความเสียสละชีวิต และความเสียสละดังที่กล่าวมานั้นมี 3 ระดับบารมี คือ ทานบารมี ทานอุปบารมี ทานปรมัตถบารมี

ด้านหลักธรรมเกี่ยวกับความเสียสละพบว่า มีธรรมหลักประกอบด้วย ทศบารมี และธรรมสนับสนุนซึ่งประกอบด้วย อกุศลมูล เบญจศีล เบญจธรรม สัทธา 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 บุญกิริยาวัตถุ 10 และด้านแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตพบว่าพระโพธิสัตว์ใช้หลักบารมี 10 ประการ ซึ่งประกอบด้วย ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจะบารมี อธิฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี เป็นคุณธรรมหลักที่ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านกาย

และทรัพยากร ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา โดยใช้บารมีต่าง ๆ ได้แก่ ทานบารมี และศีลบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านกายและทรัพยากร เนกขัมมบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี และอธิษฐานบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ สัจจะบารมีและเมตตาบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสังคม ปัญญาบารมี และอุเบกขาบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านปัญญา

คำสำคัญ : ความเสียสละ, บารมี, คุณภาพชีวิต

ABSTRACT

This research article is for 1) to study the sacrifice of the Bodhisattva in Theravada Buddhism 2) to study the principles related to the Bodhisattva's sacrifice In Theravada Buddhism. 3) To propose ways of improving the quality of life by the principle of sacrifice of the Bodhisattva in today's society. By using the method of conducting qualitative research Study documents and use tools for interviews with experts in the monks and lay parties. And collecting information obtained from the documents and interviews to analyze, interpret and synthesis to present research results.

The findings show that there are 5 forms of the bodhisattva's sacrifice in the Theravada Buddhist scriptures, namely, : the sacrifice of wealth, children and daughters, Wife, organs, and life And there are 3 levels of perfection, namely : dāna-pārami, dāna-upapārami, and dāna-paramattha-pārami.

Regarding the study of the Dhamma principles relating to the sacrifice of the Bodhisattva, it is found that the main doctrine consists of the dāsa-pārami and supporting Dhammas consisting of the akusala-mula, panca-sila, panca-dhamma, the 4 sathā, the 4 Prohma-vihāra, the 4 Sangaha-vatthu, the 4 gharāvāsa-dhamma, and the 10 punna-Kiriya-vatthu, As for the suggestion of the improvement of the quality of life by the sacrifice of the Bodhisattva in today's society, it is found that 10 perfections consist of generosity, morality, renunciation, wisdom, effort, tolerance, truthfulness, resolution, loving-kindness, and equanimity. They are divided into 4 areas which are physical and resources, psychological, social, and intellectual. It is the practice by using various perfections, such as generosity and morality are used to improve the quality of life in physical and resources. While renunciation, effort, tolerance and resolution are used to improve the quality of life in the psychological arce. Then, truthfulness and loving-kindness are used to improve the quality of life in social area. Last wisdom and equanimity are used to improve the quality of life in intellectual area.

Keywords : Sacrifice, pārami, Quality of life

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมมนุษย์นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์รวมของบุคคลหลายประเภทซึ่งมีทั้งคนที่มีจิตใจดีชอบคิดดี พูดดี ทำดี และบุคคลที่มีลักษณะและการกระทำในทางตรงข้าม บางคนชอบช่วยเหลือผู้อื่นที่ตกทุกข์ได้ยาก เช่น บริจาค หรือสละความสุขของตนเพื่อให้ผู้อื่นได้มีความสุขพ้นจากความทุกข์ที่เขากำลังประสบอยู่ ซึ่งได้รับ

ความทุกข์ยากอันเกิดจากภัยธรรมชาติบ้าง เกิดจากการกระทำของตนเองและผู้อื่นบ้าง เช่น การประสบกับภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย ภัยจากความแห้งแล้ง เป็นต้น หรือความทุกข์ที่เกิดจากอุบัติเหตุหรือการกระทำของตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งเมื่อบุคคลเหล่านั้นประสบกับเหตุการณ์อย่างนี้แล้ว ผู้ที่มีจิตเมตตาตากรุณา ก็จะเข้ามาช่วยเหลือโดยการบริจาคสิ่งของเพื่ออำนวยความสะดวกแบ่งปันให้กับบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกันที่ประสบกับความลำบากนั้น ๆ ลักษณะแห่งการเสียสละเช่นนั้นในทางพระพุทธศาสนามีคำศัพท์อยู่หลายคำ เช่น ทาน จาโค บริจาคโค เป็นต้น (พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), 2546, หน้า 124) การเสียสละวัตถุสิ่งของและการเสียสละสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อความจริงใจคือการเสียสละกิเลส (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551, หน้า 25) ทั้งในฐานะของนักบวชและในฐานะของประชาชนทั่วไป และในส่วนของประชาชนนั้นก็มิหลักของการเสียสละอยู่ทุกระดับชั้น ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นปกครอง ชนชั้นกลาง ชนชั้นล่าง ซึ่งจะต้องมีหลักธรรมะอันนี้เพื่อผดุงสังคมให้เกิดความสงบสุข ถ้าจะกล่าวถึงกิริยาที่จะให้เกิดความเสียสละนั้น ก็จะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทางใจเป็นอันดับแรก ที่เรียกว่ามีจิตเมตตาตากรุณาเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้การกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นไปเพื่อบำบัดความทุกข์ยากให้ออกไปและเพิ่มพูนแทนที่ด้วยความสุขสมบูรณ์ให้สำเร็จลงได้ด้วยดี ในการบำเพ็ญความเสียสละนั้น จะต้องเป็นความเสียสละที่ประกอบด้วยปัญญาจึงจะเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลได้ เพราะทำให้เกิดผลที่ดีตามมา การศึกษาและปฏิบัติหลักธรรมชื่อว่าด้วยความเสียสละ (จาคะ) ที่ถูกต้องจะทำให้มีทัศนคติในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวลดน้อยลงและเห็นความสำคัญในประโยชน์ส่วนรวมมากยิ่งขึ้น จะเห็นความทุกข์ยากของบุคคลที่มีฐานะต่ำกว่าตนเป็นเรื่องสำคัญ และทำการช่วยเหลือให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้น

การบำเพ็ญกิจด้วยความเสียสละประโยชน์สุขของตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองนั้น หลักจาละธรรม (ความเสียสละ) ย่อมสามารถที่จะเป็นเสมือนผู้นำที่บันดาลประโยชน์สุขให้เกิดแก่สังคมได้อย่างมากมาย ซึ่งหมายความว่าพุทธศาสนาสอนเรื่องความเสียสละในมิติของคุณธรรมไว้อย่างชัดเจน และมองถึงคุณค่าของการเสียสละว่าควรเสียสละเพื่อสิ่งใดและอย่างไรจึงจะเป็นการสมควร สมดังพุทธพจน์ว่า “นรชนพึงสละทรัพย์เพราะเหตุแห่งอวัยวะที่สำคัญ เมื่อจะรักษาชีวิต ก็พึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรม พึงสละทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และแม้แต่ชีวิตทั้งหมด” (ขุ.ชา.อสีติ. 28/470/177) ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงความเสียสละของพระโพธิสัตว์ซึ่งมีรูปแบบของการเสียสละในหลายแง่มุมตามลักษณะอาการที่ทําหน้าที่นั้น ๆ เช่น ความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในฐานะที่เป็นบิดากับบุตร ในฐานะเป็นอาจารย์กับศิษย์ ในฐานะเป็นข้าราชการกับพระราชา ในฐานะเป็นเจ้านายกับลูกน้องบริวาร ในฐานะเป็นสามีกับภรรยา หรือในฐานะเป็นนักบวชกับสาวก เป็นต้น ซึ่งในลักษณะที่แตกต่างกันของการทำหน้าที่หลากหลายเช่นนี้ ก็ทำให้มีรูปแบบของความเสียสละที่แตกต่างกันออกไป แต่ถึงอย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า พระโพธิสัตว์นั้นมีการบำเพ็ญบารมีด้วยการเสียสละเป็นที่ตั้งทั้งสิ้น อันอาจเรียกได้ว่าเป็นการบำเพ็ญบารมีเพื่อที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตนั่นเอง

ในฐานะที่สังคมไทยเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนาจึงควรที่จะได้นำเอาหลักการและรูปแบบของความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถที่จะมีพัฒนาการในด้านนี้ได้เพราะยังเป็นสังคมที่ยึดมั่นในระบบศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานอยู่ ดังจะเห็นได้จากอิทธิพลของการพึ่งเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกอันมีการบำเพ็ญทานบารมีหรือความเสียสละทุกอย่างของพระโพธิสัตว์เป็นตัวอย่าง และในสังคมไทยก็ยังมีแบบอย่างของการบำเพ็ญความเสียสละ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทย ซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างที่ประชาชนชาวไทยควรจะมีน้ำใจที่จะแบ่งปัน

เกื้อกูลกันและเสียสละต่อกันเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมมากกว่าส่วนตน อันเป็นผลแห่งความเชื่อมั่นและศรัทธาในหลักการทางพระพุทธศาสนาตามแบบอย่างพระโพธิสัตว์นั่นเอง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเรื่องความเสียสละหรือจาคะเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนควรปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต เกิดความปรองดองในหมู่คณะ สังคม และประเทศชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมพึงปฏิบัติต่อกันเมื่อมีการอาศัยอยู่ร่วมกัน ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบของความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทพร้อมทั้งหลักธรรมข้อว่าด้วยความเสียสละ ว่ามีความหมาย ลักษณะ ประเภท และระดับเป็นอย่างไร มีรูปแบบและการนำไปใช้อย่างไรในสังคมไทย และมีรูปแบบใดบ้างที่เป็นความเสียสละแท้หรือเป็นความเสียสละเทียม มีความเกื้อกูลต่อสังคมปัจจุบันอย่างไร และสามารถที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตในสังคมไทยปัจจุบันได้อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักการของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเสียสละของพระโพธิสัตว์
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในสังคมปัจจุบัน

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาของงานวิจัยเรื่องนี้จะมุ่งเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา งานวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา งานวิจัย บทความทางวิชาการ ตลอดจนทั้งเอกสารและงานวิชาการอื่น ๆ

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ท่าน โดยแบ่งออกเป็น สัมภาษณ์พระเถระผู้ทรงความรู้ 2 รูป และสัมภาษณ์นักวิชาการด้านศาสนา 2 ท่าน

4. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความเสียสละ หมายถึง การแบ่งปัน การให้ความช่วยเหลือ การเผื่อแผ่เกื้อกูลด้วยจิตใจเมตตากรุณา เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และเพื่อการลดอัตตาตัวตน

พระโพธิสัตว์ หมายถึง ผู้ที่ได้บำเพ็ญบารมี 10 ประการ ทั้งขั้นปรกต ขั้นพิเศษ และขั้นยิ่งยวดสูงสุด เพื่อที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง พระพุทธศาสนาที่ยังคงยึดถือพระธรรมวินัยตามรูปแบบครั้งพุทธกาล ไม่ได้ยกเลิกสิกขาบทหรือข้อปฏิบัติใดๆ ออก ยึดถือตามมติข้อตกลงของพระเถระเมื่อครั้งทำสังคายนาครั้งที่หนึ่ง ซึ่งนิกายเถรวาทนี้ได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียง เช่น ไทย ลาว เมียนมาร์ กัมพูชา เป็นต้น

บารมี หมายถึง คุณความดีที่ควรบำเพ็ญ คุณสมบัติที่ทำให้ยิ่งใหญ่ มี 10 อย่าง คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ (การออกจากกามคือการบวช) ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิฐาน เมตตา อุเบกขา เรียกว่า ทศบารมี

คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่มีลักษณะดี ชีวิตที่ปราศจากโทษทั้งทางโลกและทางธรรม การใช้ชีวิตเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น

5. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวทำให้ทราบผลการวิจัย โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

5.1 การศึกษาความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระพุทธศาสนาได้มีหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานในการทำความดีหรือบำเพ็ญบารมีเป็นลำดับขั้นตอนที่เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา และในบุญกิริยาที่กล่าวมานั้น ทาน (การให้) นับว่าเป็นส่วนเบื้องต้นแห่งการทำความดี และถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการเสียสละเพื่อบำเพ็ญคุณความดีของพุทธสาวกทั้งหลาย จนกระทั่งเป็นวิถีแห่งการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ผู้หวังจะนำพาสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นจากโอฆะสงสาร พระโพธิสัตว์ที่เสวยพระชาติมีสถานะต่าง ๆ เช่น สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ หรือเทวดา ล้วนแล้วแต่มุ่งที่จะบำเพ็ญบารมีโดยมีความเสียสละเป็นที่ตั้งด้วยกันทุกภพชาติ และความเสียสละของพระโพธิสัตว์นั้นก็มีความสำคัญเป็นขั้นตอน นับตั้งแต่วัตถุสิ่งของอันเป็นสมบัติภายนอก อวัยวะร่างกาย ตลอดถึงชีวิตของตนเองเป็นที่สุด ดังที่ปรากฏในมหาสุตโสมชาดกที่ว่า “นรชนพึงสละทรัพย์เพราะเหตุแห่งอวัยวะที่สำคัญ เมื่อจะรักษาชีวิตก็พึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรม พึงสละอวัยวะ และแม้แต่ชีวิตทั้งหมด” (ขุ.ชา.อสติ. 28/470/177)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การเสียสละของพระโพธิสัตว์นั้นมี 5 รูปแบบ คือ 1) การเสียสละทรัพย์คือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ 2) การเสียสละบุตรธิดา 3) การเสียสละภรรยา 4) การเสียสละอวัยวะ และ 5) การเสียสละชีวิต และการเสียสละดังกล่าวมาทั้งหมดนั้นจัดเป็นทานบารมี ซึ่งมี 3 ระดับ คือ 1) ทานบารมี หมายถึงการเสียสละทรัพย์สมบัติคือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ อันเป็นสิ่งที่ของภายนอกที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น 2) ทานอุปบารมี เป็นการเสียสละที่สูงกว่าทานบารมีเพราะเป็นการเสียสละที่ทำได้ยากกว่า เช่น การเสียสละอวัยวะของตน และ 3) ทานปรมัตถบารมี เป็นบารมีอย่างยอดเยี่ยมคือการเสียสละอย่างสูงสุด เช่น การสละชีวิต (ขุ.พุทธ. 33/15/776)

5.2 การศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเสียสละของพระโพธิสัตว์ พบว่า มีธรรมหลักอยู่ 2 ประการคือ 1) ปัญจมหาปริจาคะ ได้แก่การเสียสละที่ยิ่งใหญ่ 5 ประการคือ การเสียสละทรัพย์ การเสียสละบุตร การเสียสละภรรยา การเสียสละอวัยวะ และการเสียสละชีวิต พระโพธิสัตว์ผู้มุ่งบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุพระโพธิญาณย่อมยึดมั่นในหลักปัญจมหาปริจาคะบำเพ็ญทานบารมีทุกระดับชั้น จนในพระชาติสุดท้ายที่เกิดเป็นพระเวสสันดรได้ทรงบำเพ็ญทานบารมีอย่างยิ่งใหญ่จนสามารถเสียสละได้กระทั่งบุตรและภรรยา เป็นต้น 2) ทศบารมี ได้แก่บารมี 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา และยังมีธรรมที่เป็นเครื่องสนับสนุนในการบำเพ็ญบารมีคือความเสียสละของพระโพธิสัตว์อีกหลายอย่าง เช่น

1. กุศลมูล 3 ได้แก่ อโลภะ การไม่โลภ อโทสะ ไม่โกรธ อโมหะ ไม่หลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอโลภะธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ช่วยให้พระโพธิสัตว์ยินดีในการสละโดยปราศจากความหวงแหนยึดติดในวัตถุสิ่งของอันเป็นสมบัติภายนอก

2. เบญจศีล 5 ได้แก่ ศีล 5 ประการ มีเจตนางดเว้นจากการฆ่า การลักขโมย การประพฤติดมในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัย เป็นต้น

3. เบญจธรรม 5 ได้แก่ ธรรม 5 ประการที่เป็นข้อพึงประพฤติเมื่อได้ละเว้นจากการประพฤติดมในศีล 5 แล้ว ได้แก่ การมีเมตตากรุณา มีสัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ และการมีสติสัมปชัญญะ

4. สัทธา 4 ประการ ได้แก่ กัมมสัทธา วิปากสัทธา กัมมัสสกาตาสัทธา และตถาคตโพธิสัทธา ในบรรดาสัทธาทั้ง 4 ประการนี้ ย่อมรวมลงในตถาคตโพธิสัทธาซึ่งจะเป็นต้นแบบให้พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบารมีเพื่อการบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

5. พรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา พระโพธิสัตว์ทั้งหลายย่อมมีจิตประกอบด้วยเมตตากุณาเป็นพื้นฐานในการบำเพ็ญบารมี

6. สังคหัตถ์ 4 ประการ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และ สมานัตตตา ธรรมทั้ง 4 ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อการเสียสละและการบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์อันเป็นวิถีทางแห่งการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย

7. ฆราวาสธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ และ จาคะ พระโพธิสัตว์ผู้มุ่งบำเพ็ญบารมีต้องประกอบด้วยฆราวาสธรรมซึ่งเป็นคุณธรรมที่จะช่วยฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ทำให้เกิดความมุ่งมั่นและมั่นคงในการทำความดีเพื่อบรรลุถึงพระโพธิญาณ

8. บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ ได้แก่ ทานมัย สีสัมมัย ภาวนามัย อปายณมัย เวยยาวัจจมัย ปัตติทานมัย ปัตตานุโมทนามัย ธัมมัสสวนมัย ธัมมเทศนามัย และ ทิฏฐชุกัมม ธรรมทั้ง 10 ประการนี้ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเสียสละ การบำเพ็ญความดีอันเป็นปรหิตประโยชน์ และสุดท้ายคือการปรับทัศนคติให้ถูกต้อง ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมที่จะช่วยสนับสนุนการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หลักธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทั้งที่เป็นธรรมหลักและธรรมสนับสนุนย่อมส่งเสริมและเกื้อกูลให้การบำเพ็ญทานบารมีคือการเสียสละตลอดถึงบารมีธรรมอื่น ๆ ของพระโพธิสัตว์มีความสมบูรณ์ทั้ง 3 ระดับ คือระดับบารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี

5.3 การเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักความเสียสละของพระโพธิสัตว์ในสังคมปัจจุบันพบว่า บารมี 10 ประการ เป็นคุณธรรมที่สำคัญที่พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์จะต้องบำเพ็ญให้ครบถ้วนทั้ง 10 ประการและสมบูรณ์แบบทั้ง 3 ระดับขั้นเพื่อที่จะได้บรรลุพระโพธิญาณ(พัฒน์ เพ็งผลา, 2554, หน้า 177) การบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 ประการนั้นจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ บารมี 10 ประการนั้นประกอบด้วย

1. ทานบารมี การเสียสละแบ่งปันวัตถุสิ่งของทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือ อันเป็นการสร้างไมตรีและก่อให้เกิดความปรองดองสมัคสมานต่อกัน

2. ศีลบารมี การทำตัวให้เป็นผู้มีความเรียบร้อยทางกายและทางวาจา ไม่ทำความผิดหรือก่อโทษแก่ผู้อื่นทั้งทางกายและทางวาจา

3. เนกขัมมบารมี การแสวงหาความสงบทางกายและจิตใจด้วยการออกบวช หรือการเว้นจากบาปอกุศล เช่น การหมกมุ่นในกามสุข เป็นต้น

4. ปัญญาบารมี การแสวงหาความรู้ และการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องตามความเป็นจริงโดยอิงอาศัยหลักเหตุและผล

5. วิริยบารมี มีความพากเพียร ความขยันและกล้าหาญในการทำงานและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมและปราศจากโทษ

6. ขันติบารมี มีความอดทน อดกลั้น ไม่ตกไปในอำนาจของอารมณ์ฝ่ายต่ำ พิจารณาตามเหตุและผล มีสติตั้งมั่นอยู่เหนืออารมณ์ที่ไม่ดี เช่น ความฉุนเฉียวขัดเคืองใจ เป็นต้น

7. สัจจะบารมี ดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์ ซื่อตรง จริงจังและมุ่งมั่นในหน้าที่การงานและความรับผิดชอบของตน

8. อธิษฐานบารมี มีความมั่นคง ตั้งมั่นอยู่ในสิ่งที่จะทำ มีจิตใจมั่นคงแน่วแน่ไม่อ่อนแอจนคลอนแคลน และดำเนินการไปอย่างมีจุดหมายทำให้เกิดความสำเร็จ

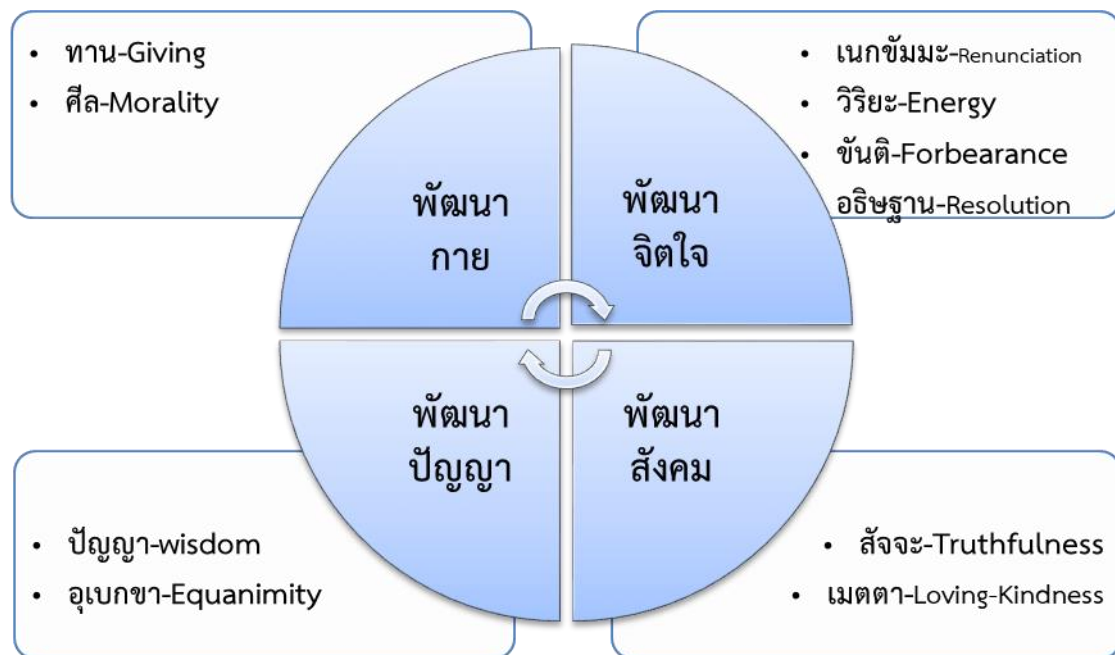
9. เมตตาบารมี มีจิตใจอ่อนโยน ประกอบด้วยความเมตตาปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุขปราศจากความทุกข์

10. อุเบกขาบารมี การมีจิตใจเที่ยงตรง ไม่โอนเอนไปตามโลกธรรมทั้ง 8 รู้จักให้อภัย ปล่อยวาง และมองโลกตามความเป็นจริง

บารมีทั้ง 10 ประการนี้ มีทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกายและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา

บารมี 10 ประการนั้น นำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ดังนี้คือ ทานบารมี และศีลบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านกายและสิ่งแวดล้อม เนกขัมมบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี และอธิษฐานบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ สัจจะบารมีและเมตตาบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสังคม ปัญญาบารมี และอุเบกขาบารมี ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านปัญญา

บารมี 10 ประการเหล่านี้ เป็นสิ่งที่เกิดจากการสั่งสม โดยอาศัยปัญญาพิจารณาให้เห็นคุณค่าในบารมีด้านต่าง ๆ ซึ่งในระดับของบุคคลต้องบำเพ็ญบ่อย ๆ เพื่อให้เห็นคุณค่าและได้รับผลที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ในระดับสังคมต้องกำหนดลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อเป็นแบบแผนในการพัฒนาชาติบ้านเมือง และกระทำให้มีผลบังคับใช้ตลอดถึงการส่งเสริมให้เป็นค่านิยมของคนในสังคมจึงจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมโดยรวมให้สูงขึ้นไปได้โดยลำดับได้

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักความเสียสละตามแนวทางบารมี 10

6. ข้อเสนอแนะ

การทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เห็นถึงประเด็นการวิจัยที่สามารถจะนำไปพัฒนาต่อยอดและประยุกต์กับการพัฒนาสังคมในลักษณะต่าง ๆ และคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์สำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไปด้วย

1) ควรนำหลักแนวคิดเรื่องความเสียสละไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมโดยมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผนการทำงาน มีการประชุม วิเคราะห์และอภิปรายผลถึงสาเหตุของสภาพและปัญหาสังคมเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขอย่างมีระบบร่วมกับหน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2) ความเสียสละเป็นเรื่องของความสมัครใจของบุคคล ยังเป็นคุณธรรมในระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลคนหนึ่ง มีผลกระทบต่อคนเป็นจำนวนมาก แต่จะอย่างไรให้ความเสียสละนั้นกลายเป็นค่านิยมของสังคม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย หากพัฒนาต่อยอดไปในระดับมหัพภาคก็จะทำให้สังคมปราศจากคนที่เห็นแก่ตัวอย่างสิ้นเชิง มีผลทำให้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมลดน้อยถอยลงตามลำดับด้วย

3) ทศบารมี 10 ประการ เป็นแนวทางการเสียสละของพระโพธิสัตว์ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต กลายเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดของโลกตามคติทางพระพุทธศาสนา เราสามารถนำบารมีข้อใดข้อหนึ่งพัฒนาเป็นจุดแข็งของคนภายในชาติได้ โดยพิจารณาประชากรภายในชาติว่ามีคุณสมบัติใดที่ขัดขวางทำให้ชาติพัฒนาล่าช้าแล้วจะนำบารมี 10 ข้อใดที่ควรนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประชากรของชาติในแต่ละช่วงเวลาก็จะเกิดประโยชน์อย่างมหาศาล

4) ปัจจุบันมีองค์กรการกุศลต่าง ๆ เช่น ชมรม สมาคม และมูลนิธิ เป็นต้น โดยได้มีการนำแนวคิดเรื่องความเสียสละไปเป็นพื้นฐานในการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์โดยไม่หวังผลกำไรและสิ่งตอบแทน การกระทำดังกล่าวนี้จัดว่าเป็นการบำเพ็ญบารมีในรูปขององค์กรเอกชน โดยการขยายแนวคิดจากหนึ่งคนเป็นกลุ่มคนในวงกว้าง ส่วนที่อยู่ในแนวทางของทศบารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญนั้นสามารถที่จะจัดหมวดหมู่ได้ว่า องค์กรการกุศลใดมีความโดดเด่นในด้านใดบ้างในทศบารมี 10 ประการนั้น

5) คณะสงฆ์สามารถนำผลการวิจัยเรื่องการเสียสละของพระโพธิสัตว์ไปพัฒนาต่อยอดโดยบรรจุเข้าในหลักสูตรบาลี กำหนดให้ผู้สอบผ่านระดับสูง เช่น ป.ธ. 9 ต้องเสียสละตนสอนบาลีแก่สำนักเรียนตามที่คณะสงฆ์กำหนดก่อนการเข้ารับ ป.ธ. 9 และนิยัตติประจำ เพื่อเป็นแบบอย่างและพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรในด้านพระพุทธศาสนาให้มีความเสียสละ ซึ่งจะเป็นบุคคลต้นแบบของความเสียสละต่อไป

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). (2546). **สัททนีติ ธาตุมาลา**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์.

พัฒน์ เพ็งผลา. (2554). **วิเคราะห์การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในนิบาตชาดก**. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์.

ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง
ในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

STRATEGY DEVELOPMENT ON SELF-CARE BEHAVIORS OF THE ELDERLY WITH
HYPERTENSION IN LEABKHONGMON COMMUNITY LATKRABANG DISTRICT BANGKOK

วรรณรักษ์ หนูเพชร

Vannarak Nupath

นักศึกษานิพนธ์เอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา

Ph.D. Student, Doctor of Philosophy in Development Strategy

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social Sciences

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Phranakorn Rajabhat University

E-mail: pojanarts@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 3 กรกฎาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 16 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 16 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร และผลการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เป็นแบบการวิจัยและพัฒนา โดยการผสมผสานวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ประชากรคือผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง 60 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสอบถาม 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) ประเด็นการระดมสมอง และ 4) ประเด็นการสนทนากลุ่ม โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า การสร้างยุทธศาสตร์ครั้งนี้ ได้ชื่อวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและกลยุทธ์ครอบคลุมประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ด้านได้แก่ ด้านการบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน การคลายเครียดและการรักษา นำไปสู่การทดลองส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติตัวการดูแลสุขภาพตนเองได้เพิ่มขึ้นเหมาะสมกับบริบทและประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ ภาพรวมได้รับการประเมินในระดับดีมาก

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์, พฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเอง, ผู้สูงอายุ, ประเมินยุทธศาสตร์

ABSTRACT

This research purposes were to: study strategy development on self-care behavior level of elderly hypertensive patients in Leab Khlongmon Community, Lat Krabang District,

Bangkok Metropolis; and evaluate self-care behavior development strategy for elderly hypertensive patients in Leab Khlongmon Community. The research and development were conducted using the combination of quantitative and qualitative research methodology which the qualitative methodology was majorly applied. The populations were 60 hypertensive elderlies with the samples of 10 persons. The tools employed for data collection were: 1) questionnaire; 2) in-depth interview; 3) brainstorming point and; 4) point of focus group discussion. The computer program was also used and the statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The results illustrated that Strategy development on self-care behavior of hypertensive elderlies in Leab Khlongmon Community was strategy development for self-care behavior of hypertensive elderlies in Leab Khlong mon Community, it was found that there were inappropriate food consumption, exercise, the elderlies lack knowledge regarding rest and the suitable methods for relaxation and medical services were not obvious for specific disease for this creation of strategy, the names of vision, mission, goal, and strategy covering 5 strategic points obtained were food consumption, exercise, rest, relaxation, and medication, leading to the experiment of self-practice and self-care promotion and support which were increased and suitable to the context; and the evaluation result of the strategy for self-care development of hypertensive elderlies in Leab Khlongmon Community was collectively at “very good” level.

Keyword : Strategy, Self-care Behavior, Elderly, Evaluation of Strategy

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความดันโลหิตสูงก็เป็นโรคเรื้อรังและไม่ติดต่อ มีสาเหตุไม่ชัดเจน แต่พบปัจจัยการเกิดและสนับสนุนที่ส่งผลให้เป็นเพิ่มขึ้น เช่น ภาวะอ้วน การสูบบุหรี่ การไม่ออกกำลังกาย การรับประทานอาหารเค็ม มัน ความเครียด พฤติกรรมเสี่ยงอย่าง กินเหล้า บุหรี่ ประวัติครอบครัวเดิม และพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเอง อีกทั้งเป็นสาเหตุการเสียชีวิตเกือบร้อยละ 50 ด้วยโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต แต่จากอีกหลายปัจจัย ได้แก่ ความเครียด คนในครอบครัวมีประวัติป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง หรือการบริโภคอาหารไขมันสูงและผลไม้ไม่เพียงพอ วิถีชีวิตที่นิ่ง ๆ นอน ๆ พฤติกรรมการใช้ชีวิตจะส่งผลให้ความดันโลหิตสูงเพิ่มขึ้นได้ และโดยอายุที่เพิ่มขึ้น ความดันโลหิตสูงจะนำไปสู่ความเสี่ยงของอวัยวะสำคัญ คือ ไต สมอง หัวใจ และตา แล้วยังเป็นอีกสาเหตุหนึ่งสำคัญในการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร โดยจะพบผู้สูงอายุจะเสียชีวิตเกือบ 8 ล้านคนต่อปี และคาดว่าจะมีแนวโน้มสูงขึ้น มีผลกระทบรุนแรงต่อสุขภาพ ทำให้หลอดเลือดแดงแข็งขึ้น ลดความเร็วการไหลเวียนโลหิต และนำออกซิเจนไปสู่หัวใจลดลง จนเกิดภาวะหัวใจล้มเหลว หลอดเลือดสมองแตกตีบ (STROKE) ได้(สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2558, หน้า 1) ปัจจุบันผู้สูงอายุทั่วโลกเป็นความดันโลหิตสูงพบ 1 ใน 3 ของผู้สูงอายุทั้งหมด ส่วนในประเทศไทย 5 ปีที่ผ่านมา (2554-2558) ผู้สูงอายุมีจำนวนสูงขึ้นเพิ่มขึ้นปีละ 5 แสนคน คิดเป็นร้อยละ 15 และเป็นความดันโลหิตสูงคิดเป็นร้อยละ 41 (สำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช), 2557, หน้า 1) และคาดว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในอนาคตการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังมีแนวโน้มสูงขึ้น ดังนั้นผู้บริหารด้านการสาธารณสุขพยายามหาแนวทาง และดึงเอากลยุทธ์ต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการจัดการและบริหารส่งเสริมการดูแลสุขภาพ ในภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมอย่าง

ต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อสุขภาพผู้สูงอายุ ทั้งหลายต้องประสบปัญหาหลายด้าน เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งยุทธศาสตร์การดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังตามแผนพัฒนาระยะ 20 ปี (2555-2575) โดยที่ผ่านมายังไม่พบการนำยุทธศาสตร์ด้านการดูแลผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงลงสู่ชุมชนและกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นภาพรวมโรคเรื้อรัง และส่วนชุมชนเลียบคลองมอญเป็นชุมชนกึ่งชนบท ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญ มีประชากรตามที่สำรวจได้ 944 คน ผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงใน จำนวน 60 คน ส่วนใหญ่การศึกษาระดับประถมศึกษา นับถือศาสนาพุทธ อาชีพเกษตรกรรม มีประเพณีวัฒนธรรมแบบชาวมอญ ประุงอาหารรับประทานเอง ทำด้วยมะพร้าว หรือกะทิ อาหารมีรสชาติ เค็ม มัน ซึ่งเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้มีความเสี่ยงต่อความดันโลหิตสูง นอกจากนี้การรับรู้ ความเข้าใจต่อโรคก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการปรับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ การปรับพฤติกรรมของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงมีความสำคัญ คือ การรักษาสุขภาพด้วยตนเอง สามารถดูแลตนเองได้ มีชีวิตที่ผาสุกในการใช้ชีวิตประจำวัน

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ บุคลากรทางการแพทย์มีความสนใจที่จะสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ กรุงเทพมหานคร เพื่อพัฒนาแนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุเฉพาะโรค เพื่อศึกษาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเอง สภาพปัญหา การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ กรุงเทพมหานคร และตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพ สู่พัฒนาพฤติกรรมสุขภาพให้สอดคล้องตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร 2 ปี ระยะที่ 3 (2560 – 2563) รวมทั้งเป็นแนวทางให้กับผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนแห่งอื่น นำไปปรับประยุกต์เป็นรูปแบบในการพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงได้ไปขับเคลื่อนให้เกิดยุทธศาสตร์การพัฒนาการดูแลก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงต่อเนื่องและยั่งยืนเหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ และผลประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

3. ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

3.1 งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในกรุงเทพมหานคร

3.2 ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ สามารถนำผลการวิจัยด้านการดูแลสุขภาพตนเองผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง ใช้ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการดูแลสุขภาพตนเองผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง ให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

3.3 ประโยชน์ในเชิงวิชาการ สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ เป็นองค์ความรู้สำหรับการศึกษาและพัฒนาองค์กรภายในหน่วยงานอื่น ๆ ให้มีการพัฒนาการดูแลสุขภาพตนเองผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง ไปสู่บุคลากรที่มีประสิทธิภาพ

3.4 ใช้ผลการศึกษาวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาการดูแลสุขภาพตนเองผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนอื่น ๆ หรือการวิธีปรับเปลี่ยนให้เป็นชุมชนที่ทันสมัย โดยใช้ผลการวิจัยฉบับนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยต่อไป

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

1. แบบของการวิจัย

การวิจัย เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยวิธีการผสมผสาน (Mixed Methodologies) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างตามระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

2.1 ประชากรเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie R.V. and Morgan D.W., 1970) ได้กลุ่มทดลอง จำนวน 10 คน โดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling)

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมและการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 15 คน ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง จำนวน 10 คน 2) ผู้นำชุมชนเลียบคลองมอญ จำนวน 1 คน 3) อาสาสมัครชุมชนเลียบคลองมอญ จำนวน 4 คน

2) กลุ่มผู้เข้าร่วมระดมสมอง (Brains Storming) จำนวน 15 คน ได้แก่ 1) ผู้รู้เกี่ยวกับการสร้างยุทธศาสตร์ 2 คน 2) ผู้บริหารเขตลาดกระบัง จำนวน 1 คน 3) หัวหน้างานเวชศาสตร์ชุมชนและผู้สูงอายุและพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 2 คน 4) เจ้าหน้าที่สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 คน 5) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลลาดกระบัง จำนวน 1 คน 6) ผู้นำชุมชนเลียบคลองมอญและอาสาสมัครจำนวน 3 คน 7) ผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง จำนวน 4 คน

3) กลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 9 คน ได้แก่ 1) ผู้ที่เกี่ยวกับการสร้างยุทธศาสตร์ จำนวน 2 คน 2) ผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง จำนวน 3 คน 3) ผู้นำชุมชนเลียบคลองมอญ จำนวน 1 คน 4) หัวหน้ากลุ่มงานเวชศาสตร์ชุมชนและผู้สูงอายุและพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 2 คน 6) อาสาสมัครชุมชน จำนวน 1 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ แบ่งตามระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งคำถามออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามระดับพฤติกรรมและการดูแลตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง และข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการสร้างยุทธศาสตร์ ซึ่งแบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ได้ค่าความตรงตามเนื้อหาเท่ากับ .82 และ ตรวจสอบความเที่ยงมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ .79 ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิดและปลายปิด

ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับพฤติกรรมและการดูแลตนเองของผู้สูงอายุทั้ง 5 ด้าน โดยใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นคำถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert Scale) มีเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการสร้างยุทธศาสตร์

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยพิจารณาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โครงสร้างและลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 ชุดได้แก่ (1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (2) ประเด็นการระดมสมอง (3) ประเด็นการสนทนากลุ่ม ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน

3.3 การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มทดลอง ผู้วิจัยเสนอโครงร่างวิทยานิพนธ์ให้คณะกรรมการจริยธรรมคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ทำการพิจารณาก่อนการดำเนินงานวิจัยเพื่อประกันสิทธิเสรีภาพของกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นผู้วิจัยขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน การเก็บรวบรวมข้อมูล เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างซักถามจนเข้าใจโดยไม่ปิดบัง และมีอิสระในการตัดสินใจ ให้เซ็นใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย กลุ่มตัวอย่างมีอิสระในการบอกยุติหรือยกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่ต้องบอกเหตุผล ซึ่งไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการรักษาพยาบาล ข้อมูลต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างจะได้รับการเก็บเป็นความลับ ไม่ระบุชื่อ และวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมเพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น และจะทำลายข้อมูลหลังจากตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว 1 ปี

3.4 การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ที่ทำการพิจารณาก่อนการดำเนินงานวิจัย เลขที่ AF 05-06 หมายเลขโครงการวิจัย 62-64 ดำเนินการวิจัยตามหลักการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง โดยขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างก่อนเก็บข้อมูล แนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนระยะเวลา รายละเอียดการวิจัย ตลอดจนอธิบายผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมวิจัย โดยผู้ร่วมวิจัยมีสิทธิที่จะให้ความร่วมมือหรือเปลี่ยนใจถอนตัวออกจากการวิจัยได้ ไม่ต้องแจ้งเหตุผลและการกระทำดังกล่าว ข้อมูลทุกอย่างเป็นความลับและไม่มีการเปิดเผยกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างสามารถออกจากการวิจัยได้ตลอดเวลา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มทดลองตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้และโทรเชิญให้กลุ่มตัวอย่างมาที่บ้านผู้ใหญ่มณเฑียร ชุมชนเสียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ระยะเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือน 1 มิถุนายน 2562 ถึง 30 กันยายน 2562 โดยมีการแนะนำตัวผู้วิจัยก่อนโดยบอกชื่อ สกุล การศึกษา บอกวัตถุประสงค์ ระยะเวลา และแสดงเอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและครอบครัวอ่านพร้อมทั้งผู้วิจัยอธิบายให้ฟัง ก่อนเริ่มดำเนินการตามยุทธศาสตร์ฯ และตอบแบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาพฤติกรรมและการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเสียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ในขั้นตอนนี้มีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ขอนหนังสือจากโครงการผนีกกำลังเปิดสอนหลักสูตรปริญญาเอก มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ถึงผู้นำชุมชนเสียบคลองมอญ กรุงเทพมหานคร เพื่อขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูล

1.2 แจ้งขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.3 ติดต่อถึงผู้นำชุมชนเสียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง เพื่อทำการชี้แจงและขอความร่วมมือเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและ นำแบบสอบถามไปแจกให้แก่ผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเสียบคลองมอญ

1.4 การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดเก็บข้อมูลจากประชากรผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง จำนวน 60 คน

ผลจากการศึกษาระดับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชน เลียบคลองมอญ นำไปสู่การศึกษาสภาพปัญหาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 2 สร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ในขั้นตอนนี้มีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ จัดประชุมระดมความคิดเห็นที่ห้องประชุมชั้น 3 ตึกอำนวยการ โรงพยาบาลลาดกระบังกรุงเทพมหานคร ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 15 คน โดยได้นำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างยุทธศาสตร์ ฯ ในขั้นตอนนี้ใช้ระยะเวลา 3 เดือน

ผลจากการสร้างยุทธศาสตร์ นำไปสู่การประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ในขั้นตอนนี้มีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ จัดสนทนากลุ่ม ที่อาคารเฉลิมพระเกียรติ ห้องประชุม ชั้น 15 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 9 คน เพื่อประเมินยุทธศาสตร์ ฯ ครั้งนี้ ขั้นตอนนี้ใช้ระยะเวลา 2 เดือน

ผลจากการประเมินยุทธศาสตร์ ฯ นำไปสู่การปรับปรุงยุทธศาสตร์ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ฉบับสมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากข้อมูลคำถามปลายเปิดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะ สัมภาษณ์เชิงลึก การระดมสมอง และการสนทนากลุ่ม นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

6. ผลการวิจัย

6.1 ผลการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

1. ชื่อยุทธศาสตร์ (Strategy Name) “ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร”

2. วิสัยทัศน์ (Vision) “ผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง สามารถดูแลตนเองได้มีสุขภาพดี”

3. ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategy Issue) ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริโภคอาหาร 2) ด้านการออกกำลังกาย 3) ด้านการพักผ่อน 4) ด้านการคลายเครียด และ 5) ด้านการรักษา

4. พันธกิจ (Missions) 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมด้านการบริโภคอาหาร 2) ส่งเสริมด้านการออกกำลังกาย 3) ส่งเสริมด้านการพักผ่อน 4) ส่งเสริมด้านการคลายเครียด และ 5) ส่งเสริมด้านการรักษา

5. เป้าหมาย (Goal) 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการบริโภคอาหาร 2) ด้านการออกกำลังกาย 3) ด้านการพักผ่อน 4) ด้านการคลายเครียด และ 5) ด้านการรักษา

6. กลยุทธ์ (Tactics) 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ด้านการบริโภคอาหาร ประกอบด้วย (1) แผนงานอาหารสำหรับผู้สูงอายุเฉพาะโรค (2) โครงการแนะนำอาหารสำหรับผู้สูงอายุเฉพาะโรค (3) กิจกรรมให้ความรู้

ที่บ้าน เยี่ยมบ้าน แจกคู่มือการดูแลตนเอง 2) กลยุทธ์ด้านการออกกำลังกาย ประกอบด้วย (1) แผนงานท่าที่เหมาะสมกับผู้สูงวัยเฉพาะโรค (2) โครงการออกกำลังกาย ท่าเหมาะสมกับโรคและวัย (3) กิจกรรมนำออกกำลังกายที่บ้าน ตามคู่มือที่แจก 3) กลยุทธ์ด้านการพักผ่อน ประกอบด้วย (1) แผนงานเพิ่มพื้นที่การพักผ่อน (2) โครงการจัดพื้นที่เพื่อการพักผ่อน (3) กิจกรรมมุมสบาย 4) กลยุทธ์ด้านการคลายเครียด ประกอบด้วย (1) แผนงานสายด่วนคลายเครียด (2) โครงการสายด่วนให้คำปรึกษาสำหรับผู้สูงวัยเฉพาะโรค (3) กิจกรรมแจกเบอร์สายด่วนและ 5) กลยุทธ์ด้านการรักษาประกอบด้วย (1) แผนงานรียาเพื่อการรักษา 2) โครงการปรึกษาช้ยาที่บ้าน(3) กิจกรรมให้ความรู้และการช้ยาที่บ้าน

6.2 ผลการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมกาดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุกที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

1. ผลการประเมินยุทธศาสตร์การจัดทำแบบประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมกาดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุกที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร พบว่าผ่านเกณฑ์การประเมินประกอบด้วย 4 มาตรฐาน ได้แก่ 1) มาตรฐานความถูกต้อง 2) มาตรฐานความเหมาะสม 3) มาตรฐานความเป็นประโยชน์ 4) มาตรฐานความเป็นไปได้ ผลการประเมินโดยรวมได้รับการประเมิน อยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยมีประเมินรายด้านดังต่อไปนี้ ด้านการบริโภคอาหาร ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.29 ในระดับมากที่สุด ด้านการออกกำลังกาย ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.21 ในระดับมากที่สุด ด้านการบริโภคอาหาร ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.36 ในระดับมากที่สุด ด้านการบริโภคอาหาร ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.35 ในระดับมากที่สุด และด้านการรักษา ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.54 ในระดับมากที่สุด

2. ผลการประเมินความพึงพอใจในการจัดโครงการกิจกรรมตามยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมกาดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุกที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

1) ยุทธศาสตร์ด้านการบริโภคอาหาร ผลการประเมินระดับความพึงพอใจภาพรวม ได้ระดับความพึงพอใจมากที่สุด ร้อยละ 72.5 โดยความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ของกิจกรรม พบว่าได้ระดับความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80 ส่วนความเป็นไปได้ ร้อยละ 70 และความถูกต้อง รองลงมาได้ร้อยละ 60

2) ยุทธศาสตร์ด้านการออกกำลังกาย ผลการประเมินระดับความพึงพอใจภาพรวม ได้ระดับความพึงพอใจมากที่สุด ร้อยละ 75 โดยความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของกิจกรรม พบว่าได้ระดับความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80 ส่วนความเหมาะสมและความถูกต้อง รองลงมาได้ ร้อยละ 70 เท่ากัน

3) ยุทธศาสตร์ด้านการพักผ่อน ผลการประเมินระดับความพึงพอใจภาพรวม ได้ระดับความพึงพอใจมากที่สุด ร้อยละ 65 โดยความถูกต้องและความเป็นไปได้ของกิจกรรม พบว่าได้ระดับความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70 ส่วนความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์รองลงมา ได้ร้อยละ 60 เท่ากัน

4) ยุทธศาสตร์ด้านการคลายเครียดผลการประเมินระดับความพึงพอใจภาพรวม ได้ระดับความพึงพอใจมาก ร้อยละ 67.5 โดยความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ของกิจกรรม พบว่าได้ระดับความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 70 เท่ากัน ส่วนความถูกต้อง รองลงมาได้ร้อยละ 60 ตามลำดับ

5) ยุทธศาสตร์ด้านการรักษาผลการประเมินระดับความพึงพอใจภาพรวม ได้ระดับความพึงพอใจมากที่สุด ร้อยละ 82.5 โดยความเป็นไปได้ ของกิจกรรม พบว่าได้ระดับความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 90 ส่วนความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ รองลงมาได้ร้อยละ 80 เท่ากัน

3. ผลการประเมินการนำยุทธศาสตร์ไปทดลองใช้

ระดับพฤติกรรมกาดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุกที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร พบว่า

1) ด้านการบริโภคอาหารมีความรู้การดูแลตนเองในการบริโภคอาหารก่อนเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (4.00) ปฏิบัติบางครั้ง (4.71) ไม่เคยปฏิบัติ (1.29) และหลังเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (2.57) ปฏิบัติบางครั้ง (4.86) ไม่เคยปฏิบัติ (2.57)

2) ด้านการออกกำลังกายมีความรู้การดูแลตนเองในการออกกำลังกายก่อนเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (3.71) ปฏิบัติบางครั้ง (3.29) ไม่เคยปฏิบัติ (3.00) และหลังเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (2.86) ปฏิบัติบางครั้ง (3.71) ไม่เคยปฏิบัติ (3.43)

3) ด้านการพักผ่อนมีความรู้การดูแลตนเองในการพักผ่อนก่อนเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (4.56) ปฏิบัติบางครั้ง (3.00) ไม่เคยปฏิบัติ (2.44) และหลังเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (4.89) ปฏิบัติบางครั้ง (2.89) ไม่เคยปฏิบัติ (2.22)

4) ด้านการคลายเครียดมีความรู้การดูแลตนเองในการคลายเครียดก่อนเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (3.29) ปฏิบัติบางครั้ง (4.00) ไม่เคยปฏิบัติ (2.71) และหลังเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (2.71) ปฏิบัติบางครั้ง (4.29) ไม่เคยปฏิบัติ (3.00)

5) ด้านการรักษาความรู้การดูแลตนเองในการรักษาต่อเนื่องก่อนเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (5.60) ปฏิบัติบางครั้ง (2.80) ไม่เคยปฏิบัติ (1.60) และหลังเข้ากิจกรรมโครงการ ปฏิบัติเป็นประจำ (5.00) ปฏิบัติบางครั้ง (3.20) ไม่เคยปฏิบัติ (1.80)

7. ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ พบว่า 1) ชื่อ ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร 2) วิสัยทัศน์ ผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง สามารถดูแลตนเองได้ มีสุขภาพดี 3) ประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ด้านได้แก่ ด้านการบริโภคอาหาร ด้านการออกกำลังกาย ด้านการพักผ่อน ด้านการคลายเครียดและด้านการรักษา 4) พันธกิจครอบคลุมประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ด้าน 5) เป้าหมายครอบคลุมยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ด้าน 6) กลยุทธ์ ครอบคลุมแต่ละยุทธศาสตร์ โดยมีแผนงาน โครงการ และกิจกรรม

ผลการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร พบว่า ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมด้านการบริโภคอาหาร ภาพรวมได้รับการประเมินในระดับดีมาก (=4.29) ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการออกกำลังกาย ภาพรวมได้รับการประเมินในระดับดี (=4.21) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการพักผ่อน ภาพรวมได้รับการประเมินในระดับดี (=4.36) ยุทธศาสตร์ที่ 4 การคลายเครียด ภาพรวมได้รับการประเมินในระดับดี (=4.35) และ ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมด้านการรักษา ภาพรวมได้รับการประเมินในระดับดีมาก (=4.54) ส่วนผลการประเมินโดยรวมได้รับการประเมินอยู่ระดับมาตรฐานดี และภาพรวมได้มาตรฐานการประเมินแผนงานและโครงการระดับดีมาก

8. อภิปรายผล

ผลการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ในการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร พบว่า ผลการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุฉบับนี้ มีศักยภาพในการสร้างความตระหนักสู่การพัฒนาพฤติกรรม

ดูแลสุขภาพตนเองในผู้สูงอายุ ที่เป็ความดันโลหิตสูง ให้มีการบริโภคอาหาร การพักผ่อน การออกกำลังกายให้อยู่ในเกณฑ์ที่ปกติ โดยมีการกำหนดข้อยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ด้าน โดยมีพันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ที่สอดคล้องกัน ครอบคลุมสนับสนุนและส่งเสริมตามยุทธศาสตร์ โดยมีแผนงานและโครงการรองรับตามแผนยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ด้าน สอดคล้องกับบริบท วิสัยทัศน์ (2553 : 120) ได้ศึกษากลยุทธ์การบริหารจัดการคุณภาพสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : กรณีวิทยาลัยการอาชีพบ้านไผ่ ผลการศึกษาพบว่า มีปัญหาการดำเนินการโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก จึงพัฒนา กลยุทธ์การบริหารจัดการคุณภาพสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมี 8 ขั้นตอน คือ (1) วิสัยทัศน์ (2) พันธกิจ (3) ประเด็นยุทธศาสตร์ (4) เป้าประสงค์ (5) กลยุทธ์ (6) กำหนดตัวชี้วัด (7) การกำหนดโครงการและกิจกรรม และ (8) การจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี งบประมาณ และจัดทำปฏิทินแผนปฏิบัติการประจำปี การศึกษาผลทำให้ได้คู่มือการดำเนินการกลยุทธ์ การบริหารจัดการคุณภาพสถานศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ผลการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร พบว่าประกอบด้วย 4 มาตรฐาน ดังนี้ 1) มาตรฐานความถูกต้อง 2) มาตรฐานความเหมาะสม 3) มาตรฐานความเป็นประโยชน์และ 4) มาตรฐานความเป็นไปได้ ดังนี้ 1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการบริโภคอาหาร พบว่า ผลการประเมินยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการบริโภคอาหาร ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.29 ได้รับการประเมิน ในระดับดีมาก 2) ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการออกกำลังกาย ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.21 ได้รับการประเมิน ในระดับดี 3) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการพักผ่อนในการวิจัย ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.36 ได้รับการประเมิน ในระดับดี 4) ยุทธศาสตร์ที่ 4 การคลายเครียดเพื่อการวิจัย ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.35 ได้รับการประเมิน ในระดับดีและ 5) ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกิจการด้านการรักษา ได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.54 ได้รับการประเมิน ในระดับดีมาก ผลการประเมินโดยรวมได้รับการประเมินอยู่ระดับมาตรฐานดี

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

9.1.1 ส่งเสริมผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง ให้ออกกำลังกาย ที่เหมาะสม และกับวัย เพื่อป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อน การรู้อาการเจ็บป่วยระยะเริ่มต้น หากพบความผิดปกติ สามารถได้รับการช่วยเหลือรักษาได้ ทันทีทั้งนี้ และยังเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล เมื่อมีอาการรุนแรงมากขึ้น

9.1.2 ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจที่เหมาะสม ถูกต้อง แก่ผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูง ในการบริโภคอาหารเนื่องจากยังขาดการอธิบาย ให้เหตุผล ทำความเข้าใจรวมถึง การมีพฤติกรรมรับประทาน อาหารที่ไม่ถูกต้อง เช่น อาหารที่ทำจากกะทิหรือทอดน้ำมันเป็นประจำ การดื่มน้ำอัดลม ชา กาแฟ เป็นต้น

9.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

9.2.1 ควรมีการวิจัยแบบติดตามระยะยาว 1 ปี หรืออย่างน้อย 6 เดือน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถอธิบายพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเอง ของผู้สูงอายุที่เป็นความดันโลหิตสูงที่ชัดเจนมากขึ้น

9.2.2 ควรมีวิจัยในเชิงทดลองพัฒนารูปแบบการติดตามพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่ป่วยด้วยโรคเรื้อรังอื่น ๆ และในเขตกรุงเทพมหานครพื้นที่อื่น ๆ

บรรณานุกรม

สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2558). **รายงานประจำปี 2558 : โรคเรื้อรังต่าง ๆ**. กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2550). **นโยบายการดูแลผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบาย.

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2555). **แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

Green, L.W. et. Al (1978). **PRECEDE - PROCEED Model**. New York : Journal of Health Education Approach.

Krejcie, R.V & Morgan, D.W. (1970). **Determining Sample Size for Research Activities**. Educational and Psychological Measurement, 30 (3). Page 607-610.

World Health Organization. (2009). **Self- care in Context of Primary Health Care**. Bangkok : Report of the Regional Consultation Bangkok, Thailand, 7-9 January 2009.

ความสัมพันธ์ระหว่างคอง 14 กับหลักทศพิธราชธรรมที่มีต่อการส่งเสริมการปกครอง

THE RELATIONS BETWEEN KONG 14 AND ROYAL VIRTUES

TOWARDS PROMOTION OF GOVERNMENT

พระปลัดธีระพงษ์ สุขิโต

PhrapaladTheerapong Sukhito

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา

Phramaha Daosayam Vajirapañño

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

E-mail: supit.silo@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 12 มิถุนายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 24 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 24 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างคอง 14 กับทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งจากการศึกษาความเป็นมาของคอง 14 ซึ่งเป็นจารีตประเพณีของชาวอีสานโบราณ โดยเฉพาะแนวทางการปฏิบัติของผู้ปกครอง และรูปแบบการปกครอง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออีสานโบราณพบว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเจริญเติบโตในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างด้านการเมืองการปกครอง ที่กษัตริย์ได้นำเอาหลักธรรมหลักธรรมคำสั่งสอน มาเป็นรากฐานในการบริหารและกำหนดควบคุมคนในสังคมอีสานโบราณที่มีความแตกต่างของเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยใช้รูปแบบ วิธีการและหลักการปฏิบัติมาจากพระธรรมวินัย ผู้ปกครองใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ที่ถูกปกครอง ผู้ปกครองปฏิบัติตัวให้อยู่ในศีลธรรม ใช้หลักธรรมมาเป็นหลักปฏิบัติและอ้างความชอบธรรมในอำนาจ มีการใช้จารีตประเพณี และกฎระเบียบต่าง ๆ กำหนดหน้าที่และวิถีชีวิตของคนในสังคมไว้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ : คอง 14, ทศพิธราชธรรม, การส่งเสริมการปกครอง

ABSTRACT

This academic paper aimed at to study the relations between Kong 14 and royal virtues. The Kong14 is tradition of Isan people but the royal virtues are Buddhist doctrines. The approach of the ruler's practice and a model of government, Buddhism's influence towards civilization in each aspects, especially, Political Science, which king brought Dhamma Doctrines for being foundation in administration and control the race and cultural differences of ancient northeast people to live in union. They used the model, method and practice from Dhamma and disciplines. The rulers used Buddhism to be linked between the rulers and people. The rulers followed the moral and applied Dhamma Doctrines for

practicing and claiming righteousness in power. There were usage the tradition and various rules and regulations, assign duties and the way of life of people in society clearly.

Keywords : Kong 14, royal virtues, promotion of government

1. บทนำ

กฎระเบียบและแนวทางที่อยู่ร่วมกันกล่าวตามนัยทางสังคมวิทยา เรียกว่า บรรทัดฐานทางสังคมหรือ ปทัสถานทางสังคม (Social norms) หมายถึง มาตรฐานที่คนส่วนใหญ่ในกลุ่มยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ กฎ ระเบียบ แบบแผนความประพฤติต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับระหว่างสมาชิก จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มชุมชน สังคมและประเทศชาติตามลำดับ ในประเด็นนี้ตามหลักทางสังคมวิทยาถือว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงไม่สามารถอยู่เองอย่างโดดเดี่ยวได้ และเมื่อสังคมเกิดขึ้น การติดต่อสมาคมเพื่อสนองความต้องการซึ่งกันและกันก็มีขึ้น ดังนั้น แต่ละสังคมจึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อควบคุมความประพฤติของสมาชิกให้เป็นไปในการทำงานเดียวกันและเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม กฎเกณฑ์เช่นนี้เรียก “ปทัสถานทางสังคม” ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้ (มานิตย์ จุมปา, 2548, หน้า 1-2) 1) วิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน เป็นแนวทางการปฏิบัติของบุคคลในสังคมซึ่งปฏิบัติตามความเคยชินและเป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น การลุกให้คนชราขึ้นในรถประจำทาง วิถีประชา ยังหมายถึงมารยาททางสังคม งานพิธีต่างๆ ตามสมัยนิยม เช่นการแต่งกาย การรับประทานอาหาร การอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง เป็นต้น ผู้ที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวจะได้รับการติเตียน เยาะเย้ยถากถางหรือการนินทาจากผู้อื่นทำให้สมาชิกต้องปฏิบัติตาม 2) กฎศีลธรรม หรือจารีต (Mores) เป็นระเบียบแบบแผนที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติโดยเคร่งครัดเป็นกฎศีลธรรมมีความสำคัญมากกว่าวิถีประชา หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกสังคมประณามอย่างรุนแรง กฎศีลธรรมมักเป็นข้อห้าม เป็นกฎข้อบังคับ และมีเรื่องของศีลธรรมความรับผิดชอบชั่วดีเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้นตัวอย่างของกฎศีลธรรมหรือจารีตของไทย เช่น ห้ามพ้อแต่งงานกับลูกสาว ของตัวเอง และห้ามลูกทุบตีพ่อแม่ เป็นต้น และ 3) กฎหมาย (Laws) เป็นกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่รัฐบัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรโดยองค์การทางการเมืองการปกครองและได้รับการรับรองจากองค์การของรัฐเพื่อควบคุมบุคคลในสังคมหากผู้ใดฝ่าฝืนย่อมได้รับการลงโทษตามกฎหมายได้แก่ ระเบียบ ข้อบังคับ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา และพระราชบัญญัติ เป็นต้น กฎหมายที่ดีต้องทันต่อเหตุการณ์หรือเป็นกฎหมายที่คาดการณ์ข้างหน้าได้หรืออาจเป็นกฎหมายตามจารีตประเพณี เช่นกรณีกฎหมายของประเทศอังกฤษ เป็นต้น (วัชร ปลายนาทร และคณะ, 2533, หน้า 13)

คอง 14 เป็นหลักการดำเนินชีวิตของคนในสังคมภายใต้คติทางพระพุทธศาสนาและค่านิยมทางสังคม โดยมุ่งเน้นไปในทางจริยธรรม และระเบียบแบบแผนให้แก่คนใน (พระครูสุเทพสารถย์ และคณะ, 2544, หน้า 187) ได้แก่ แบบอย่างแนวทางการปกครอง ระบบหรือระบอบการปกครอง เป็นลักษณะกฎหมาย หรือข้อกติกากองบ้านเมือง การบูรณาการการจัดระเบียบสังคมมาอย่างต่อเนื่องเพื่อดำรงสังคมให้คงอยู่สืบต่อมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นจารีต วัฒนธรรมประเพณีที่มั่นคงที่มีคุณค่ามาถึงในยุคปัจจุบัน เพราะประเพณีเป็นความประพฤติสืบต่อกันมา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) จารีตประเพณี ได้แก่ประเพณี ที่สังคมถือว่าถ้าใครฝ่าฝืนจนดเว้นไม่กระทำตาม ก็เป็นความผิด จารีตประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งคนในสังคมถือว่าเป็นสิ่งมีค่าแก่ส่วนรวมถ้าใครฝ่าฝืน ถือว่าเป็นความผิดความชั่ว 2) ขนบประเพณี ได้แก่ประเพณีที่ สถาบันต่าง ๆ ตั้งขึ้นเป็นระเบียบแบบแผน แล้วปฏิบัติกันสืบมา ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนโดยตรงหรือโดยปริยายโดยตรง ก็คืออาจเป็นระเบียบแบบแผนไว้โดยชัดเจน โดยปริยาย คือ รู้กันเอง ไม่ได้วางเป็นระเบียบแบบแผนไว้ เช่นระเบียบแบบแผนของทางราชการ ระเบียบแบบแผนของทหาร ตำรวจ และนักเรียน 3) ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ประเพณีที่เป็นเรื่องธรรมดาสามัญไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี ไม่มีผิดมีถูก

เหมือนจารีตประเพณี เป็นแต่เพียงนิยมกันว่ามีคนประพุดิแล้วก็ปฏิบัติกันต่อๆ มาเช่น เกี่ยวกับกริยามารยาท การกิน การพูด การแต่งตัวในงานต่างๆ การเป็นแขกไปเยี่ยมผู้อื่น การเป็นเจ้าของบ้าน เป็นต้น (แปลก สนธิรักษ์, 2514, หน้า 31)

2. พัฒนาการของคอง 14

2.1. สังคมอีสานโบราณในยุคความเชื่อดั้งเดิม

สังคมอีสานโบราณในยุคก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ ประชาชนในอำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับถือผีฟ้า ผีแถน ผีพ่อ ผีแม่ ความเชื่อเรื่องผี ที่ปรากฏชัดเจนในยุคนี้ คือ ความเชื่อเรื่องผีป่า ผีหลอก ผีให้ร้าย (ปอบ) ผีอารักษ์ และเทวดา และรวมถึงความเชื่อลัทธิของพวกจีน เพราะดินแดนของลาวแต่ก่อนอยู่ติดกับชนชาติจีน จึงมีการสัมพันธ์ติดต่อกันมาเป็นเวลานาน (มหาคำจำปา แก้วมณี และคณะ, 2539, หน้า 25) ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับแถนฟ้า แถนหลวง เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลที่สุด เพราะแถนคือพระอินทร์ หรือเทพสวรรค์ที่มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของมนุษย์ สามารถเนรมิตหรือทำลายอะไรก็ได้ และแถนก็ยังเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจรัฐ โดยมีกษัตริย์ซึ่งเป็นโอรสของแถนเป็นตัวแทนของอำนาจนั้น เช่นการสร้าง ความเชื่อเกี่ยวกับแถนขึ้นมา เป็นการยอมรับกษัตริย์จากชนทุกชั้น (เติม วิพากษ์พจนกิจ, 2530, หน้า 4) เพราะความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของประชาชนอย่างมาก และผีบรรพบุรุษ เพื่อแสดงความเคารพและทำให้ผู้กระทำจะพบกับความสงบสุข ผีแถนเป็นสิ่งที่ชาวอีสานเชื่อว่ามีความสำคัญในควบคุมชะตากรรมของมนุษย์ ฐานะทางสังคมของมนุษย์จะแตกต่างกันตามความประสงค์ของแถน ทำให้ชนชั้นปกครองนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง ตั้งแต่สมัยขุนบรม ความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลส่งผลประโยชน์ต่อชนชั้นปกครองในการควบคุมคนหลายๆ เผ่า ที่มีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ภายใต้สิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันคือแถน ในรูปของกษัตริย์นั่นเอง (ปิยฉัตร สันธูสะอาด, 2540, หน้า 41)

ในยุคของการสร้างบ้านแปลงเมือง ให้มีความสำคัญกับกำลังคนมาก ผู้ปกครองจึงใช้วิธีต่าง ๆ ในการรวบรวมคนให้เป็นหมู่เหล่า มีความเป็นเอกภาพ มีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มบุคคลโดยอาศัยความเชื่อดั้งเดิม พัฒนาเป็นชนบประเพณี และกฎหมายตามลำดับ จากความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีฟ้าผีแถนที่มีอำนาจกำหนดโชคชะตาของมนุษย์ ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ทางอำนาจ และอ้างความชอบธรรมในการเป็นผู้ปกครอง ออกคำสั่งและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนการสร้างเรื่องราว นิทาน ตำนานต่าง ๆ อธิบายความชอบธรรมของอำนาจผู้ปกครองเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดระบบความสัมพันธ์ของบุคคล เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการปกครอง (โสภี อุณหะยา, 2551, หน้า 174) ยกตัวอย่างเช่น ผู้ปกครองยังได้พยายามสร้างแนวคิดความเชื่อเรื่อง “น้ำเต้าปุง” โดยมีเนื้อหาว่า ทุกคนเกิดมาจากน้ำเต้าปุง จะแตกต่างกันบ้างตามสภาพร่างกาย เช่น พวกไทเล็ม ไทวี่ พวกนี้จะรูปชั่วตัวดำ และพวกไทเลิง ไทล่อ และไทขวาง จะรูปร่างตัวขาว แต่ทุกชาติทุกเผ่าก็เป็นพี่น้องกัน วิธีการดังกล่าวก็ไม่สามารถควบคุมคนในสังคมได้ เพราะคนในสังคมยังไม่มีความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในสังคม จึงต้องใช้พระพุทธศาสนาและ ฮีต-คอง หรือจารีตประเพณี เข้าช่วยในการกำหนดระเบียบแบบแผนของคนในสังคม เป็นการสร้างกติกาควบคุมความประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม (กรมวรรณคดีลาว, 2513, หน้า 27)

ต่อมามีการเข้ามาของพระพุทธศาสนาเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำโขงในทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือทางภาคอีสานของประเทศไทย มีหลักฐานที่กล่าวถึงว่า ด้านทิศเหนือนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพม่า มอญ หรือพุกาม และพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ จากอาณาจักรล้านนาและล้านช้างลงมาตามลำแม่น้ำโขง ส่วนทางด้านทิศใต้พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบขอม จากอาณาจักรกัมพูชา อีกทางหนึ่งขึ้นมาทางตามลำน้ำโขง อีกทางหนึ่งขึ้นมาทางบก ผ่านแนวเทือกเขาพนมดงรัก เข้าสู่ภาคอีสานตอนล่างผ่านทางจังหวัดบุรีรัมย์

สุรินทร์ เข้ามาตามลำน้ำสาขาของกลุ่มน้ำมูล สุ่มน้ำป่าสัก สุ่มน้ำชี และสุ่มแม่น้ำโขงในที่สุด อารยธรรมทางพระพุทธศาสนายุคทวารวดี ยุคลพบุรี และยุคอยุธยา จากกลุ่มน้ำเจ้าพระยา มาตามกลุ่มน้ำป่าสัก ผ่านอาณาจักรศรีเทพ เทือกเขาเพชรบูรณ์และเทือกเขาพังเหย เข้าเขตเทือกเขาตองพญาเย็น เชื่อมต่อกลุ่มน้ำชี เข้าสู่ภาคอีสานได้อีกทางหนึ่งเช่นกัน พระพุทธศาสนาในกลุ่มน้ำโขง ภาคอีสานของประเทศไทย จึงผสมผสานด้วย เกรวาทแบบพม่าหรือมอญหรือพุกามมหายานแบบขอม และเกรวาทแบบลังกาวงศ์ (จรัส พยัคฆราชศักดิ์, 2534, หน้า 1)

จะเห็นว่าพระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบองหรือศรีโคตรบูรเป็นสถานที่แห่งแรกที่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนลาวจนตั้งถิ่นฐานแห่งนี้ว่าศรีโคตรบอง ซึ่งมีความหมายจาก ศรี หรือสิริ หมายถึงงาม รุ่งเรือง สว่างไสว โคตรเป็นชื่อโคตร ของพระพุทธเจ้าเดิมว่า โคตมะ หรือโคตม บองหรือบุรี หมายถึงเมือง รวมแล้วคำว่าศรีโคตรบูรคือ การเอานามของพระพุทธเจ้าตั้งเป็นชื่อเมือง ทั้งนี้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ประชาชนชาวลาวนั่นเอง (พระดำรง พ.ธรรมิกมุนี, 2554, หน้า 13) และได้เอาพระธาตุของพระองค์มาประดิษฐานไว้ ณ เมืองแห่งนี้จึงชื่อว่าศรีโคตรบองเพราะเหตุนี้จึงมีนามพระธาตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่น พระธาตุหลวง พระธาตุศรีโคตรบอง (พระสมศักดิ์ ปิยธมโม (อินทเสน), 2554, หน้า 13) หลักฐานชั้นขึ้นหลักฐานสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในลาวว่า “มีการค้นพบพระพุทธรูปปฏิมาและหลักศิลาจารึกที่หมู่บ้านตาลาด ใกล้เวียงจันทน์ นั่นคือพระธาตุศรีโคตรบอง” (Maha Khamyad Rasdavong, 2006, p. 27) ช่วงประมาณก่อนปี ค.ศ.478-541 (พ.ศ. 1021 - 1084) มีพระสงฆ์ลาว 5 องค์คือ พระมหารัตนเถระ พระมหาจุลรัตนเถระ พระมหาสุวรรณประสาทเถระ พระมหาจุลประสาทเถระ และพระมหาสังฆวิษณเถระ ซึ่งทั้ง 5 องค์นี้เป็นศิษย์ของพระธรรมลักษณะและพระรักษจิตตะ ได้ไปศึกษามาจากราชครุอินเดียนแล้วกลับมาจำพรรษาที่ภูเขาลวง และได้ส่งศิษย์ไปสร้างพระธาตุพนมให้ใหญ่ขึ้น และสร้างพระธาตุอิงฮังและพระธาตุศรีโคตรบองที่ทำแขก (ทรงคุณ จันทจร, 2548 : 17) สอดคล้องกับความเห็นของพระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญว่า “ศรีโคตรบองปัจจุบันเรียกว่าเมืองท่าแขก อันหมายถึง ท่าเรือที่ชาวอินเดียโบราณมาขึ้นฝั่งที่นี้รวมถึงพระโสณเถระและพระอุตตระเถระด้วย (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, 2545, หน้า 7)

ในยุคสังคมพุทธศาสนาสังคมอีสานโบราณมีการกำหนดรูปแบบการปกครองที่เป็นระบบมากขึ้น แต่รูปแบบการปกครองที่มีก็ไม่สามารถควบคุมคนในสังคมได้ เพราะภายในสังคมล้านช้าง มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และภาษา ความแตกต่างดังกล่าวทำให้สร้างปัญหาแก่ผู้ปกครองอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะเมืองต่างๆ ที่อยู่ทางใต้ที่เป็นถิ่นของพวกข่า ซึ่งเดิมคือชนชาติมอญ-ขอม มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางใต้ของจีน และถูกรุกรานโดยจีน จึงอพยพลงมาทางใต้เข้ามาอาศัยในดินแดนสิบสองจุไทย เรื่อยลงมาถึงล้านช้าง ข่าจึงเป็นพวกแรกที่อาศัยอยู่ที่ล้านช้าง ส่วนอีกพวกหนึ่งได้แก่พวกจาม ที่มักจะก่อความวุ่นวาย และตั้งตนเป็นอิสระอยู่เนืองๆ แม้ว่าผู้ปกครองจะมีการวางตัวผู้ปกครองประจำหัวเมืองต่างๆ แต่วิธีการดังกล่าวก็ไม่สามารถควบคุมคนในสังคมให้อยู่แบบสันติได้ (มหาคำ จำปาแก้วมณี และคณะ, 2539, หน้า 39)

พระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ที่ถูกปกครอง ผู้ปกครองปฏิบัติตัวให้อยู่ในศีลธรรม ใช้หลักธรรมมาเป็นหลักปฏิบัติและอ้างความชอบธรรมในตัวบริบทของอำนาจ มีการใช้จารีตประเพณีมากำหนดหน้าที่และวิถีชีวิตของคนในสังคม ที่เป็นลายลักษณ์อักษรไว้อย่างชัดเจน ตามลายลักษณ์อักษรในคัมภีร์ไบเบิล และจารึกต่างๆ ด้วยอักษรธรรมและอักษรไทยน้อย เป็นหลักฐานปรากฏให้รับรู้ว่าอาณาจักรล้านช้างมีพัฒนาการ และบูรณาการการจัดระเบียบสังคมมาอย่างต่อเนื่องเพื่อดำรงสังคมให้คงอยู่สืบต่อมาเป็นระยะเวลายาวนาน

2.2. ความหมายของคอง 14

“คอง” หมายถึง แบบแผน ที่เป็นการดำเนินชีวิตของคนในสังคมภายใต้คติทางพระพุทธศาสนาและค่านิยมทางสังคม โดยมุ่งเน้นไปทางจริยธรรม และระเบียบแบบแผนให้แก่บุคคลในสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) สำหรับประชาชน และ 2) สำหรับชนชั้นปกครอง ได้แก่หลักการปฏิบัติตนต่อลูกหลานในบ้านครอบครัว และศาสนา ส่วนสำหรับชนชั้นปกครองนั้น ได้แก่ หลักการบริหารบ้านเมืองซึ่งเหมือนกับหลักทศพิธราชธรรมคือธรรมของพระเจ้าแผ่นดิน 10 ประการ (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2521, หน้า 83)

คอง เป็นภาษาลาว ที่ชนชาวลาว และไทอีสาน นำมาใช้ร่วมกัน คำว่า คอง ตามวัดจะนาคัม พาสาลาว ของดร.ทองคำ อ่อนมะนีสอน พิมพ์ที่โรงพิมพ์เวียงจันทน์ ปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ให้ความหมายว่า หมายถึง แบบ แบบอย่าง ปะเพณี ฮีตคอง ทาง คองบูฮาน คองท่า คองโลกจากความหมายที่ยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีความหมายตรงกันอยู่คือ หมายถึง ทาง แนวและคองท่า กับ คลองธรรม ดังนั้น คองในที่นี้หมายถึงแบบอย่างแนวทางการปกครอง ระบบหรือระบอบการปกครอง เป็นลักษณะกฎหมาย หรือข้อกติกาของบ้านเมือง จึงมีทั้งคองบ้านคือกฎกติกาของหมู่บ้าน และคองเมืองคือกฎกติกาของบ้านเมืองหรือของประเทศ ผู้ใดละเมิดต้องได้รับโทษของคอง จึงมีลักษณะบังคับ ให้กระทำ หรืองดเว้นการกระทำ ทำนองเดียวกับกฎหมาย ผู้ใดฝ่าฝืนต้องได้รับโทษ (พระครูสุเทพสาครคุณ และคณะ, 2544, หน้า 187) และเป็นกฎหมายโบราณลาวฉบับเดียวที่อ้างว่าถูกระเบียบ รวมทั้งแนวปฏิบัติของบุคคลและกลุ่มบุคคลต่างๆ โดยใช้ความเชื่อที่ว่าเป็นคำสั่งของแถน ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของแถนจะได้รับโทษทัณฑ์ไม่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่ผู้ใดให้ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลกันก็จะอยู่กันอย่างมีความสุข เช่น พวกข้าซึ่งถูกกำหนดให้เป็นพี่จะเป็นผู้หาผลผลิตต่างๆ ส่งมาเลี้ยงพวกไทผู้เป็นน้อง ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารปกครองบ้านเมือง ให้การปกป้องคุ้มครองผู้คนในอาณาจักร

ในการสร้างตำนานขุนบรมนั้นนับเป็นกลวิธีหนึ่งในการจัดระบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองในระยะเริ่มแรกของการสร้างบ้านเมือง โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมของเรื่องผีฟ้าผีแถน ในกฎหมายธรรมศาสตร์ขุนบรมแสดงให้เห็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ อย่างชัดเจน พุทธศาสนานำความเชื่อเหล่านี้เข้ามาควบคุมไว้ในวัด เช่น หลักเมืองเวียงจันทน์ ประดิษฐานอยู่ในบริเวณอุโบสถของวัดศรีเมือง ทำนองเดียวกับการที่ชนกลุ่มน้อยยอมรับนับถือพุทธศาสนา ทำให้วัดเข้ามาแทนที่บ้านของหัวหน้าหมู่บ้าน วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่รวมของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย (Evans Grant, 1999, หน้า 13)

คอง ครรลอง หรือคอง ที่เป็นพระราชธรรมนิยม ของพระมหากษัตริย์มี 14 ข้อดังนี้ 1) เป็นพระมหากษัตริย์ ให้ทรงแต่งตั้งผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต เทียงธรรม รู้จักงานของราชการบ้านเมืองมาก่อนไม่ข่มเหงไพร่ฟ้าประชาชนให้เป็นเสนาอำมาตย์ เป็นอุปราชราชมนตรี 2) เป็นพระมหากษัตริย์ ให้หมั่นประชุมเสนามนตรี เพื่อให้ข้าศึกศัตรูเกรงขาม ให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอยู่เย็นเป็นสุข อย่ากดขี่ข่มเหงประชาชน 3) เป็นพระมหากษัตริย์ให้ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ คือ 1) ทาน บริจาคทานแก่สมณพราหมณ์ ยาก คนยากไร้อนาถา 2) ศีล ดำรงมั่นในเบญจศีล 3) บริจาคะ สละทรัพย์สินสร้างวัดวาอาราม ขุดบ่อน้ำ สร้างศาลาที่พัก 4) อาชวะ มีใจเที่ยงตรงดำรงมั่นในศีลธรรม 5) มัทวะ อ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง 6) ตบะ ชำระความชั่วจากจิตใจ 7) อโภธะ ไม่โหดร้ายโกรธา 8) อวิหิงสา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 9) ขันติ อดทนต่อสิ่งต่าง ๆ 10) อวิโรธนะ ไม่ยินดีร้ายในสิ่งที่ควรยินดีร้าย 4) ถึงวันขึ้นปีใหม่ ให้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ สวดมงคลสูตรและนำเอาน้ำอบน้ำหอมมาสรงพระภิกษุสงฆ์ด้วย 5) ถึงวันขึ้นปีใหม่ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องมาบรรณาการพระเจ้าแผ่นดิน และนำเอาน้ำอบน้ำหอมมาบูรณาภิเชกแก่พระเจ้าแผ่นดิน 6) ถึงเดือนหก นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อพระ

เจ้าแผ่นดิน 7) ถึงเดือนเจ็ด ให้เลี้ยงดูมเหศักดิ์หลักเมือง บูชาเทวดาทั้งสี่คือ ท้าวจตุโลกบาล อันได้แก่ 1) ท้าวธรรฐ จอมภูตหรือจอมคนธรรพ์ รักษาโลกด้านทิศบูรพาหรือทิศตะวันออก 2) ท้าววิรุฬหก จอมเทวดาหรือจอมกุมภัณฑ์ รักษาโลกด้านทักษิณหรือทิศใต้ 3) ท้าววิรูปักษ์ จอมนาครักษาโลกด้านทิศประจิม หรือทิศตะวันตก 4) ท้าวกุเวร จอมยักษ์รักษาโลกด้านทิศอุดรหรือทิศเหนือ 8) ถึงเดือนแปด นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาทำพิธีชำระและเบิกบ้านเบิกเมือง โดยสวดมงคลสูตรครบเจ็ดคืน แล้วนำกรวดทรายหว่านโปรยไปรอบเมือง ตอกหลักบ้านหลักเมืองให้แน่น 9) ถึงเดือนเก้า ประกาศให้ประชาชนทำบุญข้าวประดับดินอุทิศส่วนกุศล แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว 10) ถึงวันเพ็ญเดือนสิบให้ประกาศบอกกล่าวประชาชนให้พากันทำบุญข้าวสากโดยจัดสลากภัตไปถวายพระภิกษุสงฆ์ แล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว จึงจะเจริญรุ่งเรือง 11) ถึงวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดให้ทำบุญออกพรรษา ให้พระภิกษุสงฆ์บวารณา ให้ไปนมัสการ และมูรธาภิเษกพระธาตุหลวง พระธาตุจอมศรีทุกปี บ้านเมืองจึงมีความจะเจริญ ครั้นถึงวันแรมหนึ่งค่ำให้บ่าวประกาศเตือนให้ประชาชนพากันไหลเรือไฟเพื่อบูชาพญานาค บ้านเมืองจะได้อยู่เย็นเป็นสุข 12) ถึงเดือนสิบสองให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมาร่วมกันที่พระลานหลวง แห่เจ้าชีวิตไปลงแข่งเรือ วันขึ้นสิบสามค่ำเป็นวันแข่งเรือให้วัดที่อยู่ริมแม่น้ำ จัดเรือแข่งวัดละหนึ่งลำ พอถึงวันเพ็ญเดือนสิบสองให้เสนาอำมาตย์ พร้อมด้วยประชาชน แห่งพระเจ้าแผ่นดินและพระภิกษุสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ 5 รูป ไปนมัสการพระธาตุหลวง พร้อมทั้งเครื่องสักการบูชา มีต้นเทียนต้นดอกไม้ บั้งไฟ เป็นต้น พอถึงตอนกลางคืนให้มีการจุดดอกไม้ไฟ ไฟพะเนียง บั้งไฟหางและให้มีมหรสพครบทั้งสามวันสามคืนเพื่อให้ประชาชนจากต่างเมืองได้มีโอกาสมาร่วมชื่นชมยินดี 13) ถึงเดือนสิบสองให้ทำบุญกุฐินและนำผ้ากุฐินไปถวายตามวัดต่าง ๆ 14) ให้มีสมบัติอันประเสริฐหรือมีสมบัติคุณเมือง 14 อย่าง คือ 1) หูเมือง คือ มีราชทูต ผู้ฉลาด มีปัญญาดี 2) ตาเมือง คือ มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตสอนอรรถธรรม 3) แก่นเมือง คือ มีพระภิกษุสงฆ์ผู้รอบรู้แตกฉานในพระธรรมวินัย 4) ประตุมือง คือ มีอาวุธยุทธปกรณ์ไว้ป้องกันการรุกรานของอริราชศัตรู 5) รากเมือง คือ มีโหราจารย์ผู้ที่สามารถทำนายเหตุดีเหตุร้ายได้ 6) เหน้เมือง คือ มีเสนาอำมาตย์ผู้เที่ยงธรรม 7) ชื่อเมือง คือ มีทหารผู้กล้ากล้าอาจทำยุทธนาการเอาชนะข้าศึกได้ 8) ฝาเมือง คือ มีกวนบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน) ตาแสง กำนัน) ราษฎรผู้ซื่อสัตย์ 9) ขางเมือง (แปเมือง) คือ มีท้าวพระยา (ข้าราชการ) ตั้งอยู่ในศีลธรรม 10) เขตเมือง คือ มีเสนาอำมาตย์ผู้ฉลาดรู้เขตบ้านดินเมืองว่าที่นั่นดีหรือเลว 11) สติเมือง คือ มีเศรษฐกิจ พ่อค้าคหบดี ผู้มั่งมีเงินทอง 12) ใจเมือง คือ มีหมอยาผู้วิเศษรู้พยาธิต่าง ๆ รักษาโรคภัยไข้เจ็บหายได้ 13) ค่าเมือง คือ มีภาคพื้นภูมิประเทศดี และ 14) เมฆเมือง คือ มีเทวดา อารักษ์ หลักเมือง

จะเห็นได้ว่า อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อขนบธรรมเนียมประเพณี นอกจากหลักธรรมที่ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขในระดับปัจเจกและในระดับสังคมแล้ว ยังมีส่วนที่ทำให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ในการดำเนินชีวิตในสังคม โดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม ในการกำหนดวิถีชีวิตหรือแนวทางการเป็นอยู่ของชุมชนล้านช้างมาตั้งแต่โบราณกาล ที่ยังมีอิทธิพลในสังคมของชาวอีสานมาตราบเท่าทุกวันนี้ เพราะคอง 14 จะเป็นเครื่องกำหนดการดำเนินชีวิตประจำวัน ประจำเดือน ประจำปี ตั้งแต่เกิดจนตาย นอกจากนี้ คอง 14 ยังเป็นเสมือนธรรมนูญ กฎระเบียบ ข้อบังคับ ในสังคม เป็นหลักปกครองบ้านเมือง เชื่อมโยงสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น จนดูคล้ายจะเป็นหนึ่งเดียวกับความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ความเชื่อเรื่องผีสงเทวดาอย่างกลมกลืน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคอง 14 กับหลักทศพิธราชธรรมที่มีต่อการส่งเสริมการปกครอง

เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คอง 14 กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งจากการศึกษาความเป็นมาของ คอง 14 ซึ่งเป็นจารีตประเพณีของชาวอีสานโบราณ โดยเฉพาะแนวทางการปฏิบัติของผู้ปกครองและรูปแบบการปกครอง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออีสานโบราณพบว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเจริญเติบโตในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างด้านการเมืองการปกครอง ที่กษัตริย์ได้

นำเอาหลักธรรมคำสั่งสอน มาเป็นรากฐานในการบริหารและกำหนดควบคุมคนในสังคมอีสานโบราณที่มีความแตกต่างของเชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณี ให้อยู่รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยใช้รูปแบบ วิธีการและหลักการปฏิบัติมาจากพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาช่วยในการปกครองคนส่วนมากให้อยู่รวมกัน

ผู้ปกครองนำเอาพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ที่ถูกปกครอง การที่ผู้ปกครองปฏิบัติตัวให้อยู่ในศีลธรรม ใช้หลักธรรมมาเป็นหลักปฏิบัติและอ้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจ โดยการใช้จารีตประเพณีกำหนดหน้าที่และวิถีชีวิตของคนในสังคม ที่เป็นลายลักษณ์อักษรไว้อย่างชัดเจน โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตลอดมา ทรงจัดระเบียบการปกครองโดยมีพระราชโอรส พระบรมราชโองการ และกฎระเบียบต่าง ๆ มีพัฒนาการจากความเชื่อดั้งเดิม ที่มีการนับถือผีฟ้า ผีดิน ผีบรรพบุรุษ จนถึงหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ผสมผสานกัน แล้วถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของนิทาน คำสอน ตำนาน จารีต ลายลักษณ์อักษรในคัมภีร์ไบเบิล และจารีตต่างๆ ที่ได้มีการจารึกด้วยอักษรธรรมและอักษรไทยน้อย เป็นหลักฐานปรากฏให้รู้ว่า การปกครองในอีสานโบราณมีพัฒนาการและบูรณาการมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การจัดระเบียบสังคมมาอย่างต่อเนื่องเพื่อดำรงสังคมให้คงอยู่สืบต่อมาเป็นระยะเวลายาวนาน ในประเด็นนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคอง 14 กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม 10 ทศพิธราชธรรม คือ ธรรมของพระราชา, กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2548, หน้า 240) คุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง, หรือธรรมของนักปกครอง ประกอบด้วย

1) ทาน (การให้) หมายถึง การให้สิ่งของหรือวัตถุภายนอก โดยต้องมีผู้รับโดยตรงเป็นการให้ที่ไม่คิดเอากลับคืน ด้วยคิดจะบูชาคุณก็ดี หรือด้วยคิดจะอนุเคราะห์ก็ดี 2. ศีล หมายถึง เจตนาที่จะรักษากายกรรมและวจีกรรม ให้ตั้งอยู่เป็นปกติดี คือ เว้นจากการประพฤติชั่วทางกายและวาจา มีความประพฤติที่งดงาม ในด้านการปกครองศีลยังรวมถึงการปฏิบัติตามตัวบทกฎหมาย จารีตธรรมเนียม และขนบประเพณีอันดีงามทั้งปวง 3) ปริจาคะ (การบริจาค) หมายถึง การเสียสละความสำราญส่วนตัว เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติ 4) อาชวะ (ความซื่อตรง ความเปิดเผย) คือ มีความซื่อตรงต่อตัวเอง ต่อหน้าที่ และต่อประชาชน ไม่มีลับลมคมใน ไม่มีมายาสาโถย ปฏิบัติราชกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต 5) มัททวะ (ความอ่อนโยน) คือ มีอัธยาศัยไมเย่อหยิ่ง หยาบคาย กระด้างถือองค์มีความสง่าเกิดแต่ท่วงทีกริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ไม่ได้ความรักภักดีแต่มีขาดยาเกรงผู้ปกครองต้องมีความอ่อนโยนไม่ว่าจะเป็น การเดิน การพูด การกระทำ ต้องมีสุภาพร่างกายสง่างาม แต่งตัวสุภาพเรียบร้อย นำเคารพของผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้พบเห็น 6) ตปะ (ความทรงเดช) หมายถึง ความแผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำอำยิจิตใจ ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ 7) อักโกธะ (ความไม่โกรธ) หมายถึง ความ ไม่รู้วราด ลุอำนาจความโกรธจนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจําใจไว้ ระวังความขุ่นเคือง วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตัวเอง 8) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน)คือ ไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเห็จอำนาจ ขาดความกรุณาหาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาญาแก่ประชาราษฎรผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง 9) ขันติ (ความอดทน) คือความอดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกาย น่าเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยั ด้วยคำเสียดสี ถากถางอย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้ง กรณีที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม นักปกครองต้องมีความอดทนอดทนต่อคำด่า คำพูดเสียดสีอดทนต่อการงาน ต่อความโง่เขลาของผู้น้อยผู้ใต้ปกครองด้วยเพราะผู้ผู้น้อยซึ่งเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา ไร้ความสามารถ มักชอบทำอะไรที่จะก่อให้เกิดปัญหาอยู่เสมอ 10) อวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรม) คือ การวางตนเป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่เอนเอียงเอนหวนไหวเพราะถ้อยคำที่ร้าย ลากสัการะ หรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใดๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรมที่ดี

นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผน หลักการปกครองตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดี ไม่ประพฤติให้คลาดเคลื่อนไป ผู้ปกครองจะต้องยึดมั่นในหลักของสัจธรรม คือ ธรรมะ ความถูกต้อง ความดีงาม ความยุติธรรม ไม่หวั่นไหวหรือเอนเอียงด้วยถ้อยคำของผู้อื่น (พ.ชา. (ไทย) 28/240/86)

เห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคอง 14 กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร ซึ่งต่างก็เป็นอำนาจในการปกครอง โดยศาสนจักรคืออำนาจทางการปกครองด้านศาสนา และอาณาจักรคืออำนาจทางการปกครองด้านบ้านเมือง ด้านองค์ประกอบทั้งสองอย่างนี้มีทั้งที่คล้ายกันและแตกต่างกัน ศาสนาและกษัตริย์หรือผู้ปกครอง เป็นที่เคารพสูงสุดของบ้านเมือง ศาสนธรรมคือหลักคำสอนที่มีข้อควรที่ให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตาม กฎหมายคือกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ประชาชนต้องประพฤติปฏิบัติตาม ศาสนพิธีคือพิธีกรรม พิธีการต่าง ๆ ที่เนื่องด้วยศาสนา ทางบ้านเมืองก็มีพิธีกรรม และพิธีการต่าง ๆ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นต้น ในทางด้านบ้านเมือง ศาสนบุคคลคือผู้ปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา เช่น นักบวช ทางบ้านเมือง มีรัฐบุรุษ นายกรัฐมนตรี ผู้ว่าราชการ เป็นต้น คือผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ กติกาทางบ้านเมือง ศาสนสถานคือสถานที่ประกอบศาสนกิจ สถานที่ราชการเป็นที่ประกอบกิจการบ้านเมือง ด้านศาสนิกชนคือผู้เลื่อมใสศรัทธาในศาสนา ประชากรคือผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านเมืองนั้น

คอง 14 กับหลักทศพิธราชธรรมมีความสัมพันธ์กันเพราะเป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญทั้งสำหรับดำเนินชีวิตส่วนตัว และการดำเนินชีวิตในสังคมกล่าวคือ ในทางส่วนตัวศาสนาช่วยให้บุคคลมีจิตใจสงบทำให้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิต และมีชีวิตอยู่ต่อไป ทำให้สามารถหาชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางได้ในทางสังคม ศาสนาทำให้สังคมมีความมั่นคงและเป็นเอกภาพ กล่าวคือ คนมีความเชื่อในเรื่องเดียวกันหรือคนที่นับถือศาสนาเดียวกันย่อมทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความสมัครสมานสามัคคีกันร่วมมือกัน ทำให้เกิดค่านิยมในทางเดียวกัน ทำให้คนในสังคมรู้สึกมีเอกลักษณ์ร่วมกัน ซึ่งทำให้มีลักษณะเด่นชัดแตกต่างไปจากสังคมอื่น ศาสนาได้ช่วยให้สังคมดำรงอยู่อย่างมั่นคง ชีวิตของ คนหรือชุมชนในสังคมจึงมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างแยกไม่ออก ดังนั้น ศาสนาจึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมทั้งในด้านควบคุมและปรับสภาพสังคมให้ประสานสอดคล้องและในขณะเดียวกันก็อาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับอิทธิพลแนวความเชื่อที่มีต่อคำสอนของศาสนานั้น ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างคอง 14 กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความต่อเนื่องถึงกัน ทั้งในลักษณะสนับสนุนส่งเสริม โดยมีวัตถุประสงค์คือการนำสันติสุขมาสู่สังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข สอนประชาชนให้มีศีลธรรม จริยธรรม รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน เพื่อช่วยลดหรือแก้ไข้ปัญหาให้แก่ผู้ปกครองอาณาจักรต่างฝ่ายต่างสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในส่วนความสัมพันธ์ลักษณะขัดแย้งกัน เกิดขึ้นเพราะความต้องการแย่งชิงกันเป็นแกนนำสังคมหรือทำลักษณะครอบงำซึ่งกันและกัน ซึ่งความสัมพันธ์ลักษณะนี้จะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประเทศชาติและสังคมมากกว่า

4. บทสรุป

คอง 14 สำหรับประชาชนนี้เปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญ ที่กำหนดให้ประชาชนทุกคนประพฤติตามอย่างเคร่งครัด การที่ประชาชนทุกคนประพฤติปฏิบัติตามคอง 14 นี้ จึงทำให้สังคมของอีสานโบราณเป็นสังคมสงบสุข ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกันนอกจากหลักธรรมที่ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุข ความสัมพันธ์ระหว่างคอง 14 กับหลักทศพิธราชธรรมย่อมมีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะแนวทางการปฏิบัติของผู้ปกครอง และรูปแบบการปกครอง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออีสานโบราณพบว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเจริญเติบโตในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างด้านการเมืองการปกครอง ที่กษัตริย์ได้นำเอาหลักธรรมหลักธรรมคำสั่งสอน มาเป็นรากฐานในการบริหารและกำหนดควบคุมคนในสังคมอีสานโบราณที่มีความแตกต่างของเชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณี ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยใช้

รูปแบบ วิธีการและหลักการปฏิบัติมาจากพระธรรมวินัย ผู้ปกครองใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ที่ถูกปกครอง ผู้ปกครองปฏิบัติตัวให้อยู่ในศีลธรรม ใช้หลักธรรมมาเป็นหลักปฏิบัติและอ้างความชอบธรรมในอำนาจ มีการใช้จารีตประเพณีกำหนดหน้าที่และวิถีชีวิตของคนในสังคมที่เป็นลายลักษณ์อักษรไว้อย่างชัดเจน มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตลอดมา ทรงจัดระเบียบการปกครองโดยมีพระราชาวาท พระบรมราชโองการ และกฎระเบียบต่าง ๆ

บรรณานุกรม

- กรมวรรณคดีลาว. (2513). **พินชนบรมราชาธิราช (ฉบับโบราณแท้)**. เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดี.
- จรัส พยัคฆราชศักดิ์. (2534). **อีสาน 1 ศาสนาและวรรณกรรมนิยมในท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์.
- เต็ม วิพากษ์พจนกิจ. (2530). **ประวัติศาสตร์ลาว**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ทรงคุณ จันทจร. (2548). **รายงาน การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการจัดการศึกษาและศาสนาเพื่อความร่วมมือในการพัฒนารูปแบบ และกระบวนการศึกษาและศาสนาระหว่างไทย-ลาว**. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- แปลก สนธิรักษ์. (2514). **ระเบียบสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ปิยฉัตร สันธูสะอาด. (2540). **“สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23”**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2548). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 13, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทอาร์ เอส พริ้นติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา. (2545). **พระพุทธศาสนาในลาว**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- พระดำรง พ.ธรรมิกมณี. (2553). **พระพุทธศาสนาในประเทศลาว**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- พระสมศักดิ์ ปิยธมโม (อินทเสน). (2554). **“อิทธิพลของพระพุทธศาสนา ที่มีต่อสังคมลาวในแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุเทพสารคุณ และคณะ. (2544). **มรดกให้อีสาน**. ขอนแก่น : บริษัทขอนแก่นคลังนาธรรม.
- พุทธทาสภิกขุ. (2531). **ธรรมบรรยายชุดทศพิธราชธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหมิตร.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาคำจำปา แก้วมณี และคณะ. (2539). **ประวัติศาสตร์ลาว**. แปลโดย สุวิทย์ ธีรศาสตร์. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มานิตย์ จุมปา. (2548). **“สังคมและความประเพณี” ใน ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชร ปลายนาทร และคณะ. (2533). **สังคมศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- โสภี อุ่นทะยา. (2551). **“กฎหมายโบราณลาว : สังคมลาวปี ค.ศ.1353-1695”**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. (2512). **อีสานคดี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไพศาลศิริ
- Evans, Grant. (1999). **Laos Culture and Society**. Bangkok : O.s.Printing House.
- Maha Khamyad Rasdavong. (2006). **The History of Buddhism in Laos**. Vientiane : Xangkhong Printing.

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี Political Participation of People in Nakhon Surat Thani Municipality

พระมหาประเสริฐศักดิ์ ปุณฺณพทฺธโน

Phramahapraserdsak Punyaphattano

นายสมพงษ์ โกละกะ

Sompong Kolaka

E-mail: sompong05022537@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 6 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 16 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 16 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีของประชาชน ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ได้มีประชากร จำนวน 121,718 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 384 คน ตามตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าความถี่ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบค่าที (t- test) One - Way ANOVA หรือ (F- test) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิจัย พบว่า 1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี พบว่า โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการชุมนุมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านกระบวนการเลือกตั้ง ส่วนด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด จำแนกตามเพศ พบว่า อยู่ในระดับมาก จำแนกตามอายุ พบว่า อายุ 51 ปี ขึ้นไป อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มอายุอื่นๆ อยู่ในระดับมาก จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาประถมศึกษา กับระดับการศึกษามัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนระดับการศึกษานานาชาติหรือเทียบเท่า กับระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า อยู่ในระดับมาก จำแนกตามอาชีพ พบว่า อาชีพเกษตรกร/รับจ้าง อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มอาชีพอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก และจำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า รายได้ต่อเดือน 8,000 - 10,000 บาท อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มรายได้ อื่นๆ อยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีของประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ที่มีอาชีพ ต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนที่มีอายุต่างกัน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ปัญหาที่มีข้อเสนอแนะมากที่สุด คือ ด้านการชุมนุมทางการเมือง ได้แก่ นักการเมืองไม่สนใจในความเดือดร้อนของประชาชนทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมจึงก่อให้เกิดการชุมนุมทาง

การเมืองที่ยาวนาน แนวทางแก้ไขปัญหามากที่สุด คือ ด้านการชุมนุมทางการเมือง ได้แก่ นักการเมืองควรสนใจในความเดือดร้อนของประชาชนและทำเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าส่วนตน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมทางการเมือง, ประชาชน, เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

ABSTRACT

The objectives of this thesis paper were as follows :- 1) To study the political participation of people in Nakhon Surat Thani municipality. 2) To compare the political participation of people in Nakhon Surat Thani municipality in terms of sexes, ages, degrees of education, occupations, and monthly incomes as differently. 3) To study the suggestion on problems and resolutions the political participation of people in Nakhon Surat Thani municipality. The population were composed of people who live in the area of Nakhon Surat Thani municipality, there are about 1 21,718 persons, sample size by Krejcie and Morgan's table measurement at the error not more then .05, the samples were about 384 persons, the instrument for data collection was questionnaire at the reliability at 0.878, data analysis by package computer program. The statistics were applied as follows; frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, t-test, one way ANOVA or F-test and to test the difference of arithmetic mean in each pair by LSD method, (Least Significant Difference).

The findings were as followings : 1) The political participation of people in Nakhon Surat Thani municipality found that by overview in four aspects were at more level when considered in each aspect found that the aspect of political association was the highest mean and followed up the aspect of election process and the aspect of political knowledge campaign was the lowest mean respectively, classified in terms of sexes by overview was at more level, in terms of ages by overview more 51 were at moderate level but in terms of 18-30 years, 31-40 years and 41-50 years were at more level, in terms of degrees of education by overview primary and high school or equal were at moderate level, but pre. B.A. or equal and B.A. or upper were at more level, in terms of occupations by overview agriculture/worker were at moderate level but others were at more level and in terms of monthly incomes 8,000-10,000 Baths were at moderate level and others were at more level.

2) The comparative results on political participation of people in Nakhon Surat Thani municipality in terms of sexes, degrees of education, and monthly incomes found that there were different as statistically significance at .01, in terms of occupations found that there were different as statistically significance at .05, but in terms of ages found that there were not different as statistically significance at .05 3) The suggestion on problems and resolutions on political participation of people in Mueang Surat Thani municipality political participation of people in Nakhon Surat Thani municipality were not take care of people, to be selfish than others the result, too long political strike. The resolution found that the highest frequency was the aspect of political association i.e. they should take care of people and to be work for others than themselves.

Keywords: Political Participation, People, Nakhon Surat Thani Municipality

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนถือเป็นสิ่งสำคัญในระบอบประชาธิปไตยเนื่องจากเป็นกระบวนการที่ประชาชนได้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารตลอดได้มีโอกาสตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การเมืองการปกครองซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน ขอบเขตการมี ส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีเพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่กำหนดให้ผู้ที่มิอายุเลือกตั้งต้องมีอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์มาเป็นอายุ 18 ปีบริบูรณ์เป็นผลทำให้เยาวชนมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น รัฐธรรมนูญปี 2550 ได้บัญญัติและรับรองว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนหลายด้าน การส่งเสริมการเมือง ภาคพลเมือง เป็นการให้ประชาชนมีสิทธิและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการร่วมรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติร่วมตัดสินใจในการดำเนินโครงการ ร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐ และร่วม ได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานของรัฐ ซึ่งปัจจุบันกำลังมีความตื่นตัวค่อนข้างสูง ในเรื่องของความร่วมมือร่วม ทางการเมืองโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมืองยุคปัจจุบันที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ของภาคประชาชนที่ ต้องการเห็นการเมืองและสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เอื้อประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสมากขึ้น และสร้างสรรค์สังคมที่เกิดความเท่าเทียม แต่เมื่อย้อนมองดูสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจะพบว่าการมีส่วน ร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการปฏิรูปการเมืองและสังคมไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบันก็ตาม ประชาชน ธรรมดาทั่วไปที่ไม่ได้เป็นบุคคลมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของสังคมจะมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังกล่าวอย่างเห็นได้ชัดในหลายประการ ความน่าเชื่อถือถือเป็นสิ่งที่ทำให้การใช้สิทธิของประชาชนอ่อนแอลง ความสัมพันธ์ทางอำนาจ สิ่งที่ชัดเจนว่าประชาชนทั่วไปนั้นจะไม่ค่อยมีความสัมพันธ์ทางอำนาจใด ๆ ไม่ว่าจะเป็น เป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กับกลุ่มมีอำนาจ ปัญหาในทางปฏิบัติของกลไกกฎหมายและ รัฐธรรมนูญโดยเฉพาะในกระบวนการตรากฎหมายลูกและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญนับเป็นช่องทางหนึ่ง ที่ทำให้ฝ่ายการเมืองสามารถเข้ามาผลักดันและกำกับได้อย่างเบ็ดเสร็จ กลไกข้าราชการและนักการเมือง ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้โดยเฉพาะในเรื่องของวัฒนธรรมทางการเมืองของข้าราชการและนักการเมืองที่ยังยึดติด กับระบบราชการการเมืองแบบเก่า

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เดิมเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จัดรูปแบบการปกครองแบบสุขาภิบาล ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับเทศบาลฉบับแรกขึ้น คือ พระราชบัญญัติระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 ซึ่งมีผลทำให้สุขาภิบาลเมืองสุราษฎร์ธานีได้รับการยกฐานะเป็น เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2478 มีพื้นที่ 2.67 ตารางกิโลเมตร ต่อมาท้องถิ่นมีความ เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดชุมชนและย่านการค้าทั้งภายในเขตและนอกเขตเทศบาล อีกทั้งเป็นที่ตั้งของการ ปกครองระดับจังหวัด ในขณะเดียวกันพื้นที่ตำบลใกล้เคียงก็มีความเจริญต่อเนื่องเป็นชุมชนเดียวกัน จึงได้ ขยายเขตตามพระราชกฤษฎีกาการเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาล โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ที่ 111 ตอนที่ 59 ลงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2537 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ครอบคลุม พื้นที่ทั้งหมด 68.97 ตารางกิโลเมตร และเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เป็นเทศบาลนคร สุราษฎร์ธานี โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีประชากร หนาแน่น มีภูมิประเทศตั้งอยู่ริมบริเวณที่ราบแม่น้ำตาปี และเป็นที่ยอมรับของลำนํ้าหลายสาย ซึ่งการเข้าร่วม ทางการเมืองของประชาชนในเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนยังมีข้อจำกัดอีกหลากหลายรูปแบบซึ่งข้อจำกัดเหล่านั้น ควรจะถูกกำจัดให้หมดไปจากสังคมประชาธิปไตยโดยในช่วงเวลาปัจจุบันที่กำลังมีการแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก เป็นสีทั้งเหลือง สีแดง หลากสี คปท. กลุ่มแพทย์ชนบท กลุ่มรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ เป็นเหตุทำให้ความคิดเห็นและ

ทัศนคติที่แตกต่างกันไม่ยึดถือประชาธิปไตย เห็นแก่พวกพ้อง เป็นที่มาของการทะเลาะกัน และไม่สามัคคี สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ควรสร้างความเข้าใจ และความสมานฉันท์ ประองตองให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของประชาธิปไตยนี้ เพื่อลดความขัดแย้งดังกล่าวให้น้อยลงหรือหมดไป แต่ที่สำคัญการเมืองที่ดีเป็นประชาธิปไตย จะเกิดขึ้นได้ก็ขึ้นอยู่กับความร่วมมือและการเอาใจใส่และความตั้งใจที่ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ในทางที่ดีขึ้นแก่การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างจริงจังของภาคประชาชน

ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวทางผู้วิจัยเห็นว่าการทำงานวิจัยเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เพื่อให้รับทราบถึงความต้องการตลอดถึงปัญหา และนำผลของการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองให้มากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีของประชาชน ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงปริมาณ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 127,282 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้ง ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนไม่เกิน .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน
3. เทคนิควิธีสุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เทคนิควิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง คือ ใช้วิธีการสุ่มตามลำดับชั้น (Stratified Random Sampling) แบบสัดส่วน โดยเทียบบัญญัติไตรยางศ์ และวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยทฤษฎีความน่าจะเป็นไปตามโอกาสทางสถิติ (Probability Sampling) โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้การจับฉลาก
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้าง โดยทำการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการจัดทำแบบสอบถาม แบ่งโครงสร้างของแบบสอบถาม ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน เป็นแบบสอบถามแบบมีคำตอบให้เลือกตอบ

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เป็นลักษณะคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test ทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) เป็นการทดสอบค่า เอฟ (F-test) และเมื่อปรากฏ

ว่า ค่า F มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทดสอบความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยรายคู่ โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

4. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้

1) จำแนกตามเพศ พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง มีจำนวนทั้งสิ้น 228 คน คิดเป็นร้อยละ 59.37 และเป็นเพศชาย มีจำนวนทั้งสิ้น 156 คน คิดเป็นร้อยละ 40.63

2) จำแนกตามอายุ พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุ 31-40 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 143 คน คิดเป็นร้อยละ 37.24 รองลงมา คือ อายุ 18-30 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 126 คน คิดเป็นร้อยละ 32.81 อายุ 41-50 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 78 คน คิดเป็นร้อยละ 20.31 และอายุ 51 ปี ขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น 37 คน คิดเป็นร้อยละ 9.64

3) จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 125 คน คิดเป็นร้อยละ 32.54 รองลงมา คือ ระดับการศึกษานอนปริญญาหรือเทียบเท่า มีจำนวนทั้งสิ้น 110 คน คิดเป็นร้อยละ 28.65 ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า มีจำนวนทั้งสิ้น 87 คน คิดเป็นร้อยละ 22.66 และระดับการศึกษาประถมศึกษา มีจำนวนทั้งสิ้น 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.15

4) จำแนกตามอาชีพ พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อาชีพเกษตรกร/รับจ้าง มีจำนวนทั้งสิ้น 139 คน คิดเป็นร้อยละ 36.20 รองลงมา คือ อาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย มีจำนวนทั้งสิ้น 105 คน คิดเป็นร้อยละ 27.34 อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีจำนวนทั้งสิ้น 89 คน คิดเป็นร้อยละ 23.18 และอาชีพพ่อบ้าน/แม่บ้าน/นักศึกษา มีจำนวนทั้งสิ้น 51 คน คิดเป็นร้อยละ 13.28

5) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ รายได้ต่อเดือน 10,001 – 15,000 บาท มีจำนวนทั้งสิ้น 110 คน คิดเป็นร้อยละ 28.65 รองลงมา คือ รายได้ต่อเดือน 8,000– 10,000 บาท มีจำนวนทั้งสิ้น 103 คน คิดเป็นร้อยละ 26.82 รายได้ต่อเดือน 15,001 บาท ขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น 90 คน คิดเป็นร้อยละ 23.44 และรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 8,000 บาท มีจำนวนทั้งสิ้น 81 คน คิดเป็นร้อยละ 21.09

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านการชุมนุมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านกระบวนการเลือกตั้ง ส่วนด้านการณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1) ด้านกระบวนการเลือกตั้ง พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านกระบวนการเลือกตั้ง โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อ 5 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการชักชวนผู้อื่นให้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ข้อ 4 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ส่วนข้อที่ 1 ที่ว่า

การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการควบคุมการดูแลการเลือกตั้ง หรือร่วมจัดสถานที่ในการเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ

2) ด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อ 5 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการนำข่าวสารทางการเมืองมาพูดคุยกับประชาชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ข้อ 1 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการช่วยอธิบายหรือชี้แจงนโยบายของพรรคการเมืองแก่ประชาชน ส่วนข้อ 4 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการติดแผ่นป้ายโฆษณาติดสติ๊กเกอร์หรือร่วมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งให้ประชาชนรับทราบ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ

3) ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อ 2 ที่ว่า การมีความสนใจข่าวสารทางการเมืองของต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบการเมืองไทย มีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมา คือ ข้อ 3 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการเสนอเรื่องร้องเรียนให้นักการเมืองช่วยเหลือชุมชน ส่วนข้อ 1 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการติดตามอ่านข่าวสารทางการเมืองทางหนังสือพิมพ์เทศบาลนคร มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ

4) ด้านการชุมนุมทางการเมือง พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการชุมนุมทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อ 5 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวนายกรัฐมนตรีหรือนักการเมืองบางคน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ข้อ 3 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการชุมนุมเพื่อเรียกร้องหรือคัดค้านการดำเนิน โครงการของรัฐบาล ส่วนข้อ 2 ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มเพื่อต่อต้านการขยายเสียง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชน จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชน จำแนกตามเพศ พบว่า โดยรวมทั้ง 4 ด้าน เพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย เพศชาย พบว่า ด้านการชุมนุมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง และด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดตามลำดับ เพศหญิง พบว่า ด้านการชุมนุมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านกระบวนการเลือกตั้ง และด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ

2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชน จำแนกตามอายุ พบว่า โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อายุ 18-30 ปี อายุ 31 - 40 ปี และอายุ 41 - 50 ปี อยู่ในระดับมาก ส่วนอายุ 51 ปีขึ้นไป อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย อายุ 18-30 ปี พบว่า ด้านการชุมนุมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านกระบวนการเลือกตั้ง และด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ อายุ 31 - 40 ปี พบว่า ด้านการชุมนุมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านกระบวนการเลือกตั้ง และด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ อายุ 41 - 50 ปี พบว่า ด้านการชุมนุมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง และด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง มีค่าเฉลี่ย

4. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน ดังนี้

1) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชนจำแนกตามเพศ พบว่า โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ด้านการชุมนุมทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ด้านกระบวนการเลือกตั้ง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมืองกับการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชนจำแนกตามอายุ พบว่า โดยรวม ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ด้านกระบวนการเลือกตั้ง ด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง การติดตามสถานการณ์ทางการเมือง และด้านการชุมนุมทางการเมือง ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชนจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านกระบวนการเลือกตั้ง กับด้านการชุมนุมทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง กับด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชนจำแนกตามอาชีพ พบว่า โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ด้านกระบวนการเลือกตั้ง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมืองกับการชุมนุมทางการเมือง ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชนจำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านกระบวนการเลือกตั้ง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง กับด้านการชุมนุมทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ดังนี้

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

1) ด้านกระบวนการเลือกตั้ง ได้แก่ นักการเมืองไม่จริงจังในการทำงาน การปฏิบัติเมื่อได้ตำแหน่งกับตอนหาเสียงขัดแย้งกัน การเลือกตั้งไม่โปร่งใส มีการซื้อสิทธิ์ ขายเสียง การเลือกตั้งที่สมบูรณ์แบบไม่เกิดขึ้น เพราะนักการเมืองแบ่งแยกอำนาจกัน และขั้นตอนการเลือกตั้งยุ่งยาก และซับซ้อน ยากแก่การเข้าใจ

2) ด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง ได้แก่ ไม่ค่อยมีหน่วยงานเข้าไปให้ความรู้กับชาวบ้านตามชุมชน หอถื่น หรือหมู่บ้านอย่างจริงจัง เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ในเชิงลึกทางการเมืองที่แท้จริงจึงไม่อาจให้ความรู้ที่ถูกต้องได้ และใช้จิตวิทยาทางการเมือง แทนที่จะให้ความรู้ กลับปลูกความคิดเกลียดชังให้กับประชาชนต่อฝ่ายตรงข้าม

3) ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง ได้แก่ ระยะเวลาที่ยาวนานเกินไปในสถานการณ์ทางการเมืองทำให้ประชาชนเบื่อหน่าย และไม่ติดตามข่าวสาร การติดตามสถานการณ์ทางการเมืองมากเกินไป

ทำให้เสียเวลาทำงาน และบางครั้งอาจเสียเพื่อน เมื่อเย็นคนละฝ่าย การเมือง และประชาชนให้ความสนใจในช่วงแรก แต่พอนานเข้า ๆ ก็ไม่สนใจ

4) ด้านการชุมนุมทางการเมือง ได้แก่ นักการเมืองไม่สนใจในความเดือดร้อนของประชาชน ทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม จึงก่อให้เกิดการชุมนุมทางการเมืองที่ยาวนาน ประชาชนตกเป็นเครื่องมือของนักการเมือง เพราะประชาชนที่มาประชุมส่วนใหญ่แล้ว ใช้ศรัทธาในตัวบุคคลมากกว่าใช้ปัญญาวินิจฉัยเอง และการชุมนุมที่ยาวนาน และยืดเยื้อบางครั้งชาวบ้านก็ได้ข้อมูลที่ไม่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

1) ด้านกระบวนการเลือกตั้ง ได้แก่ นักการเมืองควรมีความจริงใจในการทำงาน การปฏิบัติเมื่อได้ตำแหน่งกับตอนหาเสียงควรตรงกัน การเลือกตั้งควรจัดให้มีความโปร่งใส ไม่มีการซื้อสิทธิ์ ขายเสียง ควรจัดการเลือกตั้งที่สมบูรณ์แบบเกิดขึ้น เพราะนักการเมืองจะได้ไม่แบ่งแยกอำนาจกันและควรจัดการเลือกตั้งให้ขั้นตอนการเลือกตั้งที่ไม่ยุ่งยากและซับซ้อน ง่ายแก่การเข้าใจ

2) ด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง ได้แก่ หน่วยงานต่าง ๆ ควรเข้าไปให้ความรู้กับชาวบ้านตามชุมชน ท้องถิ่น หรือหมู่บ้านอย่างจริงจัง ควรให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในเชิงลึกทางการเมืองที่แท้จริง ให้ความรู้ ที่ถูกต้อง และควรให้ความรู้ทางการเมืองที่ถูกต้อง ปฏิบัติจริงและไม่ใช่สั้ร่ายต่อฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง

3) ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง ได้แก่ ระยะเวลาไม่ควรยาวนานเกินไปในสถานการณ์การชุมนุมทางการเมือง ไม่ควรติดตามสถานการณ์ทางการเมืองมากเกินไป ทำให้เสียเวลาทำงาน และบางครั้งอาจเสียเพื่อน เมื่อเย็นคนละฝ่าย การเมือง และประชาชนควรให้ความสนใจทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง

4) ด้านการชุมนุมทางการเมือง ได้แก่ นักการเมืองควรสนใจในความเดือดร้อนของประชาชน และทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ประชาชนไม่ควรตกเป็นเครื่องมือของนักการเมือง ควรใช้ปัญญาในการพิจารณาเหตุการณ์ทางการเมือง และการชุมนุม แต่ละครั้งไม่ควรยืดเยื้อ และควรได้รับข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้อง

5. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี อภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยรวมทั้ง 4 ด้านมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ประชาชนให้ความสนใจและเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นอย่างมากทางการเมือง เพราะเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล และประชาชนก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลนั้นพอดี จึงให้ความสนใจและตระหนักถึงอำนาจและสิทธิของตน ดังนั้นจึงให้ความสนใจทางการเมืองเป็นพิเศษ เพราะตระหนักแล้วว่าเมืองมีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน ไม่ว่าตนจะเล่นการเมืองหรือไม่ก็ตาม ดังคำพูดของอู๋ อ่อง ซาน (U Aung San) ที่ว่า “we may not think of politic but politic think of you” หมายความว่า เราอาจจะไม่เล่นการเมือง แต่การเมืองอาจเล่นงานคุณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศักดิ์ ม่วงสน ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ในสำนักงานทางหลวงชนบท ที่ 8 จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การชักชวนให้ผู้อื่นสนทนากเกี่ยวกับการเมือง การรับฟังข่าวสารทางการเมือง และการติดตามการหาเสียงของนักการเมืองตามลำดับ ส่วนด้าน

ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การดำเนินกิจการทางการเมือง และการติดต่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏฐิกาล ศรีจันทร์โท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีส่วนร่วมทางการเมืองโดย รวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ด้านกระบวนการเลือกตั้ง พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านกระบวนการเลือกตั้ง มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนเข้าใจในหน้าที่ของตนเอง และรู้ถึงความสำคัญของการเลือกตั้งว่าเป็นหน้าที่ที่ดีของพลเมืองที่ดี ดังนั้น จึงทำให้ด้านกระบวนการเลือกตั้งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏฐิกาล ศรีจันทร์โท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีส่วนร่วมทางการเมืองโดย รวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า การมีส่วนร่วมในการชักชวนผู้อื่นให้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ต่างตระหนักถึงหน้าที่ของแต่ละคนดี ทั้งรู้และเข้าใจว่า การเลือกตั้งคือหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ว่าด้วยการเลือกตั้งนี้ พยายามส่งต่อความรู้ความเข้าใจของตนเองผ่านการชักชวนให้พ่อแม่พี่น้องและเพื่อนฝูงเข้าไปใช้สิทธิใช้เสียงของตนเองผ่านการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติชัย เพ็ญศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตคลองเตยต่อการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง แต่การทราบถึงผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร จะมีการรับรู้ในระดับต่ำ การมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ มีการใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มากที่สุด การมีความพยายามในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง แม้จะติดธุระหรือเกิดอุปสรรคใด ๆ ก็ตามและการไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น น้อยที่สุด คือ การเคยร่วมบริจาคเงินสนับสนุนมีผู้สมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด พบว่า การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการควบคุมการดูแลการเลือกตั้ง หรือร่วมจัดสถานที่ในการเลือกตั้ง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนแม้ว่าจะเข้าใจถึงกระบวนการเลือกตั้งพอสมควร มีการใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งอยู่ในระดับมาก แต่ในด้านการบริการ การช่วยเหลือในการจัดสถานที่เลือกตั้ง หรือดูแลการเลือกตั้ง ในประเด็นดังกล่าวนี้ ต้องเข้าใจว่าประชาชน ในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ต่างคนต่างก็ยุ่งอยู่กับการทำงานหาเลี้ยงชีพของตนเอง และครอบครัว ดังนั้นจึงไม่อาจเจียดเวลาบางส่วนให้กับกระบวนการเลือกตั้งทั้งหมดหมดได้ แม้แต่การเลือกตั้งเองประชาชนในบางคนเพื่อที่จะทำในหน้าที่ตรงนี้ต่างก็ต้องเสียสละเวลาออกไปเพื่อใช้สิทธิใช้เสียงของตนเอง ยิ่งในเรื่องของการช่วยเหลือในกิจกรรมเช่นนี้แล้ว ก็แทบที่จะเป็นไปได้เลยทีเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติชัย เพ็ญศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตคลองเตยต่อการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง แต่การทราบถึงผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร จะมีการรับรู้ในระดับต่ำ การมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ มีการใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มากที่สุด การมีความพยายามในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

ทุกครั้ง แม้จะติดธุระหรือเกิดอุปสรรคใด ๆ ก็ตามและการไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น น้อยที่สุด คือ การเคยร่วมบริจาคเงินสนับสนุนมีผู้สมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีต่างก็ประกอบธุรกิจ เป็นพ่อค้าแม่ค้า หรือรับจ้างทั่วไป ดังนั้น ในการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง จึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะงานที่รัดตัว จึงทำให้มีเวลาจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติชัย เพ็ญศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตคลองเตยต่อการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง แต่การทราบถึงผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร จะมีการรับรู้อยู่ในระดับต่ำ การมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ มีการใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มากที่สุด การมีความพยายามในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง แม้จะติดธุระหรือเกิดอุปสรรคใด ๆ ก็ตามและการไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น น้อยที่สุด คือ การเคยร่วมบริจาคเงินสนับสนุนมีผู้สมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า การมีส่วนร่วมในการนำข่าวสารทางการเมืองมาพูดคุยกับประชาชนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนให้ความสนใจเรื่องการเมือง และมีการพูดคุยเป็นอย่างมากทั้งที่บ้าน หรือที่ร้านน้ำกาแฟ จนมีคำติดปากพูดกันว่าสภากาแฟ ซึ่งเป็นสถานที่ ๆ ซึ่งประชาชนพบปะและพูดคุยในเรื่องการเมืองมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทฎิกล ศรจันทร์โท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีส่วนร่วมทางการเมืองโดย รวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด พบว่า การมีส่วนร่วมในการติดแผ่นป้ายโฆษณาติดสติ๊กเกอร์หรือร่วมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งให้ประชาชนรับทราบ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมในกิจกรรมประเภทนี้ เนื่องด้วยมีหน่วยงานและองค์กรรับผิดชอบอยู่ อีกทั้งมีร้านรับจ้างรับทำและติดป้ายในการรณรงค์ และประชาสัมพันธ์ในเรื่องนี้อยู่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติชัย เพ็ญศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตคลองเตยต่อการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง แต่การทราบถึงผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร จะมีการรับรู้อยู่ในระดับต่ำ การมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ มีการใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มากที่สุด การมีความพยายามในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง แม้จะติดธุระหรือเกิดอุปสรรคใด ๆ ก็ตามและการไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น น้อยที่สุด คือ การเคยร่วมบริจาคเงินสนับสนุนมีผู้สมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ในช่วงปลายปี 2556 ถึงต้นปี 2557 เป็นต้นไป เริ่มตั้งแต่มีการประชุมใหญ่ของกลุ่ม คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) เป็นต้นมา ประชาชนต่างก็ให้ความสนใจ และติดตามสถานการณ์ทางการเมืองเป็นอย่างมาก ทั้งการเข้าร่วม

กลุ่มต่อต้านรัฐบาล และกิจกรรมอื่น ๆ อันเป็นการแสดงออกผ่านประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏฐิกาล ศรจันทร์โท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีส่วนร่วมทางการเมืองโดย รวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า การมีความสนใจข่าวสารทางการเมืองของต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบการเมืองไทย ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนมีการรับรู้ข่าวสารเพื่อเปรียบเทียบทางการเมืองของต่างประเทศเริ่มมีมากขึ้น ด้วยเนื่องจากเริ่มมีการประชุมใหญ่ของกลุ่ม กปปส.เป็นต้นมา ประชาชนต่างก็เริ่มมีการบริโภคข่าวสารเพิ่มมากขึ้นเพื่อที่จะเปรียบเทียบกับการเมืองในบ้านเมืองของตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏฐิกาล ศรจันทร์โท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีส่วนร่วมทางการเมืองโดย รวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด พบว่า การมีส่วนร่วมในการติดตามอ่านข่าวสารทางการเมืองทางหนังสือพิมพ์เทศบาล ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เริ่มให้ความสำคัญกับการเมืองส่งผลให้การเป็นอยู่และการรับข้อมูลข่าวสารเปลี่ยนไป จากที่เคยอ่านแต่ข่าวกีฬา หรืออาชญากรรม ก็เปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับข่าวการเมืองมากขึ้น แต่ก็ไม่เท่ากับการรับฟังข่าวสารจากโทรทัศน์หรืออินเทอร์เน็ต เพราะสามารถเข้าถึงได้มากกว่า เพราะฉะนั้นจึงทำให้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติชัย เพ็ญศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตคลองเตยต่อการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง แต่การทราบถึงผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร จะมีการรับรู้ในระดับต่ำ การมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ มีการใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มากที่สุด การมีความพยายามในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง แม้จะติดธุระหรือเกิดอุปสรรคใด ๆ ก็ตามและการไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น น้อยที่สุด คือ การเคยร่วมบริจาคเงินสนับสนุนมีผู้สมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ด้านการชุมนุมทางการเมือง พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการชุมนุมทางการเมือง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนเริ่มมีบทบาททางการเมืองมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในด้านการชุมนุมทางการเมือง ซึ่งเป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญของประชาชน เหตุที่บ้านเมืองได้รับผลกระทบจากการทุจริตคอร์รัปชันเป็นอย่างมากจากนักการเมือง จึงทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกและตระหนักในผลประโยชน์ของตัวเองที่นักการเมืองกอบโกยไป ดังนั้นจึงการเสี่ยงต่อต้านและการรวมกลุ่มในที่สุด ในนาม คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) อย่างที่ปรากฏให้เห็นกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏฐิกาล ศรจันทร์โท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีส่วนร่วมทางการเมืองโดย รวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า การมีส่วนร่วมในการชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวนายกรัฐมนตรีหรือนักการเมืองบางคน ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากการบริหารงานของรัฐบาล ดังนั้นจึงร่วมตัวกันเพื่อต่อต้าน และเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวนายกรัฐมนตรี และนักการเมืองบางคนผ่านเวที กปปส. และเวทีระดับย่อยอื่นๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และรักษาผลประโยชน์ของตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศักดิ์ ม่วงสน ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ในสำนักงานทางหลวงชนบท ที่ 8 จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การชักชวนให้ผู้อื่นสนทนากลับมาเกี่ยวกับการเมือง การรับฟังข่าวสารทางการเมือง และการติดตามการหาเสียงของนักการเมืองตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การดำเนินกิจการทางการเมือง และการติดต่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามลำดับ

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด พบว่า การมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มเพื่อต่อต้านการขายเสียง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนอยากเห็นนักการเมืองเป็นคนสุจริตมือสะอาด และทำงานเพื่อประชาชนที่แท้จริง ดังนั้น จึงร่วมตัวกันเพื่อต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง เพื่อไม่ให้ประชาชนตกเป็นเบี้ยล่างของนักการเมือง แต่ก็เห็นได้ชัดว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะยังมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงกันอยู่ การแปลผลในข้อนี้จึงอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติชัย เพ็ญศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตคลองเตยต่อการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่การทราบถึงผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร จะมีการรับรู้อยู่ในระดับต่ำ การมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ มีการใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มากที่สุด การมีความพยายามในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง แม้จะติดธุระหรือเกิดอุปสรรคใด ๆ ก็ตามและการไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น น้อยที่สุด คือ การเคยร่วมบริจาคเงินสนับสนุนมีผู้สมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ของประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน อธิบายได้ ดังนี้

1) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลของการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน ย่อมมีส่วนร่วมและความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป โดยในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้หญิง ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันออกไปตามความถนัดของแต่ละบุคคล แต่อย่างไรก็ตามเพศชายก็ยังคงมีบทบาทที่เป็นหลักอยู่แม้เพศหญิงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศชายก็ตาม ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ นัฏฐิกาล ศรีจันทร์โท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัด มหาสารคาม จำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลของการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประชาชน

แม้จะมีอายุที่แตกต่าง หรือห่างกันออกไปเพียงไร แต่ในเรื่องสำนึกรักชาติรักประชาธิปไตยนั้น หาได้แตกต่างกันตามอายุไม่ เพราะอายุเป็นเพียงตัววัดวัยวุฒิเท่านั้น แต่ความรู้สึกลึกซึ้งนั้นไม่สามารถวัดกันได้ที่อายุ เพราะฉะนั้นอายุที่ต่างกันของประชาชน จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏฐกาล ศรีจันทร์โท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาภู อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาภู อำเภอยางสีสุราช จังหวัด มหาสารคาม จำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลของการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ก็อาจได้ว่าการศึกษาที่ต่างกันย่อมนำไปสู่ความรู้สึกนึกคิดที่ต่างกัน เมื่อมีความนึกคิดที่ต่างกันย่อมมีการกระทำที่ผิดแผกแตกต่างกันออกไป สมดังที่ตั้งสมมติฐานเอาไว้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นชนใดหรือชาติใด เมื่อประชาชนมีระดับการศึกษาที่ต่างกัน ผลนั้นก็จะทำให้เกิดการกระทำและความคิดที่ต่างออกไปด้วย ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ มยุรี ธนอมสุข ผศ.ดร. ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน” ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า นิสิตภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับน้อย โดยที่ปัจจัย อายุ ภูมิฐานะ และการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ เพศ ชั้นปี รายได้ของครอบครัว อาชีพของผู้ปกครอง และการกลมเกลียวทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลของการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ก็อาจได้ว่า อาชีพของประชาชนที่แตกต่างกันออกไปนั้น บ่งบอกถึงแนวคิดและทัศนคติและอุดมการณ์ ที่ต่างกัน เพราะฉะนั้นจึงมีการงาน และการปฏิบัติที่ต่างกันออกไป ดังในสมมติฐานในเบื้องต้น ดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏฐกาล ศรีจันทร์โท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาภู อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาภู อำเภอยางสีสุราช จังหวัด มหาสารคาม จำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลของการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ก็อาจได้ว่า ประชาชนที่แตกต่างกันในรายได้ ย่อมที่จะมีกำลังในการเข้าร่วม หรือมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน เพราะคนที่มียาได้ที่ต่ำกว่าก็ย่อมที่จะทำงานหนักกว่าเพราะฉะนั้นเวลาส่วนใหญ่ของพวกเขาก็ต้องทุ่มเทไปทั้งหมดให้กับงาน น้อยนักที่จะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ ซึ่งแตกต่างจากคนที่มียาได้ที่เหนือกว่า หรือมากกว่า ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ มยุรี ธนอมสุข ผศ.ดร. ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์

และพัฒนาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า นิสิตภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับน้อย โดยที่ปัจจัย อายุ ภูมิสำเนา และการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ เพศ ชั้นปี รายได้ของครอบครัว อาชีพของผู้ปกครอง และการกล่อมเกล่าทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมากผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ กล่าวคือประชาชนควรรักษาและพัฒนาต่อไปอีกให้ถึงที่สุด ทั้งนี้เพราะว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือส่วนหนึ่งของการรักษาผลประโยชน์แห่งตน และแห่งรัฐ ด้วยประชาชนพลเมืองที่ดีต้องช่วยกันรักษาผลประโยชน์ของบ้านเมืองไม่ให้นักการเมือง หรือกลุ่มนายทุนกอบโกยเอาไปได้ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นๆ ก็เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของชาติได้ เพราะฉะนั้นจึงควรรักษาให้อยู่ในระดับนี้ไว้ และพัฒนาต่อไป ให้ถึงที่สุด

ด้านกระบวนการเลือกตั้ง ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการเลือกตั้ง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ประชาชนควรรักษาและพัฒนาต่อไปอีกให้ถึงที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ความเป็นประเทศประชาธิปไตยได้ดำรงคงอยู่ต่อไปในประเทศ พร้อม ๆ กับความเป็นพลเมืองคนรักประชาธิปไตยเหมือนอย่างประเทศที่เจริญแล้วอื่น ๆ เช่น อังกฤษและอเมริกา เพราะฉะนั้น จึงสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ซึ่งความเป็นพลเมืองที่ดี ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ดังที่มีผลอยู่ในระดับมากเช่นนี้

ด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมือง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ประชาชนควรปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งนี้ เพื่อจะได้มีคนอื่นได้รับรู้ในข้อมูลข่าวสาร ว่าด้วยเรื่องการเมือง และจะเกิดจิตใจใฝ่รักในประชาธิปไตย หรืออย่างน้อยก็ได้เท่าทันกับการเมือง ไม่ใช่จะโดนการเมืองเล่นงานอยู่ฝ่ายเดียว เพราะหากเมื่อประชาชนรู้ในสิทธิและหน้าที่ของตนเองแล้ว รัฐหรือประเทศ ๆ นั้นก็จะประเทศที่เข้มแข็งเหมือนอย่างในรูปแบบ Major strong อย่างในอเมริกา เป็นต้น

ด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ประชาชนควรรักษาและพัฒนาต่อไปอีกให้ถึงที่สุด ทั้งนี้ เพื่อให้การต่อสู้ต่างผ่าน ๆ ที่ผ่านมามีผล เพราะการเมืองนั้นเป็นศาสตร์แห่งการเปลี่ยนแปลงเป็นเบื้องต้นแล้ว หากไม่ได้ติดตามสถานการณ์อยู่เรื่อย ๆ ก็อาจจะไม่ทันต่อการเมืองในยุคปัจจุบันได้ เพราะความไม่รู้ ไม่ทันเกม ย่อมเป็นเหตุแห่งการสูญเสียและไม่เท่าทันต่อนักการเมืองก็ได้ ซึ่งอาจจะมัลร้ายแรงสืบไปในเบื้องหน้า หากประชาชนไม่ทันต่อเหตุการณ์การบ้านเมือง

ด้านการชุมนุมทางการเมือง ประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการชุมนุมทางการเมือง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ประชาชนควรรักษาและพัฒนาต่อไปอีกให้ถึงที่สุด ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นกำลังในการต่อสู้ต่ออำนาจของนักการเมือง หรือต่ออำนาจใด ๆ ก็ตามที่เหนือกว่า เพราะในทางทฤษฎีนั้นการชุมนุมทางการเมืองของประชาชนถือว่าเป็นกำลังที่รัฐบาลหรือองค์กรต่างๆ เกรงกลัวที่สุด เพราะเป็นอำนาจที่ยิ่งใหญ่ และได้เคยล้มล้างอำนาจจักรที่ยิ่งใหญ่มาแล้วนักต่อ

นัก ดังเช่น เยอรมัน และฝรั่งเศส เป็นต้น ดังนั้น ว่าด้วยอำนาจการชุมนุมทางการเมืองนี้ จึงไม่ควรที่จะมองข้าม เพราะเป็นกำลังที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในระบอบประชาธิปไตย นั่นก็คือเสียงข้างมากนั่นเอง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี” ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาอีกหลายประเด็น และงานวิจัยนี้ไม่อาจนำมาศึกษาได้ทั้งหมด ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป เช่น 1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ เรื่อง ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ที่มีต่อคุณลักษณะผู้นำท้องถิ่น 2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ เรื่อง ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ที่มีต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ เรื่อง ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ที่มีต่อการทุจริตคอร์รัปชัน

บรรณานุกรม

- โกวิทวงศ์ สุรวัดน์. (2546). **พื้นฐานรัฐศาสตร์กับการเมืองในศตวรรษที่ 21**. นครปฐม : โรงพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมกำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- จันทนา สุทธิจารี. (2544). “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ในการเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ.
- ชินรัตน์ สมสืบ. (2539). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชูศักดิ์ เทียงตรง. (2518). **การบริหารการปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2551). **การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพฯ: บริษัท วี.อินเตอร์ พรินท์.
- วัชร ไซยสาร. (2545). **การมีส่วนร่วมในทางการเมืองกับการเมืองภาคประชาชน**. รัฐสภาสาร ฉบับเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2545.
- สงศรี ชมภูวงศ์. (2554). **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุจิต บุญบงการ. (2537). **การพัฒนาทางการเมืองของไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหารสถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2545). **การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน. (2531). **แนวการศึกษารัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2547). **คู่มือการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สกล.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.

พระพุทธเจ้าชนะมารในปรัชญา 5 กระบวนทัศน์
Great Victory of the Lord Buddha over Mara
in Five Paradigms of Philosophy

พระครูปลัดสุราวุฒิ แสงมะโน

Phrakhrupalad Surawut Saengmano

พระปลัดวสันต์ ธีรวโร

Phrapalad Wasan Teerawaro

บัญชา ธรรมบุตร

Bancha Thammabut

แสงอาทิตย์ ไทยมิตร

Saengatit Thaimit

พระพจน์นัท กุมพล

Phra Photchanan Kumpon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

E-mail: surawutsung@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 16 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 15 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 16 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

พุทธวิธีชนะมารผ่านกระบวนทัศน์ทางปรัชญา 5 ยุค มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาเรื่องมาร 2. เพื่อศึกษาพระพุทธเจ้าชนะมาร และ 3. เพื่อศึกษาปรัชญา 5 ยุค ผลการศึกษาพบว่า มารหมายถึงเทวดาจำพวกหนึ่งที่มีใจบาปและในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงผู้ทำให้ตายมี 5 จำพวก คือ ชนธมาร มารคือชั้น 5 กิเลสมาร มารคือความขุ่นมัวที่เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ อภิสังขารมาร มารคือสิ่งปรุงแต่งจิตใจไปต่างนานๆ มัจจุมาร มารคือความตาย และเทวบุตรมาร มารคือผู้ขัดขวางความดี ส่วนพระพุทธเจ้าชนะมารเป็นบทสวดสรรเสริญถึงชัยชนะอันยิ่งใหญ่ 8 ครั้งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปรัชญา 5 กระบวนทัศน์ คือกรอบแนวคิดของมนุษย์ที่ใช้ในการมองโลก รวมไปถึงระบบคิด วิธีคิดที่ใช้เป็นแนวทางการศึกษาวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งในทางปรัชญาเรียกว่ากรอบแนวคิดของคนในโลกแต่ละยุคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่กระบวนทัศน์ยุคดึกดำบรรพ์ กระบวนทัศน์ยุคโบราณ กระบวนทัศน์ยุคกลาง กระบวนทัศน์ยุคใหม่ และกระบวนทัศน์นวยุค

คำสำคัญ: พุทธวิธี, ชนะมาร, ปรัชญา 5 กระบวนทัศน์

ABSTRACT

The Buddhist Approaches of Victory over Mara through The Five Paradigms of Philosophy aimed 1) to study Mara 2) to study the Buddha's victory over Mara and 3) to study the five ages of philosophy. The results of this study were found that Mara means a

group of gods with evil minds and one who make one die in Buddhism. There are five types: Khandhamara – the Mara of the aggregates, Kilesmara – the Mara of defilement, Abhisankhara – the Mara of Karma-formations, Maccu-màra – the Mara as death and Devaputta-màra – the Mara as deity. The Buddha's victory over Mara is the chanting to praise the eight great victories of the Lord Buddha. And the five paradigms of philosophy were the conceptual framework of human beings used in the perspectives including the mind system and the way of thought used to be the guideline of research. In term of philosophy, the five paradigms of philosophy called the conceptual framework of people in each period of the world from the past until now were primitive paradigm, ancient paradigm, medieval paradigm, modern paradigm and post modern paradigm.

Key words: Buddhist Approaches, The Victory over Mara, The Five paradigms of Philosophy

1. บทนำ

คน หรือ มนุษย์เป็นสิ่งที่ชีวิตที่เกิดขึ้นในโลกนี้เมื่อใด ยังไม่อาจสรุปได้ชัดเจน แต่เชื่อกันว่า มนุษย์เกิดขึ้นในโลกนี้เมื่อราว 2- 3 ล้านปีมาแล้ว มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิด Homo sapiens ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละติน แปลว่า มนุษย์ผู้รู้ มนุษย์นั้นต่างจากสัตว์อื่น ๆ และได้ชื่อว่าเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวที่มีปัญญารู้จักคิดอย่างมีเหตุผลเพื่ออธิบายที่มาที่ไปของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือวัตถุสิ่งของว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งเหตุผลประกอบนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการหาเหตุผล ความเชื่อทางศาสนา ผสมผสานกับจินตนาการของคนในสมัยนั้น ดังนั้น กรอบแนวความคิดหรือกระบวนทัศน์ของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย จึงแตกต่างกันไป และพบเห็นได้ในตำนานของคนแทบทุกชาติ ทุกศาสนา ความแตกต่างนี้เกิดขึ้นตามลัทธิ ความเชื่อ และความคิดของคนในยุคสมัยนั้น ๆ

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า การได้เกิดเป็นมนุษย์เป็นของยากยิ่ง นับเป็นหนึ่งในความยาก 4 ดังปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ที่กล่าวว่า “ความได้อัตภาพเป็นมนุษย์ เป็นการยาก, ชีวิต ของสัตว์ทั้งหลาย เป็นอยู่ยาก, การฟังพระสัทธรรม เป็นของยาก การอุปบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นการยาก.” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 24, หน้า 33-35) หมายความว่า ความได้อัตภาพมนุษย์เป็นการยาก ชีวิตสัตว์ทั้งหลายเป็นอยู่ยาก การได้ฟังพระสัทธรรมเป็นของยาก การอุปบัติขึ้นของท่านผู้รู้ (พุทธะ) แสหาย เพราะเหตุที่ในโลกนี้ มีถึง 31 ภพภูมิ สัตว์ในอบายภูมิ และสัตว์เดรัจฉานมีจำนวนมากมายนับไม่ถ้วน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัตว์กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีประมาณน้อย ส่วนสัตว์ที่ไปเกิดในกำเนิดอื่นจากมนุษย์มีมาก ถ้าจะเปรียบก็เหมือนฝุ่นที่ติดปลายเล็บของเรา กับฝุ่นในพื้นมหาปรฐพี ที่เราแสดงแก่พวกเธอทั้งหลายอยู่เดี๋ยวนี้แหละ เพราะเหตุว่า การเกิดมาเป็นมนุษย์ได้ยากนัก ดังนี้แหละ พวกเธอทั้งหลายจึงไม่ควรประมาท” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่ม 16 ข้อ 663-664, หน้า 298-299) จะเห็นได้ว่า กว่าที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์ได้นั้น เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก และเมื่อได้ชีวิตมาแล้ว การดำเนินชีวิตให้เจริญรุ่งเรืองจนประสบผลสำเร็จมีความสุขทั้งกายและใจก็ยากยิ่งขึ้นไปอีก มนุษย์ต้องประสบกับความทุกข์ทั้งกายและใจอยู่เนือง ๆ ทั้งทุกข์ที่เกิดจากภายนอก และที่เกิดจากใจของตนเอง ทุกข์หรืออุปสรรคเหล่านี้ บางครั้งมนุษย์ก็รู้ถึงสาเหตุที่เกิดขึ้น และบางครั้งไม่รู้ว่สิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร สิ่งซึ่งมองไม่เห็นเหล่านี้สร้างความหวาดกลัวขึ้นในใจของมนุษย์ตลอดมา มนุษย์พยายามหาเหตุผลมาเพื่อตอบคำถามของตนเอง เมื่อไม่อาจหาคำตอบถึงที่มาของสิ่งเหล่านั้นได้ ก็สมมุติความกลัวเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งซึ่งมีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว และพยายามหาหนทางหนีให้พ้น

จากสิ่งเหล่านั้นด้วยวิธีต่างๆ กัน เรียกสิ่งที่น่าหวาดกลัวเหล่านั้นว่า ยักษ์ มาร ซาตาน หรือผีร้าย ตามแต่จะคิดกันไป แต่บางคนก็ไม่เชื่อและปฏิเสธว่าสิ่งเหล่านั้นไม่มีอยู่จริง

2. แนวคิดเกี่ยวกับมาร

คำว่า “มาร” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แปลว่า เทวดาจำพวกหนึ่ง มีใจบาปหยาบเข้า คอยกีดกันไม่ให้ทำบุญ ; ยักษ์ ในพระพุทธศาสนาหมายถึงผู้กีดกันบุญกุศลมี 5 อย่าง คือ ชันธมาร กิเลสมาร อภิสังขารมาร มัจจุมาร เทวบุตรมาร, โดยปริยายหมายถึงผู้ที่อุปสรรคขัดขวาง ส่วนคำว่า มาร หรือ ซาตาน ในทางคริสต์ศาสนา และศาสนาอื่นๆ ฝีมารหมายถึงสิ่งชั่วร้าย ที่ทำให้ชีวิตมนุษย์ตกต่ำ ทำในสิ่งที่ชั่ว หรือบาปต่าง ๆ

ส่วนคำว่า “พญามาร” พระญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช ได้กล่าวถึง วสวัตติมารหรือ ปริณมิต วสวัตติมาราธิราช หรือคำไทยว่า พญามาราธิราช เป็นเจ้าแห่งมารทั้งหลาย ครองอยู่บนสวรรค์ชั้นที่ 6 คือ ชั้นปริณมิตวสวัตติ ตามคัมภีร์กล่าวว่า พญามารต้องการมีอำนาจครอบครองโลกและ ไม่ประสงค์ให้ใครทั้งนั้น บรรลุสมรรถผลนิพพาน กล่าวคือไม่ประสงค์ให้ใครประสบความสำเร็จหลุดพ้นจากกองกิเลส เช่น ตัณหา อุปาทาน หรือ ราคะ โทสะ โมหะ หรือหลุดพ้นไปจากกองทุกข์มี เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น (พระญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช, 2557, หน้า 162-167) นอกจากนี้ ในพระพุทธศาสนาคำว่า มาร ยังมีความหมายว่า เป็นผู้ทำให้ตาย มี 5 จำพวก คือ 1. ชันธมาร หมายถึง มารคือชั้น 5 หรือร่างกายของมนุษย์ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป และเป็นไปตามกฎธรรมชาติหรือกฎของไตรลักษณ์ 2. กิเลสมาร มารคือความขุ่นมัวที่เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ ที่คอยขัดขวางความดี ได้แก่ความโลภที่ทำให้มนุษย์เป็นคนเห็นแก่ตัว เอาแต่ได้ คิดแต่จะกอบโกยผลประโยชน์ เป็นของตนโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ชั่วดี หรือถูกผิด ความโกรธ ความพยาบาท ที่เปรียบเหมือนไฟคอยเผา ลนจิตใจมนุษย์ให้ร้อนรน หาความสุขไม่ได้ และความหลงคือความคิดผิด หลงผิด คิดเห็นชั่วเป็นดี ดีเป็นชั่ว ผิดเป็นถูก ถูกเป็นผิด เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์หลงทางกระทำความชั่วได้ง่าย 3. อภิสังขารมาร มารคือสิ่งปรุ่งแต่งจิตใจ ไปต่าง ๆ นานา ที่เกิดจากผลของกรรมที่ทำไว้ในอดีตชาติ กลับมาทำให้หลงผิดเป็นชอบ และคิดว่าเป็น “กำไรชีวิต” แต่เมื่อได้ถลำกระทำการสิ่งนั้นไปแล้ว กลับกลายเป็น “ขาดทุนชีวิต” และกลายเป็นอภิสังขารมารติดตามไปไม่รู้จบนั่นเอง 4. มัจจุมาร มารคือความตาย มนุษย์และสัตว์เกิดเท่าไร ตายเท่านั้น ไม่มีใครหนีพ้นความตายไปได้ ความตายไม่มีสัญญาณเครื่องหมายบอกเหตุว่าจะมาถึงเมื่อใด วัตถุประสงค์ทุกอย่าง ที่สุดแล้วก็มิต้องแตกทำลายไป ไม่มีสิ่งใดอยู่คงที่ถาวรตลอดไปได้ ดังนี้ เป็นต้น 5. เทวบุตรมาร มารคือผู้ขัดขวางความดีคือความลุ่มหลงในโลภะ เจนไม่อาจปฏิบัติตนให้ถึงโลกุตตระ และถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้นั่นเอง (พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), 2545, หน้า 174) มารในความหมายทางพระพุทธศาสนา จึงไม่ได้มีแต่เพียงพญามารที่ขัดขวางการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หรือเป็นอำนาจลึกลับ ดังที่คนในกระบวนทัศน์ยุคดึกดำบรรพ์ และยุคโบราณกลัวกันเท่านั้น แต่ยังมีมารอย่างอื่น ซึ่งเกิดขึ้นในใจของมนุษย์และเป็นโทษกับมนุษย์อีกหลายอย่าง แต่ละอย่างล้วนเป็นเครื่องปิดกั้นความดี และก่อให้เกิดความทุกข์กับมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด มารทั้งหลายเหล่านี้ก็ล้วนแล้วแต่อยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ หรือในไตรลักษณ์เช่นกัน พระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนให้สาวกของพระองค์กำจัดให้สิ้นไป การจะกำจัดมารเหล่านี้ไปได้ก็คือการปฏิบัติตามอริยมรรค 8 หรือในไตรสิกขา 3 เท่านั้น จึงจะพ้นจากบ่วงมารได้อย่างแท้จริง ดังพุทธพจน์ในมรณธรรมสูตรความว่า “ภิกษุใด เจริญศีล สมาธิ และปัญญาดีแล้ว ภิกษุนั้นก้าวล่วงบ่วงแห่งมารได้แล้ว ย่อมรู้เรื่องดุจพระอาทิตย์ ฉะนั้น ฯ” (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 237, หน้า 244-245)

สรุปความว่า คำว่า มาร หมายถึงสิ่งไม่ดี ความชั่วร้าย (บาป) หรือ อุปสรรคขัดขวางสิ่งดีงาม (บุญ) ที่จะเกิดขึ้นในชีวิตมนุษย์นั่นเอง ดังนั้น เมื่อเกิดสิ่งใดที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง หรือเป็นสิ่งชั่วร้าย คนก็มักจะเรียกสิ่งเหล่านั้นว่ามาร เช่น มารคหอย แปลว่า ผู้ขัดผลประโยชน์ที่จะพึงมีพึงได้ มารสังคม แปลว่าผู้เป็นภัยต่อ

สังคม มารหัวชน ลูกที่เกิดมาโดยที่ไม่ปรากฏว่าใครเป็นพ่อ หรือไม่มีใครรับเป็นพ่อ เป็นลูกซึ่งทั้งพ่อและแม่ไม่ต้องการ เป็นต้น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2530, หน้า 642) มารจึงเป็นตัวแทนของความชั่วร้าย โขคร้าย บาปเคราะห์ หรือศัตรูที่จะมาทำลายความดี หรือความสุขของมนุษย์ทั้งหลาย

3. พระพุทธเจ้าขณะมาร

ในพุทธชยมงคลคาถา (พาหุงฯ) มีอยู่ว่า “พาหุงสะหัสสะมะภินิมิตเตสาธุธัมมคังคะ ครีเมชะลัฏฐิตะโฆระ สะเสนะมารัง ทานาภิธัมมะวิธินาชิตะวามินิโท ตันเตชะสาภาวะตุเตชะยะมังคะลานิฯ” สันนิษฐานว่า ผู้ประพันธ์คาถานี้คือพระมหาพุทธสิริเถระซึ่งรจนาคัมภีร์ฎีกาพาหุง ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และประพันธ์ในราว พ.ศ. 2006 คาถานี้เดิมชื่อว่า “บทถวายพรพระ” เพราะแต่งถวายพระเจ้าแผ่นดินขณะศึก (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2533, หน้า 301-302)

พระคาถานี้มีทั้งหมด 8 บท เป็นบทสวดสรรเสริญถึงชัยชนะอันยิ่งใหญ่ 8 ครั้งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หนึ่งในชัยชนะเหล่านั้นก็คือ พระพุทธองค์ ทรงมีชัยชนะต่อพญามารและเสนามารที่ยกทัพมาเพื่อขัดขวาง การตรัสรู้ของพระองค์ ที่ควงไม้ศรีมหาโพธิ์ ในวันตรัสรู้ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงเอาชนะมารต่าง ๆ อีกคือ ชนะอาฬวกยักษ์ ช้างนาฬาคีรี โจรองคูลิมาล นางฉิยจมาณวิกา สัจจนิครนถ์ นันโทปนันทนาคราช และ ท้าวผกาพรหม มารในที่นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นมารจริง ๆ แต่เป็นสัญลักษณ์แทนกิเลส คือ โลภ โกรธ หลง และ พระพุทธองค์ทรงเอาชนะผู้มีกิเลสทั้งหลายเหล่านั้นได้ด้วยพุทธบารมีที่พระองค์ทรงสั่งสมมา จึงเป็นที่มาของคำว่า พระพุทธเจ้าขณะมาร นั่นเอง แต่ชัยชนะเหล่านี้ก็ทำให้เชื่อว่าเกิดจากอภินิหารของพระพุทธเจ้าด้วย ต่อมา เมื่อความคิดของมนุษย์เปลี่ยนไป ความเชื่อที่เคยยึดถือกันมานานก็เกิดมีข้อสงสัยขึ้น เพราะคนส่วนหนึ่ง เริ่ม “ไม่เชื่อ” ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงชนะเหล่ามารจำนวนมากนั้นได้อย่างไรกัน การที่จะอธิบายปัญหานี้ เราจึงควรทราบกรอบแนวคิดของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยด้วยว่าคนแต่ละยุคคนั้น มีความเชื่อในเรื่องอภินิหาร เหล่านี้ในแง่มุมไหนอย่างไรบ้าง

4. ปรัชญา 5 กระบวนทัศน์

คำว่ากระบวนทัศน์ (Paradigm) หมายถึงกรอบแนวคิดของมนุษย์ หรือกรอบความคิดหรือแนวทางทั่วไปที่ใช้ในการมองโลก หรือหมายถึง ระบบคิด วิธีคิด หรือแบบของการคิดที่ใช้เป็นแนวในการศึกษาวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเป็นแนวในการจัดระบบในสังคม (ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 45) กรอบแนวคิดนี้เป็นความเชื่อพื้นฐาน ที่เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ทุกคน แตกต่างกันตามเพศ วัย สิ่งแวดล้อม การศึกษาอบรม และการตัดสินใจเลือกของแต่ละบุคคล ในทางปรัชญาเรียกว่ากรอบแนวคิดของคนในโลกแต่ละยุคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่า “ปรัชญา 5 กระบวนทัศน์” อย่างไรก็ตาม ความคิดเห็นที่ แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย หรือแม้แต่ในยุคสมัยเดียวกันที่อาจจะมีความเชื่อ ความคิดที่แตกต่างกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับการศึกษา สภาพสังคม และกระบวนทัศน์ของแต่ละคนด้วย พัฒนาการความคิดของมนุษย์ 5 กระบวนทัศน์นั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (กิริติ บุญเจือ, 2545, หน้า 13-15)

1. กระบวนทัศน์ยุคดึกดำบรรพ์ (Primitive Paradigm) กระบวนทัศน์แบบนี้เกิดขึ้นกับมนุษย์ดึกดำบรรพ์ คงจะหลังจากที่มนุษย์อุบัติขึ้นในโลกนี้ได้ไม่นานนัก สันนิษฐานว่า ปรัชญาดึกดำบรรพ์มีมาไม่ต่ำกว่า 2 - 3 ล้านปีมาแล้วหรือมากกว่านั้น เป็นช่วงระยะเวลาที่มนุษย์ยังอยู่กับธรรมชาติ ป่าเขา และถ้ำ โดยมีชีวิตคลุกคลีอยู่กับธรรมชาติ และโดนภัยธรรมชาติคุกคามอยู่เป็นนิจเมื่อมีภัย ก็หนีด้วยสัญชาตญาณเช่นเดียวกับ สัตว์ แต่มนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่คิดเป็น ดังนั้น ภายหลังเมื่อพ้นภัยแล้ว ก็พยายามหาคำตอบให้ตนเองว่า ภัยธรรมชาติเหล่านั้นมาจากไหน และจะแก้ไขอย่างไร โดยคำตอบก็สรุปเอาว่า ภัยธรรมชาติและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากอำนาจลึกลับที่แฝงอยู่ในธรรมชาติ ที่ตนมองไม่เห็น และจะพ้นภัยเหล่านั้นได้ด้วยการเอาใจ หรือตอบสนองความต้องการของสิ่งลึกลับที่มองไม่เห็นนั้น จึงควรปฏิบัติตนด้วยการทำดีในโลกนี้ไว้ โลกหน้าก็

จะดีไปเอง แนวคิดนี้จึงเป็นที่มาของความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เทพเจ้าต่างๆ อำนาจลึกลับ ภูตผี ปีศาจ ตลอดจนเชื่อเรื่องการบวงสรวงบูชา การทรงเจ้าเข้าผี เสี่ยงเซียมซี และการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ต่างๆ แนวคิดและกระบวนทัศน์นี้ไม่ได้หายไปไหน ยังคงยึดถือสืบทอดกันต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ ในสังคมมนุษย์บางแห่ง แม้กระทั่งในสังคมไทยชนบทก็ยังคงมีกระบวนทัศน์แบบนี้อยู่มากมาย และแม้แต่เฉพาะสังคมไทยเท่านั้นที่มีความเชื่อเช่นนี้ สังคมของประเทศอื่นก็มีเช่นเดียวกัน เช่น ซาตาน วูดู แม่มด หมอผี เป็นต้น สาเหตุที่สังคมไทยในปัจจุบัน ยังคงมีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่นั้น อาจเป็นเพราะคนในสังคมนั้น ไม่ได้ถูกฝึกให้ใช้สติปัญญาพิจารณาพิเคราะห์เหตุและผล แต่ถูกฝึกหรือสอนมาให้ยอมรับในสิ่งที่มีอยู่ โดยปราศจากการตั้งคำถาม ดังนั้น ในสังคมพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหมู่บ้านคู่มืองของไทย จึงมีความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าอยู่มาก ในฐานะที่พระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นศาสดา และเป็นสิ่งเคารพยกย่องที่สูงที่สุดของชาวพุทธ กระบวนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องอิทธิฤทธิ์เหล่านี้จึงได้รับการยอมรับและเชื่อถือกันต่อมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างชนิดไม่มีข้อสงสัยใดๆ เลย เรียกว่าหากใครคิดต่าง หรือสงสัยก็จะเป็นเรื่องแปลกของสังคมนั้นทันที ดังนั้น บทสวดพุทธชยมงคลคาถา ที่นิยมสวดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ก็เพราะเชื่อมั่นในอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าที่ทรงเอาชนะเหล่ามารทั้งหลายได้ หรือสวดเพื่อสรรเสริญพระคุณและชัยชนะของพระพุทธรูปเจ้าที่ทรงมีต่อพญามาร มนุษย์ และ อมนุษย์ ผู้เป็นอุปสรรคทั้งหลายของพระองค์ หรือเพื่อเป็นการเอาใจอำนาจลึกลับสิ่งที่มองไม่เห็น และเป็นกระบวนทัศน์ที่แสดงออกผ่านพฤติกรรมของมนุษย์ อันเป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นโดยไม่สนใจถึงเหตุและผลใดๆ เลย

ส่วนในศาสนาอื่นที่เป็นศาสนาเทวนิยม ก็มองพระพุทธรูปเจ้าไม่แตกต่างไปจากพระเจ้าที่ตนนับถืออยู่ในฐานะที่เป็นศาสดาของศาสนาหนึ่ง ประกอบกับความเชื่อในพระเจ้าของศาสนิกเหล่านั้นคือเชื่อว่าพระเจ้าสามารถดลบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างได้ ดังนั้น อิทธิฤทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าที่ทรงชนะมารจึงเป็นเรื่องปกติธรรมดา และไม่แตกต่างไปจากความสามารถของพระเจ้าในศาสนาของตนจะทำได้เช่นเดียวกัน ความเชื่อเช่นนี้จึงยังคงเป็นกระบวนทัศน์ที่ยังคงพบเห็นได้ในปัจจุบันเสมอๆ

2. กระบวนทัศน์ยุคโบราณ (Ancient Paradigm) กระบวนทัศน์นี้ยึดเอากฎของโลกเป็นหลัก เพราะเชื่อว่าความสำเร็จอยู่ที่การทำตามกฎของโลกเป็นสำคัญ จึงต้องพยายามค้นคว้าให้รู้กฎของโลกและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แม้จะไม่เข้าใจเหตุผลก็ไม่ใช่ไร ถ้าทำแล้วได้ผลก็ให้ปฏิบัติตามนั้น ดังนั้น ในการนับถือศาสนาก็เช่นกัน ก็เชื่อว่าเทพเจ้าทั้งหลายล้วนแต่ต้องเดินตามกฎ และช่วยมนุษย์ตามกฎของโลกคือเชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์และมนุษย์เราควรเรียนรู้กฎเกณฑ์เพื่อแสวงหาความสุขในโลกนี้ ความเชื่อเช่นนี้ จึงเป็นความเชื่อที่หวังสิ่งตอบแทนกลับมาเช่นเดียวกัน การบูชาและการบวงสรวงก็เพื่อให้เกิดผลประโยชน์กับตนเอง และเชื่อว่า ถ้าได้รับสิ่งที่ดีในโลกนี้ ก็จะได้รับสิ่งที่ดีในโลกหน้าเช่นเดียวกัน (กิริติ บุญเจือ, 2545, หน้า 15-17) และในยุคนี้เอง พระพุทธรูปเจ้าได้ประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาขึ้น และทรงสอนว่า เอกภพและทุกสิ่งในเอกภพเดินตามกฎธรรมชาติ หรือกฎธรรมะ คือไตรลักษณ์ ไตรลักษณ์หมายถึงลักษณะทางธรรมชาติ 3 ประการที่พระพุทธรูปเจ้าทรงเห็นธรรมชาติ และนำมาสอนให้มวลมนุษย์เข้าใจ ได้แก่ 1. อนิจจัง หมายถึง ความเป็นของไม่เที่ยง ไม่จีรังยั่งยืน ไม่แน่นอน สรรพสิ่งในเอกภพนี้ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม หรือแม้แต่ธรรมะของพระพุทธรูปเจ้าเองก็อยู่ในกฎเกณฑ์เดียวกัน 2. ทุกขัง หมายถึง ความเป็นทุกข์ ทนอยู่ในสภาพเดิมต่อไปอีกไม่ได้ จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้ในความสุขเองก็มีทุกข์แฝงอยู่ด้วย 3. อนัตตา หมายถึง ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ความไม่มีอะไร ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา หรือความไม่มีตัว ไม่มีตน ซึ่งไม่ได้หมายความว่าไม่มีตัวไม่มีตนทางกายภาพ แต่แปลว่าสิ่งต่างๆ ที่เรียกว่าเป็นตัวเป็นตนนั้น เป็นเพียงสิ่งสมมุติทั้งสิ้น

กฎของไตรลักษณ์นี้ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "สามัญลักษณ์" กล่าวคือ ไม่ว่าพระพุทธรูปจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม หลักทั้งสามนี้ ก็คงมีอยู่เป็นธรรมดาและเป็นธรรมชาติของเอกภพอยู่แล้ว พระพุทธรูปเป็นแต่เพียงผู้ทรงค้นพบ และนำมาเปิดเผยแสดงแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลายเท่านั้น

เมื่อคำสอนทางพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในเอกภพนี้มีกฎเกณฑ์ และต้องเดินตามกฎเกณฑ์เหล่านั้น ความเชื่อในเรื่องของอภินิหารซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ในยุคดึกดำบรรพ์ของมนุษย์ในยุคนี้แม้จะยังคงมีอยู่เหมือนเดิม แต่มีความพยายามที่จะค้นหาเหตุผล ว่าเพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น แต่แม้จะไม่เข้าใจเหตุผล แต่ถ้าทำแล้วได้ผลก็ยังคงปฏิบัติไปตามนั้น ส่วนที่แตกต่างออกไป นอกจากความพยายามที่จะค้นหาเหตุผลก็คือการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เหล่านั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นคือเพื่อให้เกิดความสุข ความมั่นใจ หรือกำลังใจที่ยังคงพึ่งพาอำนาจลึกลับคืออภินิหารของพระพุทธรูปที่ตนมองไม่เห็น จะเห็นได้จากนำบทสวดพุทธชยมงคลคาถามาใช้เป็นบทสวดเพื่อป้องกันอันตรายทั้งหลาย และเพื่อเป็นกำลังใจที่จะเอาชนะศัตรูหรืออุปสรรคต่างๆ ในชีวิตด้วยโดยถือเคล็ดเอาจากการที่พระพุทธรูปทรงพระชนมพรรษาที่เห็นได้ชัดก็คือพิธีกรรมสมัยโบราณตามตำราพิชัยสงคราม ที่จะมีการทำพิธี “โซลนทวาร” ซึ่งนิยมทำทั้งพิธีหลวงและพิธีราษฎร์ โดยทำเป็นประตูที่สร้างขึ้นชั่วคราวสำหรับใช้ในพิธีกรรมที่เป็นสิริมงคลและขจัดความอัปมงคลแก่ผู้ที่เดินทางผ่าน การประกอบพิธีโซลนทวารที่เป็นพิธีหลวงนั้น จัดขึ้นในโอกาสที่สำคัญ 3 วาระ คือ (1) ในการยกทัพออกจากเมืองเพื่อไปทำศึกสงคราม ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในการรบเอาชนะข้าศึกศัตรู (2) ในการรับกองทัพที่ได้ชัยชนะกลับมาเพื่อขจัดอุปัทวันตราย ขับเสนียดจัญไร วิญญาณข้าศึกไม่ให้ติดตามตัวทหาร เครื่องศาสตราวุธ ช้างม้าเข้ามาในเมือง และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ทหารที่กลับมา (3) ในการรับช้างสำคัญเข้าเมืองเพื่อสมโภชช้างเผือกตลอดการเดินทาง ก่อนจะประกอบพิธีสมโภชขึ้นระวางในเมืองหลวง โดยทำเป็นประตูป่า ชุมประตูประดับด้วยกิ่งไม้สด ๆ และให้ทหารในกองทัพลอดประตูนี้ ซึ่งแต่เดิมมีเฉพาะพิธีพราหมณ์ โดยให้พราหมณ์คู่หนึ่งนั่งบนร้านสูงสองข้างประตู ทำพิธีสวดพระเวท ประพรมน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่กองทัพ ต่อมาได้เพิ่มพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วย โดยให้พระสงฆ์สวดพุทธชยมงคลคาถา สรรเสริญคุณพระพุทธรูปเจ้าพระชนมแล้วประพรมน้ำมนต์แก่ทหารที่ลอดชุมประตูด้วย เมื่อเสร็จศึกสงครามแล้ว ก็ต้องผ่านพิธีโซลนทวารอีกครั้ง เพื่อกันเสนียดจัญไร แก่และกันภูติผีปีศาจที่อาจติดตามมาจากสนามรบเป็นพิธีการที่บำรุงขวัญทหารผ่านศึกไม่ให้เสียขวัญจากการสงคราม (ปิยรัตน์ อินทร์อ่อน, 2552, หน้า 62)

ส่วนแนวคิดตะวันตกนั้นก็มีการค้นหาถึงที่มาถึงปฐมธาตุของโลก หรือการแสวงหาคำตอบว่าโลกเกิดขึ้นได้อย่างไร ในเรื่องของโลกนั้น พระพุทธรูปทรงบอกว่าเป็นอจินไตยแปลว่าสิ่งที่ไม่ควรจะไปคิด เพราะไม่เกิดประโยชน์อะไร พระพุทธรูปทรงมุ่งเน้นในเรื่องของการพ้นทุกข์ เพื่อเข้าถึงสุขที่แท้จริงมากกว่า ดังนั้น พระพุทธรูปจึงไม่ได้กล่าวอะไรไว้มากในเรื่องของโลก ส่วนเรื่องอจินไตยที่พระพุทธรูปบอกไม่ให้ไปคิดนั้นมีอยู่ 4 ประการคือ (1) พุทธวิสัย คือคุณสมบัติและความสามารถของพระพุทธรูป เพราะทรงเป็นสัพพัญญู (2) ญาณวิสัย คือสิ่งที่รู้ได้ด้วยญาณ (3) กรรมวิสัย วิชาของกรรมซึ่งทำให้เกิดผลต่างๆ ในชีวิต และ (4) โลกวิสัย ที่มาที่ไปของสิ่งที่ใหญ่โต เช่นโลกและจักรวาล เป็นต้น เพราะความรู้เหล่านี้ไม่เกี่ยวกับการบรรลุมรรคผล

ดังนั้น การแสวงหาเหตุผลของอภินิหารที่พระพุทธรูปทรงพระชนมพรรษาที่ปรากฏเห็นได้ในพุทธชยมงคลคาถาบทนี้ ก็คือความดีหรือข้อธรรม อันเป็นพุทธวิธีที่พระพุทธรูปทรงใช้เพื่อเอาชนะมาร มนุษย์ และอมนุษย์ทั้งหลาย มิใช่ได้มาด้วยอภินิหารหรืออิทธิปาฏิหาริย์ดังที่เชื่อถือกัน ดังนี้ 1. ทรงชนะสวตติมาราธิราช และเหล่ามารทั้งหลายที่มาขัดขวางการตรัสรู้ของพระองค์ ด้วยการนั่งถึงบาร์มี 10 ทศที่พระพุทธรูปทรงบำเพ็ญมาทั้งหมด ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา 2. ทรงชนะอาฬวกะยักษ์ ผู้มีจิตหยาบกระด้าง ด้วยขันติธรรม 3. ทรงชนะช้างนาฬาคีรีที่ตกมันและดุร้าย

ด้วยเมตตาธรรม 4. ทรงชนะโจรองคฺคูลิมล ผู้มีฝีมือเก่งกล้า และถือดาบวิ่งไล่ฟันพระองค์ด้วยอิทธิฤทธิ์ 5. ทรงชนะนางจิญจมาณวิกา ที่ใส่ร้ายพระองค์ ด้วยการสันติธรรม 6. ทรงชนะนิครนถ์ ผู้ไม่มีสัจจะ และมีใจที่มืดบอด ด้วยปัญญา 7. ทรงชนะนนโทปนันทนาคราช ผู้เป็นพาล ด้วยอุปเท่ห์วิธี คือใช้อุบายบอกให้พระโมคคัลลานะนิมิตกายเป็นพญานาคไปปราบนนโทปนันทนาคราช เป็นการใช้อุทฺธสิสุทฺธิ 8. ทรงชนะท้าวผกาพรหมผู้มีฤทธิ์ และมีทิวาธิที่ผิด ด้วยญาณเทศนา คือเทศน์ในสิ่งที่ถูกใจ

ความดีที่ทรงกระทำเหล่านี้ ก็คือความดีที่ทรงนำมาเป็นหลักธรรมสั่งสอนสาวกทั้งหลาย หาใช่อภินิหารหรือปาฏิหาริย์ที่ทุกคนมองไม่เห็น เพราะพระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงยินดีกับอภินิหารปาฏิหาริย์ หมายถึง อภินิหารหรือการแสดงฤทธิ์ พระองค์จะทรงใช้ก็ต่อเมื่อจำเป็นเท่านั้น และไม่ทรงยินดีกับอาเทศนาปาฏิหาริย์ คือการทนายใจบุคคลอื่น เพราะทรงเห็นว่า จะมีทั้งคนเชื่อและคนไม่เชื่อ ซึ่งจะทำให้เกิดการฟุ้งเถียงทะเลาะกัน จึงได้ทรงชี้แจงความหมายและคุณค่าของอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ ซึ่งหมายถึงปาฏิหาริย์คือคำสอนที่เป็นจริง สอนให้เห็นจริง และนำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เอามาใช้ปฏิบัติเป็นให้ประโยชน์ ประจักษ์แจ้งแก่ตนเอง จนถึงที่สุดทุกข์ อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนานั้นเอง (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 338-349, หน้า 306-329) กระบวนทัศน์ยุคโบราณของมนุษย์ ในการหาเหตุผลหรือที่มาของอภินิหารหรือปาฏิหาริย์เหล่านั้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหากฎเกณฑ์ของชีวิตเพื่อหาสัจธรรมและเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ภัยในชีวิตมนุษย์ในยุคต่อมา

3. กระบวนทัศน์ยุคกลาง (Medieval Paradigm) เป็นกระบวนทัศน์เชิงนามธรรม มุ่งแสวงหาสัจจะ และเรื่องราวของชีวิต เพื่อตอบปัญหาว่า กำเนิดของคนมาจากที่ไหน และสิ้นสุดที่ใด คุณค่าของชีวิตคืออะไร กระบวนทัศน์สมัยกลาง เกิดในยุคที่คนต้องการแสวงหาความจริงในชีวิต จึงเป็นต้นกำเนิดของหลายศาสนาในโลก ที่สามารถจะตอบปัญหาและเรื่องราวเกี่ยวกับ ปรัชญา สัจจะชีวิต โลก อนิจจัง และให้ความสำคัญกับนักปราชญ์ กับการแสวงหาความรู้ที่แท้จริงของชีวิต (กิริติ บุญเจือ, 2545, หน้า 17- 18) เพราะเชื่อว่าความสุขในโลกนี้ไม่สมบูรณ์แบบและถาวร ส่วนความสุขแท้และถาวรมีอยู่ในโลกหน้าเท่านั้น จึงต้องใช้ชีวิตอันจำกัดและสั้นในโลกนี้ เป็นเรื่องที่กระทำเพื่อแสวงหาความสุขแท้ถาวรในโลกหน้า ผู้ที่ยึดมั่นในความคิดเช่นนี้ จึงสละโลกไปบำเพ็ญพรตกันมาก ในขณะเดียวกัน ความเชื่อแบบกระบวนทัศน์ยุคดึกดำบรรพ์และกระบวนทัศน์ยุคโบราณก็ยังคงมีอยู่ จึงทำให้นักคิดและพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ในยุคกลางนั้นมีปรัชญาทั้ง 3 แบบปนกันไป ในยุคนี้นักศาสนาคริสต์ (ค.ศ.28) และศาสนาอิสลาม (ค.ศ. 622) ได้อุบัติขึ้น และด้วยความเป็นศาสนาเทวนิยมของทั้งสองศาสนานี้ คือมีความเชื่อและศรัทธาในพระเจ้า และเชื่อกันว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก และทุกสิ่งทุกอย่างในโลก รวมถึงดลบันดาลให้เกิดความเป็นไปต่าง ๆ นานาในชีวิตมนุษย์ แนวคิดหรือกระบวนทัศน์ของศาสนิกชนทั้งคริสต์และอิสลามจึงยังคงเป็นกระบวนทัศน์ของยุคโบราณอยู่ ควบคู่ไปกับกระบวนทัศน์ยุคกลางซึ่งเติบโตอยู่ในชมพูทวีปในเวลานั้น

ในยุคกลางนี้ เป็นช่วงที่พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ แพร่หลายไปทั่วโลกและปรัชญาทางศาสนาเกิดขึ้นมากมาย กระบวนทัศน์ของคนในยุคกลางนี้ จึงมุ่งที่จะแสวงหาปรัชญา สัจจะของชีวิต โลก อนิจจัง การแสวงบุญของนักบุญต่างๆ การสละความสุขในโลกิยะ เพื่อไปสู่ความพ้นทุกข์ที่แท้จริง มากกว่าที่จะแสวงหาความสุขในโลกปัจจุบัน ดังนั้น ความเชื่อในเรื่องของอภินิหารพระพุทธเจ้าขณะมาร จึงมองไปที่เหตุที่ทำให้ชนะพญามาร และมารอื่นๆ ไปพร้อมกัน ทำให้เกิดผู้มีดวงตาเห็นธรรม และผู้บรรลุธรรมขั้นต่าง ๆ และสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ได้อย่างแท้จริงเป็นจำนวนมากมาย เมื่อได้เข้าถึง และมีปัญญาแจ่มแจ้งในสัจธรรมนั้น ความเชื่อในอภินิหารต่างๆ ของบุคคลเหล่านี้ก็หมดไป เพราะมีสิ่งอื่นที่ดีกว่า ส่วนผู้ที่ยังไม่อาจเข้าถึงสัจธรรมนั้น ก็ยังคงอาศัยความเชื่อแบบเดิมๆ เพื่อเป็นกำลังใจต่อไป

4. กระบวนทัศน์ยุคใหม่ (Modern Paradigm) มนุษย์เชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ และสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ ขึ้นมากมายเพื่ออำนวยความสะดวกให้มนุษย์ จนแทบจะกล่าวได้ว่าวิทยาศาสตร์แก้ปัญหาทุกอย่างของมนุษย์ได้ ในด้านศาสนา หากศาสนาใดสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ก็เป็นที่น่าเชื่อถือ มีการนำเอาวิธีการทางเหตุผลมาอธิบายเพื่อยืนยันคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือ รวมไปถึงแนวคิดที่เป็นกระบวนทัศน์แบบจักรกล และวัตถุนิยม กระบวนทัศน์นี้มองโลกและองค์ประกอบทุกอย่างในโลกและจักรวาลเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งต้องมีการพิสูจน์เพื่อแสดงข้อเท็จจริงให้ประจักษ์ เช่น วัตถุ ประกอบขึ้นจากหน่วยย่อยคือโมเลกุล และอะตอม ร่างกายกับจิตไม่เกี่ยวข้องกัน มนุษย์เป็นเพียงสัตว์สังคมที่ประกอบกันขึ้นเพียงเพื่อสืบเผ่าพันธุ์ วัฒนธรรมทางสังคมเริ่มเข้าสู่วัฒนธรรมจักรกล และเชื่อว่าวัฒนธรรมอัตโนมัติจะสร้างสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย ในขณะที่เดียวกัน ก็มุ่งสนองความต้องการของมนุษย์ เพื่อนำสังคมไปสู่อุตสาหกรรม และเทคโนโลยี และการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์จะช่วยให้มีชีวิตที่มีความสุขได้ในปัจจุบันนี้ มีใช้โลกหน้าดังที่เคยเชื่อกันมาในยุคกลาง

สังคมตะวันตกในยุคนี้ได้เกิดขบวนการความคิดที่มีอิทธิพลมากในวรรณคดีทั่วยุโรปและทั่วโลก คือ ขบวนการพุทธิปัญญา (enlightenment movement) นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่กระแสความคิดหนึ่งเกิดขึ้นและขยายไปทั่วโลกภายในเวลาเพียง 10 ปี ผู้ที่โด่งดังที่สุดในขบวนการพุทธิปัญญานี้ ได้แก่ วอลแตร์ ชาวฝรั่งเศส (Voltaire) และนักปรัชญาสำคัญๆ เช่น อลองแบร์ต (Alembert), ดิดโรต์ (Diderot), มงเตสกีเอร์ (Montesquieu) ด้วย ขบวนการนี้พยายามใช้วรรณคดีในรูปแบบต่างๆ เผยแพร่หลักการที่ว่า “เราเชื่อได้เฉพาะประสบการณ์และความจริงที่พิสูจน์ได้จากประสบการณ์เท่านั้น” ความรู้ทุกอย่างนอกเหนือไปจากนี้เป็นความมกมายซึ่งจะต้องขจัดออกไปจากความคิดของมนุษย์ให้สิ้นซาก เพราะขัดขวางความก้าวหน้าของมนุษยชาติส่วนรวม คือการขจัดความคิดเรื่อง ศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งศาสนาและศีลธรรมที่อ้างอำนาจเหนือธรรมชาติด้วย อย่างไรก็ตาม ขบวนการนี้ถือคติแก้ไขความคิดด้วยความคิด ไม่นิยมและไม่เห็นชอบกับวิธีการรุนแรง ไม่ว่าเพื่อจุดหมายอันใดทั้งสิ้น ความคิดนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก (กิริติ บุญเจือ 2545, หน้า 18-20)

กระบวนทัศน์ของขบวนการพุทธิปัญญานี้ ถูกคัดค้านโดยนักปรัชญาชาวเยอรมัน ชื่อ เอ็มมานูเอล คานท์ ให้ความเห็นว่า ขบวนการพุทธิปัญญากำลังทำลายศีลธรรม และศาสนา ด้วยคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เพราะคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ได้เป็นรูปธรรม และ เนื่องจากคานท์ เป็นผู้ที่มีความศรัทธาเคร่งครัดต่อศาสนา จึงหาทางออกว่า คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของข้อเท็จจริงและกฎ ส่วนศีลธรรมและศาสนาเป็นเรื่องของคุณค่าทางจิตใจ อย่างไรก็ตาม ความเชื่อในเรื่องพระเจ้ามีอยู่ และพระเจ้าสมบูรณ์อย่างที่สุด

จะเห็นได้ว่า กระบวนทัศน์ในยุคใหม่นี้ แม้จะยังคงเชื่อในเรื่องของพระเจ้า แต่ไม่เชื่อในสิ่งที่พิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้ โดยมองว่า อภินิหารหรือสิ่งที่เหนือธรรมชาตินั้นเป็นเพียงความเชื่อที่มกมายไร้สาระ ไม่มีประโยชน์ที่จะใส่ใจหรือสนใจ เพราะไม่เชื่อว่าจะก่อให้เกิดผลใดๆกับตนได้ เพราะคนในยุคนี้มีความเป็นวัตถุนิยมค่อนข้างสูง และมุ่งที่จะหาความสุขใส่ตัวจากเทคโนโลยี มากกว่า ความสุขทางด้านจิตใจ ความต้องการที่เกินพอดีนี้ทำให้ต้องแสวงหามากขึ้น นำไปสู่การแก่งแย่งแข่งขัน หรือแม้แต่การแย่งชิงเพราะขาดปัญญาที่ควรตระหนักรู้ แม้เทคโนโลยีหรือความเจริญทางวัตถุจะสูงขึ้น แต่การละเลยการแก้ไขปัญหาด้านจิตใจเพราะยึดติดวัตถุมากเกินไป ด้วยเพราะมีแนวคิดผิด ๆ ที่ว่า วิทยาศาสตร์เท่านั้นจะทำให้คนมีความสุขได้ โดยมองด้านดีของวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว ในขณะที่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ด้านลบกลับกลายเป็นผลกระทบต่อโลกอย่างมหาดศาล คือนำไปผลิตอาวุธสงครามเพื่อทำลายล้างมนุษย์ด้วยกันเอง

ในสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ที่ทำให้มนุษย์บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ซึ่งสุดท้ายแล้ว ก็ทำให้มนุษย์เกิดความทุกข์มากขึ้น

ส่วนสังคมตะวันออก กระบวนทัศน์ในเรื่องวัตถุนิยมนั้นซ้ำกว่าสังคมตะวันตก เหตุผลก็เพราะว่า ตะวันออกมีวัฒนธรรมที่ค่อนข้างกลมกลืนกับศาสนาเรียกว่าศาสนาเป็นเนื้อเดียวกันกับวัฒนธรรมก็ได้ ดังที่ ออกตาวิโอ ปาซ (Octavio Paz) นักเขียนชาวเม็กซิกันซึ่งได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมปี 1990 ผู้เขียนเรื่อง *The Labyrinth of Solitude* ได้วิจารณ์วัฒนธรรมตะวันตก และวัฒนธรรมลาตินอเมริกันไว้ในวรรณกรรมของตนว่า คนตะวันตกมีพรสวรรค์ในการทำให้ฝ่ายที่อยู่ตรงกันข้ามกัน (คู่ขัดแย้ง) และมองทุกอย่าง เป็นขาวหรือดำ จึงทำให้ไม่สามารถตกลงประนีประนอมกันได้ แต่ในวัฒนธรรมตะวันออกนั้น เป็นวัฒนธรรมที่มีอัจฉริยภาพ ในการทำให้สิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้ เขายกตัวอย่างพุทธศาสนา ซึ่งเขาเห็นว่า เป็นปรัชญาที่วิพากษ์ความเป็นจริง และสภาวะของมนุษย์ ได้อย่างน่าพิศวง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องสัจธรรม ซึ่งเป็นสภาวะที่อธิบายถึงความเป็นอยู่และความไม่มีอยู่ ความจริงและความไม่จริง รวมอยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวได้โดยไม่ขัดแย้งกัน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2544, หน้า 1) ดังนั้น กระบวนทัศน์หรือความเชื่อในเรื่องสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ รวมถึงอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าชะนาก็ยังคงเป็นที่นับถือ และเป็นความเชื่อของสังคมตะวันออกไม่เว้นแม้แต่ในประเทศไทยอยู่เช่นเดิม เพราะสังคมตะวันออกนั้นศาสนากับวัฒนธรรมได้หล่อหลอมกลายเป็นเนื้อเดียวกันนั่นเอง จะเห็นได้จากชาวพุทธในประเทศไทย ยังคงสวดมนต์ด้วยพระพุทธรูปมงคลคาถาบทนี้ เพื่อความเป็นสิริมงคลและป้องกันภัย อุปัทวันตรายต่างๆ ใช้เป็นบทสวดมนต์ให้พรในที่ต่าง ๆ การสวดมนต์หมู่เพื่อจัดหรือบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศหรือแม้แต่การสวดถวายพระพรในพระราชพิธีสำคัญๆ ก็ยังคงกระทำต่อเนื่องกันมา เพราะเชื่อมั่นว่าเป็นพระคาถาแห่งชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าจะสามารถบันดาลในสิ่งที่ปรารถนาให้ตนได้

5. กระบวนทัศน์นวยุค หรือกระบวนทัศน์อนาคต (Post Modern Paradigm) มนุษย์ เริ่มสงสัยในวิทยาศาสตร์ว่าจะมีประโยชน์อย่างเดียวยังหรือ เพราะแม้ว่าวิทยาศาสตร์จะสร้างสรรคให้เกิดขึ้นในโลกมนุษย์ได้ แต่ก็ทำลายมนุษย์ได้ด้วยเช่นกัน ทำให้เกิดแนวคิดที่เป็นกระบวนทัศน์เชิงคุณภาพ เพื่อสร้าง "สมดุล-สมบูรณ์-สุขภาวะ" ให้แก่คนในสังคม กระบวนทัศน์นวยุค ให้ความสำคัญ และเคารพศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ มองว่า เห็นคนเป็นคน เห็นมนุษย์เป็นมนุษย์ ทั้งดงามด้วยร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ทุกคนมีกิเลส มีความต้องการไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน จึงสร้างปัญหาต่างๆ ได้ไม่เท่ากัน ดังนั้น ทุกคนต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหา มิใช่ปล่อยให้เป็นการของใครคนใดคนหนึ่ง ส่งเสริมความดี และป้องกันความเลว มุ่งขจัดความชั่วร้ายในตัวตน มิใช่ทำร้ายบุคคล สนองความต้องการพื้นฐานมากกว่าความต้องการส่วนเกิน เชื่อว่าแนวคิดนี้จะเป็นหนทางแก้ไขปัญหาสังคมที่ถูกต้อง (กิริติ บุญเจือ, 2545, หน้า 20-26)

เมื่อสังคมยึดติดวัตถุนิยมมากเกินไป เพราะความสะดวกสบายจากความเจริญทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ มนุษย์ก็เริ่มพบว่า ความสุขจากเทคโนโลยีนั้นแม้จะให้ความสุขทางกาย แต่ไม่อาจให้ความสุขทางจิตใจได้ แต่กลับทำให้เป็นทุกข์มากขึ้น เพราะพื้นฐานของความสุขทางจิตใจต่ำลง กระบวนทัศน์นวยุคนี้ จึงหันกลับไปหาต้นเหตุของความทุกข์ และหนทางที่จะแก้ไข ด้วยการมองทุกอย่างเป็นบวกคือยอมรับความแตกต่างของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และยอมรับว่ามนุษย์มีกิเลสไม่เท่ากัน เพื่อให้เกิดการประนีประนอมที่จะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมโลก และเห็นว่าการแก้ไขต้องทำเป็นระบบองค์รวมคือการพัฒนาทั้งด้านวัตถุ จิตใจ และสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน ด้วยการหันไปมองจุดดีของแต่ละอย่างมาใช้เพื่อผสมผสานให้เกิดสัมพันธภาพในทุกระบบของวงจรชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และให้การยอมรับคุณค่าทางศาสนาที่ให้ความสุขด้านจิตใจ และสติปัญญาที่จะระงับดับทุกข์ของมนุษย์ว่ามีความสำคัญเช่นเดียวกัน ด้วยการยึดถือหลักวิจารณ์ญาณ คือ รู้จักวิเคราะห์ ประเมินค่า รู้จักเลือกเก็บคุณค่ามาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อาศัยปรัชญาโลกาภิวัตน์ที่ใช้

วิจารณ์ญาณอย่างแท้จริงเพื่อความสุขและสันติภาพแห่งมวลมนุษยชาติ และแม้จะมีแนวคิดแบบใหม่ขึ้นมา แต่การยอมรับข้อดีของกระบวนทัศน์อื่นๆ ที่ผ่านมาก็เป็นความคิดเชิงบวกเช่นเดียวกัน เพราะถ้าเรามองส่วนที่ดีของความเชื่อในอภินิหารที่พระพุทธรเจ้าทรงชนะมาร และการสวดมนต์พุทชยมงคลคาถาเพื่อสรรเสริญพระพุทธรคุณและชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธรเจ้าด้วยความเชื่อที่ว่าจะสามารถป้องกันอันตรายและขจัดอุปสรรคต่างๆ ในชีวิตได้ แม้ว่าจะเป็นการหวังผลตอบแทน แต่การกระทำเช่นนั้นบ่อยๆ ย่อมทำให้จิตใจมีที่ยึดเหนี่ยวในความดี และเกิดสมาธิ สร้างสติสัมปชัญญะ นำไปสู่ปัญญาที่จะแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงในชีวิตได้จริง

5. บทสรุป

มารในความหมายของพระพุทธรศาสนา ไม่ได้มีแต่เพียง พญามารเท่านั้น แต่ยังมีมารอื่นๆ ที่เกิดขึ้นกับร่างกายและจิตใจมนุษย์ตลอดเวลาอีกด้วย มารทั้งหลายเหล่านี้ เกิดขึ้นกับร่างกายจิตใจของมนุษย์ตลอดเวลา การจะเอาชนะมารเหล่านี้ ต้องอาศัยปัญญาจึงจะแก้ไขได้ เพื่อที่จะบรรเทาความทุกข์ต่างๆ ของมนุษย์ในโลกปัจจุบันและช่วยให้มนุษย์พ้นไปจากความทุกข์ได้ในที่สุด ความเชื่อในอภินิหารของพระพุทธรเจ้าจึงเป็นอุบายที่จะให้มนุษย์ในกระบวนทัศน์ต่างๆ ได้เข้าถึงแก่นธรรมอันแท้จริง และเพื่อกำจัดมารในจิตใจของมนุษย์ให้หมดสิ้นไปได้ในที่สุด เมื่อมนุษย์เกิดปัญญาได้เข้าถึงแก่นธรรมแล้ว ความเชื่ออื่นๆ ก็จะไม่หมดไป เพราะรู้ประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาของตนเอง นั่นแหละจึงจะเป็นการชนะมารที่แท้จริงของมนุษย์ ที่มีความเชื่อในอภินิหารของพระพุทธรเจ้าเป็นปฐมบท ดังสุภาษิตที่ว่า “รบชนะศัตร้อยครั้ง ไม่เท่ากับชนะใจตัวเองเพียงครั้งเดียว” และชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ ก็คือการหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างถาวรนั่นเอง กระบวนทัศน์ที่เริ่มต้นจากความศรัทธาหรือความเชื่อในสิ่งลึกลับ หรือสิ่งที่มองไม่เห็นชนิดที่เชื่อแบบไม่มีเหตุและผล และเคยมองกันว่ามกายไร้สาระ ได้พัฒนาไปสู่การค้นหาคความจริงมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของมนุษย์ และสังคมนั้นๆ อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องอภินิหารของพระพุทธรเจ้าชนะมารที่ยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ย่อมเป็นอุบายให้มนุษย์มั่นคงอยู่ในความดีโดยมีพระพุทธรเจ้าทรงเป็นต้นแบบ เพื่อที่ความเชื่อหรือศรัทธาเหล่านี้ จะพัฒนาไปสู่ปัญญาที่ถูกต้องแท้จริง ปัญญาที่ประดุจดั่งอาวุธ จะช่วยให้มนุษย์สามารถขจัดอุปสรรคทั้งหลายในชีวิต และทำให้มนุษย์เอาชนะมารทั้งหลายที่อยู่ในจิตใจได้อย่างเด็ดขาด สามารถก้าวไปสู่ความเป็นพุทธร และพ้นทุกข์อย่างแท้จริงได้ในที่สุด

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2525). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับหลวง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กิริติ บุญเจือ. (2545). **ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น เล่มต้น**. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2544). **บทความการบรรยายเรื่อง อนาคตการเมือง-การตื่นขึ้นทางวัฒนธรรม**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2544.
- ปิยรัตน์ อินทร์อ่อน. (2552). **โหล่นทวาร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- พระญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช. (2557). **เทศนานิพนธ์ 45 พรรษาของพระพุทธรเจ้า เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: ธรรมะอินเทรนด์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (ชำระ-เพิ่ม ช่วงที่ 1/ ยุติ). พิมพ์ครั้งที่ 17, กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). **สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 2 อักษร ข-จ**. กรุงเทพฯ.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2533). **วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
The Application Principles of Buddha's Teaching to Safeguarding life of
Mahamakut Buddhist University Yasothon Buddhist College Students

จำรัส บุคดาพงษ์

Jamras Buddhaphong

นพรัตน์ ศีลากุล

Nopparat Silakun

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

Mahamakut Buddhist University, Yasothon Buddhist College

E-mail: konjonni@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 29 พฤษภาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การบทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตและครองตนของนักศึกษา 2) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา และ 3) ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตในการครองตนของนักศึกษาวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ด้านเชิงปริมาณได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 321 รูป/คน สุ่มจากแบบสอบถามและแปรผลตามค่าทางสถิติ ส่วนด้านเชิงคุณภาพ ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวนทั้งสิ้น 10 รูป/คน แล้วนำผลการสัมภาษณ์มาประมวลผล วิเคราะห์สังเคราะห์ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย พบว่า 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านอายุ ด้านเพศ จำนวน 321 รูป/คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 224 รูป/คน และเพศหญิง จำนวน 97 คน ส่วนด้านอายุ จำนวน 321 คน ส่วนใหญ่ อายุ 31-40 ปี จำนวน 178 รูป/คน อายุ 41-50 ปี จำนวน 72 รูป/คน และอายุ 51 ปี มีจำนวน 18 รูป/คน และชั้นปีที่ศึกษา จำนวน 321 คน ส่วนใหญ่ ชั้นปีที่ 4 จำนวน 85 รูป/คน ชั้นปีที่ 3 จำนวน 80 รูป/คน และชั้นปีที่ 5 จำนวน 24 รูป/คน 2) ผลการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา ทั้ง 5 ด้าน คือ (1) ด้านความซื่อสัตย์ (2) ด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน (3) ด้านความอดทน อดกลั้น (4) ด้านความเอื้อเฟื้อ เสียสละ (5) ด้านความกตัญญู กตเวทิตะ พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษาโดยภาพรวม มีอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ($\bar{X} = 3.82$) 3) ผลการวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินชีวิตในการครองตนของนักศึกษา ทั้ง 5 ด้าน คือ (1) ด้านครอบครัว (2) ด้านสังคม-สิ่งแวดล้อม (3) ด้านพฤติกรรมและค่านิยม (4) ด้านหลักธรรมกับการดำเนินชีวิต (5) ด้านความกตัญญูกตเวทิตะ โดยภาพรวม มีอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ($\bar{X} = 3.88$) 4) ข้อเสนอแนะการทำวิจัย ควรส่งเสริม

ให้นักศึกษาได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมในการครองตนเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพราะเป็นสถานศึกษาที่โดดเด่นทางด้านวิชาการควบคู่กับหลักคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนและการบริหารการศึกษา

คำสำคัญ : การประยุกต์, หลักธรรม, พระพุทธศาสนา, การครองตน, วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ABSTRACT

The purposes of this research were to 1) To study the living conditions and the self-protection of students 2) To study an application the principles of buddha's teaching to safeguarding life of students in mahamakut buddhist university yasothon buddhist collage. 3) To study the life style to Self-protection of students of in yasothon buddhist college. The research methodology are quantitative and qualitative research. The quantitative aspects were defined as 321 samples. The questionnaire was used to analyze the data. Qualitative research conducted in-depth interviews by 10 people

The research found that 1) The majority of the respondents were 324 males and 97 females, 321 females aged 31-40 years, 178 females / There are 18 people in the age group of 41-50 years, and the third year of the study is 321 persons, the fourth year is 85 persons the third year is 80 persons Year 5 : 24 persons. 2). The results of the analysis of the application of the principles of Buddhism to the conquest of the five students are (1) Honesty (2) Humility (3) Tolerance (4) public mind (5) Gratitude is found at the high level. ($\bar{X} = 3.82$). 3) The results of the analysis of the life style of the students in the five aspects are: (1) family (2) social - environment (3) behavior and values (4) principles of life (5) The overall gratitude was at a high level ($\bar{X} = 3.88$). 4) Research recommendations Students should be encouraged to apply the principle of continuous succession because they are academically prominent academics along with moral ethics. Therefore, it is essential to integrate Buddhist principles in line with teaching and educational administration.

Keywords : Application, Dhamma, Buddhism, Safeguarding Life, Yasothon Buddhist Collage

1. บทนำ

สถาบันการศึกษาถือเป็นบ้านแห่งที่สองของเด็กและเยาวชนในสังคมปัจจุบันเพราะสถาบันการศึกษาถือได้ว่าเป็นแหล่งบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งมนุษยชาติด้านการศึกษา เป็นแหล่งสรรพนานาวิชาที่พากเพียรให้เด็กและเยาวชน มีพัฒนาการด้านการเรียนรู้ที่ทันโลก ทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันและในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยวิธีการบ่มเพาะของครูอาจารย์ที่จำเป็นต้องเป็นมืออาชีพ อีกทั้งยังขัดเกลาให้เป็นคนดีมีความสามารถฉลาดในเหตุและผลเลือกที่จะดำเนินชีวิตได้ เมื่อเติบโตในสังคมโลกกว้างเพราะเหตุแห่งความสำคัญของการศึกษาดังกล่าวเบื้องต้น ได้สอดคล้องดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นักศึกษาของวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ถึงความสำคัญของการศึกษา ดังความตอนหนึ่งว่า “งานด้านการศึกษาเป็นงานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาติเพราะความเจริญและความเสื่อมของชาตินั้น ขึ้นอยู่กับการศึกษาของพลเมืองเป็นข้อใหญ่ตามข้อเท็จจริงที่ทราบกันดีแล้ว ระเบียบนี้บ้านเมืองของเรามีพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งมีสัญญาณบางอย่างเกิดขึ้นด้วยว่าพลเมืองของเราบางส่วนเสื่อมทรามลงไปในความประพฤติกและจิตใจ ซึ่งเป็นอาการที่น่าวิตก

ถ้าหากยังคงเป็นอยู่ต่อไปเราอาจจะเอาตัวไม่รอด ปรากฏการณ์เช่นนี้ นอกจากเหตุอื่นแล้วต้องมีเหตุมาจากการจัดการศึกษาด้วยอย่างแน่นอน เราต้องจัดงานด้านการศึกษาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ” (www.truelookpanya.com, สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2558)

การศึกษาในประเทศไทย แม้จัดการศึกษาไว้หลายระดับที่แตกต่างกันก็จริงแต่หากสาระสำคัญคือความมุ่งหวังให้ผู้เรียน เป็นคนมีความรู้ที่ดีและเป็นผู้มีความประพฤติที่ดีงาม อย่างที่ในสังคมปัจจุบันรับรู้ “วิชาคุณุจรณะ” หรือ สมดังในสุภาษิตที่ว่า “สุวิชา โน ภว โหติ ซึ่งแปลว่าความเป็นผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ” การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งในส่วนของรัฐและเอกชนต่างก็มุ่งให้ผู้เข้าศึกษาสำเร็จการศึกษาตามกรอบระยะเวลาการศึกษาหรือปีการศึกษาในหลักสูตรนั้น ๆ จุดประสงค์ที่สำคัญ คือ การได้รับปริญญาบัตรเพื่อประกอบอาชีพในฐานะของตน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันที่ให้การศึกษาอบรมแก่บัณฑิตทั้งทางโลกและทางธรรม โดยการสถาปนาแห่งพระผู้ทรงคุณอันประเสริฐ ด้วยพระราชดำริแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงเป็นห่วงเรื่องการจัดการศึกษาแก่คณะพระภิกษุ-สามเณร และประชาชนทั่วไป แม้จัดการศึกษาในครั้งนั้นยังไม่เป็นระบบมาตรฐานเหมือนปัจจุบัน แต่ก็ถือเป็นหลักปฏิบัติในระยะต่อ ๆ มาและพัฒนาการด้านศึกษาก็มีความเจริญรุดหน้ามาเป็นลำดับ ปัจจุบัน สถาบันการศึกษาดังกล่าวฯ ได้ยื่นหยัดพร้อมแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการด้านการเรียนการสอนให้เหมือนกับสถาบันการศึกษาทั่วไป เพื่อพัฒนาด้านองค์กรและด้านหลักสูตร และผู้เรียนผู้สอนให้เป็นมาตรฐานที่ยอมรับได้ของสังคมไทยและของนานาชาติ จากที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีพระราชบัญญัติบังคับใช้ หรือที่เรียกว่าเป็นอักษรย่อว่า (พ.ร.บ. พ.ศ. 2540) นั้น การดำเนินการด้านการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีหลักสูตรและสาขาวิชาที่เปิดให้บริการมากกว่า 20 สาขาวิชา ที่เน้นการเรียนการสอนหรือผลิตบัณฑิตที่มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ด้วยยึดตามหลักปรัชญาแห่งมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการ ตามแนวพระพุทธศาสนา” ด้วยหลักปรัชญาดังกล่าว เป้าหมายหรือผลิตผลที่คาดหวังของมหาวิทยาลัยจึงเป็นเรื่องความสำคัญในเบื้องต้นคือ ความรู้คู่ความประพฤติ เพื่อลดปัญหาของสังคมไทยในบางประการ เช่น ปัญหาในระดับสังคม ครอบครัว สังคมระดับชุมชน ตลอดจนการลดและการแก้ไขปัญหาในระดับชาติ ด้วยผู้สำเร็จหลักสูตรแล้วสามารถประยุกต์หลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมแก่ตนไปปรับประยุกต์ใช้ อันสืบเนื่องมาจากคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกในหลักสูตร

ในสังคมไทย ศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งเพราะศาสนาเป็นหน่วยหนึ่งที่อบรมบ่มเพาะให้เด็ก เยาวชนไทยในการดำเนินชีวิตของคนไทย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นบ่อเกิดที่สำคัญของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี กฎเกณฑ์ ค่านิยมของสังคมไทย ศาสนามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรมของประชาชน เพราะสภาพสังคม ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพราะอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้สภาพจิตใจของคน ในสังคมเริ่มเสื่อมถอยตกต่ำ เห็นแก่ตัว แกร่งแหย่ ชิงดีชิงเด่น ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ก่อให้เกิด ปัญหาในสังคมมากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ดังนั้น ศาสนาจึงมีบทบาท และคุณประโยชน์ต่อสังคมไทย เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีระเบียบ วินัยและข้อตกลงร่วมกันในสังคมเพื่อความสงบสุขต่อการดำเนินชีวิต กล่าวได้ว่า ศาสนา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ประกอบในการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะศาสนามีคุณค่ามากมายต่อมนุษย์ในด้านจิตใจซึ่งถือว่าสูงกว่าคุณค่าทางวัตถุ เป็นที่พึ่งทางใจทำให้มนุษย์ไม่อ้างว้างเวลาประสบปัญหาในชีวิต ผู้มีปัญหาย่อมสามารถนำหลักธรรม คำสอน ซึ่งตนนับถือและเลื่อมใสศรัทธานำพาชีวิตให้ไปสู่เป้าหมายที่ตนได้ตั้งไว้ ปัจจุบัน เยาวชนไทยในสถาบันการศึกษาหลายสถาบันมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปจากอดีตซึ่งเกิดจากกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งตะวันตกและตะวันออก เช่น เรื่องค่านิยมทางวัตถุหรือวัตถุนิยมหรือปัญหาการก่อการทะเลาะวิวาท ที่นำปัญหามาสู่ผู้ปกครองในการส่งเสียบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาทั้งของรัฐบาลและ

เอกชนซึ่งปรากฏเป็นข่าวตามหนังสือต่าง ๆ เช่น ข่าว หนู่ม ปวช.ลักอะไหล่วิชาช่างยนต์ หาเงินเล่นเกม เมื่อ 18 ก.ค. - นักศึกษาวิทยาลัยชื่อดังแห่งหนึ่งใน จ.เชียงใหม่ ติดเกมงอมแงม ขโมยอะไหล่เครื่องยนต์ที่ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนไปขาย สารภาพทำมานานกว่า 1 ปี นายกฤษณะ นักศึกษาชั้น ปวช.2 แผนกช่างยนต์ วิทยาลัยชื่อดังแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ถูกตำรวจเมืองเชียงใหม่คุมตัวมาสอบสวน พร้อมยึดของกลาง อุปกรณ์เครื่องยนต์คาบูเรเตอร์ และไดชาร์จของรถยนต์รุ่นต่างๆ รวมกว่า 10 รายการ หลังจากผู้ต้องหาเข้าไปขโมยมาจากห้องเรียน สอบสวนผู้ต้องหาสารภาพว่า จะแอบเข้าไปในช่วงที่อาจารย์และนักศึกษาไม่อยู่ในห้องเรียน และจะนำอุปกรณ์เครื่องยนต์ใส่กระเป๋า เดินขึ้นไปบนชั้น 2 ของอาคารเรียน และหย่อนกระเป๋าลงมาซ้อนไว้ที่ด้านหลังอาคารเรียน ก่อนจะเดินตัวเปล่าออกมาจากอาคารเรียน เพื่อไม่ให้ใครสงสัยและทำมานานกว่า 1 ปี อุปกรณ์ที่ได้จะนำไปขายร้านรับซื้อของเก่าในอำเภอมะริม โดยเงินที่ได้จะนำไปเล่นเกมออนไลน์ เนื่องจากติดงอมแงม - สำนักข่าวไทย (www.news.sanook.com, สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2558)

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วและเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยดังกล่าวมาโดยลำดับย่อมเป็นการส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาประเทศในบริบทที่แตกต่างกัน เพราะเหตุแห่งรูปแบบการดำเนินชีวิตความต้องการที่เน้นวัตถุนิยมมากเกินไป จึงหันไปเลือกทางชีวิตที่ผิดโดยปราศจากการยั้งคิดจึงเป็นที่มาของปัญหาสังคม แม้หน่วยหรือสถาบันการศึกษาจะจัดให้มีการจัดศึกษาที่ต่ออย่างไรก็ตามเฉพาะอย่างยิ่งสังคมแห่งวัยการทำงานซึ่งได้ละเลยค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการสำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย เฉพาะอย่างยิ่ง 2 ประการแรก คือ การพึ่งพาตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความเชื่อมั่นในความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง สามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยราบรื่นไม่เดือดร้อน สามารถหาปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพมาได้ด้วยความสามารถของตนเองไม่เป็นภาระให้ผู้อื่นต้องคอยอุปถัมภ์สงเคราะห์ และขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความมีมานะพยายามในการประกอบงานที่สุจริต ด้วยความขยันขันแข็ง อดทน เอาใจใส่อยู่เป็นนิจ และเสมอต้นเสมอปลาย โดยใช้สติปัญญาเพื่อ ให้งานที่ทำบรรลุผลสำเร็จภายในเวลาอันสั้น และได้รับผลดีสูงสุด นอกจากนั้นยังรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อีก เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2530, หน้า 75)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางหรือรูปแบบต่อการดำเนินชีวิตให้กับสังคมไทยมียึดของการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและน้อมนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้อันสืบเนื่องจากการศึกษาสามารถครองตนอยู่ได้มั่นคงในสภาพที่มีการแข่งขันอย่างหลากหลายในโลกปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการการดำเนินชีวิตและการครองตนของนักศึกษา
2. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมผสานตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษา ชั้นปีที่ 1-5 วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร จำนวน 338 รูป/คน และมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยรวมทั้งหมด จำนวน 321 รูป/คน

3.1.2 การกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ด้านข้อมูลเชิงลึก จำนวน 10 รูป/คน ประกอบด้วย 1) อาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 3 รูป/คน 2) ผู้แทนผู้ปกครอง จำนวน 1 รูป/คน และ 3) นักศึกษา จำนวน 6 รูป/คน

3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารแนวคตินิเทศ และผลการวิจัยต่างๆ จากสถาบันการศึกษา สภาวิจัยแห่งชาติและจากห้องสมุดต่างๆ

3.2.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการออกแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร ปีการศึกษา 2559 แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา

ตอนที่ 3 รูปแบบการดำเนินชีวิตในการครองตนของนักศึกษา

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง

3.4 วิธีการสร้างเครื่องมือ โดยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

3.4.1. ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

3.4.2. กำหนดนิยามตัวแปรขอบข่ายเนื้อหาและศึกษารายละเอียด

3.4.3. ร่างแบบสอบถามในแต่ละประเด็นและในแต่ละด้าน

3.4.4. นำร่างแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาตรวจแก้ไขและให้ข้อเสนอแนะ

3.4.5. นำคำถามและเนื้อหาตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ลงความเห็นและให้คะแนนเพื่อใช้คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย (Index of Item-Objective Congruence : IOC) โดยคะแนนรายชื่อที่ได้จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 3 คน ดังนี้

คะแนนเท่ากับ +1 แน่ใจว่าข้อคำถามตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

คะแนนเท่ากับ 0 ไม่แน่ใจหรือข้อคำถามมีลักษณะคลุมเครือไม่ชัดเจน

คะแนนเท่ากับ -1 แน่ใจว่าข้อคำถามไม่ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

3.4.6. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 รูป ที่โรงเรียนปริยัติธรรมวัดบูรพาภิรามใต้ ตำบลทรายมูล อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร เพื่อทดสอบความเที่ยง (Reliability) ของข้อคำถามและรายละเอียด

3.4.7. นำผลที่ได้จากการทดสอบมาหาค่า สัมประสิทธิ์แอลฟา (α) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) เท่ากับ .05

3.4.8. คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป เป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.5.1. ชี้แจงให้กับผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างนักศึกษา ชั้นปีที่ 1-5 ของวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร จำนวน 321 รูป/คน ให้เข้าใจในการตอบแบบสอบถามพร้อมให้ตอบแบบสอบถาม

3.5.2. เก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนหลังกรอกข้อมูลเสร็จสิ้น

3.5.3. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาแล้วนำไปคัดเลือกเฉพาะแบบสอบถามที่มีความถูกต้อง สมบูรณ์ เท่านั้น พร้อมทั้งดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อผลการวิจัยต่อไป

3.5.4. ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามใหม่อีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์ของระเบียบวิธีวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าร้อยละ 3.6.2. วิเคราะห์การหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา โดยหาเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.6.3. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตในการครองตนของนักศึกษา โดยหาเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.6.4. วิเคราะห์ค่าความถี่ของผู้ให้ข้อมูลด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา โดยหาเฉลี่ย ($\bar{X}$)

3.6.5. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพตามตัวแปรที่ศึกษาที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์รายประเด็น ส่วนการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) นั้น มีเกณฑ์พิจารณา ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในมากที่สุด
2. ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในมาก
3. ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในปานกลาง
4. ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในน้อย
5. ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในน้อยที่สุด

4. ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ปัจจัยเชิงเหตุที่มีผลต่อประชากรนักศึกษา ทั้ง 5 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.93$) รองลงมา คือ ด้านความอดทน อดกลั้น ($\bar{X} = 3.86$) ด้านความกตัญญูกตเวที ($\bar{X} = 3.80$) ด้านความเอื้อเฟื้อ เสียสละ ($\bar{X} = 3.75$) ด้านความซื่อสัตย์ ($\bar{X} = 3.75$) ดังตารางที่ 1

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตน	($\bar{x}$)	S.D.	แปลผล
1) ด้านความซื่อสัตย์	3.75	0.43	มาก
2) ด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน	3.93	0.25	มาก
3) ด้านความอดทน อดกลั้น	3.86	0.38	มาก
4) ด้านความเอื้อเฟื้อ เสียสละ	3.75	0.42	มาก
5) ด้านความกตัญญู กตเวที	3.80	0.38	มาก
รวม	3.82	0.37	มาก

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ปัจจัยเชิงเหตุที่มีผลต่อประชากรนักศึกษา ทั้ง 5 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา ทั้ง 5 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการคบมิตร และด้านหลักธรรมกับการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.94$) รองลงมา คือ ด้านพฤติกรรมและค่านิยม ($\bar{X} = 3.92$) และด้านสังคม-สิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากัน ($\bar{X} = 3.78$) ดังตารางที่ 2

รูปแบบการดำเนินชีวิตในการครองตนของนักศึกษา	($\bar{x}$)	S.D.	แปลผล
1) ด้านครอบครัว	3.88	0.55	มาก
2) ด้านสังคม-สิ่งแวดล้อม	3.78	0.49	มาก
3) ด้านพฤติกรรมและค่านิยม	3.92	0.46	มาก
4) ด้านการคบมิตร	3.94	0.56	มาก
5) ด้านหลักธรรมกับการดำเนินชีวิต	3.94	0.56	มาก
รวม	3.88	0.52	มาก

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา ทั้ง 5 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

4. อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีผลต่อการครองตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะนักศึกษาได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา กล่าวคือ พระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ประกาศหลักทางธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยตรงก็ย่อมสัมผัสกับท่านผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักกัลยาณมิตรธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัตน์ มุ่งอิงกลาง (2544) วิจัยเรื่อง การศึกษาคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของวรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กิณาวงศ์ (2549) วิจัยเรื่องหลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม พบว่า หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการบริหารการศึกษา มีจำนวน 21 หลักธรรม แยกตามหลักการครองตน การครองคน และการครองงาน

2. การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษาในการดำเนินชีวิตอยู่ในระดับมาก จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านครอบครัว 2) ด้านสังคม-สิ่งแวดล้อม 3) ด้านพฤติกรรมและค่านิยม 4) ด้านการคบมิตร และ 5) ด้านหลักธรรมกับการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีครอบคลุมทุกด้านในการนำไปประยุกต์ในการดำเนินชีวิต ตามความสนใจ เมื่อปฏิบัติได้ก็เห็นผลได้เอง ตามสมควรแก่ธรรม ทำให้มีหลักในการครองตน สอดคล้องกับ (นันทวรรณ อีสรานุวัฒน์ชัย, 2550) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ ศึกษาจากหลักพุทธธรรม พบว่า บทบาทผู้นำที่ดีตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตกประกอบด้วย บทบาทพื้นฐานสำคัญ 4 ประการ คือ การกำหนดทิศทางขององค์กร ให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ได้วางไว้ การจัดการระบบการทำงาน การมอบอำนาจ เป็นการมอบหมายอำนาจความรับผิดชอบให้แก่บุคคลที่เหมาะสมเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แบบอย่างการเป็นผู้นำ

5. ข้อเสนอแนะ

1) ควรศึกษาบทบาทของผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาในการส่งเสริมและสนับสนุนการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษาเพิ่มมากขึ้น

2) ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของกลุ่มประชากรที่กว้างและหลากหลายมากขึ้น เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป

3) ควรศึกษาความสัมพันธ์ของการบริหารงานในสถานศึกษากับหลักธรรมที่สอดคล้องกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษาและมีการเปรียบเทียบผลกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2542). **จอมปราชญ์นักการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- คณะกรรมการการศึกษาระหว่างชาติ, (2534). **พื้นฐานการศึกษา หลักการ และแนวคิดทางสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดีจำกัด.
- สมชาติ ไตรรักษา. (2550). **การประยุกต์หลักการบริหารเพื่อพัฒนางานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน**. 2550 : 146.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2539). **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- พุทธทาส ภิกขุ. (2537). **เป้าหมายของการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิพนพาน.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2549). **พุทธศาสตร์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ: บริษัทถาตา พับลิเคชั่น จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). **ธรรมนุญชีวิต พุทธธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. พิมพ์ครั้งที่ 16, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2544). **ธรรมนุญชีวิตพุทธวิจยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. (2533). **ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สาโรช บัวศรี, (2520). **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรบัณฑิต.
- รัตน์ ปัญญาภา. (2553). **หลักพุทธธรรมเอกสารประกอบการสอนรายวิชาพุทธธรรม**. อุบลราชธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กิณวงศ์. (2550). **หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย. (2550). **ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพ็ญภา พิสิก. (2556). **การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา: กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรัตน์ มุ่งอิงกลาง. (2544). **การศึกษาคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา**.

Berkowitz Leonard. (1972). **Social Psychology**. Illinois: Scott Foresma.

Best, J.W. and V. Jamer. (1989). **Research in Education**. New Jersey: Prentice Hall.

Bloom, B.S., Hasting, T.J., & Madaus, G.F. Effective domain. (1971). In **Handbook On Formative Evaluation Of Student Learning**. New Jersey: Prentice – Hill.

การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ The Development of the Potential of the Layman Missionaries in the Buddhism Propagation in the Foreign Countries

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโธ

PhramahaPaitoon Pantanando

วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Dhammaduta College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: paitoon.wan@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 15 มิถุนายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศได้เริ่มต้นจากคนไทยที่ไปประกอบอาชีพอยู่ต่างประเทศ ซึ่งมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาต้องการที่พึ่งทางจิตใจจึงนำความเป็นชาวพุทธและพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่และอุปัฏฐากพระภิกษุที่อาราธนามาจากประเทศไทยเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศ ด้วยเหตุที่ชาวพุทธในต่างประเทศมีการปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรมและมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้รับการขนานนามว่า “ธรรมทูตคฤหัสถ์” และการที่พระภิกษุซึ่งจะทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองได้เพราะคฤหัสถ์ชาวพุทธให้การเกื้อหนุนอุปัฏฐากอุปถัมภ์และดูแลทุกอย่าง อีกทั้งพระภิกษุจะไม่สามารถเผยแผ่ได้อย่างเต็มที่ ถ้าไม่มีคฤหัสถ์ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ และเมื่อคฤหัสถ์ได้พัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตแล้วเผยแผ่คำสอนแก่บุคคลใกล้ชิดให้ได้เข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างประเทศด้วยแล้วธรรมทูตคฤหัสถ์ชาวพุทธถือว่าเป็นบทบาทสำคัญที่ช่วยสื่อสารทำให้คนท้องถิ่นเข้าใจพระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น ซึ่งส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศมีพัฒนาการไปในทางที่ดีมากยิ่งขึ้น บทความนี้นำเสนอการพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่, ความเป็นมาของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่, ธรรมทูตคฤหัสถ์กับการเผยแผ่ และการพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ, ธรรมทูตคฤหัสถ์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The Buddhism propagation in foreign countries began with Thai people who work and live in foreign countries, have faith in Buddhism and need psychological reliance, propagating the Buddhism and inviting the monks from Thailand to propagate Buddhism in the country. As Buddhists in foreign countries behave according to the principles of Buddhism and play an important role in the Buddhism propagation, they are called "Layman Missionaries". The monks would achieve their duty as missionaries to propagate Buddhism in foreign countries from the past to the present with the help from Buddhists laymen to provide support and cares. In addition, the monks are not able to

propagate the Buddhism efficiently without supports of the laymen. When the laymen develop their potential as layman missionaries, and disseminate the teachings to their intimates for the best understanding. Especially for foreigners, layman missionaries have an important role to help communicate to make local people understand Buddhism more easily, which results in the better propagation of Buddhism in foreign countries. This article presents the development of the potential of the propagation, the history of the layman missionaries in the propagation, layman and the propagation and the development of the potential of the layman missionaries in the Buddhism propagation in foreign countries.

Keywords: potential development, layman missionaries, Buddhism Propagation

1. บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่อุบัติและความสุขแก่มนุษย์โลกทุกหมู่เหล่า นับว่าเป็นศักยภาพของพระธรรมทูตและธรรมทูตคฤหัสถ์ทุกท่าน ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณรทุกรูปและคฤหัสถ์ทุกคน ที่จะต้องพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ โดยเบื้องต้นของการพัฒนาศักยภาพให้มีในตนเองนั้น คือการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า จากนั้นจึงทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามกำลังความสามารถ ด้วยการปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยลำดับ พระพุทธศาสนาจึงเป็นมรดกสืบมาถึงทุกวันนี้ แม้โลกวิวัฒนาการมากขึ้น แต่การปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังคงดำเนินต่อไปด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสม ซึ่งไม่ทิ้งหลักพุทธธรรม เป็นที่น่าชื่นชมยินดีและปรากฏชัดว่าพระธรรมทูตที่มีพระสงฆ์ไทยเป็นผู้บุกเบิกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยมากมีคฤหัสถ์ชาวพุทธเป็นกำลังหนุน ปัจจุบันจึงเกิดคำถามที่เรียกคนไทยชาวพุทธที่ไม่ได้บวช แต่เป็นกำลังสำคัญในการอุปถัมภ์ช่วยเหลือพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศว่า “ธรรมทูตคฤหัสถ์” ซึ่งทุกท่านที่ประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ได้ปฏิบัติหน้าที่ของธรรมทูตผู้ประกาศพระศาสนาดังที่ปรากฏอยู่ทั่วโลก (สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2551, หน้า 5)

แม้ในอดีตเมื่อพุทธศตวรรษที่ 3 สมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงให้การอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 3 และทรงปรึกษากับพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ องค์ประธานสงฆ์ เพื่อคัดเลือกคณะพระธรรมทูตออกเป็น 9 คณะแล้วส่งไปประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ในจำนวนคณะที่จัดส่งนั้น มีอยู่คณะหนึ่ง ซึ่งเป็นคณะที่ 8 มีพระโสณเถระ เป็นหัวหน้าคณะ และมีพระเถระร่วมคณะอีก 4 รูป ที่พอเป็นคณะสงฆ์ให้การบรรพชาอุปสมบทและสวดปาติโมกข์ได้ ประกอบด้วย พระอุตตรเถระ พระญาณิยะเถระ พระภูมียเถระ พระมุณิยะเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ และให้พระโสณเถระเลือกหาคนที่พร้อมจะร่วมเดินทางด้วย ซึ่งมีคนจำนวนมากแสดงความประสงค์จะร่วมคณะด้วย แต่ท่านเลือก 38 คน ที่ปรากฏชื่อคือ นายอตุลอมัจจ นางอาตุลา อีสสรพราหมณ์ เขมกอุบาสก และอนิฆาอุบาสิกา (พระธัมมทัตโตภิกขุ และพ.ณ. ประมวลมารค, 2532, หน้า 68) ซึ่งการมีคฤหัสถ์ร่วมคณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เคยมีมาแล้วในอดีตจนถึงทุกวันนี้คฤหัสถ์ชาวพุทธยังคงเป็นกำลังหนุนที่ดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ

ความเป็นพระธรรมทูตและธรรมทูตคฤหัสถ์มีหลักในการปฏิบัติตน คือความศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย และมีการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเพื่อการประพฤติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีศีลหรือวินัยเพื่อการอบรมตนในด้านความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย คือมีความสุจริตทางกาย วาจา และการปฏิบัติสมาธิภาวนาและวิปัสสนาภาวนา อันเป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีสติสัมปชัญญะสามารถลดละและกำจัดกิเลสความเศร้าหมองแห่งจิตใจและมีปัญญาเกิดความรู้แจ้งเห็นจริง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพจิตใจหรือเสริมสร้างคุณภาพจิตใจและรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิเพื่อการทำงาน ควบคู่กันไป

กับการอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งที่ใช้ในการดำเนินชีวิต จนถึงสามารถชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ รู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รวมถึงกระทำการทุกอย่างด้วยปัญญา นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ซึ่งการปฏิบัติตามหลักที่กล่าวมาข้างต้น ได้ผลคือการเป็นอยู่อย่างไม่ทุกข์ด้วยตนเองและสามารถแนะนำผู้อื่นให้ทำตามได้ แม้จะไม่สามารถแนะนำได้ด้วยตนเองทั้งหมด แต่ถือว่าเป็นเบื้องต้นที่จะนำไปสู่หลักที่พัฒนายิ่งขึ้นไป ซึ่งในจุดนี้ท่านที่มีส่วนช่วยพระสงฆ์ได้มาก คือคฤหัสถ์ที่เป็นประชาชนชาวพุทธซึ่งทำหน้าที่เป็นธรรมทูต ในส่วนนี้สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติและให้กำลังใจชาวพุทธที่ช่วยดูแลพระสงฆ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และอุปัฏฐากพระสงฆ์ที่เดินทางมาจากประเทศไทย เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน เมื่อพระสงฆ์หรือพระธรรมทูตที่ออกเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่นั้นล้วนเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวไทยในแต่ละประเทศ ซึ่งในประเทศที่พระสงฆ์ไทยไปอยู่และสร้างวัดขึ้น ส่วนใหญ่จะมีชาวพุทธไทยอาศัยอยู่และได้อารธนาพระสงฆ์มาจากประเทศไทย เพื่อให้พระสงฆ์ได้เป็นที่พึ่งทางจิตใจในยามอยู่ห่างไกลจากบ้านเกิด จะเห็นได้ว่าธรรมทูตคฤหัสถ์มีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศเป็นอย่างมาก กล่าวโดยสรุปคือธรรมทูตคฤหัสถ์ได้ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมตามความรู้และความสามารถของตนและชักชวนชาวต่างชาติในประเทศที่ตนอยู่ให้รู้จักหลักพุทธธรรม พร้อมกันนั้นได้ช่วยดูแลพระสงฆ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และอุปัฏฐากพระสงฆ์ที่เดินทางมาจากประเทศไทย เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

2. การพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงได้พระสงฆ์สาวกเป็นกำลังหลักในการเผยแผ่ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีป นับว่าพระสงฆ์สาวกเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง อีกทั้งพระสงฆ์สาวกเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยและเป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท ซึ่งประกอบด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา ถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล เป็นผู้เชื่อฟังพร้อมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มั่นคงในคุณธรรมของการเผยแผ่และมีปฏิปทาน่าเลื่อมใส จึงสามารถเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้แพร่หลายได้อย่างรวดเร็ว

สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เริ่มต้นจากการมีคนไทยที่ไปประกอบอาชีพอยู่ต่างประเทศ ซึ่งต้องการหาที่พึ่งทางจิตใจ เป็นกำลังหลักในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา แต่ลักษณะพิเศษในการทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีเหตุผลไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสันติสุขให้แก่มหาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นหน้าที่ ที่พระธรรมทูตและธรรมทูตคฤหัสถ์ทุกท่านจะต้องช่วยกันสืบสานต่อไป ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้การเทศน์ การบรรยายตามหลักพุทธธรรมไม่มีสื่อและอุปกรณ์ประกอบการบรรยายมากนัก หากจำเป็นที่จะต้องใช้สื่อเพียงแต่ใช้สื่อบุคคลและสื่อที่มีอยู่ตามธรรมชาติเท่านั้น แต่สังคมปัจจุบันเจริญทางวัตถุมากขึ้นและสามารถส่งข้อมูลข่าวสารไปได้ทั้งในและต่างประเทศอย่างรวดเร็ว เรียกว่ายุคข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดนทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่เป็นภารกิจที่สำคัญทั้งมีความละเอียดอ่อนซึ่งพระธรรมทูตและธรรมทูตคฤหัสถ์ควรพิจารณาเอาใจใส่เป็นพิเศษ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543, หน้า 30) นอกจากนี้ยังต้องมีการพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับยุคสมัยด้วย

การพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้ได้รับความเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้น พระธรรมทูตต้องมียุทธศาสตร์ความรู้และมีความสามารถในการบูรณาการเผยแผ่และการบริการวิชาการแก่สังคมเพราะจะทำให้พระธรรมทูตทราบสภาพปัญหาที่แท้จริง ในประเด็นนี้จึงต้องมีการปรึกษาหารือร่วมกับคฤหัสถ์เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความเจริญก้าวหน้า ตรงจุดนี้ทำให้เห็นถึงความจำเป็นหรือความต้องการให้มีธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศนั้น คือกลุ่มชาวพุทธที่มีอยู่แล้ว แต่เป็นเรื่องที่ต้องผลักดันให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง คือการสร้างภาคี

เครือข่าย การส่งเสริมการให้มีความร่วมมือในกิจกรรม การทำนุบำรุงดูแลรักษาวัดและกิจการในพระพุทธศาสนาที่จะทำให้ประชาชนได้ศึกษารับรู้หลักธรรมทางศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรมในสังคม มีการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง มีการใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทาง และสามารถแนะนำบุคคลอื่นให้ตั้งอยู่หลักพุทธธรรม

เนื่องจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศนั้นต้องอาศัยการจัดกิจกรรมภายในวัด เช่นการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ การเทศน์ การปาฐกถา และกิจกรรมของชาวพุทธในต่างประเทศ เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจ ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสื่อสารธรรมะให้คนเข้าถึงธรรมะ จำเป็นจะต้องมีคฤหัสถ์ชาวพุทธเข้ามาช่วย ด้วยเหตุนี้ธรรมทูตคฤหัสถ์ชาวพุทธในต่างประเทศจึงเกิดขึ้น อีกทั้งพระพุทธศาสนามีหลักการและรูปแบบการเผยแผ่ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ในเวลาสื่อสารกับคนท้องถิ่นจะต้องมีคฤหัสถ์ชาวพุทธเข้ามาช่วยสื่อสารทำความเข้าใจ และการได้รู้ถึงหลักการสื่อสารแบบปัจจุบันที่มีแนวความคิดแบบตะวันตกจะต้องมีคฤหัสถ์ชาวพุทธช่วยอำนวยความสะดวกในข้อมูล เพราะโลกได้เปลี่ยนไปมาก กระแสวัฒนธรรมของตะวันตกมีอิทธิพลต่อชาวโลกมาก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรได้มีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนใจและอยากจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

ดังที่กล่าวมาจะเห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นงานของพระธรรมทูตแม้จะมีรูปแบบการเผยแผ่ที่ถูกกำหนดและทำสืบกันมาไว้บ้างแล้ว แต่เนื้อหาการเผยแผ่นั้นมีรูปแบบที่ไม่ตายตัวคือสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ พระธรรมทูตสามารถกำหนดหลักธรรมในการเผยแผ่ได้ด้วยตนเอง ส่วนเรื่องเทคนิควิธีการเผยแผ่เป็นเรื่องความสามารถเฉพาะบุคคล และการหมั่นพัฒนาความสามารถในการเผยแผ่ของตนเองถือว่ายังต้องฝึกฝนอยู่เสมอเพื่อขยายงานเผยแผ่ให้กว้างขวางมากขึ้น เมื่อกล่าวถึงงานเผยแผ่ของพระธรรมทูตไทยสายต่างประเทศ ซึ่งเริ่มขึ้นจริงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 จนถึงปัจจุบัน และได้ขยายการเผยแผ่ออกไปทั่วโลก มีวัดไทยในต่างประเทศมากกว่า 300 วัด ใน 26 ประเทศทั่วโลก และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สะท้อนให้เห็นว่างานพระธรรมทูตมีความสำคัญยิ่งและสืบต่อกันมาตลอดตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่พระธรรมทูตล้วนมีความรู้ ความสามารถ เสียสละอดทน มีบทบาทสำคัญมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทำหน้าที่เป็นผู้นำสาส์นของพระพุทธเจ้า รวมทั้งเป็นตัวแทนของคณะสงฆ์ไทย เพื่อทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงมหาชนได้มากที่สุด ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์ผู้เป็นกำลังแนวหน้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความแม่นยำในหลักของพระพุทธศาสนา มีทั้งภูมิธรรมภูมิปัญญา สามารถใช้ภาษาและวิธีสอน ที่สามารถสื่อถึงประชาชนได้ มีความสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเผยแผ่ มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมนั้นได้ดี เป็นผู้ที่มีความมนุษยสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนนั้นได้ดี และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมทางด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของวัดและสังคม (พระมหาถนอม อุตตจารี และพระปลัดอาพล สุธีโร, 2543, หน้า 34)

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดแม้พระสงฆ์จะเป็นองค์ประกอบหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา เพราะเป็นผู้ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้ที่ทำให้พระพุทธศาสนายังคงรากลึกลงในสังคม จนเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม เมื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของความเป็นสถาบันศาสนา องค์ประกอบที่สำคัญลำดับแรกคือพระสงฆ์ซึ่งมีอิทธิพลและบทบาทต่อวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ (พินิจ ลาภอนันท์, 2527, หน้า 30) แต่ที่ขาดไม่ได้ถือว่าสำคัญเป็นลำดับถัดมาคือคฤหัสถ์ชาวพุทธที่ได้ช่วยอุปฐากดูแลพระสงฆ์และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ยิ่งเป็นต่างประเทศด้วยแล้วคฤหัสถ์ชาวพุทธถือว่ามีความสำคัญที่ช่วยทำให้คนท้องถิ่นเข้าใจพระพุทธศาสนาได้มากยิ่งขึ้น ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศมีพัฒนาการไปในทางที่ดี จึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศนั้นคฤหัสถ์ชาวพุทธเป็นกำลังหนุนที่จะทำให้พระสงฆ์ทำการเผยแผ่แก่คนในต่างประเทศได้อย่างสะดวกราบรื่นมากยิ่งขึ้น

3. ความเป็นมาของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ

สืบเนื่องจากการที่คณะสงฆ์ได้จัดส่งพระธรรมทูตไทยออกไปเผยแผ่ในนานาอารยประเทศมาเป็นเวลาหลายสิบปี การทำงานเผยแผ่ได้ผลในระดับหนึ่ง ต่อมาได้พบว่ายังมีกลุ่มคนภาคอุบาสก อุบาสิกา ที่ทำงานอยู่เบื้องหลัง คอยให้การสนับสนุนเกื้อกูลในด้านปัจจัยสี่เสมอมา และยังได้มีส่วนสำคัญที่จะบอกกล่าวชักชวนคนพื้นเมืองถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ให้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้า และได้ชักชวนกันมาที่วัด (วิทยาลัยพระธรรมทูต, 2562, หน้า 1) ด้วยเหตุนี้การเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะพระสงฆ์ไทยได้รับความอุปถัมภ์จากคฤหัสถ์มากก่อนแล้ว เมื่อคฤหัสถ์ได้รับการอบรมเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์เพิ่มเติมจึงเป็นการเพิ่มความเข้มแข็ง และศักยภาพของคฤหัสถ์ให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกในโลกที่มีการจัดการอบรมชาวพุทธคฤหัสถ์ ให้ทำหน้าที่เป็นธรรมทูตเพื่อปฏิบัติหน้าที่ช่วยพระธรรมทูตไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ จึงได้จัดโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธในต่างประเทศขึ้น ระหว่างวันที่ 27 – 29 กันยายน พ.ศ. 2562 ณ วัดไทยนอร์เวย์ กรุงออสโล ราชอาณาจักรนอร์เวย์ โดยมีชาวพุทธจำนวนกว่า 328 คน ใน 11 ประเทศ คือ นอร์เวย์ ฟินแลนด์ เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา ออสเตรเลีย สวีเดน เยอรมนี สวิสเซอร์แลนด์ และไทย สนใจเข้าร่วมอบรม ทั้งนี้โครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธเกิดจากความต้องการของภาคีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยวิทยาลัยพระธรรมทูต บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) โดยสมาคมสโมสรพนักงานการบินไทย และสหภาพชาวพุทธในนอร์เวย์ และการจัดโครงการดังกล่าวยังเล็งเห็นถึงความจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับขีดความสามารถของธรรมทูตวิถีพุทธที่เป็นคฤหัสถ์ และถือได้ว่าเป็น “นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุค Disruptions” ที่ไม่เคยมีมาก่อน (พระปลัดสรวิชัย อภิปัญญา, ผศ.ดร., 2563)

การอบรมครั้งนี้นอกจากจะเป็นการให้ความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนา การทำหน้าที่ธรรมทูตในรูปแบบคฤหัสถ์แล้ว ยังเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติและให้กำลังใจชาวพุทธ ที่ช่วยดูแลพระสงฆ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา อุปัฏฐากพระสงฆ์ที่เดินทางมาจากประเทศไทย เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งพระสงฆ์หรือพระธรรมทูตที่ออกเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่นั้นล้วนเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวไทยในแต่ละประเทศ ซึ่งในประเทศที่พระสงฆ์ไปอยู่และสร้างวัดขึ้น ส่วนใหญ่จะมีชาวพุทธไทยอาศัยอยู่และอาราธนาพระสงฆ์มาจากประเทศไทย มหาเถรสมาคม (มส) ได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ดำเนินการจัดอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2538 จนถึงปัจจุบัน (นับถึงพ.ศ. 2562) ได้อบรมไปแล้ว 25 รุ่น มีพระภิกษุสมัคครเข้ามารับการอบรมในโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ และผ่านการฝึกอบรมแล้วออกไปปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศทั่วโลก นับเป็นความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง แต่การออกไปปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูตเหล่านั้น ล้วนได้รับการสนับสนุนจากเหล่าคฤหัสถ์ในประเทศนั้น ๆ ทำให้พระสงฆ์สามารถอยู่อาศัยสร้างวัด นำพุทธศาสนิกชนในการศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์ได้ เนื่องจากพระสงฆ์ไทยนั้น มีการเป็นอยู่ล้วนต้องได้รับการอุปภัฏฐากจากคฤหัสถ์ทั้งสิ้น กล่าวคือมีชีวิตอยู่ได้ด้วยคฤหัสถ์นั่นเอง (พระโสภณวชิราภรณ์ (ไสว โชติโก), 2563)

การจัดโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธในต่างประเทศ ด้านปริมาณมีผู้ผ่านการเข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 328 คน จาก 11 ประเทศ ประกอบด้วย ประเทศนอร์เวย์ ประเทศฟินแลนด์ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศอังกฤษ ประเทศอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศสวีเดน ประเทศเยอรมนี ประเทศสวิตเซอร์แลนด์และประเทศไทย จากการตั้งเป้าหมายไว้ประมาณ 200 คน ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องทำหน้าที่ของความเป็นธรรมทูตวิถีพุทธในฐานะที่เป็นคฤหัสถ์ ขณะเดียวกันภาคีเครือข่ายได้ระบบและกลไกสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมทูตวิถีพุทธคฤหัสถ์ ซึ่งการจัดโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธ ได้เครือข่ายและแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนความสามัคคี การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการ

จัดทำหลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์วิฑูฑธสำหรับคนไทยและท้องถิ่นในต่างประเทศ (พระปลัดสรวิฑูฑธ อภิปัญญ, ผศ.ดร., 2563)

ผลจากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจด้านการนำความรู้จากโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิฑูฑธในต่างประเทศไปใช้ พบว่าผู้ที่เข้าร่วมโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิฑูฑธในต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 96.2 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 3.8 ส่วนในด้านความรู้และความเข้าใจของผู้ที่เข้าร่วมโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิฑูฑธในต่างประเทศก่อนเข้าอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 และหลังอบรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ซึ่งสูงกว่าก่อนเข้าอบรม สำหรับในด้านภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับการนำความรู้จากโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิฑูฑธในต่างประเทศไปใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 อยู่ในระดับมาก โดยเรื่องที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้เข้าอบรมได้ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 อยู่ในระดับมาก รองลงมาเป็นเรื่องผู้เข้าอบรมได้รับความรู้ที่สามารถนำไปเป็นแนวทางเผยแพร่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 อยู่ในระดับมาก ต่ำที่สุดคือเรื่องผู้เข้าอบรมได้ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 ส่วนความพึงพอใจด้านประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิฑูฑธในต่างประเทศ พบว่าภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิฑูฑธในต่างประเทศ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 อยู่ในระดับมาก โดยเรื่องที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้เข้าอบรมได้เพิ่มประสิทธิภาพของตนในความเป็นธรรมทูตมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 อยู่ในระดับมาก รองลงมาเป็นเรื่องผู้เข้าอบรมได้สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 อยู่ในระดับมาก ต่ำที่สุดคือ เรื่องผู้เข้าอบรมได้สร้างเครือข่ายความเป็นธรรมทูตวิฑูฑธคฤหัสถ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 และความพึงพอใจด้านความพึงพอใจด้านสถานที่/ระยะเวลา/อาหารของผู้เข้าร่วมโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิฑูฑธในต่างประเทศ พบว่าภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจด้านสถานที่/ระยะเวลา/อาหารของผู้แทนที่เข้าร่วมโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิฑูฑธในต่างประเทศ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 อยู่ในระดับมาก โดยเรื่องที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการจัดที่พักที่ใช้ในการอบรมมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องช่วงระยะเวลาที่ใช้ในการอบรม มีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 อยู่ในระดับมากที่สุด ต่ำที่สุดคือ เรื่องห้องประชุมที่ใช้ในการอบรม มีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 (พระมหาไพฑูฑธ ปนตโนโท, ดร., 2562, หน้า 3-4)

4. ธรรมทูตคฤหัสถ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

ธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นชื่อเรียกชาวพุทธในต่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา ช่วยอุปฐากดูแลพระสงฆ์และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนเข้าหลักองค์คุณของอุบาสกอุบาสิกาซึ่งตามมาตรฐานทั่วไป มีอยู่ 5 ข้อคือ

1) มีศรัทธา เป็นเบื้องต้น คือมีความเชื่อ มีความมั่นใจในพระรัตนตรัย โดยความเชื่อต้องเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ไม่ศรัทธาแบบงมงาย เพราะฉะนั้นจะเชื่อหรือมีศรัทธา ควรจะเข้าใจความหมายของสิ่งที่ตนเชื่อด้วย

2) มีศีล อย่างน้อยตั้งตนอยู่ในศีล 5 ซึ่งจะทำให้มีชีวิตที่ดีงาม เป็นฐานสำหรับตนเองที่จะก้าวไปสู่การปฏิบัติเบื้องสูง พร้อมกันนั้นเป็นเครื่องช่วยเกื้อกูลสังคม เพราะว่าผู้ถือศีล 5 ทำให้เป็นผู้ไม่เบียดเบียนคนอื่น แต่ดำรงชีวิตที่สุจริต ใครตั้งอยู่ในศีล 5 จะทำให้ที่นั้นมีความปลอดภัย

3) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล คือไม่มัวหวังผลจากความเชื่อถือนอกหลักพระพุทธศาสนา ที่เป็นความมกมายได้แต่หวังผลจากการดลบันดาลต่างๆ แต่ให้เชื่อกรรม คือเชื่อการกระทำที่

เป็นไปตามเหตุผล ให้หวังผลจากการกระทำด้วย ความเพียรพยายามของตน คุณสมบัติข้อนี้จะต้องให้เป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งของสังคม

4) ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา สังคมไทยเวลานี้แปรปรวนในเรื่องนี้มาก ซึ่งสืบเนื่องจากข้อ 3 นั้นเอง เมื่อถือนมกลตื้นขาว ไปเชื่อเรื่องไม่เข้าเรื่อง แล้วเขตบุญจะย้ายออกจากพระพุทธศาสนาไปหาเขตบุญภายนอก จะยิ่งไปส่งเสริมให้ความเชื่อผิดปฏิบัติผิดแพร่หลายยิ่งขึ้น และแหล่งคำสอนที่ถูกต้องแต่คนที่ไม่เอาใจใส่จะยิ่งห่างจากหลักศาสนาออกไป ไม่รู้และไม่เอาใจใส่ในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

5) กระทำบุญการในพระศาสนา หมายความว่าทำการชวนช่วย ทะนุบำรุงอุปถัมภ์พระสงฆ์ และกิจการพระพุทธศาสนาที่จะทำให้พระธรรมวินัยเจริญมั่นคง นำกันช่วยกันดำเนินกิจการและทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นกุศลแท้จริง ที่เป็นเรื่องถูกทำนองคลองธรรม ที่จะทำให้ศีลธรรมเจริญงอกงาม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538, หน้า 219)

ด้วยเหตุนี้ การที่มีธรรมทูตคฤหัสถ์เกิดขึ้นมาอย่างที่สามารถระบุตัวตนเชื่อมโยงถึงกันได้ เพื่อสร้างระบบและกลไกความเป็นธรรมทูต สร้างเครือข่ายและส่งเสริมสนับสนุนความสามัคคี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ รวมถึงการปฏิบัติธรรมกรรมฐานในหมู่คนไทยและคนท้องถิ่น เป็นการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของพุทธบริษัทที่ต้องศึกษาธรรมให้เข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ อันเป็นประโยชน์ตน มีส่วนช่วยเผยแผ่เกื้อกูลให้บุคคลอื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ อันเป็นประโยชน์ผู้อื่น และสามารถปกป้องเมื่อมีผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน หรือกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย

เมื่อกล่าวถึงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการจัดอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2538 จนถึงปัจจุบัน (นับถึงพ.ศ. 2562) ได้อบรมมา 25 รุ่นแล้ว มีพระธรรมทูตที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว ออกไปปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศทั่วโลก ซึ่งนับเป็นความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับที่ก้าวหน้าขึ้น แต่การออกไปปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูตเหล่านั้น โดยส่วนมากได้รับการสนับสนุนจากเหล่าคฤหัสถ์ชาวพุทธในต่างประเทศ ทำให้พระสงฆ์สามารถอยู่อาศัยสร้างวัด นำพุทธศาสนิกชนในการศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์ได้ เนื่องจากพระสงฆ์ไทยนั้น ล้วนต้องได้รับการอุปฐากจากคฤหัสถ์ทั้งสิ้น ทำให้การเป็นอยู่ในต่างประเทศมีความสะดวก กล่าวคือสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการดูแลเอาใจใส่จากคฤหัสถ์นั่นเอง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของพระสงฆ์ไทย จะไม่สามารถเผยแผ่ได้อย่างเต็มที่ ถ้าไม่มีคฤหัสถ์ให้ความช่วยเหลือ และที่สำคัญชาวพุทธไทยเมื่อเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ แต่ละคนนำความเป็นชาวพุทธและศาสนาพุทธมาเผยแผ่ด้วย และพระสงฆ์เองการที่จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศใดได้นั้น ต้องมีชาวพุทธอาราธนาให้ไป จึงสามารถไปได้ เมื่อไปแล้ว การลงหลักปักฐาน การสร้างวัด และการใช้ชีวิตเป็นอยู่ในแต่ละวันของพระสงฆ์ล้วนได้รับการเกื้อหนุนอุปฐาก อุปถัมภ์ ดูแลทุกอย่างจากคฤหัสถ์ทั้งสิ้น ซึ่งการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่ต่างประเทศ ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันทำให้มองเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาในต่างประเทศทุกวันนี้ มีความเจริญรุ่งเรืองได้เพราะคฤหัสถ์ชาวพุทธ ส่วนในการจัดอบรมพระธรรมทูตที่ผ่านมาได้แต่พระสงฆ์เท่านั้น แต่เพียงลำพังพระสงฆ์เองทำหน้าที่เผยแผ่ได้อย่างจำกัด ถ้าจะเทียบกับคฤหัสถ์แล้วยังถือว่าประสบความสำเร็จน้อยกว่า และที่สำคัญคฤหัสถ์สามารถชักชวนชาวต่างชาติ ชาวท้องถิ่นในประเทศนั้นๆ ให้หันมานับถือและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาได้มากที่สุด (พระโสภณวชิราภรณ์ (ไสว โชติโก), 2563)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อประกาศพระพุทธศาสนาและเป็นประโยชน์เกื้อกูลรวมถึงให้หลักพุทธธรรมอันจะทำให้เกิดความสันติสุขแก่บุคคลทั้งที่เป็นชาวพุทธและมีใช้ชาวพุทธ เป็นการมุ่งที่จะพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทาง และเมื่อ

รู้แล้วสามารถแนะนำบุคคลอื่นให้เข้าใจหลักพุทธธรรม รวมถึงเป็นศูนย์รวมจิตใจและการทำกิจกรรมร่วมกันของชาวพุทธในต่างประเทศ

5. การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของพระสงฆ์ไทย จะไม่สามารถเผยแผ่ได้อย่างเต็มที่ ถ้าไม่มีคฤหัสถ์ให้ความช่วยเหลือ และที่สำคัญชาวพุทธไทยเมื่อเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ แต่ละคนจะนำความเป็นชาวพุทธและศาสนาพุทธไปเผยแผ่ด้วย และพระสงฆ์เองการที่จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศใดได้นั้น ต้องมีชาวพุทธอาราธนาให้ไป จึงสามารถไปได้ เมื่อไปถึงแล้ว การลงหลักปักฐาน การสร้างวัด และชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละวันของพระสงฆ์ล้วนได้รับการเกื้อหนุนอุปฐาก อุปถัมภ์ ดูแลทุกอย่างจากคฤหัสถ์ทั้งสิ้น พระสงฆ์ที่เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่ต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะพบว่า พระพุทธศาสนาในต่างประเทศทุกวันนี้ มีความเจริญรุ่งเรืองได้เพราะคฤหัสถ์ การจัดอบรมพระธรรมทูตที่ผ่านมาก็ได้แต่พระสงฆ์ แต่ในต่างประเทศพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่ได้อย่างจำกัด ถ้าจะเทียบกับคฤหัสถ์แล้วยังถือว่าประสบความสำเร็จน้อยกว่า และที่สำคัญคฤหัสถ์มีความสามารถชักชวนชาวต่างชาติ ชาวท้องถิ่นในประเทศนั้นๆ ให้หันมานับถือและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาได้มากที่สุด ถือว่าเป็นผู้มีความสามารถ เมื่อนำชาวต่างชาติเข้ามาวัด เวลาที่มีกิจกรรมต่างๆ ในวัดนั้นๆ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้นล้วนแต่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกันเป็นหลัก ชาวต่างชาติที่เข้ามาวัดตามที่คนไทยชักชวน จะฟังภาษาไทยไม่เข้าใจ แต่ที่ชาวต่างชาติเข้าใจเพราะได้คนไทยที่พอรู้ภาษาท้องถิ่นช่วยแปล นอกจากนี้ชาวต่างชาติเหล่านั้นเมื่อเข้ามาวัดเป็นประจำทำให้เกิดความซาบซึ้งในวิถีปฏิบัติของชาวพุทธ หันมานับถือพระพุทธศาสนา และเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งในการชักชวนญาติพี่น้องให้เข้ามาวัดด้วย ในช่วงแรกๆ ที่มาปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูต ชาวต่างชาติมักจะมองว่าเป็นศาสนาแปลก และต่างมองว่าจะมาทำอะไรให้ประเทศเขาจนวายหรือไม่ แต่เมื่อชาวพุทธไทยชักชวนเขาเข้ามาและฝึกปฏิบัติตามแล้ว แต่ละคนได้เปลี่ยนความคิด กลับมามองและเข้าใจว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ไม่มีพิษภัยต่อวิถีชีวิตเขาและสามารถเข้ากับชีวิตเขาได้ ดังจะเห็นว่า มีชาวต่างชาติสนใจเข้าร่วมการอบรมครั้งนี้จำนวนมาก จึงถือเป็นครั้งสำคัญที่เราได้มีโอกาสยกย่องเชิดชูและให้กำลังใจแก่คฤหัสถ์ให้ทำหน้าที่ธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธได้อย่างเต็มความภาคภูมิใจต่อไปและถือว่าประสบความสำเร็จอย่างงดงาม (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2544, หน้า 1-3, 131)

การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ทำให้เกิดความมั่นใจ มีปัญญาด้านพระพุทธศาสนา สามารถเป็นพลังขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาได้โดยตรงอีกแรงหนึ่ง ตามที่พระพุทธองค์ได้ทรงฝากพระศาสนาไว้กับพุทธบริษัทสี่ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ถ้าหากอุบาสกและอุบาสิกา ซึ่งระลึกได้ว่าตนเองเป็นพลังขับเคลื่อนหนึ่งของงานเผยแผ่ เป็นธรรมทูตภาคอุบาสกอุบาสิกา เชื่อมั่นว่าจักเป็นพลังที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น การรวมพลัง รู้จักกัน เป็นเครือข่ายกัน ทำงานประสานกัน โดยมีหลักการเดียวกัน คือการหมุนวงล้อแห่งธรรมให้แพร่ขยายออกไปในสังคมโลกกว้าง

ก่อนที่จะมีการพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตให้แก่คฤหัสถ์ ได้มองเห็นถึงโอกาสที่จะได้รวบรวมผู้ที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่แล้วให้ก้าวไปในปัญญาที่ถูกต้อง และให้เป็นไปตามพุทธปณิธานที่ว่า ให้ชาวพุทธได้ฝึกศึกษาเรียนรู้พระธรรมคำสอนให้รู้เข้าใจอย่างถ่องแท้ นำเอาคำสอนนั้นไปประพฤติปฏิบัติจนเห็นผลประจักษ์แก่ตนเอง และเผยแผ่คำสอนแก่บุคคลใกล้ชิดให้ได้รู้เข้าใจตาม จะเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นธรรมทูตภาคคฤหัสถ์ จะรักษาหวงแหนพระพุทธศาสนา ปกป้องคุ้มครองรักษาให้พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงสืบต่อไป ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้ได้ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่พัฒนาศักยภาพให้ก้าวไปใน 4 ด้าน คือ

1) การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกล่าวคือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี จัดเป็นกายภาพนา

2) การพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ จัดเป็นศีลภาวนา

3) การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใสสงบสุข จัดเป็นจิตตภาวนา

4) การฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ จัดเป็นปัญญาภาวนา

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์จึงเกิดขึ้นด้วยการจัดโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธในต่างประเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ยกระดับขีดความสามารถของธรรมทูตวิถีพุทธที่เป็นคฤหัสถ์ซึ่งมีอยู่แล้วให้มากขึ้น สร้างระบบกลไกความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธ ส่งเสริมความสามัคคีรวมกลุ่มกระชับมิตรของธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธ และเพื่อสนองงานการเผยแผ่หลักพุทธธรรมในต่างประเทศ ในฐานะเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (วิทยาลัยพระธรรมทูต, 2562, หน้า 1) นอกจากนี้ความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ดีจะเกิดขึ้นได้ต้องมีคุณสมบัติที่ดีโดยศึกษาจากคุณสมบัติของพระธรรมทูตที่ดี ซึ่งประกอบด้วยมีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต ไม่ถือตัวหยิ่งโส มีความอดทนใจเย็น มีความยุติธรรมไม่เห็นแก่หน้า และมีความรอบคอบ (แสง จันทรงาม, 2526, หน้า 24 - 30) ซึ่งคุณสมบัติที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีควบคู่ไปกับพัฒนาศักยภาพ 4 ด้านที่กล่าวแล้วข้างต้น

6. บทสรุป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูตและธรรมทูตคฤหัสถ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยเมตตากรุณาธรรม ซึ่งในอดีตจนถึงปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยมีพระภิกษุผู้มีสติปัญญาความรู้ ความสามารถ และมีความอดทนอดกลั้น เป็นแนวหน้าในการประกาศศาสนา นอกจากนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังมีคฤหัสถ์ที่เป็นกำลังสนับสนุนสำคัญที่จะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสะดวกราบรื่น และการที่พระสงฆ์จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศใดได้นั้น ต้องมีชาวพุทธอาราธนาให้ไป จึงสามารถไปได้ เมื่อไปแล้ว การลงหลักปักฐาน การสร้างวัด ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละวันของพระสงฆ์ล้วนได้รับการเกื้อหนุนอุปฐาก อุปถัมภ์ ดูแลทุกอย่างจากคฤหัสถ์ทั้งสิ้น อีกทั้งคฤหัสถ์มีความสามารถชักชวนชาวต่างชาติ ชาวท้องถิ่นในประเทศนั้นๆ ให้หันมานับถือและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาได้มากที่สุด เนื่องจากคฤหัสถ์ชาวพุทธในต่างประเทศ มีความสามารถชักชวนชาวต่างชาติ ชาวท้องถิ่นที่นับถือศาสนาอื่นให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เมื่อนำชาวต่างชาติเข้ามาวัดในเวลาที่มีกิจกรรมต่างๆ ชาวต่างชาติที่เข้ามาวัดตามที่คนไทยชักชวน เมื่อเข้ามาวัดเป็นประจำทำให้เกิดความซาบซึ้งในวิถีปฏิบัติของชาวพุทธ หันมานับถือพระพุทธศาสนา และเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งในการชักชวนญาติพี่น้องให้เข้ามาวัดด้วย ในช่วงแรกๆ การปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูตอาจจะทำให้ชาวต่างชาติมักจะมองว่าเป็นศาสนาแปลก และต่างมองว่าจะมาทำอะไรให้ประเทศเขาวันวายหรือไม่ แต่เมื่อชาวพุทธไทยชักชวนเขาเข้ามาและฝึกปฏิบัติตามแล้ว แต่ละคนได้เปลี่ยนความคิด กลับมามองและเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีพิษภัยต่อวิถีชีวิตและสามารถเข้ากับชีวิตเขาได้ ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ จะมีผลต่อความสำเร็จของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมทูตคฤหัสถ์ ที่มีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย จะเป็นกำลังสนับสนุนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และทำให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้วย เมื่อคฤหัสถ์ได้รับการอบรมเป็นธรรมทูต จึงถือว่าได้พัฒนาศักยภาพเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทาง และสามารถแนะนำบุคคล

ให้ตั้งอยู่ในหลักพุทธธรรม อีกทั้งเป็นกำลังหนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลและความสันติสุขแก่ส่วนรวมอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2544). **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : หจก. สหยาบสื่อและการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). **งานพระธรรมทูตในพระธรรมทูตในต่างประเทศ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธัมมทัตโตภิกขุ และพ.ณ. ประมวลมารค. (2532). **ตำนานสุวรรณภูมิสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์.
- พระมหาณัด อตถจริ และพระปลัดอาพล สุธีโร. (2543). **พระธรรมทูตสายต่างประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาไพฑูริย์ ปนตณฺโฑ, ดร. (2562). **สรุปผลความพึงพอใจผู้เข้ารับการอบรมโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธในต่างประเทศ**. วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พินิจ ลาภานนท์. (2527). **พระสงฆ์ในชนบทอีสานกับการพัฒนาตามหลักการพึ่งตนเอง**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระปลัดสรวิชัย อภิปัญญา, ผศ.ดร. (2563). **การศึกษาธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธ: นวัตกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยุค Disruptions**. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2563. จาก <https://www.banmuang.co.th/news/education/165140>.
- พระโสภณวิชารากรณ์ (ไสว โชติโก). (2563). **การศึกษาชาวพุทธไทยในยุโรปตื่น! อบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ช่วย "แผ่ป๋อง" พุทธธรรม**. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2563. จาก <https://www.banmuang.co.th/news/education/164886>.
- พระโสภณวิชารากรณ์ (ไสว โชติโก). (2563). **พระสงฆ์เปิดอบรมฆราวาสเป็นธรรมทูตเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุโรป**. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2563. จาก <https://www.posttoday.com/dhamma/602363>.
- วิทยาลัยพระธรรมทูต. (2562). **โครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธในต่างประเทศ**. วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2551). **พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ 14**. กรุงเทพฯ : นิติธรรมการพิมพ์, 2551.
- แสง จันทร์งาม. (2526). **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพฯ : กมลการพิมพ์.

หลักการเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย PRINCIPLES FOR QUALITY AND SUCCESS OF RESEARCH

พระมหาไพจิตร อดตมธมโม

Phramaha Pajit Uttamadhammo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus

พระมหาณัฐวุฒิ สงวนงาม

Phramaha Natthawut Sanguangnam

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate school, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: natthawut3984@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 9 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 24 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 24 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาหลักการเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย การมีส่วนร่วมในงานวิจัยระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยนั้น เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างมาก ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีหลักการเป็นเครื่องชี้นำ เพื่อใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย การนำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้จะช่วยส่งเสริมให้งานวิจัยมีคุณภาพจากการศึกษาพบว่า หลักการเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 วุฒิธรรม 4 เวสัชชกรณธรรม 5 สารานิยธรรม 6 อริยทรัพย์ 7 นาถกรณธรรม 10 สปัปฺริสธรรม 7 พรหมวิหาร 4 ขรवासธรรม 4 และอิทธิบาท 4 การนำหลักธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยสามารถพัฒนางานวิจัยให้เป็นไปด้วยความยุติธรรมและมีคุณภาพมากขึ้น ตลอดจนสร้างบรรยากาศในการทำงานวิจัยอย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : หลักธรรม, ความสำเร็จ, งานวิจัย

ABSTRACT

This academic article aimed to study the principles for quality and research success. Participation in research between the researcher and the co-researcher was very necessary and important. The author saw that there should be a guiding principle to serve as a reminder during the research period from the first stage to the final stage of research. The application of this principle would promote quality research. The study was found that the principles for quality and success of research consists of the Kalyanamitta dhamma 7, Sangahavatthu 4, Wutthidhamma 4, Vesarajjakarana dhamma 5, Saraniya dhamma 6, Ariyasap 7, Natthakarana dhamma 10, Sappurisa dhamma 7, Phromvihara 4, Kharavasa Dhamma 4 and

Itthibat 4. The application of these principles in research can developed to be the fair and quality of research as well as creating an atmosphere for conducting research with more happiness and efficiency.

Keywords : Principles, Success, Research

1. บทนำ

ศาสนาทุกศาสนามีหลักธรรมคำสอนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของศาสนิกชน โดยทุกศาสนามีเป้าหมายเดียวกันคือ “มุ่งให้ทุกคนมีธรรมะ มีคุณธรรม และสอนให้คนเป็นคนดี” ดังนั้น ศาสนาแต่ละศาสนาจึงมีหลักธรรมคำสอนของตนเอง เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติหลักธรรมคำสอนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหลายประการ (พุทธทาสภิกขุ, 2551) สอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตโต) (2553) ได้กล่าวถึงสังคมปัจจุบันในการใช้หลักธรรม ว่าคนเรามีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนนั้นน้อมนำเอาหลักธรรมหมวดไหน หรือข้อไหนมาเป็นเครื่องนำทาง เพื่อให้ชีวิตมีแต่ความสุข ความเจริญ ซึ่งหลักธรรมที่หลายท่านได้นำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตนั้น ก็มีอยู่มากมายเมื่อนำไปประพฤติปฏิบัติกันแล้ว สามารถอำนวยความสุข หรือประโยชน์สุขให้ได้ในปัจจุบันการทำงานวิจัยร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความจำเป็นอย่างมากในการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม สังคม และอีกหลายอย่างในองค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หลักธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับแนวคิดของกฤษณ์ วัฒนารงค์ (2554) ได้กล่าวถึงการทำงานเป็นทีมตามแนวพุทธศาสนานั้น ถึงจะเป็นการทำงานผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่แต่ยังจำเป็นต้องใช้ความรักที่อยู่ในการทำงานร่วมกัน ในการทำงานเป็นทีมควรตระหนักถึงการนำหลักธรรมเพื่อความสำเร็จมาใช้ เพราะสิ่งที่ตั้งใจ ตั้งจิต ในขณะที่ทำงานนั้นจะถูกถ่ายทอดออกมาเป็นส่วนหนึ่ง จนสามารถรู้สึกถึงความตั้งใจ ตั้งจิต ผ่านความน่ารัก ความประณีต และความสวยงาม การใส่ความรักหรือความรู้สึกดี ๆ เข้าไปในระบบงานก่อให้เกิดคุณค่าผลงานได้อย่างมาก

2. แนวคิดหลักธรรมเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย

2.1 กัลยาณมิตรธรรม 7

พระพุทธคุณาภรณ์ (2562) กล่าวถึง กัลยาณมิตรธรรม 7 องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ 1) ปิโย น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม 2) ครุ น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ 3) ภาวนีโย น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง 4) วตฺตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร เป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) วจนฺทโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำ วิพากษ์วิจารณ์ 6) คมภิรณ จ กล้า กตฺตา แกล้งเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ และ 7) โน จภูฏาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอสุภาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ดังกล่าวข้างต้นมีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในการทำวิจัยให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสบผลสำเร็จ ดังนี้ 1) ปิโย ผู้วิจัยต้องทำตัวให้มีความน่ารักชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ได้ถาม 2) ครุ น่าเคารพ ในการทำงานร่วมกันนั้น ทุกคนควรทำงานให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งใจ และปลอดภัย ซึ่งกันและกัน 3) ภาวนีโย ผู้วิจัยจะต้องทำตัวให้น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง และควรปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง 4) วตฺตา จ การทำงานร่วมกันควรรู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) วจนฺทโม ทุกคนจะต้องอดทนต่อถ้อยคำซึ่งกันและกัน พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำ วิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เพ้อ

ไม่ฉุนเฉียว 6) คมกิริยา จ กถ กตดา ผู้วิจัยควรมีการชี้แจงหรือแถลงเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยาก ซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป และ 7) โน จมฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักน้าในอาสนาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสียการนำหลักธรรมนี้มาใช้ เพื่อคุณสมบัติของมิตรดีหรือ มิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ซึ่งผู้เขียนได้นำมาเป็นข้อคิด มาใช้ในการทำวิจัยร่วมกับคณะผู้ร่วมวิจัย เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่ทำให้มองเห็นความเป็นกัลยาณมิตรที่แท้ ได้อย่างชัดเจนสามารถที่จะแก้ปัญหาาร่วมกันได้เมื่อเกิดปัญหาในการทำงาน ตั้งเป้าหมายของงานวิจัยที่จะทำ เป็นหนทางที่จะนำพากันและกันเดินทางในการทำงานร่วมกันอย่างถูกต้อง ไม่หลงทิศทางในการทำงาน นับได้ ว่าเป็นหลักธรรมที่จะทำให้ก่อเกิดประโยชน์เป็นอย่างมากในการทำวิจัยร่วมกัน

2.2 สังคหัตถุ 4

พระมหานพดล สีทอง (2554) ได้กล่าวถึงหลักธรรมสังคหัตถุ 4 เป็นหลักธรรมะที่ช่วยส่งเสริมให้เกิด ความสามัคคีกันในกลุ่มคณะไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่มีขนาดเล็กหรือองค์กรขนาดใหญ่ย่อมมีแนวที่เหมือนกัน ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้ 1) ทาน การเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือ 2) ปิยวาจา การใช้คำพูดหรือวาจาที่ไพเราะ 3) อัตถจริยา การทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น และ 4) สมานัตตตา การเอาตัวเข้าไปสมาน การวางตัวเสมอต้นเสมอ ปลาย

หลักสังคหัตถุ 4 ดังกล่าวข้างต้น มีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้มีคุณภาพ และ ประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) ทาน ให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้ร่วมงานวิจัยมีความเดือดร้อนในด้าน การขาดอุปกรณ์ในการทำงานร่วมกัน 2) ปิยวาจา มีการพูดให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ ชี้แจงอย่างถูกต้องกับ ผู้ร่วมงานวิจัยด้วยวาจาที่ไพเราะน่าฟังถือว่า มีประโยชน์ต่อการทำงานเป็นอย่างมาก 3) อัตถจริยา มีการ ช่วยเหลือทางด้านร่างกาย ร่วมมือช่วยแก้ไขปัญหายากในการทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ ที่ก่อเกิดให้การ ทำงานมีคุณภาพส่งผลถึงความสำเร็จในงานวิจัย 4) สมานัตตตา ความเป็นผู้เสมอต้นเสมอปลายเป็นหลักการที่ ผู้เขียนได้นำมาใช้ในการทำวิจัยร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงานวิจัยร่วมกัน

ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการทำให้วิจัยของการปฏิบัติงานของผู้วิจัยและ ผู้ร่วมงานวิจัยเพื่อให้เกิดการร่วมงานจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความความสุข ความสามัคคี ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน และยังช่วยส่งเสริมให้การทำงานวิจัยของผู้ร่วมงาน ให้ความสำคัญกับตนเองว่า เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ

2.3 วุฒิธรรม 4

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง (2561) ได้กล่าวถึงวุฒิธรรม หมายถึง ความเจริญ ความรุ่งเรือง เป็นเหตุให้เจริญรุ่งเรืองเป็นเหตุเจริญงอกงามแห่งปัญญาเป็นธรรมมีอุปการะต่อการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ใช้สำหรับสร้างความเจริญได้ในทุกทาง ทั้งในทางโลกและทางธรรม ตามสมควรแก่การปฏิบัติ มีลักษณะ 4 อย่าง คือ 1) สัปปริสสังเสวะ คบท่านผู้ประพฤติดุชด้วย กาย วาจา ใจ 2) สัทธัมมัสสวณะ ฟังคำสั่งสอนของ ท่านโดยเคารพ 3) โยนิโสมนสิการ ตรัสตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีหรือชั่วโดยอุบายที่ชอบ 4) ธัมมานุสम्मปฏิบัติ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมซึ่งได้ตรองเห็นแล้ว

หลักวุฒิธรรม 4 ดังกล่าวข้างต้นมีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้ได้อย่างมีคุณภาพ และประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) สัปปริสสังเสวะ การร่วมทำงานกับนักปราชญ์นั้นจะสร้างกำลังใจให้ ผู้วิจัยเกื้อกูลในการทำงานเพราะในการทำวิจัยทุกขั้นตอนจำเป็นต้องอาศัยผู้มีปัญญาจึงมีความสำเร็จ 2) สัทธัมมัสสวณะ เมื่อมีการทำงานร่วมกับนักปราชญ์ ก็จะทำให้ผู้ร่วมวิจัยได้รับข้อคิดจากท่านเหล่านั้น 3) โยนิโสมนสิการ การยอมรับความคิดเห็นจากทีมผู้ร่วมวิจัยเป็นสิ่งสำคัญ ในการใช้ปัญญาความเยียบคาย การตรัสตรองแต่ละขั้นตอน ต้องใช้ดุลพินิจอย่างมาก ทำให้ผู้วิจัยเกิดความละเอียดในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ

แบบมีส่วนร่วมและ 4) อัมมานุอัมมปฏิบัติ เมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจในการทำงานร่วมกันก็สามารถที่จะให้ งานวิจัยสำเร็จตามสมควรแก่งานนั้นๆ และได้อิงอาศัยกันและกัน

ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการทำวิจัยของผู้วิจัยให้เป็นด้วยความสามัคคี ให้กำลังใจและให้คำแนะนำ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกันจะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ จึงจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

2.4 เวสารัชชกรณธรรม 5

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2553) ได้กล่าวถึงเวสารัชชกรณธรรม คือเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความกล้าหาญซึ่งมีลักษณะ 5 ประการคือ 1) ศรัทธา คือ การมีศรัทธา เข้าใจในเรื่องของกฎแห่งกรรม 2) ศีล เป็นการอดช่องโหว่ ทำให้เกิดความกล้าหาญ 3) พาหุสัจจะ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้มาก 4) วิริยารัมภะ ความเพียร ความวิริยะอุตสาหะ 5) ปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการทำสมาธิก็สามารถเอาชนะความกังวลทั้งหลาย

หลักเวสารัชชกรณธรรม 5 ดังกล่าวข้างต้นนี้มีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้ อย่างมีคุณภาพ และประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) ศรัทธา การมีความเชื่อถือต่อเพื่อนร่วมวิจัย เป็นคุณธรรมที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการทำงานวิจัยร่วมกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อก่อเกิดความเชื่อใจซึ่งกันและกันในการทำงาน 2) ศีล จะทำให้ผู้วิจัยมีความกล้าหาญในการเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้นมาในการร่วมงานวิจัยกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย ศีลจะคุ้มครองให้เรามีหลักมั่นคงในการทำงาน 3) พาหุสัจจะ ข้อมูลถือเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยคำนึงถึงเป็นอย่างมากเกี่ยวกับงานที่ละเอียดและงานที่ต้องเผชิญ ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีข้อมูลที่หนักแน่นในการทำวิจัย 4) วิริยารัมภะ ความอดทน มั่นคงต่อผู้ร่วมวิจัยเมื่อเผชิญกับปัญหาในการงานจะสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานได้ดี 5) ปัญญา ความรอบรู้ในงานวิจัยเป็นสิ่งสำคัญมาก เพื่อให้งานมีความสมบูรณ์ ปัญญานับว่าเป็นคุณธรรมที่สร้างความชัดเจนในการทำงานให้มีคุณค่ามากขึ้นไปอีก หลักธรรม 5 ประการนี้จึงมีความสำคัญต่อการทำวิจัยในครั้งนี้ ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการทำวิจัยของผู้วิจัยให้เป็นด้วยความสามัคคี ให้กำลังใจและให้คำแนะนำจะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ

2.5 สาราณียธรรม 6

นรฤทธิ์ สุทธิสังข์ (2555) ได้กล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่จะทำให้มนุษย์และสรรพสัตว์ต่างๆ ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นั่นคือ สาราณียธรรม 6 หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน มีดังนี้ 1) เมตตาการุณยธรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา 2) เมตตาวิจิตรธรรม คือ พุดกันด้วยเมตตา 3) เมตตาโมกขธรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา 4) สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม 5) สีสสามัญญุตามีความประพฤติเสมอภาคกัน 6) ทิฏฐิสามัญญุตามีความเสมอภาคกันทางความคิด และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น

หลักสาราณียธรรม 6 ดังกล่าวข้างต้นมีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้ อย่างมีคุณภาพ และประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) เมตตาการุณยธรรม ความรักใคร่เอ็นดูที่ตักเตือนผู้ร่วมวิจัย เป็นไปเพื่อความสะอาดบริสุทธิ์ในการทำงานร่วมกันเป็นอย่างมาก ในการทำงานร่วมกัน 2) เมตตาวิจิตรธรรม การเข้าไปพุดกันด้วยคำพุดที่เต็มไปด้วยวาจาที่ประกอบด้วยความรัก และปรารถนาดี ก็จะทำให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีกำลังใจในการทำงาน 3) เมตตาโมกขธรรม การทำงานที่มีจิตใจที่เต็มไปด้วยความปรารถนาดี อันเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้เกิดพลังในการทำวิจัยร่วมกัน 4) สาธารณโภคี ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมก็เช่นกันอาศัยความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัยในทุกขั้นตอน การแบ่งปันน้ำใจและสิ่งของให้แก่กันจึงมีผลต่อ งานวิจัยเป็นอย่างมาก 5) สีสสามัญญุตามีความประพฤติทางกาย วาจา และใจที่เต็มไปด้วยความเป็นผู้มีศีลเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญมากในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้งานวิจัยออกมาด้วยความเรียบร้อย 6) ทิฏฐิสามัญญุตามีความคิดเห็นและอุดมการณ์เป็นสิ่งที่การทำงานร่วมกันต้องสร้างความเห็นให้เหมือนกันในการทำงาน

เช่น การเตรียมการ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล ทุกขั้นตอนการทำงานร่วมกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจึงมีความจำเป็นอย่างมาก จึงจะได้ผลสำเร็จที่แท้จริง ถือเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการทำวิจัยของผู้วิจัยให้เป็นด้วยความสามัคคีให้กำลังใจและให้คำแนะนำ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกัน และความเสมอต้นเสมอปลายจะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ

2.6 อริยทรัพย์ 7

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2546) ได้กล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา อริยทรัพย์ 7 ทรัพย์อันประเสริฐทรัพย์คือคุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ มีลักษณะดังนี้ 1) ศรัทธา ความเชื่อที่มีเหตุผล 2) ศีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย 3) หิริ ความละอายใจต่อการทำความชั่ว 4) โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว 5) พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก 6) จาคะ ความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ 7) ปัญญา ความรู้ความเข้าใจถ่องแท้ในเหตุผล

หลักอริยทรัพย์ 7 ดังกล่าวข้างต้นมีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้อย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) ศรัทธา การทำงานวิจัยร่วมกันนั้น สิ่งสำคัญคือความเชื่อถือเชื่อมั่นต่อเพื่อนร่วมงาน เพื่อความมั่นคงในการทำงานให้เกิดความสำเร็จ 2) ศีล ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีการรักษาสีลให้เสมอกัน เพื่อเกิดแรงดลบันดาลในการทำงานที่ดีแก่กันได้ เพราะเป็นกำลังหนุนช่วยส่งเสริมในการงานต่างๆ 3) หิริ ความละอายใจในสิ่งที่เป็นการคัดลอกงานคนอื่นสำคัญมาก ผู้วิจัยจึงถือความเป็นผู้มีความละอายต่อปาปประจำใจในการทำงานร่วมกัน 4) โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อปาปถือเป็นสิ่งที่ตั้งมั่นในผู้ร่วมวิจัยและผู้วิจัยเพื่อจะไม่ให้งานออกมาแบบมีมลทิน 5) พาหุสัจจะ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาข้อมูลให้มากเพื่อการเป็นผู้มีความรู้มาก อันจะก่อเกิดผลประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวางไพศาล 6) จาคะ มีการเสียสละในการทำงานร่วมกันในการทำวิจัย และ 7) ปัญญา ความรอบรู้ในการทำวิจัยของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความสำคัญมาก เปรียบเหมือนคนมีทรัพย์มาก ย่อมสามารถใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเลี้ยงผู้อื่นให้มีความสุข และบำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ ได้เป็นอันมาก

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้หลักธรรมนี้ในการทำงานร่วมกับผู้วิจัยในเรื่องของการร่วมมือกันทำงานวิจัยก็จะสามารถทำให้ทีมงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพเป็นกองทุนทรัพย์ทางปัญญาอันประเสริฐร่วมกันอย่างสมบูรณ์ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกัน และความเสมอต้นเสมอปลาย จะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ

2.7 นาคกรณธรรม 10

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2556) ได้กล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นาคกรณธรรม 10 ด้วยการมีความประพฤติที่ดีงาม การศึกษา การคบคนที่พอให้คำแนะนำในการงานได้เป็นอย่างดี เพื่อจะทำให้การงานที่ทำไม่ก่อเกิดเป็นงานที่ไม่มีคุณภาพ ท่านจึงกล่าวคุณลักษณะดังนี้ 1) ศีล ความประพฤติดีงามสุจริต 2) พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก 3) กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตรการคบคนดี ได้ที่ปรึกษา 4) โสวัจสสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย 5) กิงกรณียะสุ ทักขตา ความเอาใจใส่ช่วยขวนขวายในกิจใหญ่ๆน้อยทุกอย่างของเพื่อนร่วมหมู่คณะ 6) ธัมมกามตา ความเป็นผู้ใคร่ธรรม คือ รักธรรม ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง 7) วิริยารัมภะ ความขยันหมั่นเพียร คือ เพียรละความชั่ว ประกอบความดี 8) สันตุลลิสฺสึ ความสันโดษ คือ ยินดี มีความสุขความพอใจด้วยปัจจัย 4 9) สติ ความมีสติ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการที่ทำคำที่พูดไว้ได้ และ 10) ปัญญา ความมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณา

หลักนาถกรรมธรรม 10 ดังกล่าวข้างต้นมีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้ อย่างมีคุณภาพ และประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) ศีล การมีศีลที่เสมอกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ถือเป็นสิ่งที่มีประโยชน์แก่งานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก 2) พาหุสัจจะ การศึกษาเล่าเรียนมากของผู้วิจัยที่ได้ทำงานร่วมกันนั้นมีประโยชน์มาก การรวบรวมข้อมูลให้มากเพื่องานวิจัยที่มีประสิทธิภาพ 3) กัลยาณมิตรตา ความมีกัลยาณมิตรกับผู้ร่วมวิจัยในการทำงานร่วมกันถือเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยควรทำกับทีม 4) โสวัสสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายของผู้วิจัยจะก่อให้เกิดผลประโยชน์เป็นอย่างมากในการทำงานร่วมกัน 5) กิงกรณียสุทักขตา ความเอาใจใส่ช่วยชวนชวนในกิจใหญ่น้อยทุกอย่างของเพื่อนร่วมหมู่คณะที่ทำวิจัยร่วมกันมีผลต่องานมากจึงต้องเอาใจใส่ให้ 6) ธัมมกามตา ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง รู้จักพูดรู้จักฟังกับเพื่อนร่วมวิจัยด้วยกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ในงานวิจัย 7) วิริยารัมภะ ความขยันหมั่นเพียรไม่ท้อแท้ง่าย ๆ ต่องานวิจัยที่ทำเพื่อความสำเร็จในงานวิจัย 8) สันตุกฐี มีความสุขความพอใจในงานวิจัยที่ทำให้พอดีกับสติปัญญาของตน 9) สติ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำงานวิจัยอย่างมีความรอบคอบทุกขั้นตอนของการทำวิจัย และ 10) ปัญญา ความมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณาในขั้นตอนของการทำงานวิจัยที่ต้องไปเป็นทีมของการทำวิจัยร่วมกัน การทำงานที่ต้องอิงอาศัยกันและกันโดยเฉพาะในการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยแล้ว เพราะเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณธรรมต่างๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างอีกด้วย

ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการทำให้วิจัยของผู้วิจัยให้เป็นด้วยความสามัคคีให้กำลังใจและให้คำแนะนำ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกัน และความเสมอต้นเสมอปลายจะส่งผลให้ งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ

2.8 สัปปริสธรรม 7

พระมหาสมควร ศรีสงคราม (2550) ได้กล่าวถึงหลักธรรมสัปปริสธรรม 7 ว่า สัตบุรุษ คือ ความเป็นคนดีที่สมบูรณ์ เป็นธรรมที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าคน หรือ ผู้นำที่จะต้องเป็นผู้รู้จักเหตุผล รู้จักตัวเอง และผู้อื่น รู้จักกาลเทศะโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรู้จักนิสัยความต้องการ ความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อจะได้เลือกใช้คนให้ถูกกับงานหรือใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ซึ่งทุกคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ และถือปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าต้องปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา สมควรต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่น และจะต้องบังคับใจตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วยหลักธรรมที่ 7 ประการ ดังนี้ 1) ธัมมัญญา คือ การรู้จักเหตุในเชิงที่ว่า การรู้จัก และเข้าใจในหลักการ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ของสิ่งต่างๆ ในสังคม 2) อัตถัญญา คือ รู้ประโยชน์ในเชิงที่ว่า การเป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ สามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของธรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจน 3) อุตตัญญา คือ การรู้จักตนในเชิงที่ว่า ความรู้จักประมาณตนในเรื่องต่างๆ ทั้งฐานะทางการเงิน และความเป็นอยู่ 4) มัตตัญญา คือ การรู้จักประมาณในเชิงที่ว่า การเป็นคนรู้จักความพอดี หรือความพอเพียงในทุกๆ ด้าน 5) กาลัญญา คือ การรู้จักเวลาในเชิงที่ว่า การเข้าใจในกาลเวลาอันสมควร และระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการทำกิจอันใดๆ 6) ปริสัญญา คือ การรู้จักชุมชนในเชิงที่ว่า การเป็นผู้รู้จักชุมชน ถิ่นอาศัย หรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ และ 7) ปุคคโลปรปริญญ คือ การรู้จักบุคคลในเชิงที่ว่า การเป็นผู้รู้จักเลือกคบคน ใครควรคบหรือไม่ควรคบ

การนำหลักธรรมสัปปริสธรรม 7 มาใช้ในงานวิจัยมีลักษณะดังนี้ การรู้จักเหตุรู้จักผล หลักการ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ของสิ่งต่างๆ โดย เฉพาะการทำงานวิจัยร่วมกัน ต้องรู้ความเป็นไปเป็นมาของกันละกัน หลักการในการทำงาน วัตถุประสงค์ของการทำงานวิจัยใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ การที่จะลงพื้นที่ทำงานวิจัยกับโรงเรียนถือเป็นการทำงานกับคน จะต้องรู้เขารู้เรา รู้จักกาลเทศะในระหว่างการลงพื้นที่ทำงานกับคน รู้จักเวลา

หรือจังหวะที่จะเข้าไปทำงานวิจัย ถ้ารู้จักเวลา รู้จักการเข้าหาคนด้วยความอ่อนน้อมยอมไปสู่ความสำเร็จในงานวิจัย

2.9 พรหมวิหาร 4

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต) (2542) ได้กล่าวถึงหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ว่าเป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ดังนี้ 1) เมตตา ความรักใคร่ 2) กรุณา ความสงสาร 3) มุทิตา ความยินดี และ 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง

การนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 มาใช้ในงานวิจัยมีลักษณะดังนี้รักใคร่เพื่อนร่วมทำงานวิจัย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ต่างๆ ที่เราลงพื้นที่ในการทดลองเครื่องมือวิจัย จะต้องทำให้เขามีความสุขกับสิ่งที่เราทำ ถ้ามีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัย ผลการทำวิจัยก็จะบรรลุวัตถุประสงค์ และให้ความสงสาร เมื่อผู้ร่วมทำงานวิจัยกับเราต้องการความช่วยเหลือในสิ่งที่เราสามารถทำได้ มีความยินดีเมื่อเพื่อนร่วมงานวิจัยกับเราได้ดีหรือประสบความสำเร็จ ยกย่องให้กำลังใจต่อกัน เมื่อได้กำลังใจ ความสุขที่จะทำงานร่วมกับเราก็คงเกิดขึ้นโดยง่ายตาย ควรวางใจเป็นกลางโดยไม่ลำเอียงถือเป็นตราซึ่งแห่งความเที่ยงธรรมอย่างหนึ่งเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่จะใช้หลักธรรมอุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง ไม่โอนเอียงต่อผู้ร่วมทำงานวิจัยกับเรา เราควรให้ความสำคัญกับทุกคนเสมอภาคไม่เลือกปฏิบัติ เพราะทุกท่านคือส่วนสำคัญในงานวิจัยของเรา

2.10 ขรवासธรรม 4

พระมหาวิชัย วชิรเมธี (2555) ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับขรवास ว่าเป็นธรรมสำหรับการครองเรือนหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้ 1) สัจจะ ความจริงซื่อตรง ซื่อสัตย์ 2) ทมะ การฝึกฝนการข่มใจ 3) ขันติ ความอดทน 4) จาคะ ความเสียสละ สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้

การนำหลักธรรมขรवासธรรม 4 ซึ่งธรรมสำหรับขรवासมาใช้ในงานวิจัยต้องมีความซื่อสัตย์ต่องาน มีความจริงใจ ซื่อตรง พูดจริง ทำจริง ดังนั้นเมื่อพูดเสร็จแล้วต้องทำ ไม่ใช่ปากสักรแต่พูดเพียงอย่างเดียวให้ลงมือทำงานวิจัยของเราด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ควรใช้ความอดทนด้วยการข่มใจ หยุดยั้งความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นกับเรา มีความอดทนต่องาน ต่อเพื่อนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย และสิ่งสำคัญการเสียสละเสียสละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ต้องศึกษาข้อมูลให้ดีๆ ก่อนที่จะจัดทำเครื่องมือวิจัยเพื่อนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง และนำมาแก้ไข พัฒนางานวิจัย ถือได้ว่าธรรมะข้อนี้สำคัญ เราต้องเสียสละก่อนคนอื่นเสมอ

2.11 อิทธิบาท 4

พุทธทาสภิกขุ (2500) กล่าวว่า อิทธิบาท แปลว่า ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ 1) ฉันทะ หมายถึง ความรัก และความพอใจในสิ่งนั้นๆ 2) วิริยะ หมายถึง ความเพียรในการกระทำสิ่งนั้นๆ 3) จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ ความเอาใจจดจ่อในสิ่งที่ทำ ไม่ว่างธุระในสิ่งนั้นๆ 4) วิมังสา หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบในสิ่งนั้นๆ บุคคลเมื่อประกอบด้วย คุณธรรม 4 อย่างนี้แล้ว ย่อมประสบความสำเร็จ ในสิ่งที่ไม่เหลือวิสัยของมนุษย์ เพราะฉะนั้นท่านจึงถือว่าหลักธรรมเกี่ยวกับอิทธิบาทนี้ คงมีความหมายไปตามตัวหนังสือ โดยไม่ต้องมีขอบเขตจำกัดว่าอะไรบ้าง สรุปความสั้นๆว่า วิสัยของใคร ทำให้เขาเจริญอิทธิบาทได้มากเท่าใด เขาย่อมได้รับผลเต็มกำลังของอิทธิบาทนั้น

หลักธรรมอิทธิบาท 4 ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นฐานหรือเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ ผู้เขียนได้นำหลักธรรมมาเป็นแนวทางการทำงานครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นฉันทะ รักและพอใจในการทำงาน เมื่อมีใจรักในสิ่งที่เราทำ ทำในสิ่งที่เรารักด้วยความพอใจ การทำงานวิจัยก็มีความสุข และต้องทำงานด้วยความมีวิริยะ พากเพียร เอาใจใส่ต่อการทำงานวิจัย ทำด้วยปัญญาความรอบรู้จริงๆ ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบในสิ่งนั้นๆ รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพินิจพิเคราะห์ การทำงานวิจัยในครั้งนี้ถึงจะสำเร็จสมประสงค์

3. บทสรุป

หลักธรรมที่ใช้สำหรับการทำงานวิจัยทั้ง 11 หัวข้อประกอบด้วย 1) กัลยาณมิตรธรรม 7 องค์คุณของกัลยาณมิตร คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ 2) สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมะที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันในกลุ่มคณะ 3) วุฒิธรรม 4 ธรรมเป็นเหตุให้เจริญรุ่งเรือง เป็นเหตุเจริญงอกงามแห่งปัญญาเป็นธรรมมีอุปการะต่อการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ใช้สำหรับสร้างความเจริญได้ในทุกทาง 4) เวสารัชชกรณธรรม 5 เป็นธรรมที่ทำให้เกิดความกล้าหาญ 5) สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่จะทำให้นุชนและสรรพสัตว์ต่างๆ ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 6) อริยทรัพย์ 7 เป็นทรัพย์ภายในอันประเสริฐที่ก่อให้เกิดสติปัญญาในการทำงานวิจัยร่วมกัน 7) นาถกรณธรรม 10 การมีความประพฤติที่ดีงาม การคบคนที่ดีพอให้คำแนะนำในการงานได้เป็นอย่างดี เพื่อจะทำให้การงานที่ทำไม่ก่อเกิดเป็นงานที่ไม่มีคุณภาพ 8) สปัจริยธรรม 7 สัตบุรุษที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คือ ความเป็นคนดีที่สมบูรณ์ เป็นธรรมที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำในการทำงานเป็นทีม 9) พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ 10) ขรवासธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำหรับขรवासว่าเป็นธรรมสำหรับการครองเรือนหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ถ้ามีหลักธรรมนี้ก็ทำให้การทำงานร่วมกับชุมชนได้ดี และ 11) อิทธิบาท 4 เป็นฐานหรือเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ หรือเป็นคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จตามความประสงค์ หลักธรรมเหล่านี้ทั้งหมดมีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในการทำงานวิจัยให้มีคุณภาพ และจะทำให้ผู้วิจัยได้ประสบความสำเร็จ จึงมีความสำคัญต่อการทำวิจัยในทุกๆ ด้าน ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการทำให้วิจัยของผู้วิจัยให้เป็นไปด้วยความสามัคคีให้กำลังใจและให้คำแนะนำ จะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

- กฤษณ์นัต วัฒนารงค์. (2554). การทำงานเป็นทีมด้วย "ความรัก" ตามแนวพุทธศาสนา. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก <https://www.thairath.co.th/content/159251>.
- ชมรมจริยธรรม สวส.(ม.ป.ป.). ธรรมะกับการทำงาน. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก http://nih.dmsc.moph.go.th/KM/56/Dhamma_at_work.pdf.
- นรฤทธิ์ สุทธิสังข์. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสาราณียธรรม 6 กับบทบาทผู้นำของผู้บริหารในองค์กร. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2562. จาก <https://bit.ly/2RrX53D>.
- พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตโต). (2553). หลักธรรมนำชีวิต. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก <https://bit.ly/2UZ9oqd>
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2562). กัลยาณมิตรธรรม 7. สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2562. จาก <https://bit.ly/2NGGZmJ>.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์.

- พระมหานพพล สีทอง.(2554). **สังคหวัตถุ 4**. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2562. จาก <https://castool.com/2016/12/02/>.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2555). **ช่วยเหลือสัตว์โลกผู้ที่ยังมีติดบอดอยู่ให้มีดวงตาเห็นธรรมถึง**. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2562. จาก <https://1th.me/He0V>.
- พระมหาสมควร ศรีสงคราม. (2550). **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมและพละธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.**
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2553). **เวสารัชชกรณธรรม วิธีตัดความกังวล 5 ประการ**. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2562. จาก <https://bit.ly/2TdiFJU>.
- พุทธทาสภิกขุ. (2500). **ศึกษาระยะอย่างถูกวิธี หรือ ธรรมวิภาค นวกภูมิ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2562. จาก <https://1th.me/Q6fb>.
- พุทธทาสภิกขุ. (2551). **หลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธ**. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/autan/2011/11/11/entry-2>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2546). **อิทธิพล 7**. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2562. จาก <https://bit.ly/2M70Njh>.
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2561). **วุฒติธรรม 4**. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2562. จาก <https://www.phuttha.com/>.
- อุเทน นุตกลาง. (2554). **พุทธศาสนากับการแก้ปัญหาสังคม**. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก <http://www.satit.up.ac.th/BBC07/AroundTheWorld/reli/15.htm>.

มิติของการตีความคำสอนของศาสนาส่งผลต่อจุดยืนและวิธีการเข้าถึงความจริงสูงสุด
Distinctive Dimension of Hermeneutics of Religious Teaching
Affecting to the Base and Its Approach to Attain the Absolute

ธานี สุวรรณประทีป

Thanee Suwanprateep

ชัยชาญ ศรีหานู

Chaichan Srihanu

วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Balisuksa Buddhagosa Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระปลัดประพจน์ สุภาโต

Phraparutpraphot Suphapato

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhist Sangha College of Buddhism Panyasri Dvaravati,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาสมศักดิ์ ญาณโพธิ์

Phramaha Somsak Yanaphodho

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

E-mail: thanee.suw@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 11 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 23 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 23 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การตีความคำสอนที่ตั้งอยู่บนฐานแบบเทวนิยมนำไปสู่การปฏิบัติที่บ่งถึงเป้าหมายเชิงการยอมรับและมองโลกในเชิงหนทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายเชิงภาววิสัย ส่วนการตีความของอเทวนิยมตั้งอยู่บนฐานของการสร้างความรู้แจ้งตนเองเชิงญาณวิทยา โดยแบ่งฐานความรู้ออกเป็น 2 อย่างคือ ความรู้เชิงสมมติและความรู้เชิงปรมาตม ความรู้ที่แท้จริงมีความเชื่อมโยงกับจิตในฐานะผู้รู้ที่มีฐานของความเป็นปรมาตมในตัวเอง การมองเห็นฐานปรมาตมในตัวเองทำให้เกิดการมองเห็นภาวะที่สมบูรณ์ในตัวเอง จึงไม่จำเป็นต้องแสวงหาเป้าหมายอื่น ความรู้แจ้งความเป็นจริงแท้แบบปรมาตมจึงมีความบริบูรณ์เพื่อทำให้จิตเข้าสู่เอกภาพมีลักษณะเป็นอัตวิสัย ส่วนการตีความเชิงเทวนิยมยังมีการแบ่งแยกความจริงของโลกในฐานะสิ่งถูกรังสรรค์ขึ้นและตัวผู้รังสรรค์สมบูรณ์ในฐานะแหล่งเดิมเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งสมบูรณ์ และวิธีการดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานของความยินยอมหรือศรัทธาซึ่งเป็นภาวะจิตแบบภาววิสัย จึงส่งผลต่อพฤติกรรมของการดำเนินชีวิต 2 แบบ คือ อเทวนิยมเน้นความรู้ที่เกิดจากการรู้แจ้งความเป็นจริง ส่วนอย่างหลังคือเทวนิยมรอการประทานหรือการเปิดเผยจากพระผู้สร้าง ซึ่งเป็นสิ่งอื่นนอกจากจิตตนเอง การเข้าถึงจึงมีลักษณะภาวาท

คำสำคัญ: คำสอน, การตีความ, ความจริงสูงสุด

ABSTRACT

Religious teaching interpretation which relies on Theistic type leads to objective goal as being accepted, viewing the world as the way to final goal or ontological base, while Atheistic approach emphasizes on self-realization through epistemological base. This view was divided into 2 types, conventional and absolute knowledge. The absolute being relates with mind or consciousness as the knower, which was itself is solely absolute truth. The self-realization is the final truth-in-itself, therefore it does not need other objects to attain. The absolute realization is complete task to be united as subjectivism, while Theistic interpretation still classified the two- the created being and the creator which is the authentic source of all called God. The second method open for beliefs and obeyances which is the passive consciousness. The two ways dealing with religious interpretation result 2 types of practical code of living; Atheistic approach focuses on self-realization as the absolute itself, but the later, Theistic interpretation opens up the middle agent as the granter or revelation of the Absolute which is another, so its attainment is an Ontological aspect.

Keyword: Teaching, Interpretation, Absolute Truth

1. บทนำ

ทุกศาสนามีศาสดาที่เป็นผู้ก่อตั้งศาสนาซึ่งเป็นที่รวมของคำสอนของผู้เป็นศาสนาในฐานะผู้มีความสำคัญที่สามารถสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดเพื่อนำมาถ่ายทอดให้สามัญชนเพื่อดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับเจตจำนงของสิ่งจริงสูงสุดในฐานะผู้สร้างในคติของศาสนาเทวนิยม ส่วนศาสนาอเทวนิยมเช่น พระพุทธศาสนา ตีความเพื่อพัฒนาจิตให้สูงขึ้นไปสู่ระดับเป็นปรมาตมโดยตัวเอง เป็นอิสระ

ภาษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทุกศาสนานำมาใช้เป็นสื่อกลาง จะเห็นว่าภาษาที่มีระเบียบถูกสร้างขึ้นมาจากนักศาสนา หรือปราชญ์ทางศาสนา เนื่องจากภาษาถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการนำทาง ชี้นำ สั่งสอน วางแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติเพื่อฝึกฝนจิตใจให้บรรลุหรือรู้แจ้งความจริงสูงสุดหรือความจริงแท้ ซึ่งเป็นสิ่งสมบูรณ์หรือเป้าหมายสูงสุดที่มนุษย์ควรบรรลุถึง แต่ในปัจจุบันความเจริญด้านสังคม วิทยาศาสตร์ สมัยใหม่ให้ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาได้ใช้ภาษาเพื่อครอบงำ และควบคุมมนุษย์ให้ตกเป็นทาส เพื่อทำให้มนุษย์จมปรักอยู่เพียงสิ่งจริงแบบสมมติซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหา ความวิตกกังวล วุ่นวาย เป็นทุกข์ วนเวียนอยู่กับภาวะระดับข้อเท็จจริงด้วยการสร้างให้อัศวาทูปาทานขยายตัวและเร่งการแสวงหาเพื่อเสพ อารมณ์ ไม่ได้นำไปสู่ระดับที่สูงขึ้นไปสู่ระดับจิตวิญญาณ เพื่อนำทางมนุษย์ออกจากกรอบดังกล่าวจึงได้มีการ สร้างศาสตร์ของการตีความควบคู่กันไปกับการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาให้ถูกต้องและบรรลุ จุดเป้าหมาย

หลักการตีความมาจากคำในภาษากรีกเดิมว่า hermeneuein นักปราชญ์ชาวไทยได้แปลคำนี้ว่า อรรถปริวรรตศาสตร์ รากคำศัพท์มาจากชื่อของเทพเจ้านามว่า Hermes ซึ่งเป็นเทพนำสาส์น โดยทำหน้าที่ ถ่ายทอดคำสั่งสอนของเทพผู้เป็นอมตะมาให้มวลมนุษย์ สาส์นดังกล่าวไม่สามารถที่จะเข้าใจได้อย่างง่าย จึงจำเป็นต้องมีการตีความขึ้น เนื่องจากสาส์นจากเทพเจ้ามีความหมายลึกซึ้งยากที่คนทั่วไปจะเข้าใจ ในการ ตีความมีสิ่งที่ต้องทำ 3 ด้านคือ 1) การกล่าวถ้อยคำ (Utterance) ซึ่งเป็นการแสดงออกทางคำพูด เช่น การพูด

2) การแจกแจง (Explicating) เพื่อทำให้เกิดความชัดเจน 3) การแปล (Translating) ซึ่งเป็นการตีความแสดงและแจกแจง (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, 2559, หน้า 2) ใ้มนุษย์ได้ทราบความเป็นจริงอย่างถูกต้อง

ช่วงของการตีความจึงเป็นการสืบค้นหาคำที่แฝงอยู่ภายในที่อยู่เบื้องหลังของสิ่งปรากฏ โดยมุ่งเน้นไปที่ความกระจ่างของจิตที่อยู่ภายใน (Grondin, Jean, 1994, pp. 20-21) ปัจจุบันการตีความจึงเป็นวิธีการสำคัญที่ศาสนานำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อวิเคราะห์คำสอนที่ปรากฏในรูปของภาษาบันทึก การสอน หลักธรรม เป็นต้นของแต่ละศาสนาเพื่อทำความเข้าใจให้ได้เนื้อหาหลักซึ่งและนำไปสู่การปฏิบัติ (คำสั่ง) และรู้แจ้ง (คำสอน) คำนี้โดยพื้นฐานแล้วมีความหมายสัมพันธ์กับการตีความ แม้คำนี้จะปรากฏใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1654 ในงานของ เจ. ซี. แดนนอร์ (J. C. Dannhauer) เรื่อง *Hermeneutica sacra* การตีความเริ่มแรกนำมาใช้กับศาสนาเทวนิยม การตีความทางกฎหมาย และการตีความเชิงปรัชญา

หลักการตีความเชิงศาสนามักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเทวนิยมนำมาใช้เป็นหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักการตีความไปใช้ในการศึกษาศาสนาคริสต์ ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มเทวนิยม ยังมีความพยายามนำหลักการตีความดังกล่าวมาใช้กับศาสนาที่เป็นอเทวนิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพระพุทธศาสนาซึ่งปฏิเสธการมีผู้สร้างเชิงเทวนิยมดูจะเป็นสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เนื่องจากจุดเริ่มต้นคือการมองชีวิตและโลก วิธีการ เป้าหมาย ไม่เหมือนกันจนในปัจจุบันนักตีความเกิดความสับสนว่า หลักการตีความดังกล่าวสามารถนำมาใช้กับหลักคำสอนศาสนาอเทวนิยม

2. การตีความ 2 แบบ

การตีความเชิงศาสนาซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้เกิดอรรถปริวรรตศาสตร์ซึ่งเกิดขึ้นในกลุ่มศาสนาประเภทเทวนิยม (Theistic Religion) เพื่อนำหลักการและคำสอนที่ถูกต้องสอดคล้องกับพระประสงค์ของพระผู้สร้างหรือพระเจ้าที่สื่อผ่านคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ การตีความเชิงศาสนาอาจถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะของศาสนา คือ 1) ศาสนาเทวนิยม และ 2) ศาสนาอเทวนิยม

การตีความของศาสนาเทวนิยม

โดยทั่วไปแล้วการศึกษาด้านการตีความเริ่มมีใช้ตั้งแต่สมัยโบราณโดยมีนักศาสนา นักบวชเป็นผู้ทำหน้าที่สื่อกลางรับสารัน กลุ่มศาสนาเทวนิยมโดยเฉพาะกลุ่มเซมาติกซ์ คือ ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม เป็นต้นที่มีความเชื่อว่ามีสิ่งอื่นที่มีอำนาจมากกว่าตนเอง เป็นผู้สร้างและเป็นสิ่งสมบูรณ์สูงสุดและมองมนุษย์และโลกของปรากฏการณ์ ลักษณะคำสอนของศาสดาซึ่งเป็นสื่อกลางคือรับสารันจากพระเจ้าสูงสุดและสื่อสารนั้นแก่มนุษย์ทั่วไป มีลักษณะของภาษาประเภทนี้จึงมีความสำคัญมากกว่าภาษาของมนุษย์ที่ใช้กันทั่วไป ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 อย่าง คือ 1) ภาษาศาสนาเป็นการแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึก 2) ภาษาศาสนาในฐานะเป็นสัญลักษณ์ 3) ภาษาศาสนาในฐานะเป็นตัวเชื่อมให้เกิดกิจกรรมทางศาสนา ลักษณะเช่นนี้เป็นการมองหน่วยพื้นฐานของภาษาศาสนาว่าอยู่ที่ชุดของข้อความที่ก่อให้เกิดกิจกรรมในทางศาสนา ความหมายไม่ได้อยู่ที่คำหรือประโยค แต่อยู่ที่ข้อความทั้งชุดที่ก่อให้เกิดกิจกรรมทางศาสนา 4) ภาษาศาสนาในฐานะเป็นเครื่องมือให้เกิดประสบการณ์ทางศาสนา (Grondin, Jean, 1994, pp. 20-21)

หลักการตีความโดยมากตามหลักการของศาสนาประเภทเทวนิยมแบ่งออกเป็น 2 วิธีการปฏิบัติ (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 13) คือ 1) การตีความตามหลักไวยากรณ์ภาษา (Grammar Interpretation) 2) การตีความเชิงเทคนิค เชิงจิตวิทยา (Technical Interpretation) ความพยายามปกป้องการมีความหมายของภาษาศาสนาอยู่ 2 แนวทางใหญ่ ๆ คือ นักปรัชญาศาสนาจำนวนหนึ่งรับคำท้าทายทางความคิดของพวกปฏิฐานนิยม (Positivism) คือนักคิดเชิงเหตุผลนิยมและนักวิทยาศาสตร์และพยายามแสดงให้เห็นว่า ข้อความทางศาสนาสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้โดยหลักการ เหมือนกับหลักวิทยาศาสตร์

เกณฑ์ตัดสินการมีความหมายของข้อความในภาษาวิทยาศาสตร์ครอบคลุมไม่ถึงข้อความในภาษาศาสนา ฉะนั้นแม้ภาษาศาสนาจะไม่มีทางพิสูจน์ให้เห็นว่าจริง (unverifiable) หรือไม่มีทางแสดงให้เห็นได้ว่าเท็จ (unfalsifiable) ก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญอะไร เพราะไม่ได้หมายความว่า ภาษาทางศาสนาจำเป็นจะต้องไร้ความหมายด้วยทั้งนี้เนื่องจากวิทยาศาสตร์และศาสนาเป็นกิจกรรมที่อยู่คนละมิติกัน

ตามแนวคิดของ ชลายนเฮอร์มาเคอร์ กล่าวว่า “ไม่มีใครสามารถคิดโดยปราศจากคำ และหากไร้คำความคิดก็ไม่สมบูรณ์และชัดเจน” (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 85) เขายืนยันถึงคำมี 2 มิติที่มีความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ได้คือ 1) องค์รวมของภาษา 2) ความคิดของผู้ใช้ถ้อยคำ

“การกล่าวถ้อยคำทุกอย่างบ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ 2 มิติคือ ความเป็นองค์รวมของภาษา และความคิดทั้งหมดของผู้กล่าวถ้อยคำ” (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 85)

องค์รวมของภาษามีส่วนประกอบของหลักภาษา กฎไวยากรณ์ การสร้างคำ และความหมายที่ถูกต้องของคำ บท ซึ่งเชื่อมโยงกับผู้ใช้คำโดยเฉพาะศาสดาซึ่งถือเป็นผู้ค้นพบสัจธรรม ส่วนความคิดของผู้ใช้ถ้อยคำหมายถึงความตั้งใจ เจตจำนง วิธีการ เป้าหมายของการพูด หลักการตีความโดยทั่วไปของศาสนาประเภทเทวนิยมที่ปรากฏมีหลักการใหญ่ๆ 3 อย่าง คือ

1) การตีความแนวอุปมานิทัศน์ด้วยเทพเจ้า ตัวบทคัมภีร์ใช้ภาษาโลก เพื่อแสดงเป้าหมายสุดท้ายของมนุษย์ในโลกหน้าหรือสวรรค์นิรันดร์ (นามธรรม) ซึ่งต้องผ่านการหยั่งรู้ พระคัมภีร์ไบเบิลมีระดับความหมาย 3 อย่างคือ 1) ระดับร่างกาย (Body) หมายถึงระดับตามอักษรหรือความหมายทางกายภาพ 2) ระดับวิญญาณ (Soul) และ 3) ระดับจิต (Spiritual) ซึ่งเป็นรหัสสูงสุดด้วยอำนาจของพระเจ้าผู้สมบูรณ์

2) หลักการตีความเชิงไวยากรณ์ หลักการตีความนี้มีกฎว่า ข้อแรก ทุกถ้อยคำที่ระบุชัดเจนดำเนินไปตามขอบเขตของภาษาเท่านั้น ข้อนี้บ่งไปถึงเจตนาหรือความต้องการของผู้ประพันธ์เท่านั้น และข้อสอง นัยยะของคำที่วางอยู่มีความหมายตามที่มันดำรงอยู่ร่วมกับคำอื่น ๆ ที่แวดล้อม (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 93)

3) การตีความเชิงจิตวิทยา การตีความระดับนี้เป็นการมุ่งไปที่จุดประสงค์ของผู้ประพันธ์หรือผู้ให้สาส์น เพื่อให้เกิดความเข้าใจโครงสร้างของทุกความคิดที่ให้ไว้ในช่วงชีวิตของผู้ให้สาส์น (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 96) การตีความแบบนี้เกิดจากการมองเห็นภาพกว้าง ๆ ในฐานะของสิ่งแวดล้อมแล้วจึงเข้าสู่องค์ประกอบของความคิดของผู้ให้สาส์นเพื่อให้เข้าใจจุดประสงค์ การตีความแบบจิตวิทยามีหน้าที่ 2 ด้านคือ 1) เป็นเรื่องจิตวิทยา คือเข้าใจแรงจูงใจและจุดประสงค์ อารมณ์ของผู้ให้สาส์น 2) เป็นเรื่องของเทคนิคซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นตัวประกอบกันขึ้นของสาส์น เป้าประสงค์เพื่อให้เข้าใจสภาพการณ์ความคิดของผู้ให้กำเนิดสาส์น

จากข้อนี้ทำให้เห็นความตั้งใจของการตีความเริ่มต้นที่ภาษาซึ่งเป็นเรื่องภายนอกหรือปรัวสัยมีแนวโน้มที่จะเข้าไปสู่การเข้าใจในระดับจิตใจหรืออวัตรียซึ่งเป็นนามธรรมมากขึ้น หลักการตีความนี้มี 4 ขั้นตอนคือ 1) รู้สภาพของผู้ให้สาส์นโดยมุ่งไปที่จุดตัดสินใจ คือต้องมองเห็นมโนภาพของแรงจูงใจ เป้าหมายของผู้ให้สาส์น 2) ระบุประเภทของงาน องค์ประกอบ แนวทางการแสดงออกของผู้ประพันธ์ซึ่งจัดเป็นเทคนิค 3) ต้องรู้ว่าผู้ประพันธ์คิดหัวข้อเรื่องและจัดวางองค์ประกอบของเรื่อง 4) รู้แนวคิดสำคัญรองลงมาซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้ให้สาส์น (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 98)

Augustin of Dacia (1282) ได้กล่าวถึงหลักการตีความอย่างเข้าใจง่ายและเป็นที่ยอมรับหลายแก่ประชาชนทั่วไปเมื่อก้าวถึงบทความหรือเนื้อหาของพระคัมภีร์ไบเบิล โดยแบ่งออกเป็นนัยยะ 4 อย่างในเวลาเดียวกันคือ 1) ระดับที่หนึ่ง ความหมายตามอักษร ซึ่งอยู่ในระดับฝ่ายร่างกายหรือนัยยะทางประวัติศาสตร์และตัวบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น 2) ระดับที่สอง ความหมายเชิงอุปมาปริทัศน์ (Allegory) ซึ่งรวมกับนัยยะ

ต้นแบบและสื่อว่า อะไรที่เราควรเชื่อ 3) ระดับที่สาม ความหมายทางศีลธรรม ซึ่งเป็นส่วนของวิญญาน คือ ระบุว่าเราควรปฏิบัติอย่างไร เป็นกฎเกณฑ์การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ 4) ระดับที่สี่ ความหมายเชิงอวสานกาล หมายถึงเป้าหมายสุดท้ายที่มนุษย์มุ่งไปในอนาคตซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 49)

ตัวอย่างการตีความแบบเทวนิยม

เช่น ใน ปฐก.1: 3 “พระเจ้าทรงตรัสพระดำรัสว่า “จงมีความสว่าง” และความสว่างก็อุบัติขึ้น” นักบวชในคริสต์ศาสนายุคกลางตีความว่า

ความหมายเชิงประวัติศาสตร์ และตัวอักษร สื่อกิจกรรมของการสร้างของพระเป็นเจ้า

ความหมายเชิงอุปมาปริทัศน์ ขอให้พระคริสต์เจ้าทรงได้รับการตอบสนองจากสรรพสิ่งสร้างโดยเฉพาะมนุษย์

ความหมายเชิงศีลธรรม ขอให้พระคริสต์ทรงส่องสว่างนำทางสติปัญญาของมนุษย์

ความหมายเชิงอวสานกาล ขอให้พระคริสต์เจ้านำเราไปสู่พระสิริรุ่งโรจน์ในสรวงสวรรค์ (Pual Lee Tan, 1993, หน้า 53)

เซนต์ โทมัส อะไควนัส (1225-1274) ได้แบ่งนัยยะการตีความออกเป็น 2 ส่วนคือ ตามอักษรและความหมายฝ่ายจิต ฝ่ายจิตท่านได้อธิบายการตีความไว้เป็น 3 มิติ คือ

นัยยะเชิงอวสานกาล เกี่ยวข้องกันอำนาจการปกครองสูงสุดของพระเจ้า

นัยยะเชิงศีลธรรมเกี่ยวข้องกับเกณฑ์ว่าด้วยการปฏิบัติตน พฤติกรรม

นัยยะเชิงอุปมาปริทัศน์เมื่อโมเสสได้ตรากฎหมายขึ้นไว้ ยกตัวอย่าง เยเรูซาเล็มเป็นนครศักดิ์สิทธิ์ของยิวบ่งชี้ว่าเป็นคริสต์ศาสนจักรนินทร์ (St.Thomas Aquinas, 1981, I,1,10)

หลักการตีความของศาสนาเทวนิยม

ศาสนาเทวนิยม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนามีกำเนิดจากการตรัสรู้หรือความจริงแท้จนทำให้ชนทุกซ์ ทำลายอภิสถูลซึ่งทำให้เกิดอภิสถูลในจิต และทุจริตทั้งหมด โดยเชื่อมโยงกับพัฒนาจิตให้เกิดความรู้แจ้งความจริงของจิตและสรรพสิ่ง จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักธรรมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้แก่คนทั่วไปเพื่อพัฒนาไปสู่การรู้แจ้งเช่นเดียวกับพระพุทธองค์ จุดกำเนิดข้อนี้ทำให้พระพุทธศาสนาไม่จำเป็นต้องแสวงหาหรือการตีความที่นำไปสู่สิ่งอื่นในฐานะผู้สร้างหรือเป้าหมายอวสานกาลเหมือนกลุ่มศาสนาเทวนิยม

การตีความจึงเป็นเรื่องของการอธิบายความของพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกเพื่อความเข้าใจปริบทเชิงประวัติศาสตร์และเนื้อความ ศัพท์บัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงสร้างขึ้นมาเพื่อบ่งชี้ความเป็นปรมาตม์ ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะ กิจหรือรส เหตุเกิดและผลของธรรมชาตินั้น องค์ประกอบสำคัญของการตีความจึงมุ่งไปที่การพัฒนาจิตให้เกิดความรู้แจ้งธรรมชาติความเป็นจริง ตามความเป็นจริง (As they really are) ซึ่งเรียกว่า ยถาภูตญาณทัสสนะ ความรู้แจ้งความเป็นจริงนั้นเกี่ยวข้องกับจิตทางญาณวิทยา และพฤติกรรมของจิตมีความเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าความเป็นจริงของจิตปรากฏเพียงขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้นแต่มีการสืบเนื่องต่อกัน การเข้าใจว่ามีสิ่งที่เที่ยงแท้เป็นตัวตนหนึ่งจัดเป็นมิจฉาทิภูติ การตีความเพื่อการพัฒนาจิตให้รู้ความเป็นจริงเพื่อทำลายมิจฉาทิภูตินั้นเอง พุทธพจน์จึงถูกถือเป็นแหล่งความรู้เชิงนิรุกติศาสตร์ที่นำไปสู่การรู้แจ้งความเป็นจริงเพราะเนื้อหาเชิงปรมาตม์ถูกบรรจุไว้ด้วยความจริงปรมาตม์ ส่วนรูปของข้อความนำไปสู่หลักการปฏิบัติให้ถูกต้องซึ่งเกี่ยวข้องกับศีลธรรม พฤติกรรมที่เป็นกุศลล้วนเกิดจากจิตที่เป็นกุศล พฤติกรรมที่เป็นอกุศลหรือไม่มีศีลธรรมเกิดจากจิตที่เป็นอกุศล

หลังจากพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานแล้วได้มีการทรงจำพุทธพจน์ไว้และท่องสืบต่อกันมาโดยเน้นหลักการปฏิบัติเพื่อบำรุงความเป็นปรมาตม์ธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการรู้แจ้งเฉพาะตน หลักการปฏิบัติธรรมจึงเป็น

การพิจารณาให้จิตรู้เห็นและมีประสบการณ์กับปรมาณภาวะจิตก็จะปรับเปลี่ยนจากความหลงเป็นจิตที่รู้ตนเอง โดยการศึกษาพุทธพจน์ซึ่งต้องพึงหลักไวยากรณ์ที่มีการสร้างคำเพื่อนำไปสู่การรู้แจ้งสภาวะปรมาณของจิตโดยดำเนินไปสู่ครองของกุศลจิต

3. ลำดับของการตีความของพระพุทธศาสนา

พุทธศาสนาทั้งในฝ่ายเถรวาทและมหายานยอมรับว่าตรงกันว่า ภาษาที่มนุษย์ใช้ทั่วไปเป็นระบบสมมติ อย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารความคิด ความรู้ และความต้องการระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แต่มีข้อจำกัดคือไม่สามารถสื่อให้เห็นความเป็นปรมาณสักหรือความจริงแท้ได้ การยึดติดในภาษาถือว่าเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการเข้าถึงความจริง ไม่ต่างอะไรกับคนที่หลงยึดเอานิ้วมือที่ชี้ไปยังดวงจันทร์ว่าเป็นดวงจันทร์ที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้ภาษาจะมีความสามารถจำกัด แต่ภาษาก็สามารถสื่อหรือชี้ทางให้คนเข้าถึงความจริงได้ จึงเป็นการเข้าใจกันโดยทั่วไปเมื่อเริ่มศึกษาเล่าเรียน ผู้สอนและผู้เรียนต้องมีการเข้าใจความจริง 2 อย่าง คือ 1) สมมติสัจ 2) ปรมาณสัจ

ความจริงอย่างแรกเป็นเครื่องมือเพื่อให้รู้ความเป็นจริงเชิงสมมติซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักการทำให้จิตดำเนินไปสู่กุศลในส่วนปัจเจกชนและสังคมที่ปัจเจกชนอยู่ร่วมด้วยซึ่งเป็นอารมณ์ของจิตเป็นแหล่งทำให้เกิดความคิดหรือสังขาร เรียกว่าสังขตธรรม โครงสร้างเนื้อหาของสังขตธรรม จะมีความหลากหลาย ประวัติศาสตร์ซึ่งทำให้เกิดการคิดเชิงเวลาและเทศะ ความเป็นสิ่งอื่นในรูปภาวาทต่อจิตซึ่งมีอิทธิพลทำให้จิตติดข้องอยู่แบบวนเวียน (วัฏฏ) แบบไม่มีสิ้นสุด ความจริงสมมติหรือความจริงที่น่าจิตไปสู่ข้างนอกถือเป็นแหล่งข้อมูลทำให้จิตเกิดความหลง ไม่มีฐานะ

ความจริงอย่างที่สองคือปรมาณเป็นหลักธรรมสำคัญที่มีลักษณะเด่นชัดต่อจิตในฐานะผู้รู้ (Knower) ซึ่งมีการรู้อารมณ์ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา แต่ลักษณะของจิตนี้เกิด-ดับ พร้อมกับอารมณ์ตลอดเวลา การรู้ความไม่เที่ยงสังเกตได้จากการเกิด-ดับของอารมณ์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีความขัดแย้งกับความคิดที่ติดอยู่กับสมมติที่มักสร้างตัวตน และสิ่งอื่น ๆ ในรูปของความเที่ยงแท้ เป็นตัวตน บุคคลและมุ่งแสวงหาความพึงพอใจเพื่อให้สมปรารถนา (ตัณหา) ลักษณะที่เด่นชัดของความจริงแบบปรมาณคือ 1) จิตจะรู้ได้ด้วยตนเอง 2) ไม่มีเวลาและเทศะ 3) หากต้องการรู้ต้องทำให้จิตย้อนกับเข้ามาหาตัวจิตเอง 4) นำไปสู่การลำดับการรู้ภายใน 5) มีภาวะของความเป็นเอกภาพที่จิตมีปัญญารู้ด้วยตนเอง กล่าวโดยรวมเป็นส่วนที่สมบูรณ์

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วและเจตนาในการส่งสาส์นในฐานะคำสอนแม้เป็นเรื่องของภาษาสมมติแต่ก็จะนำไปสู่การมีประสบการณ์กับความจริงแบบปรมาณเพื่อให้เกิดวิปัสสนาญาณรู้แจ้งความจริงจนจิตเกิดมรรคผลและนิพพานได้ จะเห็นได้ว่า ธรรมชาติของความจริงแบบสมมติและปรมาณเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกจากกันได้ ในเชิงภาวาท แต่เข้าใจได้โดยปัญญาเห็นแจ้งทั้งความคิด (สมมติ) และภาวะที่กำลังเป็นอยู่ของจิต (ปรมาณ) แม้พระพุทธเจ้าเองพระองค์ยังทรงอธิบายโดยเฉพาะวินัยปิฎก เช่น

หลักฐาน 4 ลำดับของอธิบายความและการตีความตามคำภีร์ที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่หลังพุทธกาล คือ

1) หลักฐานชั้นที่ 1 เรียกว่า บาลี คือพุทธพจน์ที่ตรัสโดยพระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติคำและแสดงหลักธรรมเพื่อให้สาวกพิจารณาจนจิตเกิดความแจ่มแจ้งด้วยสภาพปรมาณธรรมด้วยตนเอง บางครั้งพระพุทธเจ้าก็ทรงอธิบายความเองโดยเฉพาะคัมภีร์วินัยปิฎก เช่น ปทภาษนียวินัยว่า “สิกขาติ ติสฺโส สิกขา อธิสฺสสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา. ตตร ยายํ อธิสฺสสิกขา, อยํ อิมสฺมี อตฺเต อธิปเตตา สิกขาติ (วิมहा. (บาลี) 1/55/36)

2) คำอธิบายพระไตรปิฎก เป็นหลักฐานชั้นที่ 2 เรียกว่า อรรถกถา เรียกว่า สังฆนันทนา เน้นการตีความหรืออธิบายหลักปรมาณธรรม สภาพเหตุการณ์เชิงประวัติศาสตร์ เป็นส่วนมากเพื่อแสดงให้เห็นชัดเจนไม่สงสัย

3) คำอธิบายอรรถกถา เป็นหลักฐานชั้นที่ 3 เรียกว่า ฎีกา เน้นญาณวิทยาและจริยธรรมเป็นส่วนมาก

4) คำอธิบายฎีกา เป็นหลักฐานชั้นที่ 4 เรียกว่า อนุฎีกา เน้นหลักจริยธรรม เพื่อสร้างวัฒนธรรมผลมกับการสร้างเนื้อหาให้เกิดการมองเห็นคุณค่า ชักชวนให้เกิดความประทับใจ มักปรากฏว่าได้นำมาแต่งเป็นบทขับ เพลง ละคร เพื่อสร้างกิจกรรมของศาสนานจนเกิดเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นมรดกสู่คนรุ่นหลัง

นอกจากนั้น การอธิบายความหรือการตีความแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1) สังวรรณนาทั่วไป หมายถึง การอธิบายความของบทสัทมัญทั่วไป ได้แก่ การอธิบายความของบทโดยประกอบ อิติ ศัพท์ที่บทตั้ง การอธิบายความของบทแบบต่อเนื่องกันไปและการอธิบายความของบทโดยแสดงความสัมพันธ์กันของบทต่างๆ แบ่งออกเป็น (1) อุลลึงคสังวรรณนา หมายถึง การอธิบายความของบทโดยประกอบ อิติ ศัพท์ที่บทตั้งเพื่อให้บทตั้งปรากฏชัดเจน ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจความหมายได้ง่าย ปริยาเยนาติการณณ. (ที.ม.อ. (บาลี) 2/98/95) คำว่า ปริยาเยน ได้แก่ ด้วยเหตุ คำว่า การณณ อธิบายให้รู้ว่า ปริยาเยนในที่นี้มีความหมายว่า เหตุ เพราะปริยาเย ศัพท์ มีความหมาย 6 อย่าง คือ เหตุ, เทศนา, วาระ, คำไวพจน์, ประเภท และโอกาส

2) วุตติสังวรรณนา หมายถึง การอธิบายความบทตั้งแบบต่อเนื่องกันไปเพื่อความสะดวก ในการอธิบายความหมาย เช่น น โจรเท ออาหารโณ อโรรหารโณ. (3) สัมพันธ์สังวรรณนา หมายถึง การอธิบายความบทตั้งที่ใช้ สมพฺนโร ท้ายประโยค เพื่อแสดงความเชื่อมสัมพันธ์กันแห่งบทและความหมาย

2) สังวรรณนาโดยบท ได้อธิบายความของบทบาลี บทอรรถกถาต่างๆ โดยอธิบายความบทนาม บทอุปสัค บทนิบาต บทอาขยาต เช่น เทวณฺติ อาภาส. (วิมฺหา.อ. (บาลี) 3/5/10) คำว่า เทว ได้แก่ ท้องฟ้า คำว่า อาภาส อธิบายให้รู้ว่า เทว หมายถึงท้องฟ้า เพราะ เทว-ศัพท์มีความหมาย 4 อย่าง คือ เทพ ฝน ท้องฟ้า และความตาย (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2547, หน้า 990)

ในชั้นฎีกา จะนำคำที่ปรากฏคลุมเคลือโดยเน้นหลักญาณวิทยา คือหลักภาษาศาสตร์ และจริยธรรมพร้อมตัวอย่าง เช่น ในธรรมบทมหาฎีกา พระวรสัมพุทฺธิมหาเถระอธิบายความของบทหรือคำ เป็นหลัก เช่น อธิบายความบทว่า ญมฺมพิโก จากอรรถกถาธรรมบทเรื่องจักขุบาลเถระ ว่า “สาวตถิยํ กิร มหาสุวณฺโณ นาม ญมฺมพิโก อโหสิ อทโธม มหฺตโน มหาโมโค อปุตฺตโก” (ขุ.ธ.อ. (บาลี) 1/1/1) โดยอธิบายว่า “ญมฺมพิโกติ ญมฺมํ อสฺส อสฺมึ วา วิชฺชตีติ ญมฺมพิโก.” ชื่อว่า ญมฺมพิโก (เศรษฺฐี) เพราะอรรถว่า เป็นผู้มึทรัพย์ ในคำว่า ญมฺมพิโก (เศรษฺฐี) นี้ คำว่า ญมฺมํ อสฺส อสฺมึ วา วิชฺชตีติ อธิบายให้รู้ว่า ญมฺมพิโก (ขุ.ธ.ฎีกา (บาลี) 1/9) เป็นอัสสตีติตฺตติ โดยวิเคราะห์ว่า ญมฺมํ อสฺส อสฺมึ วา วิชฺชตีติ ญมฺมพิโก (ญมฺมพ-ศัพท์ + อิกปัจจย) ชื่อว่า เศรษฺฐี เพราะอรรถว่าเป็นผู้มีทรัพย์

ตัวอย่างการตีความ

พุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ...” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/11/13)

ในชั้นอรรถกถาพระพุทฺโธสาจารย์ อธิบายมักใช้ฐานของอภิธรรมเพื่อแสดงความจริงปรมาตฺถ์และเชิงประวัติศาสตร์คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ้งความจริงเชิงปรมาตฺถ์ เช่นตัวอย่างพระบาลีข้างต้น ท่านกล่าวอรรถาธิบายหรือตีความว่า มโนติ กามาวจรกุสลาภิเภทํ สพฺพมปิ จตฺตมิกจิตฺตํ” ถึงอย่างนั้น ในบทนี้ เมื่อนิยาม ก กำหนดลง ด้วยอำนาจจิตที่เกิดขึ้นแก่หมอนั้น ในคราวนั้น ย่อมได้จำเพาะจิตที่เป็นไปกับด้วยโหมณัส ประกอบด้วยปฏิกฺษะ (อย่างเดียว)” และแสดงจำแนกคำว่า ธรรม ไว้ว่า “บทว่า ธรรมา คือ ชื่อว่า ธรรมเป็น 4 อย่าง ด้วยอำนาจคุณธรรม เทสนาธรรม ปริยัติธรรม และนิสสัดตนิชชีวธรรม ในธรรม 4 ประการนั้น ธรรมศัพท์นี้ในคำว่า “ธรรมและอธรรม 2 ประการ ให้ผลเหมือนกันหามิได้ อธรรมย่อมนำไปสู่ นรก ธรรมย่อมให้ถึงสุคติ” ดังนี้ ชื่อว่าคุณธรรม (แปลว่าธรรมคือคุณ) ธรรมศัพท์นี้ ในคำว่า “ภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงธรรมงามในเบื้องต้น แก่ท่านทั้งหลาย” ดังนี้ เป็นต้น ชื่อว่า เทศนาธรรม ธรรมศัพท์นี้ ในคำว่า “ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กุลบุตรบางจำพวกในโลกนี้ ย่อมเรียนธรรม คือสูตรตะ เคยยะ” ดังนี้ เป็นต้น ชื่อว่า ปริยัติธรรม ธรรมศัพท์นี้ ในคำว่า “ก็สมัยนั้นแล ธรรมทั้งหลายย่อมมี ชันธทั้งหลายย่อมมี” ดังนี้ เป็นต้น ชื่อว่า นิสสัตตธรรม นัยแม่ในบทว่า “นิชชีวรธรรม” ก็ดุจเดียวกัน ในธรรม 4 ประการนั้น นิสสัตตธรรมหรือนิชชีวรธรรม พระศาสดาทรงประสงค์แล้วในที่นี้ (ข.ธ.อ. 1/20-21)

4. ความสำคัญของการตีความ

1) พุทธพจน์ 2 ชนิด คือ เนยยัตถะ และ นียัตถะ

การตีความของภาษา เป็นเรื่องสมมติ เป็นข้อความที่ควรไขความ เรียกว่า “เนยยตถ” ส่วนการเข้าถึง
 ปรมัตถ์นั้นไม่จำเป็นต้องมีการตีความถือว่าเป็นข้อความที่ไขความแล้ว เรียกว่า “นียตถ” เนื่องการตีความอยู่ใน
 ขอบเขตของการคิดซึ่งเป็นเรื่องของภาษา มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติคือการ
 ดำเนินชีวิตให้อยู่กับภาวะของปรมัตถ์ พระบาลีที่กล่าวถึงข้อความที่ควรไขความหรืออธิบายและคำที่ไขความ
 แล้ว คือ “เทวเม ภิกขเว ตถาคตํ อพภาจิกขนติ กตเม เทว โย จ เนยยตถํ สุตตณฺตํ นีตตโถ สุตตณฺโตติ ทีเปติ
 โย จ นีตตถํ สุตตณฺตํ เนยยตถโถ สุตตณฺโตติ ทีเปติ อิมโ ข ภิกขเว เทว ตถาคตํ อพภาจิกขนติ ฯ เทวเม ภิกขเว
 ตถาคตํ นาพภาจิกขนติ กตเม เทว โย จ เนยยตถํ สุตตณฺตํ เนยยตถโถ สุตตณฺโตติ ทีเปติ โย จ นีตตถํ สุตตณฺตํ
 นีตตโถ สุตตณฺโตติ ทีเปติ อิมโ ข ภิกขเว เทว ตถาคตํ นาพภาจิกขนติ ฯ” ๑

พุทธพจน์ที่เป็น“เนยยัตถะ” จัดอยู่ในความจริงแบบสมมติ คืออยู่ในขอบข่ายของความคิด ซึ่งไม่ใช่ความจริงที่จะนำไปสู่การรู้แจ้งความจริงจนมีปัญญาพ้นจากความหลงได้ ไว้ว่า “สมมุติวเสน เวทิตัพโพ เนยยตโย จตตารโหม ภิกขเว วลาหกุปมา บุคฺคลาติอาทิสฺส วีย ฯ” แปลว่า “เนยยัตถะ พึงทราบด้วยสมมติแห่ง สมมติ ดุจในประโยคมีอาทิว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยวลาห 4 เหล่านี้” (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 22 มกราคม 2563)

ในลังกาตารสูตร ซึ่งเป็นรากฐานแนวคิดที่สำคัญของฝ่าย โยคจารย์ ได้แก้อข้อความที่ว่า “วัตถุภายนอกไม่มีอยู่ แม้มันจะปรากฏให้เห็นอย่างนั้น มันก็คือจิตที่ปรากฏออกมาเป็นวัตถุอันหลากหลาย ในรูปแห่งทะเล แหล่งกำเนิด และที่อาศัยทั้งหลาย เรากล่าวว่าเป็นเพียงจิตเท่านั้น (จิตมาตร)” การตีความข้อความนี้ของท่านจันทร์กิริติ จะมีขั้นตอนดังนี้

(1) ความหมายตามเจตนารมณ์ ก็คือข้อความที่ว่า “วัตถุนอกไม่มีอยู่” ซึ่งเป็นความหมายที่พระพุทธเจ้ามีพระประสงค์จะให้ผู้ฟังในขณะนั้นเข้าใจ

(2) พื้นฐานแห่งเจตนารมณ์ ก็คือความหมาย หรือสัจธรรมระดับลึกที่พระองค์มีประสงค์จะให้ผู้ฟังข้อความนี้เข้าใจในท้ายที่สุด ซึ่งก็คือธรรมทั้งปวงทั้งที่เป็นรูปและจิตว่างจาก “สภาวะ” หรือภาวะที่มีอยู่เป็นอยู่โดยตัวของมันเอง (intrinsic nature / self-nature) แต่ในระดับสมมติบัญญัติทั้งวัตถุและจิตก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่

(3) แรงจูงใจ (motivation) หรือพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าในการปฏิเสศความมีอยู่ของรูปในข้อความนี้ ก็คือเพื่อให้สาวกผู้ยึดมั่นถือมั่นในรูปได้คลายความยึดมั่นถือมั่นในรูปเสีย เมื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่น (ในรูป) ได้แล้ว สาวกเหล่านั้นจึงจะสามารถเข้าใจได้ว่าแม้จิตก็ไม่ได้มีอยู่ในตัวของมันเอง (สวภาวะ) แล้วจึงจะรู้แจ้งในสัจธรรม คือความเป็นอนัตตาของสรรพสิ่งในจักรวาล และ

(4) เกิดความขัดแย้งถ้ายึดตามตัวอักษร คือ ถ้าเรายึดถือตามตัวอักษรว่าวัตถุภายนอกไม่มีอยู่จริง ๆ ตามข้อความในพระพุทธรพจน์ข้างต้น จะก่อให้เกิดความขัดแย้งกับข้อความอื่น ๆ ที่ในพระสูตรเดียวกันนี้ที่บอกว่าวัตถุภายนอกมีอยู่

ลักษณะที่ขัดแย้งกันเองของคำสอนบางประการ เกิดขึ้นในสมัยหลังพุทธกาล ทำให้แต่ละนิกายพยายามหาทางออกด้วยการพัฒนาวิธีการตีความเฉพาะของตนขึ้นมา หลักการแสดงธรรมจึงถือเป็นเพียง “อุบาย” (Means) ของพระพุทธเจ้า เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย คือการรู้แจ้งความจริงปรมัตถ์ เป็นวิธีการตีความแบบหนึ่งที่มีความนิยมของพุทธฝ่ายมหายาน แนวคิดนี้มองว่า สัจธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นสิ่งสากล มีสร้างความคิดซับซ้อน ภารกิจในการเผยแผ่ศาสนาของพระองค์ตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็คือการนำหลักสัจธรรมไปประยุกต์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา บริบทแวดล้อม ความจำเป็นและอุปนิสัยของหมู่สัตว์ ดังนั้น เมื่อพบคำสอนที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกันเอง ต้องมีรู้ว่าเป็นเพียงอุบาย อย่ายึดถือว่าเป็นเป้าหมาย ก็จะช่วยให้เข้าใจความหมายของคำสอนได้ถูกต้อง

แนวคิดเรื่อง “อุบาย” ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงการหาทางออกให้แก่ข้อความที่ขัดแย้งกันเองเท่านั้น หากแต่ได้ขยายขอบเขตเข้าไปสู่การต่อสู้ทางความคิดระหว่างนิกายด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างนิกายมหายานกับนิกายโยคจาร แต่ละนิกายต่างพยายามตีความแนวคิดของฝ่ายตรงข้ามว่าไม่ใช่หลักคำสอนสมบูรณ์ หากแต่เป็นคำสอนระดับพื้นฐานที่แสดงไว้ชั่วคราว จึงสมควรได้รับการตีความ (เนยารละ) นิกายโยคจารถือว่า จิตคือความจริงปรมัตถ์ ถือเป็นสิ่งสูงสุด ส่วนคำสอนอื่นที่เป็นเรื่องสมมติเกี่ยวข้องกับวัตถุกายถือว่าเป็นคำสอนเบื้องต้นชั่วคราว นิกายมหายานถือว่าคำสอนเรื่องศูนยตาเป็นธรรมะขั้นสุดท้าย (นิตารละ) ส่วนคำสอนเรื่องความมียู่ของรูปและจิตก็ดี คำสอนเรื่องจิตตามาตราก็ดี เป็นเพียงการสอนปูพื้นฐานเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องศูนยตาทั้งสิ้น

5. ผลของการตีความทั้งสองแบบ

การตีความทั้งสองแบบมีผลที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน 2 หลักใหญ่ ๆ ตามหลักการของแต่ละประเภทศาสนาที่กล่าวข้างต้นดังนี้

1) ผลของการตีความแบบเทวนิยม

การตีความศาสนาแบบเทวนิยมมุ่งไปที่ความเป็นหนึ่งเดียวกับผู้สร้างหรือพระเจ้าที่เป็นภาวะสมบูรณ์ที่อยู่ในลักษณะปรัวสย แต่หลักการตีความสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ปัญหาของการตีความของศาสนาเทวนิยมคือ การพยายามจะเข้าใจความหมายของคำคุณศัพท์ (predicate) ที่ขยายประธาน (subject) ในประโยค เช่น พระเจ้าคือความดี ซึ่งก่อให้เกิดกลุ่มนักคิดเชิงวิทยาศาสตร์ที่พยายามพิสูจน์ความจริงของประธาน ซึ่งมักลงเอยด้วยความขัดแย้งกับสิ่งปรากฏการณ์ที่เป็นจริงเชิงกายภาพ ด้วยเหตุนี้ภาษาของศาสนาเทวนิยมจึงสร้างศรัทธาต่อสิ่งสูงสุดเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อนำไปสู่การเข้าถึงสิ่งสมบูรณ์เชิงภวาท โดยการยินยอมรับสละตนเองต่อสิ่งสูงสุด จนนำไปสู่หลักศีลธรรมแบบยอมตาม

2) ผลของการตีความแบบอเทวนิยม

เป็นการตีความเพื่อรู้แจ้งตนเอง (อัตวิสัย) ซึ่งจำเป็นต้องรู้ความจริงแบบปรมัตถ์ ซึ่งมีลักษณะภาวะของจิตที่รู้ความเป็นไปของตน(จิต) มีลักษณะรวมเป็นหนึ่งคือความมียู่เป็นหนึ่งระหว่างกายกับจิต และต้องเป็นสิ่งที่ปัจเจกชนรู้ด้วยตนเอง โดยมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของจิตให้เป็นกุศลโดยการมีปัญญาเห็นความเป็นจริงคือไตรลักษณ์ที่กำลังเกิดขึ้นทุกขณะจิต เพื่อเข้าถึงการรู้แจ้งโดยญาณวิทยาซึ่งเป็นความรู้ถูกต้อง จริยธรรมจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตให้รู้แจ้งความเป็นจริง ซึ่งคือจิตและธรรมชาติของจิต

ประเด็นวิเคราะห์ คือ ในพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องมีการตีความหรือไม่? ทำอย่างไรกับคำสอนที่ปรากฏสำหรับผู้ที่ยังไม่ตรัสรู้ การอธิบายความ เพื่อนำไปสู่การรู้แจ้ง (คำสอน) โดยความแล้วคำสั่ง จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมมการตีความคือการพยายามสื่อสารเพื่อนำจิตของปุถุชนที่ใช้ภาษาสามัญซึ่งมีลักษณะเป็นการถูกชักนำ (Persuasive) เนื่องจากต้องฟังภาษาจากคนอื่น จึงทำให้เกิดนักพยากรณ์ โหร ทำนาย อาจารย์ผู้ศักดิ์สิทธิ์ อภินิหารต่าง ๆ ซึ่งต้องมีความศักดิ์สิทธิ์หรือเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น เพื่อชักชวนให้คน

เชื่อโดยมุ่งผลประโยชน์จากคนเชื่อได้ง่ายเหมือนศาสดาซึ่งทำการคอยควบคุมกลุ่มคนประเภทต่าง ๆ ส่วนผู้รู้ความเป็นจริงย่อมพยายามสอนให้คนรู้แจ้งความจริงปรมัตถ์ที่เป็นจริงในเชิงปรากฏการณ์ธรรมดาเพื่อไม่ต้องตกเป็นเหยื่อของคนอื่นเป็นอิสระ

6. บทสรุป

ระบบภาษาที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารมีความหมายต่อกันมาจากสิ่งสมมติที่แสดงเป็นสัญลักษณ์เพื่อให้จิตมีความเข้าใจซึ่งมีลำดับคือ ระดับข้อเท็จจริง (Realistic) ระดับนักปราชญ์ (Sophisticated) และระดับผู้นำทางจิตวิญญาณ (Spiritual) ระดับแรกเป็นข้อเท็จจริงทางประสาทสัมผัส ระดับที่สองเป็นเรื่องของเหตุผลซึ่งต้องการข้ามพ้นจากสิ่งธรรมดาให้มีความหมายต่อชีวิต ในระดับการรับรู้ตนเองผสมกับอารมณ์ ส่วนระดับจิตวิญญาณเป็นการข้ามพ้นจากการติดอยู่กับอารมณ์สู่ ภาวะของปรมัตถ์ ทำให้มีการตีความทางศาสนามีเป้าหมายคือการต้องการเริ่มสร้างรูปแบบการสร้างงานประพันธ์ขึ้นใหม่หรือการกลับไปมีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาจิตของผู้ประพันธ์อีกครั้ง การตีความเชิงศาสนาแบบเทวนิยม เน้นเรื่องการให้ความสำคัญกับพระวาระที่พระเจ้าสูงสุดสื่อกับมนุษย์โดยผ่านศาสดา ต้องอาศัยหลักการตีความทางไวยากรณ์และทางจิตวิทยาเพื่อย้อนกลับไปสู่ความเข้าใจแจ่มแจ้งซึ่งพระประสงค์ของพระเจ้า และเพื่อให้เกิดศรัทธามั่นคงต่อคำสอนและความถูกต้อง ซึ่งเป็นฐานของภววิทยาส่วนการตีความเชิงศาสนาแบบอเทวนิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนามีฐานของการแบ่งความจริง 2 อย่างคือภาษาสมมติสัจจ์และปรมัตถสัจจ์มุ่งเน้นด้านญาณวิทยาโดยอาศัยความเป็นจริงของจิตที่มีการรู้อารมณ์เป็นสิ่งจริงแท้สูงสุด พุทธพจน์ถูกนำมาอธิบายในลักษณะเนยยัตถะ และนිරัตถะ เป็นการขยายความเพื่อให้เกิดความเข้าใจและรู้แจ้งความจริงเชิงปรมัตถ์มากกว่าการตีความแบบเทวนิยมที่มุ่งสร้างความกระจางขัดเมื่อมีความคลุมเครือของความหมายในคำหรือประโยคพูด

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์. (2559). **เฮอร์เมเนอติกส์: ศาสตร์แห่งการตีความและศิลปะแห่งการเข้าใจ**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี. จำกัด.

พระมหาสมปอง มุทิโต. (2547). **อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท ประยูรวงศ์พรินท์ติ้ง จำกัด.

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร. (2563). **หลักการตีความในพระพุทธศาสนา**. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2563. จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/507>.

Grondin, Jean. (1994). **Introduction to Philosophical Hermeneutics**. USA: Yale University.

Pual Lee Tan. (1993). **the Interpretation of Prophecy**. Dallas, TX: Bible Communication Inc.

St.Thomas Aquinas. (1981). **Summa Theologiae**, trans. English Dominicans. New York: Christian Classics.

รัฐศาสตร์ในพุทธศาสตร์ Political Science in Buddhism

มงคลชัย สมศรี

Mongkonchai Somsri

กิตติคุณ ภูลายาว

Kittikun Pulaiyao

พระณัฐกร ปฎิภาณเมธี

Phra Nathakorn Chaibutra

พระมหาจำเริญ กตปญโญ

Phamaha Charoen katapayyo

พระครูสังฆรักษ์วีรวัฒน์ วีรวัฒนโธ

Phakrusangsangkrakweerawat weerawattano

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

E-mail : mongkolchai1218@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 มิถุนายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 16 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 16 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

พุทธศาสตร์กับรัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีหลายอย่างที่คล้ายกัน เช่น การอธิบายถึงการอยู่กันของมนุษย์ในสังคมเหมือนกัน ซึ่งรัฐศาสตร์คือวิชาว่าด้วยการปกครองหรือศาสตร์แห่งการปกครองส่วนพุทธศาสตร์จะอธิบายเรื่องของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติซึ่งในที่นี้รวมถึงหลักของการปกครอง พุทธศาสตร์มีส่วนที่กล่าวถึงการปกครอง อันได้แก่การปกครองในคณะสงฆ์ และแนวคิดการปกครองสำหรับบุคคลทั่วไป โดยใช้ธรรมเป็นฐานของการตัดสินใจ ดังนั้น เมื่อพิจารณาแนวคิดรัฐศาสตร์ในพุทธศาสตร์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) รูปแบบการปกครอง 2) หลักการบริหารในองค์กรสงฆ์ อันได้แก่ การรับบุคคลเข้าในองค์กรแต่งตั้งบุคคลเข้าทำงานในองค์กร หลักการตัดสินใจโทษผู้กระทำความผิดบุคคลในองค์กร 3) แนวคิดทางการเมืองโดยผ่านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก ทั้ง 3 นี้เป็นหลักการที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่ทำให้บุคคลที่อยู่ในองค์กรได้รับความยุติธรรมและทำให้เกิดความสุขสงบขององค์กรสงฆ์และสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งโดยแท้จริงแล้วหลักการทางรัฐศาสตร์ในพุทธธรรมนั้นคือการเสนอรูปแบบการปกครองและการบริหารที่มุ่งเน้นให้เกิดความสุขความสงบในสังคมอย่างเป็นธรรม

คำสำคัญ พุทธศาสตร์, รัฐศาสตร์, การปกครอง

ABSTRACT

Buddhist political Science has showed the method of administrating in Buddhism related to political systems. It can be divided into 3 parts: (1) the pattern in administration,

(2) the principle in administration of Sangha (Monk Organization) which includes admitting, appointing and punishing, and (3) political idea along with the teaching in Buddhism from Tipitaka. These 3 methods were recorded in Buddhism. To get the justice and happiness, the teachings in administration are useful for people working under the rule of organization in the society where people believe in Buddhism.

Keywords : Buddhism, Political Science, government.

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสังคมหลายด้านซึ่งลักษณะส่วนใหญ่จะเป็นด้านคุณธรรมจริยธรรมที่นำเสนอให้สังคมนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขสงบของสังคม อย่างไรก็ตามหากเราใช้กรอบความคิดทางรัฐศาสตร์มาพิจารณาคำสอนในทางพระพุทธศาสนาทำให้เข้าใจถึงลักษณะบางประการของพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักการของรัฐศาสตร์และทำให้เราเข้าใจถึงการผสมผสานกันระหว่างพุทธศาสตร์และรัฐศาสตร์ รวมถึงความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างศาสตร์ทั้งสอง นั้นหากเราเปรียบเทียบด้านการปกครองระหว่างรัฐศาสตร์และพุทธศาสตร์ในการเสนอแนวคิดด้านการปกครองให้แก่สังคมนั้นรัฐศาสตร์ได้นำเสนอรูปแบบระบบแก่การปกครองแต่ทางพุทธศาสนามุ่งนำเสนอจิตวิญญาณแห่งการปกครองหากนำศาสตร์ทั้งสองมาใช้ร่วมกันย่อมทำให้มีทั้งระบบที่ดีและมีจิตวิญญาณด้านคุณธรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดสันติและความสงบให้กับสังคม

2. ลักษณะของพระพุทธศาสนาในทางรัฐศาสตร์

ลักษณะของทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในทางรัฐศาสตร์ สามารถแบ่งออกได้ สามประการ คือ 1. รูปแบบการปกครอง 2. การบริหารรัฐหรือองค์กร 3. แนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในคำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือในพระไตรปิฎก

1. รูปแบบการปกครอง

รูปแบบการปกครองในพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถอธิบายได้ 2 ลักษณะ คือ 1) ธรรมราชา (กษัตริย์) เป็นลักษณะการปกครองแบบคนเดียวหรือที่รู้จักกันใน ธรรมราชา เป็นการปกครอง ที่มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครอง โดยใช้คุณธรรม และความยุติธรรม ปกครองดูแลประชาชนเหมือนพ่อที่มีความรักต่อลูก โดยลักษณะดังกล่าวพระพุทธเจ้าทรงปกครองเหล่าสาวกทั้งหลายและทรงแนะนำให้กษัตริย์ทั้งหลายปกครองให้ใช้ในการปกครองบ้านเมือง 2) แบบสามัคคีธรรม เป็นหลักปกครองแบบหมู่คณะ หรือกลุ่มคนที่มีหน้าที่ในการปกครองโดยใช้หลักความสามัคคีและความพร้อมเพียงของหมู่คณะและเป็นการปกครองเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก โดยวิธีนี้พระพุทธองค์ทรงให้สงฆ์ปกครองกันเองหลังการเสด็จปรินิพพานของพระพุทธองค์ และในการปกครองอาณาจักรก็มีหลายอาณาจักรได้นำแนวคิดนี้ใช้กับการปกครอง เช่น แคว้นวัชชี เป็นต้น

การปกครองแบบสามัคคีนี้นับเป็นการปกครองที่ยึดหลักความสามัคคี โดยมีข้อตกลงมาปฏิบัติเพื่อความสงบของประชาชนส่วนใหญ่ โดยยึดหลักความเท่าเทียมกันในหมู่คณะ เช่น การตกลงให้ทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในสังคมชุมชนโดยใช้เสียงส่วนใหญ่ หรือใช้หลักการแบ่งปันโดยเท่าเทียมกันและการทำเพื่อสาธารณะชน การไม่เป็นเจ้าของในสิ่งที่เกินความจำเป็น เช่น พระภิกษุไม่ควรมีผ้าเกินสามผืน ที่ได้รับมาเกินก็ให้เป็นของสาธารณะชนหรือแม้แต่การสร้างถาวรวัตถุ เช่น เจดีย์ วิหาร ต้องมีการให้สงฆ์หมู่มามาเป็นพยานหรือร่วมรู้เห็นเพื่อที่พระสงฆ์จะได้ใช้ร่วมกัน เป็นต้น

2. การบริหารรัฐหรือองค์กร

การบริหารในลักษณะของอำนาจ 3 ฝ่าย ในทางพระพุทธศาสนาซึ่งอธิบายได้ดังนี้ 1) อำนาจบริหาร พระพุทธองค์ทรงบริหารคณะสงฆ์ โดยแบ่งเป็น สามระยะ กล่าวคือระยะแรกพระองค์ทรงบริหารงานเอง ระยะที่สองทรงแต่งตั้งปุชณียิกษุและระยะที่สามทรงให้คณะสงฆ์ดูแลกันเอง 2) อำนาจนิติบัญญัติ พระพุทธองค์ทรงออกกฎหมายเพื่อควบคุมสงฆ์โดยพระองค์เอง (พระวินัยและพระธรรม) ซึ่งแสดงออกมาเป็นข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ การทำสังฆกรรม (กิจกรรมของสงฆ์) การออกกฎหมาย 3) อำนาจตุลาการ เมื่อมีพระสงฆ์ทำผิด พระวินัยพระพุทธองค์ทรงตัดสินด้วยพระองค์เอง การตัดสินของพระพุทธองค์มีตั้งแต่ การปรับโทษเล็กน้อย (ลหุกาบัติ) อันได้แก่ ถูล้างจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต จนถึงปรับโทษหนักได้แก่ (ครุกาบัติ) อันได้แก่ ปาราชิกและสังฆาทิเสส

3. แนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในคำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือในพระไตรปิฎก

แนวคิดทางการเมืองในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ปรากฏในคำสอนอันได้แก่หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง ซึ่งหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการปกครองสามารถอธิบายการปกครองของพระพุทธศาสนา โดยแบ่งการปกครองเป็นสองรูปแบบ คือ 1. การปกครองแบบคนคนเดียว (กษัตริย์) 2. การปกครองแบบหมู่คณะ (สามัคคีธรรม)

ทั้งสองนี้มีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง เช่น หลักทศพิธราชธรรม, จักรวรรดิวัตร, พญาจักรพรรดิราช, หลักธรรมราชสังคหวัตถุ 4, อปรีหานิยธรรม, สัปปริสธรรม

3. โครงสร้างการใช้หลักธรรมในการปกครอง

ทศพิธราชธรรม คือ คุณธรรมของผู้ปกครอง

1. ทาน คือ การให้
2. ศีล คือ การสังวรกายใจให้สุจริต
3. บริจาค คือ การเสียสละ
4. อาชวะ คือ ความเที่ยงตรง
5. มัทวะ คือ ความอ่อนโยน
6. ตปะ คือ การทำหน้าที่โดยครบถ้วน ไม่บกพร่องบิดพลิ้ว
7. โอรธะ คือ การไม่โกรธ
8. อวิหิงสา คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ หรือสัตว์

9. ขันติ คือ ความอดทน เช่น อดทนต่อความยากลำบากทั้งปวงในการปฏิบัติหน้าที่

10. อวิโรธนะ คือ การคิดและทำการทั้งปวงโดยปราศจากการนึกถึงตัว (พระสุตตันตปิฎก มหาวงศ์สาตก พระสูตร ขุททกนิกาย ชาตก เล่ม 4 ภาค 1, หน้า 435)

จักรวรรดิวัตร คือ ข้อปฏิบัติของจักรวรรดิ

1) ควรอนุเคราะห์คนในราชสำนักและคนภายนอกราชสำนักให้มีความสุข ไม่ปล่อยปละละเลย

2) ควรผูกมิตรไมตรีกับประเทศอื่น

3) ควรอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์

4) ควรเกื้อกูลพราหมณ์ คฤหัสถ์และคหบดีชน

5) ควรอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท

6) ควรอุปการะสมณพราหมณ์ผู้มีศีล

7) ควรรักษาฝูงเนื้อ นก และสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธุ์

8) ควรห้ามฝูงชนทั้งหลายมิให้ประพฤติดุชกรรมและชักนำตัวอย่างให้อยู่ในกุศลจิต

9) ควรเลี้ยงดูคนจน เพื่อมิให้ประกอบกรทุจริต เป็นภัยต่อสังคม

10) ควรเข้าใกล้สมณะพราหมณ์ เพื่อศึกษาเรื่อง บุญ บาป กุศลและอกุศลให้แจ้ง

11) ควรห้ามจิตมิให้ต้องการไปในที่ๆพระมหากษัตริย์ไม่ควรเสด็จ

12) ควรดับความโลภ มิให้ปรารถนาลาภที่พระมหากษัตริย์มิควรได้ (ภาวดี มหาพันธ์, หน้า 4-7)

พญาจักรพรรดิราช คือ ธรรมของพญาจักรพรรดิ

1) ให้รักประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครองอย่างเสมอหน้ากัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ว่าระดับใด

2) ให้ผู้ปกครอง คือ ท้าวพญาทั้งหลายยึดมั่นในธรรมหรือสัตยาธิปไตยและดำเนินการปกครอง ตัดสินข้อพิพาทของประชาชนอย่างเที่ยงธรรม

3) เรียกเก็บผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวได้ใน 1 ใน 10 ของผลผลิต ถ้าการเก็บเกี่ยวไม่ได้ผลก็ไม่ควรเรียกเก็บ

4) เรียกเกณฑ์แรงงานแต่พอควร อย่าให้เกินกำลัง ยกเว้นการเกณฑ์แรงงานคนแก่ชราและต้องแบ่งปันข้าวปลาอาหารแก่ไพร่พลที่เกณฑ์มาให้พอกินพอใช้

5) ไม่ควรเรียกเก็บภาษีสินส่วยจากราษฎรเพิ่มขึ้นเพราะจะเป็นตัวอย่าง เป็นธรรมเนียมแก่ผู้ที่ปกครองต่อไป

6) ผู้ปกครองควรสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลพ่อค้าประชาชนโดยไม่คิดผลประโยชน์ตอบแทนมากกว่าที่ได้ช่วยเหลือ

7) ผู้ปกครองควรชุบเลี้ยงราชสำนักให้สุขสบายโดยไม่คิดเสียดาย

8) ผู้ปกครองควรตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ไม่ลืมนอน ให้คำนึงถึงความชอบธรรม บังคับคดีความด้วยความยุติธรรม

9) ผู้ปกครองควรเลี้ยงดูรักษาสมณะพราหมณ์ นักปราชญ์ราชบัณฑิต ผู้รู้ธรรม และปรีชาผู้รู้อยู่เสมอ

10) ผู้ปกครองควรให้สิ่งตอบแทนบำเหน็จรางวัลแก่ผู้ทำความดีมาน้อยตามแต่ที่เขาเข้ามาให้ (ภาวดี มหาพันธ์, หน้า 4-7)

ราชสังคหวัตถุ 4

1) สัสสมะระ คือ ความสามารถในการบารุงพืชพันธุ์ธัญญาหารให้อุดมสมบูรณ์

2) บุริสมะธัง คือ ความสามารถในการบารุงและส่งเสริมคนดีมีความสามารถในราชการ

3) สัมมาปาสะ คือ ส่งเสริมอาชีพสุจริตแก่ประชาชน

4) วาจาเปื่อยยะ คือ ความรู้จักพูดจาปราศรัยให้ไพเราะ มีเหตุและเป็นประโยชน์ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, หน้า 83)

4. หลักธรรมแห่งการปกครองแบบสามัคคีธรรม

หลักธรรมที่กล่าวถึงการปกครองโดยใช้หมู่คณะหรือกลุ่มบุคคลในการปกครองประเทศ โดยอาศัยหลักความสามัคคีการร่วมกันปกครองหลักธรรมดังกล่าวมีดังนี้

หลักธรรมอภิธานิยธรรม 7 ประการ

เป็นธรรมแห่งความเจริญ ธรรมของผู้ครองเรือน

- 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ หมายถึง การทำกิจการใดในรัฐให้ประชุมปรึกษาหาข้อมติในกิจการนั้น
- 2) เมื่อประชุมเรียบร้อยแล้วก็มาทำกิจกรรมตามที่มีมติที่ประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน
- 3) ไม่ละเลยประเพณีขนบธรรมเนียมอันดีงาม ยึดมั่นถือมั่นในขนบธรรมเนียมที่ดีงามขององค์การที่มีอยู่ ไม่บัญญัติหรือล้มเลิกกฎเกณฑ์ระเบียบกติกาของสังคม
- 4) มีความเคารพยำเกรงผู้ที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ใหญ่ ทั้งเชื่อถือกระทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาและคำแนะนำสั่งสอนของผู้ที่เป็นผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสอื่นๆ
- 5) ไม่ประทุษร้ายข่มเหงรังแกบุตรและภรรยาของกันและกันด้วยประการใดๆ
- 6) เคารพบูชาสถาน หมายถึง การป้องกันทรัพย์สินสมบัติอันเป็นของสาธารณชน เช่น วัด เจดีย์ โรงเรียน ที่ประชาชนใช้ร่วมกัน

7) อารักขาป้องกันและอำนวยความสะดวกแก่ บุคคลที่มีศีลธรรม เช่น พระภิกษุ พระอรหันต์ หรือบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้รัฐ (ไสว มาลาทอง, หน้า 157 – 158)

หลักธรรมอภิธานิยธรรม 7 ประการ

เป็นธรรมแห่งความเจริญ ธรรมของหมู่สงฆ์

- 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ หมายถึง การจะทำกิจการใดๆให้ประชุมปรึกษาหาข้อมติในกิจการนั้น
- 2) เมื่อประชุมเรียบร้อยแล้วก็มาทำกิจกรรมตามที่มีมติที่ประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน เมื่อประชุมก็ประชุมโดยพร้อมเพรียงกันเมื่อเลิกประชุมก็เลิกโดยพร้อมเพรียงกันและพร้อมกันทำกิจของสงฆ์
- 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระพุทธองค์บัญญัติขึ้น ศึกษาสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้
- 4) ภิกษุเหล่าใดที่เป็นประธานสงฆ์ เคารพและเชื่อฟังถ้อยคำท่าน
- 5) ไม่ลุแก่อำนาจ หรือ ความอยากของกิเลสที่เกิดขึ้น
- 6) ยินดีในเสนาสนะป่า
- 7) ตั้งใจให้เพื่อนที่ภิกษุสามเณรที่ประพฤติดีมีศีลให้มาอยู่ในอาวาสของตน และที่มาแล้วขอให้มีความสุข (วิชัย ธรรมเจริญ, หน้า 54 – 55)

หลักธรรมอภิธานิยธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่กล่าวโดยสองนัยคือ กล่าวเกี่ยวกับการบริหารปกครองอาณาจักรและการปกครองพุทธจักรซึ่งมีความเหมือนและแตกต่างกันในลักษณะการใช้ เช่น ในการใช้ในหมู่ของสงฆ์ จากข้อสามถึงข้อเจ็ดเป็นการเคารพในกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระธรรมและวินัย แต่ข้อหนึ่งและสองเป็นการปรึกษาหารือที่จะทำกิจของสงฆ์เป็นการแสดงความคิดโดยถือเอามติเสียงส่วนใหญ่ของสงฆ์เป็นเครื่องกำหนดกิจกรรม ส่วนของอภิธานิยธรรมในส่วนของฆราวาสเป็นการรักษาป้องกันบ้านเมืองและให้สังคมมีความสามัคคี ดังนั้นธรรมของอภิธานิยธรรมจึงใช้ได้ทั้งสองฝ่ายเพียงแต่ใช้ต่างกันตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อม

หลักธรรมสัปปริสธรรม

เป็นธรรมของสัตบุรุษ มี 7 ประการ

1) อัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายถึง การเข้าใจถึงสิ่งที่เกิดขึ้น เช่น การเคารพกันในสังคมเป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีในสังคม

2) อัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล หมายถึง การเข้าใจผลที่เกิดขึ้นจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เพราะสังคมสามัคคีกันรัฐจึงมั่นคง หรือ เพราะสังคมแตกแยกรัฐจึงล่มสลาย

3) อัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน หมายถึง การเข้าใจในสถานของตนเอง เข้าใจข้อดีข้อเสียของตนเอง อันทำให้เกิดควบคุมตนเอง ห้ามตนเองไม่ให้ทำผิด ศีลธรรม

4) มัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึงการประมาณตนเอง รู้จักความสามารถของตนเอง ไม่ตามสังคมนจนเกินเหตุ รู้จักศึกษาเรียนรู้ทำตนเองให้เหมาะสมกับสังคม

5) กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้กาล หมายถึงการรู้จักเวลา รู้จักกาลเทศะ รู้จักความเหมาะสม ในการใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับสังคม

6) ปริสสัญญตา ความเป็นผู้รู้ชุมชน หมายถึงการเข้าใจวัฒนธรรมของสังคม เข้าใจวิถีชุมชน

7) บุคคลัญญตา หรือ บุคคลปโรปริญญตา ความเป็นผู้รู้บุคคล หมายถึงการเข้าใจบุคคลอื่นที่อยู่รอบตัว ว่าเป็นคนอย่างไร ดีหรือชั่ว มีข้อดีและข้อเสียอย่างไร (วิชัย ธรรมเจริญ, หน้า 54 -55)

หลักธรรมสัปปริสธรรมนี้สังเคราะห์ใช้กับการปกครองและการบริหารได้เนื่องจากกล่าวถึงชุมชนสังคมและการปฏิบัติตนในสังคม เช่น การเป็นรู้จักเหตุผลในการปฏิบัติตามกฎของสังคมว่าเป็นการกำหนดขึ้นมาเพื่อรักษาและปกป้องควบคุมสังคม

5. บทสรุป

การอธิบายรัฐศาสตร์ในพุทธศาสตร์สามารถอธิบายได้ในลักษณะของ ระบบทางการปกครอง, การบริหารองค์กรและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการปกครอง

ระบบการปกครอง คือ รูปแบบการปกครอง อันได้แก่ การปกครองแบบคนคนเดียวหรือระบบกษัตริย์ และการปกครองแบบหมู่คณะได้แก่รูปแบบสามัคคีธรรม หรือ การปกครองในรูปแบบของกลุ่มคน ที่เป็นกลุ่มน้อยและกลุ่มคนส่วนใหญ่ขององค์กร

การบริหารองค์กร คือ การใช้อำนาจเพื่อพัฒนาองค์กร,การควบคุมและปกป้ององค์กร ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ

อำนาจการบริหาร คือ การพัฒนาองค์กร ซึ่งในที่นี้มีสองลักษณะ คือการบริหารบุคคลกับการบริหารแบบระบบ

การบริหารระบบ ได้แก่ การบริหารแบบบุคคลเดียวอันได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงบริหารเองในระยะการก่อตั้งพระพุทธศาสนา การบริหารแบบคณะบุคคล คือการบริหารงานแบบคณะกรรมการ ในระยะกลาง และการบริหารแบบคนส่วนใหญ่ อันได้แก่การบริหารภายหลังที่พระพุทธองค์ทรงปรินิพพาน ได้แก่ การบริหารแบบคณะสงฆ์

การบริหารงานแบบบุคคล คือ วิธีการบริหาร อันได้แก่ การสรรหาคนเข้าองค์กรและการคัดเลือกคนเข้าบริหารงาน การสรรหาคนเข้ามาในองค์กร ได้แก่ วิธีอุปสมบท การบรรพชา และการพิจารณาตนเป็นอุบาสก อุบาสิกา การเลือกคนเข้าบริหารงาน ได้แก่ การแต่งตั้งและการเลือกคนเข้าทำงาน

อำนาจนิติบัญญัติ คือ การออกกฎหมาย อันได้แก่ การบัญญัติพระธรรมและวินัย

อำนาจตุลาการ คือ การตัดสินและลงโทษคนในองค์กร

ส่วนหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองสามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ หลักธรรมสำหรับการปกครองแบบคนคนเดียวหรือระบบกษัตริย์และหลักธรรมสำหรับการปกครองแบบหมู่คณะ แยกดังนี้ หลักธรรมสำหรับการปกครองแบบคนเดียวหรือกษัตริย์ ได้แก่ ทศพิธราชธรรม, จักรวรรดิวัตร, พญาจักรพรรดิราช, ราชสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมสำหรับการปกครองแบบหมู่คณะ ได้แก่ อปรีหานิยธรรม, สัปปริสธรรม ซึ่งหลักธรรมและรูปแบบการปกครองและการบริหารเป็นส่วนที่สัมพันธ์กันโดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขของคนในองค์กร

รัฐศาสตร์ในพุทธศาสตร์คือการนำเสนอพุทธศาสตร์ในประเด็นทางรัฐศาสตร์โดยเฉพาะด้านการปกครอง ซึ่งพุทธศาสตร์หวังให้ระบบการปกครองมีเป้าหมายที่มุ่งเน้นให้เกิดสันติภาพและความสุขความสงบของสังคม ผู้เขียนบทความเชื่อว่า หากระบบการปกครองดีแต่มีปัญหาด้านคุณธรรมการปกครองนั้นไม่สามารถปกครองที่ดีได้นั้นเพราะมุ่งแต่แสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง แต่ถ้าหากมีจิตสำนึกด้านคุณธรรมที่ดีแม้ระบบการปกครองไม่ดีแต่มื่อนำไปปฏิบัติกับการปกครองก็สามารถทำได้ดีนั้นเพราะมุ่งประโยชน์และความสุขของคนส่วนใหญ่

ดังนั้น หลักการปกครองที่มีอยู่ในรัฐศาสตร์ย่อมขาดประสิทธิภาพและขาดความยั่งยืนเมื่อขาดหลักการคุณธรรมทางพุทธศาสตร์ ฉะนั้นตามทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าหลักการทางพุทธโดยเฉพาะด้านคุณธรรมมีส่วนช่วยหลักการของรัฐศาสตร์บรรลุเป้าหมายแห่งการปกครองได้อย่างสมบูรณ์

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2514). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง. (2536). **วินัยมุข เล่ม 3 ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลียงเชียง. (2546). **หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมชั้นตรี**. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.

ธรรมเจริญ. (2543). **ธรรมศึกษาตรี**. กรุงเทพฯ : กลุ่มวิชาการพระพุทธานุสาและจริยศึกษา กองศาสนศึกษา กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2538). **แนวคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2540). **ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธานุสา**. กรุงเทพฯ : สำนักคิสาสน์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาวดี มหาจันทร์. (2524). **ประวัติศาสตร์การปกครองไทย**. บางแสน : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขาดก เล่ม 4 ภาค 1**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). **พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน**. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย

ไสว มาลาทอง. (2542). **คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับ นักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป**. กรุงเทพฯ : การศาสนา.

**พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว
และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ**
**The development of history, identity, local wisdom of Ban Krabao, Ban Nong
Bua and Ban Ja Kut, Non Sung Sub-district, Khun Han District, SiSaKet**

ธัญพงศ์ สารรัตน์

Thanyapong Sararat

สาคร แก้วสมุทร

Sakorn Keawsmutr

อรพร ทับทิมศรี

Orraporn Tubtimsri

นาฏอนงค์กร รุ่งแก้ว

Natanongkorn Rungkaew

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

SiSaKet Rajabhat University

E-mail: thanyapong.s@sskru.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 6 กันยายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 17 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ (2) ศึกษากระบวนการสร้าง การสืบทอด การเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่น และ (3) จัดการองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อให้เป็นระบบ อยู่ในสภาพพร้อมใช้และเข้าถึงได้ง่าย

ผลการศึกษา พบว่า (1) การพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ อาณาบริเวณบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ในอดีตเคยเป็นที่อยู่อาศัยของพวกขอมและลาวตามลำดับ (2) กระบวนการสร้าง การสืบทอด การเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายกลุ่มชนมาตั้งบ้านแปงเมืองแถบนี้ และได้รับบรรดาศักดิ์ให้ปกครองบ้านเมืองผนวกกับความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และที่ตั้งสัมพันธ์ ส่งผลให้พื้นที่แถบนี้มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่สืบเนื่องตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยรัฐไทยปัจจุบันส่งผลให้เกิดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในเวลาต่อมา และ (3) การจัดการองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ เกิดภูมิปัญญาที่ถือเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นแห่งนี้ ซึ่งเป็นผลผลิตของความพยายามที่จะดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสังคมซึ่งประกอบด้วยประชากรอย่างน้อย 2 กลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ๆ คือ ลาวและเขมร อาจตระหนักในคุณค่าของกันและกัน ได้แก่ ภูมิปัญญาการรำแม่มด (บ้านจะกุด) ภูมิปัญญาการสานหมวกและทอเสื่อกก (บ้านหนองบัว)

และภูมิปัญญาการย้อมผ้าจากผลกระเบาและการทำเกรียน (บ้านกระเบา) ซึ่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาทั้ง 4 ด้านนี้ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ สืบทอด เปลี่ยนแปลง และพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในปัจจุบัน

คำสำคัญ : อัตลักษณ์, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, บ้านกระเบา, บ้านจะกุด, บ้านหนองบัว

ABSTRACT

The objectives of this article were 1) to study the development of history, identity, local wisdom of Ban Krabao, Ban Nong Bua and Ban Ja Kut, Non Sung Sub-district, Khun Han District, SiSaKet, 2) to study the process of the creation, transference and the the change of local wisdom and 3) to manage the knowledge management according to the 2 mentioned objectives to be in ready and easy to access condition.

The result found that 1) to study the development of history, identity, local wisdom of Ban Krabao, Ban Nong Bua and Ban Ja Kut, Non Sung Sub-district, Khun Han District, SiSaKet, the area of Ban Krabao, Ban Nong Bua and Ban Ja Kut which were the part of Non Sung Sub-district, Khun Han District, SiSaKet in the past was the habitat of Khom and Laos, respectively. 2) to study the process of the creation, transference, Then there was the migration to this area and received the authority to rule the city. With the prosperity of natural resources, environment and relation, this area had the continuous development of history since pre-historic era until present Thai state. Then it influenced the creation of wisdom in the following time and 3) to manage the knowledge management according to the 2 mentioned objectives, the local wisdom was the identity of this local. It was the attempt to live with the nature and society composing of at least 2 major races which were Laos and Khmer that might aware of each other's value which were witch dancing wisdom (Ban Ja Kut), hats and reed mats weaving wisdom (Ban Nong Bua) and the dying of Krabao fruit and wagon making (Ban Krabao). There 4 wisdoms went through the process of creation, inherit, change and development to comply with the change of economy, society and technology in the present.

Keywords: Identity, Local wisdom, Ban Krabao, Ban Nong Bua, Ban Ja Kut

1. บทนำ

ประเวศ วะสี ได้ให้นิยามของ “ภูมิปัญญา” ไว้ว่า ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่คู่สังคมมนุษย์ มาช้านาน เป็นการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติตามกาลเวลา และมีการสืบทอดแบบแผนความรู้เป็นมรดกมาช้านานและเชื่อมโยงกันหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ ค่าใช้จ่าย การศึกษา วัฒนธรรม (ประเวศ วะสี, 2534) อีกทั้งยังช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และอำนวยความสะดวกในการทำงานเพื่อพัฒนาชนบทของกลุ่มบุคคลเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้เป็นแนวทางในการทำงานให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตชาวบ้านมากยิ่งขึ้น (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544)

อาณาบริเวณบ้านกะเบา บ้านจะกุด และบ้านหนองบัว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตำบลโนนสูง อำเภอชุมหาญ จังหวัดศรีสะเกษ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะสูงๆ ต่ำๆ คล้ายลูกคลื่นที่ทอดตัวเป็นแนวยาวจากทิศตะวันตกไปตะวันออก (ภราดร ศรีปัญญา และคณะ, 2558) พื้นที่แถบนี้ในอดีตเคยเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ขอม โดยมีปูชนียสถานปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น ปราสาทตาหนักไทร ปราสาทหินภูฝ้าย ซึ่งสันนิษฐานว่าดินแดนแห่งนี้เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนแล้วโรยร้างไป ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่แถบนี้กลับมีชีวิตชีวาขึ้นอีกครั้ง คือ ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างไทย - ลาว ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คนลาวจำนวนมากอพยพเข้ามาถูกกวาดต้อนมาตั้งชุมชนใหม่ภายหลังเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์ มีชาวลาวบางส่วนที่อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แถบนี้ (อุษานาศรีเคน, 2546) ซึ่งมีหัวหน้าชื่อ นายหาญ นายอูด นายเอก และนายเหลียง ซึ่งหัวหน้าของชาวลาวแต่ละกลุ่มได้นำสมัครพรรคพวกแยกย้ายกันไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินยังถิ่นต่างๆ และได้รับบรรดาศักดิ์ให้ปกครองบ้านเมือง ส่งผลให้เกิดพัฒนาการเรื่อยมา อันเป็นที่มาของภูมิบ้านนามเมืองในที่สุดจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มนายเอกได้นำพรรคพวกไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านตาเอก (บ้านตาเอก ตำบลกันทรอม อำเภอชุมหาญ) กลุ่มนายอูด ได้นำพรรคพวกไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านตาอูด (บ้านตาอูด ตำบลตาอูด อำเภอชุมหาญ) และกลุ่มนายหาญ ได้นำสมัครพรรคพวกมาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านโนนแดง (บ้านแดง ตำบลชุมหาญ อำเภอชุมหาญ) (คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ศรีสะเกษ, 2535) โดยเฉพาะนายหาญที่มีคนยำเกรงและเคารพนับถือมาก ส่งผลให้พระยาอุษันธรภักดีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองอุษันธร ได้รับตัวให้ไปรับราชการอยู่ด้วยจนได้รับตราตั้งให้เป็น “ขุนหาญ” และเมื่อขุนหาญได้ออกจากราชการ แล้วจึงได้อพยพครอบครัวกลับมาอยู่ที่บ้านโนนแดงตามเดิม และต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นกำนัน นับว่าขุนหาญได้เป็นกำนันคนแรกของตำบลชุมหาญ อำเภออุษันธร จังหวัดศรีสะเกษ ครั้นเมื่อ พ.ศ.2497 ได้มีการแบ่งพื้นที่อำเภออุษันธรขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ จึงได้ตั้งชื่อว่า “กิ่งอำเภอชุมหาญ” โดยขึ้นอยู่ในความปกครองของอำเภออุษันธรและได้ยกฐานะเป็นอำเภอชุมหาญเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2501 (สุทัศน์ กองทรัพย์, 2536)

จากการศึกษาครั้งนี้จะเน้นศึกษาในพื้นที่ของบ้านกระเบา หมู่ที่ 4 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 และบ้านจะกุด หมู่ที่ 7 ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอชุมหาญที่มีการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่โดดเด่น ได้แก่ ภูมิปัญญาการรำแม่เม็ด (รำสเอง) ภูมิปัญญาการสานหมวก และทอเสื่อกก และภูมิปัญญาการย้อมผ้าจากผลกระเบาและการทำเกวียน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น

อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองแถบนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่สำคัญคือการหลั่งไหลเข้ามาของคนต่างถิ่น รวมถึงคนจีน ทำให้เกิดชุมชนที่เป็นตลาดย่านการค้าถาวรขึ้นทั้งในแถบตัวอำเภอชุมหาญ และหมู่บ้านโดยรอบ ซึ่งเป็นพื้นฐานของเมืองสมัยปัจจุบัน นอกจากนั้นการเข้ามาของคนต่างถิ่นและคนจีนยังทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม ระหว่างเมืองและหมู่บ้านในชนบทอย่างกว้างขวาง มีการนำสินค้าจากเมืองไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าเกษตรและของป่าจากชาวบ้าน เกิดเส้นทางคมนาคมทางบก รวมทั้งตลาดและแหล่งซื้อขายสินค้าตามชุมชนชนบทจำนวนมาก ในขณะเดียวกันคนจีนบางพวก และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานได้เข้าไปตั้งหลักแหล่งแต่งงานปะปนกับชาวบ้าน ผลที่ตามมาก็คือการผสมผสานกันทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความเชื่อ ซึ่งถึงแม้ว่า ประณู ทรัพย์สาร ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม ของหมู่บ้านในภาคอีสานจะเกิดขึ้นน้อยมากก็ตาม (ประณู ทรัพย์สาร, 2525) ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่นอำเภอชุมหาญมีลักษณะที่น่าสนใจศึกษา

ทั้งนี้ การศึกษาเรื่อง “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอชุมหาญ จังหวัดศรีสะเกษ” ยังไม่มีผู้ใดศึกษา พบแต่เพียง

การศึกษาภาพรวมของอำเภอ และประวัติศาสตร์หมู่บ้านโดยสังเขป เช่น “ข้อมูลการวิจัยชุมชนด้วยวิธีวิจัยเรื่องชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (RECAP) ของเทศบาลตำบลโนนสูง อำเภอชุมหาญ จังหวัดศรีสะเกษ” (ม.ป.ป.) ซึ่งเป็นข้อมูลที่รวบรวมมา ยังไม่ได้มีการวิเคราะห์นำเสนอในรูปแบบงานวิจัยอย่างเป็นระบบ ยังไม่ให้อข้อมูลเกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ในเชิงพัฒนาท้องถิ่นที่ชัดเจน ผลงานของคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ (2535) เรื่อง “ประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษฉบับสมบูรณ์” งานเรื่อง “ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์จังหวัดศรีสะเกษ” (2543) งานเรื่อง “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ” (2545) งานเรื่อง “ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น : ประวัติอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ของจังหวัดศรีสะเกษ” (2545) และหนังสือ “ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดศรีสะเกษ” (2529) ซึ่งผู้ศึกษานำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอชุมหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ตลอดจนนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและอภิปรายผลในการศึกษาครั้งต่อไป ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นความพยายามที่จะศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและภูมิปัญญาจากท้องถิ่น ตลอดจนปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สังคมในท้องถิ่น เพื่อให้ได้ความรู้ที่ถูกต้องลึกซึ้งเป็นระบบ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งด้านวิชาการและการพัฒนา

อีกทั้งงานวิจัยนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งจากโครงการยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21 โดยใช้แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านจะกุด บ้านหนองบัว และบ้านกระเบา ตำบลโนนสูง อำเภอชุมหาญ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนด้านทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนแห่งนี้ต่อไป เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน และยังเป็นแนวทางในการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย รวมถึงจะทำให้ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของบริบทท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันและมีใช่เพียงด้านกายภาพ แต่ยังหมายรวมถึงความหลากหลายในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาอย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคม และรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอชุมหาญ จังหวัดศรีสะเกษ
2. ศึกษากระบวนการสร้างความรู้ (ภูมิปัญญา) และการปรับเปลี่ยน สืบทอดภูมิปัญญาของคนในชุมชน
3. จัดการความรู้ที่ได้ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อให้เป็นระบบ อยู่ในสภาพพร้อมใช้ และเข้าถึงได้ง่าย เพื่อที่จะได้นำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งทางด้านการศึกษาและการพัฒนา

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตทางวิชาการ

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์บ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด จากอดีตถึงปัจจุบัน โดยสังเขป รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมสร้างความรู้ การปรับเปลี่ยน สืบทอด และพัฒนา จัดการความรู้ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) ให้เป็นระบบ อยู่ในสภาพพร้อมใช้ และเข้าถึงได้ง่าย

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

บ้านจะกุด หมู่ 7 บ้านกระเบา หมู่ 4 และบ้านหนองบัว หมู่ 6 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอชุมหาญในปัจจุบันทางด้านทิศตะวันตก

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์เป็นต้นมา
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน กระบวนการสร้าง (กิจกรรมการสร้างความรู้) การเปลี่ยนแปลง สืบทอดภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น อันจะทำให้คนท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจ
3. ได้จัดการความรู้ (ภูมิปัญญา) ท้องถิ่นแห่งนี้ให้เป็นระบบ อยู่ในสภาพพร้อมใช้ เข้าถึงได้ง่าย เพื่อเป็นทุนทางปัญญาที่จะนำไปใช้ได้ทั้งในด้านการศึกษาและการพัฒนา

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้จะแบ่งประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็น 5 หมวด คือ หมวดที่ 1 ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา หมวดที่ 2 ภาษาและวรรณกรรม หมวดที่ 3 ศิลปกรรมและโบราณคดี หมวดที่ 4 การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ หมวดที่ 5 ชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ และสังเคราะห์และสรุปสาระสำคัญของข้อมูลตามองค์ประกอบของข้อมูลภูมิปัญญาใน 5 ด้าน ประกอบด้วยด้านเนื้อหา ด้านคติความเชื่อ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเปลี่ยนแปลง และวิวัฒนาการ และด้านการถ่ายทอดและสืบสาน

6. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้จะเริ่มจากการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานขององค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปสาระสำคัญของข้อมูล จากนั้นมีการสำรวจและเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ เก็บข้อมูลทางกายภาพ โดยการสำรวจ สัมภาษณ์องค์ความรู้จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีกลุ่มย่อย แหล่งข้อมูลคือ ประชาชนชาวบ้านในท้องถิ่นจำนวน 20 คน ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นประชาชนบ้านที่ได้รับการแนะนำและติดต่อโดยสำนักงานเทศบาลตำบลโนนสูง และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกข้อมูลภูมิปัญญา และเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของแบบบันทึกภูมิปัญญา และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและนำไปใช้ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ประชาชนบ้านตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงเดือนกรกฎาคม 2563 และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบบันทึกภูมิปัญญา โดยใช้รูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อสรุปประเด็น อันจะนำมาเป็นฐานข้อมูลของชุมชนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อเป็นแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า อ้างอิง รวมถึงการทำความเข้าใจอดีตของชุมชนที่ถูกต้องอันจะนำไปสู่การพัฒนาปัจจุบันและการวางแผนอนาคตได้อย่างเหมาะสม

7. ผลการวิจัย

7.1 ภูมิสังคม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ

7.1.1 ภูมิสังคม

อำเภอชุมพวง มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ในอดีตคืออาณาบริเวณที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยของพวกขอม โดยมีปูชนียสถานปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น ปราสาทตำหนักไทร ปราสาทหินภูฝ้าย ซึ่งสันนิษฐานว่าดินแดนแถบนี้เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อน ต่อมาถึงสมัยของการเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. 2369 – 2371 ที่ได้ยกทัพมารุกรานเข้ามายังไทย แต่ก็ต้องได้รับความพ่ายแพ้และแตกทัพกลับไป แต่ยังมีชาวลาวบางส่วนที่ตกค้างอยู่ ซึ่งมีหัวหน้าชื่อนายหาญ นายอุด นายเอก และนายเหลื่อง ซึ่งเป็นหัวหน้าของชาวลาวแต่ละกลุ่มได้นำสมัครพรรคพวกแยกย้ายกันไปตั้งหลัก

แหล่งทำมาหากินยังถิ่นต่างๆ ส่งผลให้เกิดการสร้างบ้านแปงเมืองและมีพัฒนาการสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (กระทรวงมหาดไทย, 2529)

ภาพที่ 1 แผนที่ตั้งอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

ที่มา : หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ตำบลโนนสูงในอดีต คือ บ้านโนนสูง หมู่ที่ 1 เดิมขึ้นตรงต่อตำบลบักตอง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีนายพรหม ไชยชนะ เป็นกำนันตำบลบักตอง ต่อมาบ้านโนนสูง และหมู่บ้านใกล้เคียงรวมทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ได้ประชุมพิจารณาขอแยกตำบล จึงได้ทำหนังสือถึงนายอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ จนถึงกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย อนุญาตให้จัดตั้งเป็นตำบลโนนสูงเมื่อ พ.ศ.2515 โดยรวมราษฎรจากตำบลโนนสูงและตำบลกันทรอม มีบ้านกระเบา หมู่ที่ 3 บ้านกันทรวง หมู่ที่ 4 บ้านหนองผือ หมู่ที่ 8 ให้ขึ้นตรงต่อตำบลโนนสูง มีนายสอน คำลอย เป็นกำนันคนแรก ต่อมากรมการปกครองดูแลไม่ทั่วถึงจึงขอแยกหมู่บ้านกันทรวง บ้านห้วย บ้านหนองผือ บ้านห้วยจันทร์ ไปขออนุญาตจัดตั้งเป็นตำบลห้วยจันทร์เมื่อ พ.ศ.2522 มีนายบุญเลิศ ปานทอง เป็นกำนันคนแรกของตำบลห้วยจันทร์ ตำบลโนนสูง จึงมีหมู่บ้านที่ขึ้นตรงต่อการปกครอง 9 หมู่บ้าน คือ บ้านโนนสูง หมู่ที่ 1 บ้านด่าน หมู่ที่ 2 บ้านนา หมู่ที่ 3 บ้านกระเบา หมู่ที่ 4 บ้านกระเจา หมู่ที่ 5 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 บ้านจะกุด หมู่ที่ 7 บ้านค้อตานี หมู่ที่ 8 และบ้านน้อยแสงตะวัน หมู่ที่ 9 แต่ในที่นี่จะศึกษาเฉพาะบ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด เท่านั้น เนื่องจากมีอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาที่โดดเด่นประกอบด้วยชนเผ่า 3 กลุ่ม คือ เผ่าเขมร เผ่าส่วย เผ่าลาว มีวิถีชีวิตเป็นเอกลักษณ์ตามชนเผ่าต่างๆ เช่น ประเพณีแซนโฎนตา รำแม่ตม มีภาษาถิ่นเป็นภาษาเอกลักษณ์ของตนเอง ดำรงชีวิตตามวิถีชนเผ่า มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของชนเผ่า มีความผูกพันแบบเครือญาติ การแต่งกายพื้นเมืองจึงนิยมสวมใส่เสื้อผ้าที่ทำทอเป็นผ้าฝ้ายทอมือลายลูกแก้ว โดยนิยมใส่กันเกือบทุกคน เมื่อมีงานบุญประเพณีต่างๆ มีความนับถือบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น การบูชาผีบ้านผีเรือน การเซ่นศาลปู่ตา การบนบานศาลกล่าวก่อนจะประกอบพิธีกรรมตามวิถีชนเผ่า ราษฎรโดยทั่วไปประกอบอาชีพทางการเกษตร ต่อมา มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป มีอุตสาหกรรมซึ่งมีความสัมพันธ์กับการผลิตทางการเกษตรของตำบล โดยมีโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้แปรรูปผลผลิต ได้แก่ โรงสีข้าว ที่ส่วนใหญ่มีขนาดเล็กกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ (สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษและภาคีเครือข่าย, 2545)

บ้านกระเบา บ้านจะกุด และบ้านหนองบัว มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น ซึ่งทางอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอขุนหาญ โดยเฉพาะสำนักงานเทศบาลตำบลโนนสูง ที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์ฟื้นฟู สืบสาน และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมภูมิปัญญาจากชมรมผู้สูงอายุตำบลโนนสูงในด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ซึ่งคนในท้องถิ่นเคยมีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม คล้ายคลึงกับชาวอีสาน ชาวล้านช้าง และชาวจีนแต้จิ๋ว ปัจจุบันความเชื่อ ประเพณี

ของกระทรวงมหาดไทย และใช้ชื่อว่าหมู่บ้านหนองบัวจนถึงปัจจุบัน สถานที่สำคัญคือ โรงเรียนบ้านหนองบัว นามสกุลที่สำคัญคือ พิมมาศ และ คำลอย

7.1.2.3. บ้านจะกุด หมู่ที่ 7 ตำบลโนนสูง อำเภอชุมพวง

หมู่บ้านนี้ตั้งเมื่อ พ.ศ.ใดไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด และผู้ที่มาตั้งหมู่บ้านแห่งนี้ก็ไม่ปรากฏแน่ชัดว่า เป็นผู้ใด จากข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่าระบุว่า ผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อนายตา ไสว คนที่สองชื่อนายพัน ปานทอง พื้นที่แห่งนี้ขึ้นตรงกับตำบลกันทรวิชัย อำเภอชุมพวง ต่อมาได้ขึ้นตรงกับหมู่บ้านกระเบา หมู่ที่ 3 ตำบลกันทรวิชัย เนื่องจากประชากรมีจำนวนน้อยไม่เหมาะที่จะตั้งเป็นหมู่บ้าน โดยบ้านกระเบาเป็นนายสอน ปานทอง เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาได้มีการตั้งตำบลโนนสูงขึ้น บ้านจะกุดจึงได้แยกหมู่บ้านออกจากตำบลกันทรวิชัยมาขึ้นตรงกับตำบลโนนสูง โดยได้เปลี่ยนเป็นหมู่ที่ 7 ในเวลาต่อมาถึงปัจจุบัน ซึ่งที่มาของชื่อสันนิษฐานว่ามาจากชื่อของเครื่องถือท้ายเรือที่คล้ายหางเสือ ทำด้วยไม้เป็นแผ่นใหญ่ รูปร่างคล้ายพาย มีด้ามยาว เพี้ยนมาจากคำว่า จังกุด หรือ ตะกุด

ด้วยความเหมาะสมของที่ตั้ง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทำให้ชุมชนบ้านกระเบา จะกุด และหนองบัว มีรากฐานที่มั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สมดังคำขวัญที่บ่งบอกอัตลักษณ์ของท้องถิ่นแห่งนี้ว่า “โนนสูงรักท้องถิ่น พื้นดินเกษตรอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ให้ความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจ ใช้ทักษะชีวิต ดูแลสุขภาพ ภาวใต้ความร่วมมือเวทีประชาคม” (สำนักงานเทศบาลตำบลโนนสูง, ม.ป.ป.)

7.2 อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านจะกุด และบ้านหนองบัว ตำบลโนนสูง อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ.2398 เป็นต้นมา ส่งผลให้รัฐและตลาดสมัยใหม่เชื่อมโยงท้องถิ่นต่างๆ เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้รัฐบาลกลาง ทำให้ตัวตนของท้องถิ่นต่างๆ เลือนหายไป กระบวนการนี้เริ่มขึ้นในยุคปฏิรูปประเทศตามแบบตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา (ปิยนารถ บุนนาค, 2550) จนกระทั่งทศวรรษ 2520 ท้องถิ่นเริ่มลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิประโยชน์และอำนาจของท้องถิ่นอย่างคึกคัก และหวนกลับมาสร้างอัตลักษณ์หรือตัวตนของคนขึ้นใหม่และต้องเป็นอัตลักษณ์ที่มีความหมายกับบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม แกนกลางของอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สร้างขึ้นใหม่ คือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ, 2546)

ผลการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านจะกุด บ้านกระเบา บ้านหนองบัว มีทั้งสิ้น 4 ภูมิปัญญาเมื่อแยกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่มีเพียง 3 หมวดดังนี้

หมวดที่ 1 ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา จำนวน 1 ภูมิปัญญา คือ ประเพณีรำแม่มด

หมวดที่ 3 ศิลปกรรม และโบราณคดี จำนวน 2 ภูมิปัญญา ได้แก่ การทอเสื่อและสานหมวกจากกก และการทำเกวียน

หมวดที่ 5 ชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการ จำนวน 1 ภูมิปัญญา การทอผ้าและย้อมผ้าจากผลกระเบา

7.2.1 รำแม่มด (สะเองลาว) และแซนโฌนตา บ้านจะกุด

ประเพณีแซนโฌนตา เป็นประเพณีวันสารทของชาติต่างๆ นับเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่ทำให้ญาติๆ ได้ทำบุญให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับเฝ้านเคียงกับวันสารทไทย วันสารทจีน และในวันวัฒนธรรมของชาวเขมรที่มีวัน

สารทเขมรหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าประเพณีแซนโฌนตา ซึ่งชาวไทยเชื้อสายเขมรจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ โดยมีการทำในทุกหมู่บ้าน

ประเพณีรำแม่มด (เรียกในวัฒนธรรมลาว เขมร)/ รำสะเอง (เรียกในวัฒนธรรมส่วย เยอ)/รำผีฟ้า (เรียกในวัฒนธรรมลาว) พิธีนี้มีความไม่แน่นอนหรือกำหนดวันตายตัวว่าจะจัดขึ้นปีละกี่ครั้ง ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเก็บ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการทรงเจ้า เพราะเชื่อว่าเป็นเทพหรือผีประจำถิ่น โดยพิธีรำแม่มดจะเกิดขึ้นเมื่อผู้ป่วยซึ่งรักษาโดยธรรมชาติหรือในโรงพยาบาลหรือแพทย์ปัจจุบันแล้วไม่หายจึงต้องจัดพิธีรำแม่มดขึ้น ซึ่งจะจัดขึ้นตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเช้า โดยมีการใช้ดนตรีพื้นบ้านที่ผสมผสานระหว่างแคน ปี่ และกลอง โทน กอปรกับแม่ครูและหมอล่า คนที่รำต้องเป็นผู้หญิง เวทีแม่มดก็ต้องเป็นหลังคาที่มุงใบมะพร้าวเป็นหลัก ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมดนตรีในพิธีกรรมบำบัดโรคได้อีกทางหนึ่ง โดยมีผู้นำภูมิปัญญาที่สำคัญคือนายกัต ศรีระเจริญ และคณะ (กัต ศรีระเจริญ, สัมภาษณ์) ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของประเพณีคือ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพชน เจ้ากรรมนายเวร ผีสางเทวดา ที่ช่วยคุ้มครองชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข (อยู่ดีมีแรง) และเป็นการสะเดาะเคราะห์ เสียเคราะห์ เพื่อความเป็นป็นสิริมงคล ความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมมือกันแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน

ภาพที่ 3 สาธิตภูมิปัญญารำสะเอง
ที่มา : คณะผู้วิจัย

ในส่วนการบริหารจัดการจะขึ้นอยู่กับการที่เมื่อมีคนเจ็บป่วย และสถานที่จะไม่แน่นอน และด้านการถ่ายทอดและสืบสานนั้น มีความเชื่อว่าหากบรรพบุรุษเคยทำจะต้องมีการสืบสาน หากยกเลิกไม่กระทำต่อจะเกิดภัยพิบัติแก่หมู่บ้านนั้น ฉะนั้น ประเพณีนี้จึงเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยคติและความเชื่อของคนในหมู่บ้านจะอยู่ในรูปของกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกัน มีการพบปะสนทนา ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันของผู้สูงอายุในชุมชน มีการถ่ายทอดและสืบสานให้กับบางองค์กรที่มีการว่าจ้างให้ไปสาธิตหรือแสดงในที่ต่างๆ บ้างในบางโอกาส

7.2.2. การสานหมวกด้วยต้นกกและการทอเสื่ออก บ้านหนองบัว

อาชีพดังกล่าวเป็นผลจากการที่ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือทำนาและสวนยางพารา โดยเมื่อว่างจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวชาวบ้านก็จะว่างงาน และไม่มียาชีพเสริม แต่เนื่องด้วยในท้องถิ่นมีทรัพยากรทางธรรมชาติจำนวนมากและหลากหลายประเภทที่เหมาะสมต่อการนำมาผลิตเครื่องจักสาน ดังกล่าวคล้ายคลึงกับงานศึกษาของเอเจียน แอมอนิเย ที่ว่า “คนในชุมชนหาญมีวัฒนธรรมการผลิตของใส่เงินจากใบลานด้วย” (เอเจียน แอมอนิเย, 2541) แต่การบริหารจัดการภูมิปัญญาดังกล่าวยังไม่ปรากฏเด่นชัดนัก เนื่องจากเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่จัดทำขึ้นเมื่อลูกค้ามาสั่งเท่านั้น และในปัจจุบันทางสำนักงานเทศบาลตำบลโนนสูงได้จัดหาวัสดุอุปกรณ์ และวิทยากรมาฝึกสอนวิธีการและขั้นตอนการทอเสื่อจากกกและสานหมวกจากกก และได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตนเองมาประกอบด้วย เพราะต้องการจะลองทำลวดลายใหม่ๆ โดยเน้นลาย 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มลายแม่บท (ลายขัด ลายสอง ฯลฯ) 2) กลุ่มลายพัฒนา (ลายตีหล่ม ลายตีตะแคง ลายเฉลว ลายตาชะลอม)

และ 3) ลายประดิษฐ์ (ลายดอกจัน ลายดอกพิกุล ลายชิต ลายพัด ลายข้าวหลามตัด) ดังกล่าว มีการนำเอา ระบบการแบ่งงานทำกันเป็นกลุ่มๆ เพื่อมารวมกัน ซึ่งแม้จะเป็นที่พึงพอใจโดยทั่วไป แต่วิธีการดังกล่าวอาจทำให้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานจะประสบปัญหา ขาดแคลนผู้มีความรู้ที่เข้าใจกระบวนการผลิตและทักษะในการผลิตอย่างครบวงจรที่จะสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนี้ได้ทั้งกระบวนการ ดังนั้น จึงควรมีการจัดเก็บข้อมูลและกรรมวิธีในการทำเครื่องจักสานแบบครบวงจรของคนในท้องถิ่นไว้โดยละเอียดทุกขั้นตอน อีกทั้งยังไม่ได้ผลิตในปริมาณที่มากจนสามารถนำออกไปวางจำหน่ายได้ จะผลิตก็ต่อเมื่อมีลูกค้ามาสั่ง ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นที่รู้จักโดยการบอกปากต่อปากของผู้ที่เคยมาพบเห็นที่และผู้ที่มาใช้ผลิตภัณฑ์ ดังนั้น ชาวบ้านจึงนำเส้นกกราชินี (ชาวบ้านเรียกเพราะได้รับการส่งเสริมการปลูกจากโครงการศิลปาชีพในสมเด็จพระบรมราชินีพันปีหลวง) และต้นผือ (ไหล) ที่มีการปลูกและหาได้ง่ายในท้องถิ่นมาสานเป็นหมวกและเสื่อเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน และเป็นการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาสู่การลงทะเบียนเป็นสินค้า OTOP ต่อไป ผู้นำภูมิปัญญาคือ นางบุญมี พิมมาศ เป็นประธานกลุ่ม จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.2559 โดยในขั้นแรกคนในชุมชนทำขึ้นเพื่อใช้ในครัวเรือนเพื่อความสะดวกในการดำรงชีพ ต่อมามีการนำไปแลกเปลี่ยนกับผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ผลิตเองไม่ได้แต่ต้องการใช้ ต่อมาเมื่อความสัมพันธ์ในชุมชนและระหว่างชุมชนขยายตัวกว้างขวางออกไป การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของก็พัฒนาไปสู่การซื้อขายต่อไป

ภาพที่ 4,5,6,7 ภูมิปัญญาการทอเสื่อสานหมวกจากต้นกกราชินีของชาวบ้าน
ที่มา : คณะผู้วิจัย

ปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวมิใช่เป็นเพียงอาชีพเสริมเหมือนสมัยก่อนแล้ว ได้มีหน่วยงานภาครัฐเข้าไปส่งเสริมพัฒนาทั้งรูปแบบและเทคโนโลยีในการผลิตจนกลายเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้ให้แก่ผู้ผลิตอย่างเป็นกอบเป็นกำ ถึงแม้ว่ากาลเวลาผันแปร เทคโนโลยีและวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้มีอิทธิพลต่อสังคมท้องถิ่น สภาพภูมิประเทศเปลี่ยนแปลงไป ภูมิปัญญาด้านการทำหัตถกรรมพื้นบ้านค่อยๆ ถูกทดแทนด้วยข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นวัสดุสังเคราะห์ต่างๆ เช่น พลาสติก แต่การผลิตก็ยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง (บุญมี พิมมาศ, สัมภาษณ์)

7.2.3 การย้อมผ้าจากผลกระเบา บ้านกระเบา วัฒนธรรมดังกล่าวถือเป็นการย้อมสีธรรมชาติเป็นหลักภายใต้การขับเคลื่อนของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติเป็นหลักภายใต้การขับเคลื่อนของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านกระเบา โดยเน้นจากผลกระเบาหรือเม็ดกระเบา อีกทั้งเป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติ สีธรรมชาติเป็นสีที่บริสุทธิ์ ไม่มีพิษต่อร่างกาย และผ้าที่ได้มีความโดดเด่นเฉพาะ เวลาทอขึ้นเงา สีไม่ตก ใส่สบาย แต่ขั้นตอนการทำค่อนข้างยุ่งยาก แขน 1 คืบหรือ 2 คืบ เมื่อแช่น้ำปูนใสเสร็จแล้วจึงล้างออก ต้องใช้น้ำปริมาณมากในการล้างสีออกแบบไม่ต้องขยี้ผ้า ซึ่งอยู่บริเวณหนองสีที่เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่และเป็นแหล่งน้ำสาธารณะของผู้คนตำบลโนนสูงและชาวอำเภอบัวชุม ภายหลังได้นำมาฝัดแดดฝัดลมหลายรอบ ดังกล่าวต้องอาศัยทักษะ ความอดทน ความชำนาญ และประสบการณ์ในการย้อมสีแต่ละครั้งให้เหมือนกัน ซึ่งสีที่ได้จะให้สีดินลาวาหรือสีโคลนภูเขาไฟอ่อน เรียกว่า “สีกระเบา” อันเป็นเอกลักษณ์ของบ้านกระเบา นอกจากนี้ทางชุมชนยังได้ใช้วัตถุดิบที่ได้จากเปลือกไม้และผลผลิตจากต้นไม้หลากหลายชนิด เช่น เปลือกประดู่ (ให้สีน้ำตาล น้ำตาลแดง) ขมิ้น (ให้สีเหลือง) ใบหูกวาง (ให้สีเหลืองอ่อน) และดอกอัญชัน (ให้สีม่วง สีฟ้า สีน้ำเงิน)

เป็นต้น รวมถึงสีจากเปลือกมังคุด ดอกลำดวน ใบเตย ใบตอง ย่านาง ใบลิ้นฟ้า เมล็ดจากต้นตานกพิราบ (ชาวบ้านเรียก มีลักษณะเป็นเม็ดสีน้ำตาลคล้ายๆตานกพิราบ สามารถนำมาย้อมผ้าและผมได้) และสีลาวา คือ เอาดินภูเขาไฟแดงๆ จากขุนหาญมาย้อม นวดดินมาทำให้ละเอียด ร่อนให้สะอาดผสมกับน้ำและเอามาย้อมกับผ้าฝ้าย โดยอาศัยน้ำปูนใสที่ช่วยให้สีติดและคงทนขึ้น ดังกล่าวจะย้อมใส่ผ้าฝ้ายสีทึบที่ซื้อจากอุบลฯ ด้วย และบางครั้งจะมีการสั่วเสื้อเป็นลายต่างๆ เอง เช่น ลายพริกไทย ลายลูกแก้ว และนำไปจำหน่ายที่งานของดีศรีขุนหาญ และได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ผู้นำภูมิปัญญาคือ นางตุ้ย สายจันทร์ และนางมณี อุปสุข

ภาพที่ 8,9,10,11 ต้นกระเบา ผ้าย้อมกระเบา ต้นตานกพิราบ และผลกระเบา

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 12,13,14,15 กรรมวิธีย้อมผ้าจากผลกระเบาของชาวบ้าน

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ในส่วนการบริหารจัดการจะมีขึ้นในรูปแบบของสมาชิกกลุ่มสตรีที่สนใจในทุกๆ 2 เดือน จะประชุมกัน 1 ครั้ง เพื่อสรุปเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ค่าแรง และรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ มีการถ่ายทอดและสืบทอด โดยเปิดให้ผู้สนใจเข้าชมวิธีการและขั้นตอนการผลิตได้ที่ศาลาประชาคมหมู่บ้านบ้านกระเบา ซึ่งคุณค่าที่สำคัญ คือ การใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์ ได้รับความรู้ สร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาการตลาดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของบรรพชนให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี อีกทั้งยังช่วยให้ความรู้แลประสบการณ์เกิดความคงทนมากขึ้น (ตุ้ย สายจันทร์, สัมภาษณ์. และมณี อุปสุข, สัมภาษณ์)

7.2.3 ภูมิปัญญาการทำเทียน บ้านกระเบา นายเทพ สะอาด เป็นคนชุมชน ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านกระเบา อำเภอกันหาญ ได้นำภูมิปัญญาการทำเทียนติดตัวมาด้วย ซึ่งนายเทพไม่ได้ทำเทียนน้อยเป็นของที่ระลึกโดยตรง แต่ได้ต่อยอดจากภูมิปัญญาการทำเทียนน้อยเมืองชุมพร โดยได้ทำเทียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ที่สามารถบรรจุเทียนของขนาดเล็กและคนได้จริงๆ ทั้งนี้ภูมิปัญญาการทำเทียนเดิมทำเพื่อใช้เป็นพาหนะเดินทางขนส่งของต่างๆ แต่ทุกวันนี้ทำเพื่อใช้ในสถานที่ต่างๆ ในพิธีกรรม ศาสนา การค้า บ้านเรือน จึงทำให้มีการทำเทียนขนาดเล็กเพื่อเป็นของเอาไว้อากเล่น ต่อมาผู้คนเห็นว่าดีเลยมีคนมาขอซื้อและสั่งทำมากขึ้น ซึ่งการทำเทียนจะเริ่มจากนำไม้มาตัดเป็นส่วนประกอบต่างๆ แล้วจึงนำไปสักรีดกลวงแล้วจึงนำไปประกอบเป็นลำเทียน ซึ่งจะใช้สลักดอกแทนตะปู บางส่วนใช้หวายมัด ขอบล้อจะใช้เหล็กหุ้มโดยใช้ความร้อน

เผาตอกเข้ากับขอบล้อ เวลาทำเกวียนแต่ละลำก็ไม่เท่ากัน แต่ไม่เกิน 3 เดือน (เทพ สะอาด, สัมภาษณ์) ในส่วนการบริหารจัดการยังไม่เด่นชัด เนื่องจากปราชญ์ชาวบ้านสูงอายุมากแล้ว และขาดผู้สืบสานต่อ

ภาพที่ 16, 17, 18, 19 ภูมิปัญญาการทำเกวียนของชาวบ้าน
ที่มา : คณะผู้วิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนปีงบประมาณ 2563 : โครงการเสริมสร้างคุณค่าภูมิปัญญาผู้สูงวัย “แก่อายุมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ” บริบท 4H ที่เน้นด้านพลังทางทักษะ (Hand) ผ่านกระบวนการความเป็นปราชญ์แห่งชุมชน และการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา (Head) ผ่านกระบวนการความเป็นครูสืบสานการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่นในบริบทของผู้สูงอายุในห้องเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลโนนสูง ซึ่งท้องถิ่นแห่งนี้มีภูมิปัญญาที่หลากหลาย สมควรแก่การอนุรักษ์และต่อยอดให้คงอยู่ต่อไป โดยในปัจจุบันเมื่อถึงงานประจำปีของอำเภอชุมหาญ กลุ่มชาวบ้านจะนำสินค้าไปจำหน่าย และนำวัฒนธรรมไปละเล่น ด้วยตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี ภูมิปัญญาด้านหัตถศิลป์ เพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนาไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่นต่อไป (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ทั้งนี้ควรจะเริ่มต้นจากคนในชุมชนเป็นสำคัญ ดังคำกล่าวของจากรุวรรณ ธรรมวัตร ที่ว่า “การเกิดเป็นชาวอีสานนั้นไม่ยากนัก แต่การดำเนินชีวิตให้อยู่ดีมีสุขควรแก้อัตภาพนั้นกลับยากยิ่งกว่าทางรอดของคนและชุมชน จึงอาศัยยุทธศาสตร์แห่งการพึ่งกันเองและพึ่งตนเอง (จากรุวรรณ ธรรมวัตร, 2531)

8. บทสรุป

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านกระเบา บ้านหนองบัวและบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอชุมหาญ จังหวัดศรีสะเกษ มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีการอนุรักษ์โดยผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และมีการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และที่สำคัญคือช่วยสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน มีลักษณะกายภาพที่เห็นเด่นชัด มีจิตใจที่ประกอบด้วยการมีความสามัคคี เสียสละ มีความรักและห่วงแหนวัฒนธรรม และมีปัญหาที่ประกอบด้วยการศึกษาวัฒนธรรม มีการถ่ายทอดแก่เยาวชน รู้จุดแข็งจุดอ่อน และการป้องกันวัฒนธรรมแปลกปลอม มีการอยู่ร่วมกันอย่างเข้มแข็ง มีความสามัคคี และมีความภาคภูมิใจในชนเผ่า และควรปลูกฝังแนวคิดและวิถีการดำรงตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา และควรมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านระบบการศึกษา อันจะส่งผลให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง และสามารถดำรงตนอยู่ในพื้นที่ทางสังคมได้อย่างภาคภูมิใจ

9. อภิปรายผล

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านกระเบา บ้านจะกุด และบ้านหนองบัว ตำบลโนนสูง อำเภอชุมหาญ จังหวัดศรีสะเกษ มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เมื่อแยกประเภทของภูมิปัญญา

ท้องถิ่นตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พบว่าส่วนใหญ่ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะอยู่ในหมวดศิลปกรรมและโบราณคดี และหมวดชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการดำรงชีวิตของบุคคลในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับรัตนะ บัวสนธ์ ที่ได้ให้มุมมองว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือกระบวนการที่คนของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมา และปรับปรุงให้เข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละสมัย โดยกระบวนการที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะ ลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม หรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพัฒนาตนเอง (รัตนะ บัวสนธ์, 2537)

จากข้อมูลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มนี้เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม ซึ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การทำเสื่อและหมวกจากกก และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (รำแม่มด การทำเกวียน การย้อมผ้าจากผลกระเบา) และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมของบุคคล กลุ่ม และชุมชน ผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความสุขในชุมชน โดยเฉพาะประเพณีการรำแม่มด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ ที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่เพื่อแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม (เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ, 2544) รวมถึงเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจให้คนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของจารุวรรณ ธรรมวัตร ที่ว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่างของชาวอีสานเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยรักษาสภาพสังคมและสถานภาพของสังคมนี้ให้คงอยู่ และเป็นเครื่องเสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชาวอีสาน เมื่อมีโอกาสประกอบกิจตามประเพณีในแต่ละเดือนร่วมกัน ประเพณีนั้นเรียกว่าฮีต 12 หรือจารีตประเพณี 12 ประการ อันเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อมาแต่บรรพบุรุษ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2541)

หากพิจารณาถึงประเด็นการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะถูกบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่จะถูกบริหารจัดการโดยผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือเจ้าของภูมิปัญญา เป็นผู้ที่มผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่องในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญจากชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของจารุวรรณ ธรรมวัตร เรื่อง “ภูมิปัญญาอีสาน 2” ที่ว่า ผู้ที่สามารถขับเคลื่อนภูมิปัญญาของชุมชนให้ดำรงอยู่ได้ คือ ผู้สูงอายุ ที่มีบทบาทได้แก่ มรรคนายกผู้รู้กิจพิธีทางศาสนา พราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญในพิธีบายศรี หรือปราชญ์ชุมชนประเภทอื่นๆ เป็นต้น (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2536. และ จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2524)

หากพิจารณาในด้านการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีวิต มีการรวมกลุ่มเพื่อตั้งเป็นชมรม และเพื่อปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ากับบริบทสังคมยุคใหม่ (กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ, 2542)

ในด้านการถ่ายทอดและสืบสาน ภูมิปัญญาของชุมชนแห่งนี้เกิดจากการได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้รู้จากเครือญาติและเกิดจากประสบการณ์โดยตรง ประกอบกับความสนใจ ความชอบ และความศรัทธาในภูมิปัญญานั้นๆ อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นของทั้ง 3 ชุมชน ยังได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลโนนสูงในการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวันสำคัญ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปสอนนักเรียนในชุมชน สอดคล้องกับเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่กล่าวว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาประกอบไปด้วย การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การคิดร่วมกัน การสร้างสรรค์กิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน

การบรรยายหรือเวทีชาวบ้าน ซึ่งบริบทของทั้ง 3 ชุมชน มีภูมิปัญญาที่สืบเนื่องและถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และมีการปรับประยุกต์ตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) และ ยังสอดคล้องกับทัศนะของประจักษ์ บุญอารีย์ ที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรมีการปรับปรนกับเทคโนโลยี สมัยใหม่เพื่อการนำมาใช้กับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และภูมิปัญญาหลายอย่างที่อาจลบล้างและสูญหายไป เพราะไม่สามารถปรับปรนให้เข้ากับวิถีเทคโนโลยีสมัยใหม่ (ประจักษ์ บุญอารีย์, 2542)

10. ข้อเสนอแนะ

ควรคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมยุคใหม่มากที่สุดมาเป็นแนวทางในการ พัฒนาและจัดรูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ควรมีการศึกษาบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบ สานอย่างจริงจัง และควรเร่งศึกษาเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลในอนาคตอาจมีน้อยลง รวมถึงควรมีการศึกษาแนวทาง สร้างการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงศึกษาพื้นที่หมู่บ้าน อื่นๆ ในละแวกใกล้เคียงเพิ่มเติม และการศึกษาครั้งนี้อาจเป็นแนวทางสำหรับพื้นที่อื่นๆ ต่อไปได้ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการศึกษาดังกล่าวไปใช้ประโยชน์เพื่อสร้างมูลค่าที่อาจจะมีอยู่ในรูปของ การศึกษา วัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อความเข้มแข็งในความหลากหลายทางวัฒนธรรมใน สังคมไทย

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้เน้นการศึกษาภูมิปัญญาในช่วงระยะเวลาประมาณ 50 – 60 ปี ของการ เติบโตของชุมชนอย่างกว้างๆ จากข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมา เพื่อให้เกิดความเข้าใจประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของ ชุมชน และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนทางด้านอื่นๆ ต่อไปในอนาคต และควรศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เหล่านี้ให้เกิดเป็นมูลค่า เช่น การท่องเที่ยว เป็นต้น รวมถึงเพื่อการธำรงรักษาให้คงอยู่ต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือและวิทยานิพนธ์

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : ศุภสภาลาดพร้าว.
- กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ. (2542). **วิถีไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด.
- กระทรวงมหาดไทย. (2529). **ประวัตินครไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ศรีสะเกษ. (2535). **ประวัติศาสตร์ศรีสะเกษฉบับสมบูรณ์**. ศรีสะเกษ : ศรีสะเกษฉบับสมบูรณ์.
- ศุภสภา. (2543). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ : ศุภสภา.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2531). **หมู่บ้านกับการพึ่งตนเอง ใน ภูมิปัญญาแห่งอีสาน : รวมบทความอีสานคดี ศึกษา**. มหาสารคาม : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2536). **ภูมิปัญญาอีสาน 2**. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซต (ที่ระลึกในงานฌาปนกิจ ศพนายลิขิต จันทระ เกษ ณ เมรุวัดพระบรมธาตุ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 12 ธันวาคม 2536).

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2541). **คติชาวบ้านอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ. (2541). **ความหลากหลายทางภูมิปัญญาและวิถีเศรษฐกิจในชุมชนสองฝั่งโขง**. มหาสารคาม : อาศรมวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประจักษ์ บุญอารีย์. (2542). **คัมภีร์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาอีสาน**. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ประนุช ททรัพย์สาร. (2525). **วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พ.ศ.2394 – 2475**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ประวัติศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2534). การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมกับการพัฒนาการพัฒนาชนบ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ปิยนถ บุนนาค. (2550). **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516)**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภราดร ศรีปัญญา และคณะ. (2558). **ศรีสะเกษ จังหวัดของเรา 2 : ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การคมนาคม และสิ่งแวดล้อม**. อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.
- รัตน์ บัสนธ์. (2537). **ที่มาและความหมายของภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และสำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ. (2543). **ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์จังหวัดศรีสะเกษ**. ศรีสะเกษ : สภาวัฒนธรรมฯ.
- สุทัศน์ กองทรัพย์. (2536). **ความสำคัญของเมืองคูขันธ์ สังขะ และสุรินทร์ พ.ศ.2302 – 2450**. มหาสารคาม : ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษและภาคีเครือข่าย. (2545). **ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น : ประวัติอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ของจังหวัดศรีสะเกษ**. ศรีสะเกษ : สำนักงานจังหวัดฯ.
- สำนักงานเทศบาลตำบลโนนสูง (ม.ป.ป.). **ข้อมูลการวิจัยชุมชนด้วยวิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (RECAP) ของเทศบาลตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ..
- เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ. (2544). **ภูมิปัญญาอีสาน**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง และมูลนิธิภูมิปัญญา.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ. (2546). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อุศนา นาศรีเคน. (2546). **อีสานในการรับรู้และทัศนะของผู้ปกครองกรุงเทพฯ ตั้งแต่หลังกบฏเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ.2369 ถึง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475**. เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอเจียน แอมอนิเย. (2541). **บันทึกการเดินทางในลาวภาค 2 พ.ศ.2440**. แปลโดย ทองสมุทร โดเรและสมหมาย เปรมจิตต์. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทบวงมหาวิทยาลัย.

บทสัมภาษณ์

- กัต ศิริระเจริญ, ชาวบ้านบ้านจะกุด หมู่ 7. สัมภาษณ์. 25 กรกฎาคม 2563
- ตุ สายจันทร์, ชาวบ้านบ้านกระเบา หมู่ 4. สัมภาษณ์. 17 กรกฎาคม 2563.
- เทพ สะอาด, ชาวบ้านบ้านกระเบา หมู่ 4. สัมภาษณ์. 17 กรกฎาคม 2563.
- บุญมี พิมมาศ, ชาวบ้านบ้านหนองบัว หมู่ 6. สัมภาษณ์. 20 กรกฎาคม 2563.
- ประดิษฐ์ ศิลาบุตร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราชญ์เมืองศรีสะเกษ. สัมภาษณ์. 25 กรกฎาคม 2563.
- มณี อุปสุข, ชาวบ้านบ้านกระเบา หมู่ 6. สัมภาษณ์. 17 กรกฎาคม 2563.
- ศศิวิมล คำลอย, เจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาลตำบลโนนสูง. สัมภาษณ์. 25 กรกฎาคม 2563

**การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2**

**Personnel Development on Integrated Learning Management by Sufficiency
Economy Philosophy in Schools Network for Educational Development under
Nan Primary Educational Service Area 2**

ธารินี กิตติกาญจนโสภณ

Tarinee Kittikanjanasophon

วีระ วงศ์สรรค์

Weera Wongsan

เบญจภรณ์ รัญระนา

Benjaporn Ranrana

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Education-Faculty, Bangkok Thonburi University

E-mail: Tarinee2004@outlook.co.th

วันที่รับบทความ (Received) : 27 พฤศจิกายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 23 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 23 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ประชากรในการวิจัยได้แก่ ข้าราชการบุคลากรครูโรงเรียนศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 จำนวน 159 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยภาพรวม ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนและกำหนดทางเลือกมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และ การประเมินผลและรายงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ส่วนในรายข้อย่อยของการพัฒนาบุคลากรครู ด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ด้านการนำวิทยากร ภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

คำสำคัญ : การพัฒนาบุคลากร, การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ, หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

The objective of this research was to study the personnel development on integrated learning management by sufficiency economy philosophy in school network for educational development under Nan primary educational service area 2. The population of the study was 159 personnel/ teachers employed in school network for educational development under Nan primary educational service area 2. The instruments for data collection were questionnaires. The statistics used in data analysis were percentage, arithmetic mean and standard deviation.

The results of studies were found that: the personnel development on integrated learning management by sufficiency economy philosophy in school network for educational development under Nan primary educational service area 2, overall were at the highest levels. Considering each aspect; the planning and the choice determined were found with the highest levels. The evaluation and reporting were at the lowest level. Though the personnel development on integrated learning management by sufficiency economy philosophy in school network for educational development as a whole of the sub-issue showed that the general average were at the highest levels. But the sub-issue of lecturer to combined local wisdom learning, the average was at moderate level.

Key words: Personnel Development, Integrated Learning Management, Sufficiency Economy Philosophy

1. บทนำ

จุดหมายของการศึกษา คือ มุ่งให้เยาวชนหรือผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้และได้เรียนรู้ด้วยความสุข ได้เรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์ในสิ่งที่ตนเองสนใจ เรียนรู้ในโลกกว้างตามแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายที่มีในท้องถิ่นหรือในโรงเรียนเท่านั้น แต่ในปัจจุบันบริบทในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีปัญหามากมายทั้งด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการบริหารจัดการ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้สถานศึกษาได้ปรับหลักสูตรให้เหมาะสม (ภณิดา มาประเสริฐ, 2555) บุคลากรกิจกรรมการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้ปลดปล่อยพลังสมอง เรียนรู้ด้วยความสุข มีวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี (สมบัติ นพรัก, 2561) การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี มีบทบาทต่อการวางรากฐานในการพัฒนาคน ตั้งแต่วัยเรียนจนถึงวัยผู้ใหญ่ กลุ่มบุคคลที่จะได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ เด็กและเยาวชนที่มีอายุ 6-18 ปี การที่จะขับเคลื่อนผู้เรียนในกลุ่มเป้าหมายนี้ให้มีความรู้ มีทักษะและมีคุณธรรมจริยธรรมย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง รวมถึงกระบวนการบริหาร กระบวนการนิเทศและกระบวนการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีทิศทางการพัฒนาและมีการประสานสัมพันธ์ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ การพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและเสริมสร้างขวัญกำลังใจ

“บุคลากร” เป็นปัจจัยหรือทรัพยากรที่สำคัญ และจำเป็นต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ ดังที่เมกกินสัน (Megginson) (อ้างถึงใน ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2554) ได้กล่าวยืนยันไว้ว่า “มนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหาร ถึงแม้ว่าคุณค่าของมนุษย์จะเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้และไม่สามารถใช้หลักเกณฑ์

กำหนดคุณค่าเช่นเดียวกับวัตถุหรือสินค้าอื่นๆ ได้ แต่ก็ยังถือว่ามนุษย์เป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่ดีทั้งคุณค่าและเกียรติภูมิ” การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ เริ่มด้วยการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของบุคคลอย่างมีแผน เพื่อให้บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยมและความต้องการของตนอันจะนำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนโครงสร้างในสังคม เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาแล้วจะทำให้มีค่านิยม ทัศนคติ ความต้องการ และพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นการกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ให้เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมทั้งกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) เป้าหมายยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 21 (พ.ศ. 2552-2561) สอดคล้องกับผลการวิจัยของคณิศร กอนจาพา (2553) พบว่า ความต้องการส่วนมากของบุคลากรต้องการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ได้แก่ การฝึกอบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนาทางวิชาการ ทำให้บุคลากรได้พัฒนาตนเองในด้านการสอน การปฏิบัติตนการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานตามกำลังสติปัญญา ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ได้นำหลักการที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้วางไว้คือ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า (สมบัติ นพรัตน์, 2561) ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกลในช่วงเวลาที่ผ่านมามีประชาชนส่วนใหญ่ต่างรู้จักและมีความเข้าใจเบื้องต้นในแนวคิดดังกล่าวแต่ยังไม่เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และน้อมนำมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามเจตนารมณ์การปฏิรูปการศึกษา (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, 2559)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยและคณะมีความตระหนักในปัญหาที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 2 ตามโครงการนิเทศภายใน โดยกิจกรรมการประชุมกลุ่ม การตรวจเยี่ยมโรงเรียน และได้สังเคราะห์ปัญหาความต้องการที่จำเป็น เกี่ยวกับการพัฒนาครูตาม รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเป็นกรอบในการพัฒนาหรือสำหรับเป็นแนวทางในพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เหมาะสมกับชุมชนศูนย์เครือข่ายฯ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 2

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 2 ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน/ปัญหาและความต้องการ 2) การวางแผนและกำหนดทางเลือก 3) การสร้างเครื่องมือ 4) การปฏิบัติการ 5) การประเมินผลและรายงาน

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการบุคลากรครูในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 2 ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู จำนวน 159 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกเป็น เพศ อายุ และ ประสบการณ์ทำงาน

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา น่าน เขต 2

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเรื่องการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา น่าน เขต 2 ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน/ปัญหาและความต้องการ 2) การวางแผนและกำหนดทางเลือก 3) การสร้างเครื่องมือ 4) การปฏิบัติการ 5) การประเมินผลและรายงาน

5. ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

1. บุคลากรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ ประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. เป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับการพัฒนาบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง กับ โรงเรียนในสังกัดศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสถานศึกษาอื่นๆ

6. วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา น่าน เขต 2 ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. การกำหนดขนาดประชากร คือ ข้าราชการบุคลากรครูในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา น่าน เขต 2 ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร บุคลากรครู จำนวน 159 คน

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นของครูที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 ชุด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจะเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนของการเก็บข้อมูล ระหว่างวันที่ 2 กรกฎาคม 2562 ถึง 31 ตุลาคม 2562 โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้บริหารโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา น่าน เขต 2 ในการเก็บข้อมูล/ตอบแบบสอบถาม

4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถาม

2. นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบและจัดจำแนกเป็นหมวดหมู่ตามกรอบกิจกรรม โครงการ ตามกรอบการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน/ปัญหา ก่อนดำเนินการพัฒนา

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ร้อยละ

(percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean : μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : σ) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยสถิติการพรรณนา

ส่วนที่ 3 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถาม สังเคราะห์เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรในด้านการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

7. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ การพัฒนาบุคลากรที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนรายด้านพบว่า ด้านที่ 2 การวางแผนและกำหนดทางเลือกมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด และ ด้านที่ 5 การประเมินผลและรายงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏผลดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การพัฒนาบุคลากรที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน/ปัญหาและความต้องการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ การสำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดการเรียนรู้ ($\mu = 4.77$) การวิเคราะห์ข้อมูลและจัดระดับความสำคัญของปัญหา และการสำรวจความต้องการของครูในการจัดการเรียนรู้ ($\mu = 4.75$) การตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนของนักเรียนเพื่อหาแนวทางและส่งเสริมหรือแก้ไขการจัดการเรียนรู้ ($\mu = 4.72$) ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การสำรวจความต้องการของครูในการพัฒนาตนเอง ($\mu = 4.61$)

2. การพัฒนาบุคลากรที่มีต่อ ด้านการพัฒนาการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.76$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ การประชุมครูเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ($\mu = 4.83$) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของครู ($\mu = 4.81$) การกำหนดนโยบายการนิเทศภายในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของครู และการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ และแหล่งเรียนรู้ ($\mu = 4.75$) ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การจัดทำแผนเพื่อพัฒนาสมรรถภาพของครู ($\mu = 4.64$)

3. การพัฒนาบุคลากรที่มีต่อ ด้านการสร้างเครื่องมือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ การจัดห้อง / ศูนย์สอนนวัตกรรม ชุดฝึก เทคนิควิธี ($\mu = 4.90$) การทดลองใช้สื่อ นวัตกรรม ชุดฝึก เทคนิควิธีก่อนนำไปใช้ ($\mu = 4.87$) การจัดอบรมครูในการสร้าง การพัฒนาและการใช้ สื่อ นวัตกรรม ชุดฝึก เทคนิควิธีจัดการเรียนรู้ ($\mu = 4.77$) ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การนำวิทยากร ภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมจัดการเรียนรู้ ($\mu = 2.47$)

4. การพัฒนาบุคลากรที่มีต่อ ด้านการปฏิบัติการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.73$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ การประชุมวางแผนสร้างข้อตกลง จัดปฏิทินการพัฒนา และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมงานวิชาการ ($\mu = 4.77$) มีรูปแบบการพัฒนาที่หลากหลาย และใช้สื่อที่ทันสมัย และการปฏิบัติเป็นไปตามปฏิทิน ($\mu = 4.75$) มีการนำครู ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไปศึกษาดูงาน ($\mu = 4.66$) ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเฉพาะเรื่อง ($\mu = 4.65$)

5. ด้านการประเมินผลและรายงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.38$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ มีเครื่องมือ รูปแบบการประเมินที่มีประสิทธิภาพ ($\mu = 4.80$) มีการวิเคราะห์ผล การเปรียบเทียบ ตามหลักวิชาการ ($\mu = 4.55$) มีการนำเสนอและรายงานผลต่อหน่วยงานบังคับบัญชา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ ($\mu = 4.31$) ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การนำผลการนิเทศไปใช้เป็นข้อมูล เพื่อวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ($\mu = 4.03$)

8. อภิปรายผล

ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์และสมมุติฐานที่ตั้งไว้ซึ่งมีประเด็นข้อค้นพบและควรนำมาอภิปรายดังนี้

การพัฒนาบุคลากรที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าบุคลากรครูได้รับการพัฒนาซึ่งเกิดการเรียนรู้ด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของประชาชนทุกหมู่เหล่าอย่างเป็นระบบ และการพัฒนา มีการทดลองใช้ เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบถูกต้องทุกขั้นตอน โดยเริ่มจากการศึกษาแนวทางวิธีการพัฒนาครู เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศภายในโรงเรียน แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน (ภณิดา มาประเสริฐ, 2555) การออกแบบและแผนการจัดการเรียนรู้ พร้อมศึกษา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สมบัติ นพรัก, 2561) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับการวิจัยของมนูญ ไชยทองศรี. (2554) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร. โดยใช้กระบวนการ PAOR ก่อนการดำเนินการพัฒนา ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการวิจัยในชั้นเรียน การประชุมเชิงปฏิบัติการการวิจัยและการนิเทศภายใน พบว่าการประชุมเชิงปฏิบัติการ ครูให้ความสนใจมีความกระตือรือร้น ต้องการพัฒนาตนเองให้มีความร่วมมือกับวิทยากรในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และครูมีความสามารถปฏิบัติการในขณะประชุมเชิงปฏิบัติการมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมในขณะประชุมเชิงปฏิบัติการ ในระดับมาก ครูสามารถปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียนได้คนละ 1 เรื่อง ผลการประเมินผลแผนภาพรวมในระดับมาก การนิเทศภายใน ครูมีความมั่นใจในการจัดทำวิจัยในชั้นเรียนแต่การใช้สถิติ และการวิเคราะห์ข้อมูล ครูยังสับสนและทำได้ไม่ดี จึงต้องดำเนินการพัฒนาโดยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และคอยเสนอแนะในการใช้สถิติ การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผล และการเขียนรายงานการวิจัย ทำให้ ครู สามารถทำวิจัยในชั้นเรียนได้ในระดับ ดีมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของประมวล ลาภเจริญวงศ์ (2554) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน โรงเรียนเทศบาล 3 (สระกระเทียม) สังกัดเทศบาลนครนครปฐม นำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนา พบว่า การพัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานในวงรอบที่ 1 โดยใช้ กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศภายใน ผลปรากฏว่า กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าซึ่งเป็นครูผู้สอนทุกคน มีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเพิ่มมากขึ้น โดยมีคะแนนทดสอบความรู้ความเข้าใจก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติ การรวมเฉลี่ย 11.71 คะแนน และมีคะแนนเฉลี่ยหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการรวมเฉลี่ย 17.14 คะแนน สามารถจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน โดยเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 4.57$) ผลการประเมินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.59$) แต่กลุ่มผู้ร่วมศึกษาต้องการมีทักษะ ความชำนาญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะ ขั้นตอนการกำหนดตัวแปรที่ต้องการศึกษา ขั้นตอนการออกแบบการทดลอง ขั้นตอนการประเมินผลและการอภิปรายผล และจากการประเมินผลโครงงาน นักเรียน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 62.27 ผลการศึกษาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การนิเทศภายใน หลังการพัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานพบว่า กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า มีความรู้ ความเข้าใจ

สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเพิ่มขึ้นครบทุกขั้นตอน ผลการประเมินการจัดกิจกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 5.00$) และผลการประเมินโครงงานนักเรียนอยู่ในระดับดี คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 70.14 สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมคิด จัยวัฒน์ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการนิเทศภายในของโรงเรียนในสังกัดกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอขามเฒ่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ครูผู้สอนโรงเรียนในสังกัดกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอขามเฒ่า ที่มีสถานภาพแตกต่างกัน จำนวน 80 คน เป็นเพศชาย 28 คน เพศหญิง 52 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.93 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (μ) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) พบว่าครูผู้สอนโดยรวมและจำแนกตามสถานภาพได้แก่ เพศ ประสบการณ์ในการทำงาน มีความคิดเห็นต่อการนิเทศภายใน ตามภาระงานการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 ด้าน ในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีระดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ 4 ด้าน คือ กลุ่มอำนวยการ มีระดับความคิดเห็น ระดับมาก กลุ่มกิจการและพัฒนานักเรียน มีระดับความคิดเห็น ระดับมาก กลุ่มงานวิชาการ มีระดับความคิดเห็น ระดับมาก และกลุ่มบริการและส่งเสริมการจัดการศึกษา มีระดับความคิดเห็นระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ คณิงนิจ กองผา (2553) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตเทศบาลเมือง จังหวัดขอนแก่นสรุปผลวิจัย พบว่าโรงเรียน มีการพัฒนาบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับกลางและค่อนข้างมีปัญหาในทางปฏิบัติ ในขณะที่ผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่า โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากรอยู่ในระดับมาก และไม่มีปัญหาในทางปฏิบัติ เมื่อพิจารณารายด้าน ทั้ง 8 ด้าน พบว่า ด้านที่มีสภาพการปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านสมรรถภาพผู้เข้ารับการพัฒนา ขณะที่ผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่าด้านกิจกรรมของโรงเรียนเพื่อการพัฒนาบุคลากรมีสภาพการปฏิบัติมากที่สุด และทั้ง 4 กลุ่ม เห็นว่า ด้านกิจกรรมเพื่อการพัฒนาบุคลากร ค่อนข้างมีปัญหาในทางปฏิบัติมากที่สุด ส่วนรูปแบบของการพัฒนาบุคลากรที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนาบุคลากรมากที่สุด ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ รองลงมา คือ การฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะ การดูงานและทัศนศึกษานอกสถานที่ การประชุมอภิปราย การบรรยายและสาธิต การสัมมนา และกลุ่มปฏิบัติการโครงการตามลำดับ รูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากรทั้ง 7 รูปแบบนั้น ผู้รับการพัฒนสามารถวางแผนในการพัฒนาตนเองได้ในระยะยาว โดยขั้นตอนการดำเนินการ ได้แก่ มีการสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาก่อนดำเนินการ มีการวางแผนกำหนดทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน มีวิธีดำเนินการที่เป็นรูปธรรม ชัดเจน และสามารถปฏิบัติได้ โดยมีการประสานงานแผนการพัฒนากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการจัดวิทยากรดำเนินการในรูปแบบต่างๆ อย่างเหมาะสม เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา ผู้รับการพัฒนสามารถนำไปปฏิบัติในที่ทำงานของตนได้ มีการนำเทคนิควิธีการใหม่ๆ ผลการศึกษาผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ มีการประเมินผลการพัฒนาทุกครั้งอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับงานวิจัยของ วินัย บุญศรี (2552) ที่มีความมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ พบว่าครูที่เข้าร่วมสามารถวิเคราะห์หลักสูตรและเขียนแผนการเรียนรู้ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนที่หลากหลาย เหมาะสมกับศักยภาพและธรรมชาติของผู้เรียน ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเชื่อได้ว่า การพัฒนาบุคลากรครู ด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรครูได้จริง

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการควรจัดให้มีการสำรวจความต้องการของครูในการพัฒนาตนเอง เพื่อเป็นข้อมูลและกรอบในการพัฒนาบุคลากร โดยจัดไว้ในแผนพัฒนาโรงเรียนและโครงการของโรงเรียนด้วย

1.2 โรงเรียนจะต้องจัดทำแผนพัฒนาสมรรถภาพของครูไว้อย่างชัดเจนและปฏิบัติตามแผนอย่างต่อเนื่อง โดยการสร้างเครื่องมือสำรวจและจัดทำทะเบียนวิทยากรภูมิปัญญาชาวบ้าน และเชิญร่วมจัดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

1.3 การปฏิบัติการ ทางโรงเรียนจะต้องจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งมีการประเมินผลและรายงาน ผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้องทราบอย่างสม่ำเสมอ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 การนำรูปแบบการพัฒนาครูโดยด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ควรศึกษาสภาพของชุมชน บริบทของโรงเรียน การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

2.2 การใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูล ในบางพื้นที่อาจได้ข้อมูลกลับมาไม่ครบ หรือให้ข้อมูลที่ไม่ค่อยเที่ยงตรง ควรเก็บข้อมูลโดยวิธีอื่น เช่น การสัมภาษณ์

บรรณานุกรม

- คณิงนิจ กองผาพา. (2553). การพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตเทศบาลเมือง จังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. (2543). ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนเป็นสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- เจริญ ไวรวัจนกุล. (2546). การบริหารหลักการแนวคิด ทฤษฎี. สุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- ชนาธิป พรกุล. (2543). CAFS: A student-Centered Instructional Model. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ บุญทริก. (2553). เอกสารประกอบการสอนวิชาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา. อุบลราชธานี : พรทิหวานกราฟฟิค.
- ซารี มณีศรี. (2538). การนิเทศการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: บุรพาสาส์น.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษา. (2554). การบริหารงานบุคลากรในองค์การทางการศึกษา. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- เต็มศักดิ์ สุวรรณดาโบส์. (2561). การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา. สืบค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2561. จาก <http://www.Termsak.com/Termsak> Suwandabos@Thaimail.com.
- นงนุช วงษ์สุวรรณ. (2553). การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม. สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี.

- นาริรัตน์ ตั้งสกุล. (2542). **ความต้องการในการพัฒนาบุคลากร โดยกระบวนการบริหาร ตามทัศนของ
ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม.**
มหาสารคาม : รายงานการค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นวลละออง ทองเลิศ. (2550). **การพัฒนาหลักสูตร กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ เรื่อง การเลี้ยงปลาตู้ระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเทศบาล 2 หนองบัว สำนักงานการศึกษา เทศบาลนครอุบลราชธานี.**
วิทยานิพนธ์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- ประมวล ลาภเจริญวงศ์. (2554). **การพัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน โรงเรียน
เทศบาล 3 (สระกระเทียม) สังกัดเทศบาลนครนครปฐม. การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.**
- ปริศนา เสาร์บาง. (2552). **ความต้องการพัฒนาครูอาจารย์ของวิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. มหาสารคาม : รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.**
- พันธุ์นิภา แยมขุติ. (2550). **การพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทคโนโลยีหมู่บ้านครู ภาคเหนือ .
เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.**
- พนิจดา วีระชาติ. (2554). **การฝึกอบรมกับการพัฒนาอาชีพ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.**
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2544). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: พิมพ์สุภา.**
- เทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระ. (2531). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ.**
กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย.
- ภาคจิรา สิงห์วิเศษ.(2551). **การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้านการวิจัยในชั้นเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้น
พื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนเสื่อแก้ววิทยาสรรค์.
การศึกษาอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
- ภณิดา มาประเสริฐ (2555). **บริบทของการศึกษา ประมวลสาระวิชาพื้นฐานวิชาชีพครู. โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.**
- มนูญ ไชยทองศรี. (2554). **ความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ
การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
- วินัย บุญศรี. (2552). **การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียน
มูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนราม อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี. การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
- สมาน อัครภูมิ. (2550). **การนิเทศการศึกษา. สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.**
- สหชาติ ไชยรา. (2544). **การพัฒนาบุคลากรของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด อำเภอเมืองหนองบัวลำภู
จังหวัดหนองบัวลำภู. การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
- สมคิด จัยวัฒน์.(2554). **ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการนิเทศภายใน ของโรงเรียนในสังกัดกลุ่มเครือข่าย
พัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอขามุนาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ. การศึกษา
ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.**
- สมเดช สีแสง. (2553). **คู่มือการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา. นครสวรรค์: ริมปิงการพิมพ์.**
- สมบัติ นพรัก. (2561). **ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาศาสตร์การบริหาร. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้ง.**

การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในสังคมไทย
THE DEVELOPMENT OF THE POTENTIAL
OF SANGHA ADMINISTRATIVE OFFICERS IN THAI SOCIETY

พระอธิการสุพิศ อัสสุสิโล

Phraathikan Supit Ungsusilo

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา

Phramaha Daosayam Vajirapañño

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus

E-mail: kanjanasiri.chonticha@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 12 มิถุนายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 24 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพในพระพุทธศาสนา และการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในสังคมไทย ที่ผู้บริหารมุ่งเน้นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพภายในองค์กรอย่างเต็มความสามารถโดยใช้ทั้งกลยุทธ์และทักษะเพื่อพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสำคัญที่สามารถเอื้ออำนวยให้องค์การบรรลุเป้าหมาย มีการบริหารปกครองโดยหลักเมตตาธรรม ตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ คำสั่งมหาเถรสมาคม มีการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม และได้พัฒนา วัด ได้มีบทบาทการเผยแผ่ศาสนาธรรม หรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ 1) มีบทบาทในการพัฒนาวัดโดย มีการบริหารปกครองโดยหลักเมตตาธรรมตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ คำสั่งมหาเถรสมาคม มีการส่งเสริม การศึกษาพระปริยัติธรรม ควรส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษาพระภิกษุสามเณรเป็นหลัก พระสังฆาธิการ คณะกรรมการวัด ชุมชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลศาสนสถานให้สวยงาม

คำสำคัญ : การพัฒนา, ศักยภาพ, พระสังฆาธิการ

ABSTRACT

This academic paper was a presentation on the potential development of Thai Sangha Administrative officers in Thai society. The Thai Sangha Administrative officers emphasized on the development of the full potential within the organization by using both strategies and skills to develop potential efficiency. It is an important to enable the organization for achieving the goals in selecting a good, a knowing and a capable people to work. There were conducting training, development the knowledge and ability to social change .There were administration and government by kindness based on Dhamma and disciplines rules, regulations and orders of the Sangha Supreme council. There were promotion of Pariyattidhamma studies and temple development. The Sangha Administrative

officer's roles were Dhamma doctrines propagation or gave the people in the community to participate.

Keywords: development, potential, Sangha Administrative

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบัน พระสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น การปกครองโดยยึดหลักพระธรรมวินัยอย่างเดียวไม่สามารถควบคุมให้คณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยได้ทั้งหมด ในประเทศไทยทางฝ่ายอาณาจักรโดยพระมหากษัตริย์ได้ทรงโปรดตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หรือกฎหมายคณะสงฆ์ขึ้นมาเพื่อควบคุม ดูแล และบริหารองค์กรคณะสงฆ์มาตามลำดับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลปัจจุบันพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นี้ถือว่าเป็นธรรมนูญการปกครองสงฆ์สูงสุด ได้จัดระเบียบการปกครอง และการบริหารงานต่างๆ ของคณะสงฆ์ มีการออกกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งเป็นกฎหมายลูกเพื่อให้การปกครองและการบริหารกิจการต่างๆ ของคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม มีการกำหนดให้พระสงฆ์ผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีอายุพรรษากาลเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับชั้น และกำหนดองค์กรสูงสุดของสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคม เป็นผู้ควบคุมดูแลกฎระเบียบต่างๆ และออกนโยบายในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, 2545, หน้า 7)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เป็นฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน ได้ออกกฎหมายมหาเถรสมาคมให้ใช้นามตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ต่างๆ ว่า “พระสังฆาธิการ” เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งแปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” หรือหมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” ได้แก่ ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครองคณะสงฆ์ 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษา สงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการทุกตำแหน่ง จึงถือว่า มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการบริหารกิจการงานของพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง และเรียบร้อยดีงาม โดยมีการจัดลำดับชั้นการปกครอง แต่ละชั้นมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการโดยไม่ซ้ำกัน ตั้งแต่ล่างสุดไปจนถึงสูงสุด จนเป็นเหตุทำให้พระพุทธรศาสนาในประเทศไทยดำรงเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ (พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2555, หน้า 19)

เจ้าอาวาสในฐานะผู้นำที่สำคัญของแต่ละวัด จะต้องมีความรู้ศักยภาพในการปกครองคณะสงฆ์ทุกๆ ด้านให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเจริญรุ่งเรือง มีการศึกษาเรียนรู้ พระธรรมวินัย กฎหมายคณะสงฆ์ มีความรู้ ศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้ทันกับยุคการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม และเทคโนโลยี เป็นผู้ปกครองที่มีวิสัยทัศน์ (Vision) กว้างไกล มีจิตที่ดีในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา และบริหารกิจการคณะสงฆ์ ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาของคณะสงฆ์บรรลุตามเป้าหมายและเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนา ศักยภาพของพระสังฆาธิการให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพโดยการให้การศึกษา อบรม ซึ่งเป็นการพัฒนาภายนอก ส่วนการพัฒนาภายใน ได้แก่ การพัฒนาจิตใจด้วยการอบรม ส่งเสริม ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในตัวพระสังฆาธิการให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสันติ

2. การพัฒนาศักยภาพ

2.1 ความหมายของศักยภาพ

“ศักยภาพ” มีคำที่เรียกแตกต่างกันออกไป บางท่านเรียกว่า “ขีดความสามารถ” บางท่านเรียกว่า “สมรรถนะ” ถึงแม้ว่าจะเรียกแตกต่างกันแต่ก็ล้วนแล้วมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Competency” หรือ หมายถึงความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และ คุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Characteristic or Attributes) ที่ทำให้บุคคลผู้นั้นทำงานในความรับผิดชอบของตนได้ดีกว่าผู้อื่น (Spencer and Spencer, 1993, p.3) เป็นคุณลักษณะทั้งในด้านทักษะ ความรู้ และพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงานในตำแหน่งหนึ่งๆ ให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ศักยภาพหมายถึง ความรู้ ทักษะ และพหุตินิสัยที่จำเป็นต่อการทำงานของบุคคลให้ประสบผลสำเร็จสูงกว่ามาตรฐานทั่วไป สามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้นสร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ ดังนั้น ศักยภาพ คือ กลุ่มของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และพหุตินิสัยที่พึงประสงค์ (Attributes) ที่เกี่ยวข้องกัน (ชัยญญ์ ญัฐ จินณัฐ ษา, 2554, หน้า 14) ซึ่งมีผลกระทบต่องานหลักของตำแหน่งงานหนึ่งๆ โดยกลุ่มความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะดังกล่าวสัมพันธ์กับผลงานของตำแหน่งงานนั้นๆ และสามารถวัดผลเทียบกับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ และเป็นสิ่งที่สามารถเสริมสร้างขึ้นได้โดยผ่านการฝึกอบรมและการพัฒนาศักยภาพคือคุณลักษณะเชิงพฤติกรรม เป็นกลุ่มพฤติกรรมที่องค์กรต้องการจากข้าราชการ เพราะเชื่อว่าหากข้าราชการมีพฤติกรรมการทำงานในแบบที่องค์กรกำหนดแล้ว จะส่งผลให้ข้าราชการเหล่านั้นมีผลการปฏิบัติงานดี และส่งผลให้องค์กรบรรลุเป้าประสงค์ ตัวอย่างเช่น การกำหนดสมรรถนะการบริหารที่ดี เพราะหน้าที่หลักของข้าราชการ คือ การให้บริการแก่ประชาชนทำให้หน่วยงานของรัฐบรรลุวัตถุประสงค์ คือ การทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน (สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, 2547, หน้า 48)

2.2 องค์ประกอบในการพัฒนาศักยภาพ

การพัฒนาศักยภาพประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มความรู้ (Knowledge) คือ ความสามารถอธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถูกต้องและชัดเจน แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ รู้ความหมาย รู้ขั้นตอน และรู้ประยุกต์ใช้ 2) กลุ่มทักษะ (Skills) คือ ความสามารถในการลงมือทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เกิดผลผลิต ผลลัพธ์อันพึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวัดทักษะมี 3 ระดับ คือ ระดับความซับซ้อนในการปฏิบัติ ระดับความหลากหลาย และระดับความสม่ำเสมอ 3) กลุ่มพฤติกรรมหรืออุปนิสัยในการทำงาน (Attributes) คือ รูปแบบการแสดงออกหรือพฤติกรรมของบุคคลที่สอดคล้องกับงานที่ปฏิบัติอยู่ ซึ่งการแสดงออกอันพึงประสงค์ได้นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ ค่านิยม แนวโน้มการแสดงออก และแรงจูงใจ ซึ่งส่งผลให้องค์กรมีความได้เปรียบคู่แข่งขัน เช่น ความกระตือรือร้น ความอดทน และขยันขันแข็งในการทำงาน ค่านิยมในการยอมรับฟังความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552, หน้า 6)

การขาดซึ่งการพัฒนาศักยภาพเป็นสาเหตุของความล้มเหลวในองค์กรมีอยู่ 5 สาเหตุที่สำคัญ คือ ขั้นที่ 1 การกำหนดนิยาม (Define) สาเหตุจากการกำหนดปัญหา หรือประเด็นที่จะพัฒนาร่วมกันไม่ชัดเจน หรือไม่ตรงกัน เป็นเหตุทำให้สมาชิกในทีมทำงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ให้แก้ไขโดยกำหนดนิยามปัญหาหรือหัวข้อพัฒนาให้ชัดเจน เพื่อให้เข้าใจตรงกัน ขั้นที่ 2 การกำหนดวิธีวัด (Measure) สาเหตุเกิดจากวัดผลการดำเนินงานไม่ได้ จึงยากต่อการสรุปผล ให้แก้ไขโดยกำหนดตัวชี้วัดและวิธีวัดให้ชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อสามารถพิสูจน์ผลการดำเนินการให้ได้ มิฉะนั้นการดำเนินงานที่ผ่านมาจะไม่มีคามหมาย ขั้นที่ 3 วิเคราะห์หาสาเหตุ (Analyze) สาเหตุเกิดจากไม่ทราบถึงปัจจัยหรือสาเหตุของปัญหาหรือประเด็นที่จะพัฒนา ให้แก้ไขโดยการแยกวิเคราะห์หาสาเหตุ หรือองค์ประกอบของปัญหาให้ได้ ขั้นที่ 4 การปรับปรุง (Improve) หลังจากทราบ

คำนิยาม ตัววัดสาเหตุหรือปัจจัยแล้วก็ยังไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ ถ้าไม่สามารถบอกวิธีพัฒนาหรือวิธีปรับปรุงงาน ในกรณีเช่นนี้ ให้แก้ไขโดยการจัดทำแผนพัฒนาหรือแผนปรับปรุง โดยการกำหนดกิจกรรมของแผนนั้น ต้องให้สอดคล้องกับสาเหตุของปัญหาหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับปรุงพัฒนา และขั้นที่ 5 การควบคุมกำกับ (Control) เมื่อมีแผนแล้วไม่นำแผนไปสู่การปฏิบัติ และการดำเนินการต่างๆ ที่ได้พยายามทำมาตั้งแต่ต้นก็จะไม่บรรลุผลได้อย่างแน่แท้ในกรณีนี้ให้แก้ไขโดยวิธีการกำกับและประเมินผลการปฏิบัติงาน (สุรชาติ ฦ หนองคาย, เอกสารอัดสำเนา, หน้า 6)

ดังนั้น ศักยภาพจึงเป็นพลังที่สะสมอยู่ในตัวของมนุษย์ เมื่อมีการนำขึ้นมาใช้โดยการกระตุ้นกระบวนอย่างหนึ่งอย่างใดก็จะปรากฏขึ้นมา เช่น การกระตุ้นจากการเรียนรู้ การฝึก ทักษะการอบรม หรือจากแรงบันดาลใจ ศักยภาพจะปรากฏออกมาเรื่อยๆ ตามจังหวะแรงดันของแต่ละคน ดังนั้น ศักยภาพจึงต้องมีการพัฒนาอยู่เรื่อยๆ เพื่อเป็นการเพิ่มพลังให้ปรากฏออกมามากที่สุด อันจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานของตนจากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ ทำให้เข้าใจว่า ศักยภาพของแต่ละบุคคลนั้นต้องได้รับการพัฒนา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะการทำงานใดๆ ล้วนต้องอาศัยศักยภาพทั้งภายในและภายนอกของแต่ละบุคคล การพัฒนาศักยภาพให้ได้ผล ต้องพัฒนาอย่างมีกระบวนการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่ทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ เป็นไปได้อย่างง่ายดายและรวดเร็ว ทำให้การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์กรมีความสำคัญอย่างยิ่ง การพัฒนาศักยภาพ มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ ส่วนที่มองเห็นได้ชัด พัฒนาได้ด้วยการศึกษาค้นคว้ามีองค์ประกอบ 2 ประการ ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skills) หรือเรียกส่วนนี้ว่า Hard Skills สำหรับส่วนที่สองคือส่วนที่ซ่อนเร้นอยู่ในแต่ละบุคคล เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ยากเพราะซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคล มีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ ทักษะคิด ค่านิยม และความเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตนเอง (Self-concept) บุคลิกลักษณะประจำตัวของแต่ละบุคคล (Trait) และแรงจูงใจและแรงขับภายใน (motive) หรือเรียกส่วนนี้ว่า Soft Skills (Matthews, A., and Whelan, J., 1993, p.13)

3. การพัฒนาศักยภาพในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีทัศนะที่เห็นว่า “การพัฒนา” หมายถึง ความเจริญ ความงอกงาม เพิ่มขยายขึ้น ผีกล่น ทำให้นิยยาวขึ้น และนำมาใช้ในภาษาไทย ก็มีความหมายว่า ความเจริญ ความงอกงาม การขยายขยาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 580) พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการบรรลุถึงการพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจ จนถึงขั้นเป็นผู้ประเสริฐสูงสุดคือปัญญา และเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพโดยสามารถมีบทบาทในการสร้างสรรค์ผลักดันสังคมให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ เห็นได้จากที่พุทธองค์ได้ใช้มนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางในการบัญญัติคำสอน ถึงแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงความรู้ด้านอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวมนุษย์ ก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายให้เข้าใจในตัวมนุษย์ได้อย่างถูกต้องด้วยเหตุนี้ ในทางพระพุทธศาสนาจึงถือว่ามนุษย์เป็นปรากฏการณ์ชีวิตอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในโลกโดยเป็นชีวิตที่มีศักยภาพสูงเป็นผู้ที่สามารถฝึกฝนอบรมตนได้ และเมื่อได้รับการพัฒนาแล้วก็จะเป็นผู้ประเสริฐสูงสุด พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับมนุษย์มาก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2536, หน้า 19)

หลักการที่พระพุทธศาสนาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์นั้นมี 4 ข้อ คือ 1) พระพุทธศาสนาถือว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาตินั้น เมื่อธรรมชาติเป็นระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย มนุษย์ซึ่งเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งด้วย ก็จึงเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยที่เป็นองค์รวมอันนี้ การที่สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยนี้ เราเรียกว่า

ความเป็นไปตามกระบวนการของเหตุปัจจัย โลกทั้งโลกจักรวาลทั้งจักรวาล เป็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยทั้งสิ้น เมื่อมนุษย์มาเป็นพวกหนึ่งหรือ 2) ในเมื่อมนุษย์อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ชีวิตและการกระทำของมนุษย์ ก็ย่อมเป็นไปตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนั้น เพราะฉะนั้นมนุษย์ทำอะไรขึ้นมา ก็มีผลในระบบเหตุปัจจัยนี้ กระทบต่อสิ่งภายนอกบ้าง กระทบตัวเองบ้างและในทำนองเดียวกันสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอก ก็มีผลกระทบต่อตัวมนุษย์ด้วย คือทั้งในมุกฏิกิริยาและปฏิกิริยา ตัวเองทำไปก็กระทบสิ่งอื่น สิ่งอื่นเป็นอย่างไรก็มากระทบตัวเอง ข้อสำคัญคือมองไปให้ครบตลอดทั่วระบบความสัมพันธ์นี้ว่าชีวิตและกิจกรรมการกระทำของตนเอง ทั้งเป็นไปตามระบบเหตุปัจจัยแล้วก็ทำให้เกิดผลตามระบบเหตุปัจจัยนั้นด้วย 3) มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็นหัตถะ คือเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ ข้อนี้ถือว่าเป็นความคิดรากฐานที่สำคัญที่สุด การเกิดระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาขึ้นมา ก็เพราะถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก หลักนี้เป็นแกนสำคัญของจริยธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้จริยธรรมมีความหมายเท่ากับการศึกษา และเพราะเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ จริยธรรมจึงเป็นระบบที่มีความประสานกลมกลืน เช่นทำให้จริยธรรมกับความสุขเป็นสภาพที่พัฒนาไปด้วยกันได้หรือเป็นจริยธรรมแห่งความสุขหลักการนี้ถือว่า ความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การฝึกฝนพัฒนา ถ้าไม่พัฒนาแล้วมนุษย์ไม่ประเสริฐ และมนุษย์นั้นเมื่อพัฒนาแล้วสามารถเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริงอันนี้เป็นข้อยืนยันของพระพุทธศาสนาว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้จนประเสริฐสุดเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริง และ 4) ความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วอย่างหนึ่ง คือการทำให้ความแตกต่างกลายเป็นความประสานเสริมเติมเต็มกลมกลืนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสมบูรณ์และดุลยภาพ เมื่อมนุษย์ยังไม่พัฒนา ทำให้เกิดความแตกต่างเป็นขัดแย้งหรือเกิดความสับสนแล้วความแตกต่างก็กลายเป็นความขัดแย้ง ศักยภาพของการพัฒนาคือ การทำให้คนสามารถทำให้ความขัดแย้งมีความหมายเป็นความประสานเสริม การพัฒนามนุษย์อย่างนี้จะต้องมาประยุกต์เข้ากับการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมทั้งหมดดังนั้น เครื่องวัดการพัฒนาของมนุษย์ที่แท้จริง ก็คือความสามารถยิ่งขึ้น ๆ ในการทำให้ความเป็นอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายเกื้อกูลเอื้อประโยชน์แก่กันมากขึ้นเบียดเบียนกันน้อยลง และทำให้โลกอุดมสมบูรณ์งดงามเหมาะสมแก่การอยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น กระบวนการพัฒนาศักยภาพในทางพระพุทธศาสนาจึงใช้วิธีการ 3 แบบ ได้แก่ 1) การฝึกอบรม (Training) การฝึกอบรมเน้นในงานปัจจุบัน นับเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งเพื่อให้บุคลากรเข้าใจในหน้าที่การทำงานของตนและร่วมกันทำให้องค์การมีความเจริญก้าวหน้าและได้งานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น 2) การศึกษา (Education) การพัฒนาศักยภาพนั้น การศึกษานับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้้องค์การประสบผลสำเร็จเพราะการศึกษาทำให้คนพัฒนาขึ้นได้และการศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาศักยภาพ เป็นการเน้นงานในอนาคต 3) การพัฒนา (Development) การพัฒนาศักยภาพนั้นนอกจากการฝึกอบรม การศึกษาแล้ว ยังมีการพัฒนาซึ่งจะหมายถึงการพัฒนาตนเอง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน แต่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้องค์การนั้นเจริญเติบโตและก้าวหน้าต่อไปในอนาคต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550, หน้า 151)

4. การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทย

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาวัด

ตามมติของมหาเถรสมาคมได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ที่ทำหน้าที่เจ้าอาวาสหรือที่เรียกว่าพระสังฆาธิการให้มีภาระหน้าที่หลัก ๆ 6 ด้าน ได้แก่

4.1 การพัฒนาศักยภาพในด้านการปกครอง ลักษณะที่เป็นปัญหาและอุปสรรคการปกครองนี้คือ พระภิกษุสงฆ์และสามเณรยังขาดความรู้ความเข้าใจในกฎ ระเบียบ แนวทางปฏิบัติต่างๆ รวมทั้งนโยบายที่ทาง

คณะสงฆ์บังคับใช้ ซึ่งบางรูปเป็นพระภิกษุสามเณรที่บวชใหม่ มีพรรษาน้อย ยังไม่ได้ศึกษากฎ ระเบียบต่างๆ จาริต ประเพณี สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร หรือไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป อย่างดีพอ ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติด้านการปกครองได้อย่างเหมาะสม เช่น ปัญหาการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ไม่สนใจในการศึกษาเล่าเรียน และไม่คอยท่องบ่นสวดมนต์ การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการเจ้าอาวาสในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้คือการปกครอง แปลว่าการควบคุมดูแล รักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรจะอยู่ (พระปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2540, หน้า 87) ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการเจ้าอาวาสจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ คำสั่งต่างๆ นอกจากนั้นพระสังฆาธิการเจ้าอาวาสยังจะต้องทำหน้าที่ควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุ สามเณรผู้อยู่ใต้เขตปกครองของตนชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจตรา การประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน ดังนั้น การบริหารปกครองคณะสงฆ์ และการดูแลพระสงฆ์ จึงเป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยสร้างให้ศักยภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการปกครองนั้น พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสต้องช่วยพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้ วัดกับบ้าน พระกับชาวบ้าน เป็นของคู่กันมาช้านานแล้ว โดยที่วัดต้องเป็นแหล่งให้วิทยากรแก่ชาวบ้านทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรมวัฒนธรรม และประเพณี ประชาชนที่จะหันหน้าเข้ามาสู่วัดอาารามกันมากขึ้น ซึ่งในผลที่ผ่านมามีบทบาทและกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดทำ เป็นผู้นำชุมชนกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนในชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี แต่อย่างไรก็ตามเจ้าอาวาสวัดก็ต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของตนเองเสียก่อน ให้พร้อมที่จะพัฒนาไปเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้น (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2560, หน้า 71)

4.2 การพัฒนาศักยภาพในการศาสนศึกษา ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการศาสนศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาด้านแผนกธรรมบาลี เป็นหลัก จะอยู่ที่ตัวของพระภิกษุสามเณรเองที่มียอมศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพราะจะศึกษาถึงพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม กับสายสามัญเท่านั้น มีพระภิกษุสามเณรที่สนใจจะศึกษาต่อในแผนกบาลีน้อย ซึ่งอาจเนื่องมาจากนโยบายทางการศึกษา การดำเนินการจัดส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมของเจ้าอาวาสทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษารวมทั้งการส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมในทุก ๆ ด้านที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัดเพื่อให้วัดเป็นสถานที่เอื้อต่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตามมา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา 37 ว่า เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาและวัดเป็นสถานศึกษาให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง ซึ่งหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการเป็นธุระเรื่องการศึกษาในปัจจุบันนี้ได้มีการจัดระบบในรูปแบบใหม่ คือ (กิตติ ตยัคคานนท์, 2543, หน้า 23) การศึกษาที่เป็นระบบของคณะสงฆ์เองโดยเฉพาะเป็นอิสระต่างหากจากระบบของรัฐ โดยคณะสงฆ์เป็นผู้จัดดำเนินการเอง ประกอบด้วยการศึกษาที่เรียกว่า “ปริยัติธรรมแผนกนักธรรม” ได้แก่ “นักธรรม” และการศึกษาที่เรียกว่า “ปริยัติธรรมแผนกบาลี” ซึ่งเรียกว่า “ประโยค” มีตั้งแต่ ประโยค 1-2 ถึงเปรียญธรรม 9 ประโยค ซึ่งปัจจุบันมีการเทียบความรู้เท่ากับปริญญาตรีในทางโลก และ 2) การศึกษาที่อยู่ในระบบของรัฐหรือที่คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐแบ่งเป็นการศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ โดยหน่วยงานหรือบุคคลในพระพุทธศาสนาเป็นผู้จัดดำเนินการ เป็นการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ที่รวมหลักสูตรทั้งวิชาการทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน และการศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ได้แก่ โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

(มัธยมศึกษาปีที่ 1-6) โดยจัดหลักสูตรที่ร่วมกันระหว่างวิชาสามัญกับวิชาพุทธศาสนา โดยยกเว้นวิชาพลศึกษา และเพิ่มวิชาธรรมะ วินัยภาษาบาลีแทนอีกประการหนึ่งก็คือการไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้นี้จะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์เพิ่มขึ้น (พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, 2525, หน้า 42)

4.3 การพัฒนาศักยภาพในการการศึกษาสงเคราะห์ เป็นภารกิจหนึ่งในการพระศาสนาที่เจ้าอาวาส ผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องดำเนินการบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยดี ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินกิจกรรมของเจ้าอาวาสทางการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือนอกจากการศึกษา การศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน คณะสงฆ์ได้กำหนดภารกิจของการศึกษาสงเคราะห์โดยแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่เจ้าอาวาสดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร และ (2) การสงเคราะห์เกื้อกูลการศึกษาแก่สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ถือเป็นการพัฒนาศักยภาพในการการศึกษาสงเคราะห์เป็นผลดีแก่ประเทศชาติโดยรวมและผลสะท้อนย้อนกลับถึงเจ้าอาวาสหรือคณะสงฆ์ การจัดการศึกษาสงเคราะห์เองก็ดีกว่าช่วยเหลือทางด้านการศึกษาดำเนินการจัดตั้งกองทุนที่ดี การช่วยพัฒนาสถานศึกษาก็ดี การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์ที่เกิดขึ้นมาได้เนื่องจากความเป็นผู้นำทางด้านการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์นั่นเอง

4.4 การพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่ เป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์มาตั้งแต่พุทธกาล พระสงฆ์ผู้เป็นศาสนทายาทของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ เป็นผู้ปฏิบัติตามและดำรงไว้ซึ่งหลักคำสอนตลอดถึงการเผยแผ่ให้ประชาชนได้รับประโยชน์สุขครบวงจรทั้งตนเอง สังคม และประเทศชาติ เพราะฉะนั้น เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ผู้เผยแผ่นอกจากปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความชำนาญและความสามารถในหลายๆ ด้านประกอบกัน การสอนธรรมะแก่ประชาชนในหน้าที่ของพระธรรมทูต เป็นสิ่งที่ลึกซึ้งกว่าการสอนนักเรียนเพราะประชาชนเป็นผู้มีประสบการณ์มากและความรู้ของประชาชนก็ไม่เสมอภาคกัน ฉะนั้น วิธีการที่เผยแผ่ให้ได้ผล ในเบื้องต้นต้องศึกษาพื้นฐานแห่งจิตใจศึกษาอุปนิสัยใจคอของคนในถิ่นนั้น ๆ พร้อมทั้งต้องทำตัวให้เป็นที่น่าเชื่อถือและมีหลักการทั่วไปของการสอนด้วยคำพูดสั้นๆว่า แจ่มแจ้ง-จริงใจ-หาญกล้า-ร่าเริง ที่เรียกว่า ต้องสอนให้แจ่มแจ้ง โนม่นาวจิตใจให้ผู้ฟังเกิดความกล้าหาญร่าเริง เป็นต้น การพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะก็คือหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงถาวรนับว่าได้ทำตามพุทธประสงค์ที่ทรงส่งสาวกประกาศพระพุทธศาสนาในเบื้องต้นแห่งพุทธกาลและเอื้อเฟื้อต่อกฎระเบียบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างยิ่งและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าอาวาสหรือทางคณะสงฆ์ เพราะว่าเจ้าอาวาสที่มาทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรมจึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้พระพุทธศาสนาสามารถดำรงอยู่คู่กับสังคมได้อย่างยาวนานสืบไป

4.5 การพัฒนาศักยภาพด้านการสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์” ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน กิจการอันเกี่ยวกับวัดคือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัด การศาสนสมบัติของวัด เป็นต้น การสาธารณูปการดังกล่าวนี้นี้ เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เช่น ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประเพณีและ

พอเหมาะพอควรแก่ สภาพท้องถิ่นและให้ก่อสร้างตามแบบแปลน เป็นต้น การพัฒนาเหล่านี้ การดูแลบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัดการดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่การดำเนินการให้ วัดทั่วประเทศเป็นวัดโดยสมบูรณ์เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นที่ทำบุญพึ่งพิงเทศน์ปฏิบัติธรรม และกระทำกิจกรรมสังคมร่วมกันของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชนตลอดจนการรักษาวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ศิลปโบราณสถานของสังคมนั้นๆ ด้วย (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2525, หน้า 102) การพัฒนาศักยภาพการสาธารณูปการ จึงเป็นงานหนึ่งของเจ้าอาวาสในงาน 6 ด้าน งานการสาธารณูปการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง การบูรณะซ่อมแซม ปฏิสังขรณ์ เสานาสนะภายในวัด ที่เป็นการบำรุงรักษาและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่ย่านวยประโยชน์แก่ประชาชน เพื่อให้วัดกลับมามีบทบาทแก่สังคมที่วัดตั้งอยู่ เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่นำมาซึ่งความศรัทธาแห่งพุทธบริษัทเพื่อความมั่นคงของชาติและพระศาสนาสืบไป

4.6 การพัฒนาศักยภาพด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ ของเจ้าอาวาสหรือทางคณะสงฆ์เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่หน่วยงานหรือของบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุน จนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปกระทำได้ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำเช่น การสาธารณูปโภค จัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ นำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำไปบริการแก่สังคม เป็นต้น

ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในสังคมไทยในปัจจุบัน จึงเป็นการพัฒนามาบทบาทและหน้าที่สนองงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ ครบทั้ง 6 ด้าน คือการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพสืบไป ศักยภาพของพระสังฆาธิการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการตัดสินใจในการนำพาตนเอง หมู่คณะ และองค์การให้ดำเนินการไปได้ ซึ่งต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติของภาวะผู้นำที่ดีของพระสังฆาธิการ 3 ประการ คือหลักการครองตน ครองคนและครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาดน พัฒนาคณ และพัฒนาระบบงานให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้ง 2 ด้าน คือด้านจิตใจและด้านความสามารถ เพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพในการดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ และศักยภาพของผู้นำในฐานะพระสังฆาธิการในสังคมไทยที่มีประสิทธิภาพ ควรมีคุณสมบัติประกอบไปด้วยความชำนาญในการใช้ความคิด เป็นผู้ชำนาญในงานและความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ อีกทั้งยังต้องเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตนสำรวม ระมัดระวังตนให้สมควรแก่ความเป็นเจ้าอาวาสที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำ คือ เป็นผู้มีศีล สำรวมอินทรีย์ มีสติปัญญา มีความอดทน และมีความเพียรพยายามเป็นใหญ่

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในสังคมไทยในปัจจุบัน รวมทั้งมีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ เพราะเป็นหลักในการทำหน้าที่ของเจ้าอาวาสให้มีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้กับประชาชนได้มีความเชื่อมั่นและกล้าที่จะทำบุญและประพฤติตามคำสั่งสอน พร้อมทั้งให้การสนับสนุนโดยมีพระสังฆาธิการเป็นตัวอย่างที่ดี เมื่อเข้าใจหลักพุทธธรรมแล้วก็จะมีความสำคัญในการช่วยเป็นหลักในการศึกษาเรียนรู้และทำความเข้าใจ เมื่อนำไปปฏิบัติถูกต้องก็จะสามารถควบคุมกายวาจา และจิตใจ ให้มีประสิทธิภาพ เมื่อนำไปใช้ทำงานในตำแหน่งพระสังฆาธิการก็จะยิ่งช่วยให้การะหรือธุระที่ได้รับมอบหมายตามหน้าที่และอำนาจพระสังฆาธิการเป็นไปได้อย่างดี สามารถเป็นแนวทางทั้งในยามปกติและเป็นดั่งแสงประทีปในยามมืดมน ให้สามารถรอดพ้นภัยในแต่ละสถานการณ์ไปได้

เพราะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาศักยภาพตนเองก่อน แล้วจึงนำไปเผยแผ่ ผู้ที่สามารถฝึกตนตามหลักพุทธธรรมได้จะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่โลกต้องการ สามารถทำหน้าที่บริหารกิจการวัดได้ดี

หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการคือ หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ 1) เมตตา ความรัก ความปรารถนาดีต่อพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ประชาชน และพุทธศาสนา 2) กรุณา ความกรุณา คอยช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3) มุทิตา มีจิตอ่อนโยน มีความยินดีคอยช่วยส่งเสริมพระภิกษุ สามเณร และประชาชนอย่างพอเหมาะพอควร 4) อุเบกขา มีความยุติธรรม เทียงธรรม สามารถวางใจเป็นกลางได้ โดยเว้นจากอคติ ส่วนหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ส่งเสริมของพระสังฆาธิการทำงานของเจ้าอาวาสให้ประสบความสำเร็จ คือ หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ มีความพอใจ เต็มใจในการปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาส 2) วิริยะ มีความพากเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง มีความกล้าที่เผชิญกับอุปสรรคทั้งปวง 3) จิตตะ มีจิตมุ่งมั่นเป็นสมาธิในการปฏิบัติหน้าที่ 4) วิมังสา มีปัญญา รู้จักไตร่ตรอง ทบทวนการดำเนินงานของตนเองได้อย่างถูกต้อง

การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการ และใช้หลักอิทธิบาท 4 มาส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งที่สามารถส่งผลให้เกิดเป็นความเจริญรุ่งเรืองในการทำหน้าที่ของพระสังฆาธิการทั้งโดยส่วนตัว ส่วนรวมและส่วนพระพุทธรศาสนาได้เป็นอย่างดี

5. องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในสังคมไทย เป็นการพัฒนาการแนวทางการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา 2 แบบ คือ แบบเชิงรุก จะได้เป็นประโยชน์ในการบริหารคณะสงฆ์ตามพันธกิจของคณะสงฆ์ไทยที่วางแผนไว้ การพัฒนาพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันทั้ง มีการพัฒนาพระสังฆาธิการในด้านการปกครอง ในรูปแบบเดิมๆ มีการประชุมเพื่ออบรมพระสังฆาธิการตามมติมหาเถรสมาคม หรือการจัดหลักสูตรในระยะสั้นๆ เท่านั้น แต่ยังไม่ได้มีองค์กร หรือสถาบันที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบเพื่อจะพัฒนาพระสังฆาธิการในด้านการปกครองโดยตรง การบริหารจัดการทางด้านการศึกษาที่คงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย

6. บทสรุป

ศักยภาพ หมายถึง พลังที่สะสมอยู่ในตัวของมนุษย์ เมื่อมีการนำขึ้นมาใช้โดยการกระตุ้นกระบวนอย่างหนึ่งอย่างใดก็จะปรากฏขึ้นมา เช่น การกระตุ้นจากการเรียนรู้ การฝึก ทักษะการอบรม หรือจากแรงบันดาลใจของแต่ละคน การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในสังคมไทยใน **ด้านการปกครอง** เป็นงานที่ต้องอาศัยศักยภาพความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสมาทำหน้าที่ในด้านนี้ เพราะการปกครองเป็นงานกว้างขวางละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลายต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลาจึงจะทำให้การปกครองเกิดความเรียบร้อยตามมา **การพัฒนาศักยภาพในการจัดการศาสนศึกษา** จะมีความเจริญก้าวหน้าหรือไม่ประการใดก็ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าอาวาส และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาทั้งหลายว่ามีคุณสมบัติของความเป็นผู้นำที่จะดำเนินงานด้านการจัดการศาสนศึกษามากน้อยประการใด **การพัฒนาศักยภาพในด้านการศึกษาสงเคราะห์**ที่เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไปจัดการสงเคราะห์เป็นการส่วนตัวหรือเป็นรูปคณะสงฆ์ ได้แก่ **การพัฒนาศักยภาพในด้านการเผยแผ่** คือหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธรศาสนาให้มีความมั่นคงถาวรนับว่าได้ทำตามพุทธประสงค์ที่ทรงส่งสาวกประกาศพระพุทธรศาสนาในเบื้องต้นแห่งพุทธกาล ส่งผลให้พระพุทธรศาสนาสามารถดำรงอยู่คู่กับสังคมได้อย่างยาวนานสืบไป **การพัฒนาศักยภาพการสาธารณูปการ** เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง การบูรณะซ่อมแซม ปฏิสังขรณ์ เสนาสนะภายในวัด ที่เป็นการบำรุงรักษาและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่น่าถ้อยประโยชน์แก่ประชาชน เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธรศาสนา **การพัฒนาศักยภาพด้านการสาธารณสงเคราะห์** เป็นการ

ดำเนินการของเจ้าอาวาสเพื่อช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยการสาธารณสงเคราะห์นอกจากเจ้าอาวาสจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้วยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ส่งเสริมต่อความเป็นปึกแผ่นที่มั่นคงของสถาบันชาติสืบไป

บรรณานุกรม

- กัญญา รัศมีธรรมโชติ. (2548). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency Based Learning**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : บริษัท ศิริวัฒนา อินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).
- กิติ ตัยคานนท์. (2543). **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เปลวอักษร.
- ชัยญาณภู่ จินณณัฐชา. (2554). **การพัฒนาบุคลากรโดยใช้แนวทางสมรรถนะ**. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร.
- พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญฺญ). (2555). **วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2536). **พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์**. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2550). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาดาวสยาม วชิรปญฺญ. (2545). **พระพุทธศาสนาในลาว**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- พระมหาสมทรง สิรินธโร. นายแพทย์ประเวส วะสี. นายสมบุรณ์ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์. (2525). **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพฯ : บริษัทเกล็ดไทยจำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2552). **แผนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2552-2555**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2536). **คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สุรชาติ ฒ หนองคาย. (ม.ป.ป.). **แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาระบบสุขภาพ**. เอกสารประกอบคำบรรยาย. ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Matthews, A., and Whelan, J., (1993). **In Charge of the Ward**. (3rd ed.). Australia: Blackwell Scientific Publications.
- Spencer and Spencer. (1993). **Competency at Work: Model for Superior Performance**. New York: Wily & Sons.

คติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ที่มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์ BELIEF IN HIMMAPAN FOREST TO INFLUENCE ON BUDDHIST ARTS

พระเมณีสพร ขนติสาโร

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา

PhraManeeporn Kanthikaro

Phramaha Daosayam Vajirapaภิกโก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus

E-mail: supit.silo@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 13 พฤษภาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอคติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ซึ่งอิทธิพลต่อการสร้างงานพุทธศิลป์ คือ ในด้านจิตรกรรม มีการประดับตกแต่งศาสนสถานด้วยรูปสัตว์หิมพานต์ ในด้านประติมากรรมมีการประดับตกแต่งอาคารศาสนสถานด้วยรูปสัตว์หิมพานต์ เช่น พญานาค สิงห์ และในด้านสถาปัตยกรรมความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ซึ่งอิทธิพลต่อการวางผังสิ่งก่อสร้างภายในวัด การสร้างซุ้มประตูโขงทางเข้าวัด ซุ้มประตูโขงเปรียบเสมือนป่าหิมพานต์ เป็นประตูเชื่อมระหว่างแดนมนุษย์กับแดนสวรรค์ตามคติจักรวาลการประดับตกแต่งศาสนสถานด้วยเหล่าสัตว์หิมพานต์ ด้วยเชื่อว่าสัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์วิเศษ มีอำนาจ พละกำลังมากสามารถปกป้องคุ้มครองอาคารศาสนสถานให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆได้ ในอีกด้านหนึ่งเพื่อให้เกิดความสวยงามตระการตา เป็นดั่งสรวงสวรรค์ ช่วยน้อมนำผู้คนให้เกิดความเลื่อมใส ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างผาสุก และเพื่อเป็นเครื่องช่วยนำทางให้ไปเกิดในภพภูมิที่สูงขึ้นหรือหลุดพ้นจากวัฏสงสารอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาคือพระนิพพาน

คำสำคัญ : ความเชื่อ, ป่าหิมพานต์, พุทธศิลป์

ABSTRACT

This academic paper was a presentation the belief in Himmapan forest to influence Buddhist Arts: Painting, there are religious places decoration with Himmapan animals. Sculpture, there were religious buildings decoration with Himmapan animals, such as, serpent and lion etc. Architecture, the belief in Himmapan forest to influence towards the plan of temple construction i.e. the construction of the Arch entrance to temple. The arch like Himmapan forest. It is a gateway between the world and heaven according to the universe. The religious places decoration with the Himmapan forest animals, there is the belief that these animals are magical creature with the great power and can protect religious buildings for not getting ruin from various dangers. More over, for having wonderful places as

a paradise .It will lead people to have belief and follow the morality and live together in the society happily. It also is help guide to be in the higher world or liberation from the cycle. The ultimate goal of Buddhism is Nibbana.

Keywords: belief, Himmapan forest, Buddhist art

1. บทนำ

ในส่วนของประเทศไทยเรานั้นความเชื่อเรื่องของป่าหิมพานต์นั้นค่าน่าจะมาพร้อมๆ กับการเข้ามาของพระพุทธศาสนาจากอินเดีย หลักฐานที่ชัดเจนที่กล่าวถึงป่าหิมพานต์ คือไตรภูมิิกถา ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไท แห่งราชวงศ์สุโขทัย (ราชวงศ์พระร่วง) ได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในปี พ.ศ.1888 หรือเมื่อ 600 กว่าปีมาแล้ว มีการกล่าวถึงดินแดนที่เรียกว่า ป่าหิมพานต์ มีสัตว์ต่างๆเช่น พญานาค ครุฑ กิณรี กิณนร หงส์ สิงห์ ปลา ช้างตระกูลต่างๆเป็นต้น อันเป็นสัตว์หิมพานต์ยุคต้น พอมาในสมัยรัตนโกสินทร์ได้มีการเพิ่มจำนวนสัตว์หิมพานต์ขึ้นอีกตามที่ศิลปินหรือช่างฝีมือได้จินตนาการและสร้างสรรค์ขึ้นจากตำราหรือเอกสารเก่าต่างๆ ขึ้นโดยการนำสัตว์แต่ละชนิดมาผสมกันเกิดเป็นสัตว์ชนิดใหม่ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์นั้นมีทั้งที่เป็นสัตว์อย่างธรรมดาเช่น ช้าง ม้า วัว ควาย นก และสัตว์ที่ผสมขึ้นระหว่างสัตว์ต่างชนิดกัน เช่น ไกรสรนาครา เป็นสิ่งผสมที่ตัวเป็นสิงห์มีเกล็ด หัวและหางเป็นแบบพญานาค คชสีห์ มีหัวเป็นช้าง ส่วนลำตัวเป็นสิงห์ กุญชรวารี เป็นสัตว์ที่ผสมกันระหว่างช้าง และปลา เป็นต้น

คำว่า “หิมพานต์” โดยทั่วไปเข้าใจว่าเป็นป่าใหญ่ลึกล้ำเกินกว่าที่ใครๆจะไปได้ถึงจนมีคำพูดกันว่า “นอกฟ้าป่าหิมพานต์” คือไกลเหลือเกิน ตามรูปศัพท์แล้ว หิมพานต์มาจากคำว่า หิมวต ซึ่งหมายถึงปกคลุมด้วยหิมะ ถ้าเรียกในปัจจุบันนี้เชื่อว่าเป็นภูเขาลอย (หิม+อาลัย=ที่อยู่แห่งหิมะ) ประดิษฐานอยู่ในชมพูทวีป มีสระใหญ่ 7 สระคือ 1.สระอโนดาต 2. สระกณณมุณฑะ 3.สระรณการะ 4.สระฉัททันตะ 5.สระกุณฑละ 6.สระมณฑากิณี 7.สระสีหปาทะ บรรดาสระใหญ่ทั้ง 7 นั้น สระอโนดาตแวดล้อมไปด้วยภูเขาทั้ง 5 ที่จัดเป็นยอดเขาหิมพานต์ ยอดเขาทุกยอดมีส่วนสูงและสัณฐาน 200 โยชน์ และกว้าง 50 โยชน์ ตามตำนานเชื่อว่าในอดีตตอนที่มนุษย์ยังมีบุญบารมีมาก สามารถไปมาถึงกันได้ระหว่างเมืองมนุษย์กับป่าหิมพานต์ ครั้นสิ้นผู้มีบุญบารมีก็เป็นอันขาดจากกัน ต้องบำเพ็ญเพียรทาง จิต วิญญาน สมาธิดี ได้อภิญญาถึงสามารถเดินทางไปได้ อันเป็นแหล่งที่มาแห่งแรงศรัทธา ก่อเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าที่แฝงไว้ด้วยคติความเชื่อออกมาอย่างลึกซึ้งงดงาม เพื่อเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ ที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเรื่องของป่าหิมพานต์ได้อย่างครบสมบูรณ์ทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบให้คงอยู่สืบไป (เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล, 2551, หน้า 7)

2. คติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์

1. ความหมายของป่าหิมพานต์

จักรวาล หรือโลกธาตุในคัมภีร์ปุราณะของศาสนาฮินดูกล่าวว่า จักรวาลของสิ่งมีชีวิตแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ สวรรค์ แผ่นดิน และบาดาล หรือแบ่งเป็นเทวโลก มนุษยโลก และนาคพิภพเป็นการอธิบายจักรวาลรวมทั้งปรากฏการณ์ที่อยู่เหนือประสบการณ์ของมนุษย์ เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางปฏิบัติด้วยความคิด ความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนาจักรวาลได้อธิบายแนวคิด (เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล, 2551, หน้า 43) ความเชื่อของพุทธศาสนาเถรวาท เรื่อง การเวียนว่ายตายเกิดเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ คือ ตัณหา ประกอบด้วย กามตัณหา หมายถึง ตัณหาที่ยังข้องอยู่ในกามภพตัณหา หมายถึง ตัณหาที่ปรารถนาจะมีชีวิตอยู่และวิภวตัณหา หมายถึง ตัณหาที่ต้องการพ้นจากการมีชีวิตอยู่ ซึ่งผู้มีตัณหาได้มาเกิดในจักรวาล ตามระดับภพภูมิทั้ง 3 ระดับ คือกามาวจร รูปาวจร และอรุพาวจร ผู้ปรารถนาพระนิพพานจะต้อง หลุดพ้นจากความทุกข์

และละทิ้งตัณหานั้นหากวิเคราะห์คำว่า จักรวาล คือการแปรผันไปราวกับจักร การเคลื่อนไป หมุนไป ราวกับ ล้อของรถ มีลักษณะเป็นกงล้อวงกลม หมุนไปเป็นวัฏจักร วัฏสงสาร และการเวียนว่ายตายเกิด ตามความเชื่อ เกี่ยวกับกรรม คติจักรวาลจึงเป็นการอธิบายเกี่ยวกับการเกิดของโลก โดยได้แสดงถึงเขาพระสุเมรุซึ่งตั้งอยู่ กลางจักรวาลสูง 84,000 โยชน์ และจมอยู่ใต้พื้นน้ำ 84,000 โยชน์ ทางเหนือของเขาเป็นที่ตั้งของอูตตรกุรุทวีป ซึ่งมีสีทอง เพราะล้วนไปแล้วด้วยทอง ทางใต้ซึ่งเป็นที่ตั้งของชมพูทวีปมีสีดงอินทนิล เพราะล้วนไปด้วยแก้ว อินทนิล ด้านตะวันออกเป็นที่ตั้งของบุพพิเทห์มีสีเงิน และด้านตะวันตกเป็นที่ตั้งของอมรโคยานทวีปซึ่งมีสีดง แก้วพลีรัตนะ เหนือเขาพระสุเมรุเป็นที่ตั้งของไพชยนต์ปราสาทซึ่งเป็นที่ประทับของพระอินทร์ส่วนข้างใต้ นั้น มีเขา 3 ยอด ซึ่งเรียกว่า ตรีภูมบรรพตรับรองอยู่ และถัดไปนั้นเป็นพิภพอสุราเขาพระสุเมรุนี้มีเขา 7 ลูก ล้อมรอบ คือ ยุคนธร อสิณธร กรวิก สุทิสสนะ เนมินธร วินันตกะ และอัสสกรรณ ความสูงของภูเขาทั้ง 7 ลูก นั้น จะลดหลั่นลงกึ่งหนึ่งตามลำดับ เริ่มตั้งแต่ยุคนธร ซึ่งสูง 42,000 โยชน์ จนถึง อัสสกรรณ ซึ่งสูง 656 โยชน์ 2000 วา ระหว่างภูเขา 7 ลูกจะมีทะเลชื่อสีทันดร คั่นทุกชั้นไป พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาวนวเคราะห์ ดารากร จะเดินทางอยู่ระหว่างกำแพงจักรวาล เรียกว่า พาหิรภมณฑล ส่วนกลางเรียกว่า มัชฌิมภมณฑล และส่วนที่อยู่ใกล้เขาพระสุเมรุ เรียกว่า อุตตรภมณฑล ในส่วนของพระอาทิตย์จะมีวิถีโคจรอัน เกี่ยวข้องกับฤดูกาล 3 ประการ คือ โคนวิถีซึ่งพระอาทิตย์โคจรเข้าไปในพาหิรภมณฑล คือ ในเดือน 12,1,2,3 จะเป็นฤดูหนาว, อกวิถี พระอาทิตย์ที่โคจรไปใน มัชฌิมภมณฑล คือในเดือน 4,5,6,7 จะเป็นฤดูร้อนและนาวิกวิถี พระอาทิตย์โคจรเข้าไปในอุตตรภมณฑล คือในเดือน 8,9,6,7 เป็นฤดูฝนนักขัตตฤกษ์นั้นมีดาวอยู่ 27 ดวง ซึ่งในแต่ละดวงก็มีวิมานแก้วล้อมรอบในลักษณะต่างๆ กัน ราศีมีอยู่ 12 ราศี พระอาทิตย์โคจรในราศีหนึ่งๆ ใช้เวลา 30 วัน กล่าวถึงฤดูว่ามี 3 ฤดูคือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ลามเป็นฤดูหนาว การโคจรของพระอาทิตย์ในภมณฑล ต่างๆ นั้นทำให้เวลาในทวีปทั้ง 4 ไม่ตรงกัน กล่าวคือ เวลาเช้าเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นในชมพูทวีป จะเป็นเที่ยงวัน ในบุพพิเทห์ทวีป จะเป็นเวลาพระอาทิตย์ตกในอูตตรกุรุทวีป และเป็นเวลาเที่ยงคืนในอมรโคยานทวีปเดือน เพ็ญ และเดือนดับนั้น เกิดจาก พระอาทิตย์ พระจันทร์ ซึ่งอยู่คนละข้างของเขาพระสุเมรุ และอยู่ห่างกัน 1,350,000 โยชน์ เมื่อพระอาทิตย์โคจรเข้ามาใกล้พระจันทร์ จะแผ่รัศมีบังพระจันทร์ส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นเดือน แรมค่ำหนึ่ง จนกระทั่งถึงเดือนแรม 15 ค่ำ พระอาทิตย์จะบัง พระจันทร์ จนหมดสิ้นจึงเรียกว่า เดือนเพ็ญอีก ทั้งได้พรรณนาชมพูทวีปและป่าหิมพานต์ (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2538, หน้า 201)

สัตว์หิมพานต์ยุคเริ่มแรก มีอยู่ 6 ชนิด ได้แก่ 1) ราชสีห์ มี 4 ประเภท คือ ตินสึหะ กาฬสีหะ ปันฑุรสี หะ และไกรสรสีหะ 2) ช้าง มี 10 ประเภท คือ กาฬพระหัตถิกลุ คังเคยหัตถิกลุ ปันฑุรหัตถิกลุ ตามพหัตถิกลุ ปิงคลหัตถิกลุ คันธหัตถิกลุ มังคลหัตถิกลุ เหมหัตถิกลุ อุโปสถหัตถิกลุ ฉันทันตหัตถิกลุ 3) ปลา มี 7 ชนิด คือ ติมิ ติมิงคัล ติมิรปิงคัล ปลาอานนท์ ปลาติมินทะ ปลาอัมมนาโรหะ และปลามหาติมิระ 4) ครุฑ อาศัยอยู่ที่ต้น จั้วใหญ่ริมสระ “สิมพลี” ในป่าหิมพานต์ 5) นาค มี 6 ชนิด คือ นากสะ เวสาละ กัมพลอัสตร ธรฐฐ ปาคายะ และยามุนะนอกจากนี้ยังสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้อีก คือ ถลชะนาค คือ นาคที่เนรมิตตนได้ แต่บนบก และชลชะนาคที่สามารถเนรมิตตนได้แต่ในน้ำ และ 6) ราชหงส์ อาศัยในถ้ำทอง เขาคิชฌกูฏ นอกจากนี้ยังมีนกหัสติลิงค์ นกอินทรี นกกระเวก ม้าสินธพชาติ กิณนร กิณนรี คนธรรพ์

2. ป่าหิมพานต์ที่มีกล่าวถึงในพระพุทธศาสนา

มีตำนานในพระพุทธศาสนาว่าถึงเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรกล่าวถึงตอนที่ พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี และบุตรอีก 2 คน คือ ชาลิกุมาร และกัณหากุมารี ถูกเนรเทศออกจาก พระนคร ได้เดินทางไปสู่ป่าหิมพานต์ เพื่อฝึกจิตใจให้ปฏิบัติธรรมอยู่ที่นั่นแต่อย่างไรก็ตามด้วยความมีอิทธิฤทธิ์ ของท้าวสักกะเทวราชจึงได้เล็งเห็นอันตรายในป่านั้นที่อาจจะเข้ามาทำอันตราย จนอาจทำให้ได้รับบาดเจ็บ หรือถึงแก่ชีวิต จึงได้เนรมิตบรรณศาลาสำหรับพระเวสสันดร พระนางมัทรี กุมารและกุมารี เพื่อความปลอดภัย

ขณะที่บำเพ็ญอยู่ พระนางมัทรีต้องออกไปหาผลไม้ในป่า ซึ่งมีดาบส ฤาษี นักสิทธิ์ วิทยากร คนธรรพ์ทั้งหลายอาศัยอยู่ ซึ่งยังมีกิเลส เกรงว่าจะมาลวงศีลพระนางมัทรี ทำวสัฏกะเทวราชจึงได้เนรมิตต้นมัทกะลีผล ซึ่งเป็นต้นไม้แห่งคาสาปของพระอินทร์จำนวน 16 ต้น ไว้รอบทิศ ณ ที่ไกลก่อนถึงบรรณศาลา ว่ากันจริงๆ แล้ว ผลหนึ่งผลก็คือรุกขเทพธิดาหนึ่งนาง หรือเมื่อต้นนารีผลออกดอกเสมือนว่าเกิดวิมารแห่งรุกขเทพธิดาขึ้นที่นั่น ความสวยงามสมบูรณ์แห่งผลนารีผลแต่ละผล จึงสวยงามต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามเทพธิดาแต่ละนางที่เกิดขึ้นนั้น ทุกๆ นางหาถูกบังคับมาไม่ แต่เป็นผลกรรมที่ต้องมาเกิด เมื่อเหล่านักสิทธิ์ วิทยากร เดินทางมาพบเห็นเข้า หากจิตใจไม่เข้มแข็งพอ ตบะแตก ก็จักได้เสพบำเรอกับนารีผลเมื่อตบะแตก ฤทธิ์เสื่อมเหาะไปต่อไม่ได้ เมื่อไปต่อไม่ได้ก็ไม่มีทางได้พบกับพระนางมัทรี การจะเดินทางต่อ หรือออกไปจำต้องบำเพ็ญเพียรใหม่ ยกระดับจิตใจขึ้นแล้วจึงจะกลับออกมาได้ (ช.ชา.อ. (ไทย) 28/447/126)

3. แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์

พุทธศิลป์คือรูปเปรียบหรือรูปแทนพระพุทธรูป เป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อสนองตอบและรับใช้งานทางด้านพระพุทธศาสนาที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเป็นความงาม เพื่อความพอใจที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุถวายเพื่อเป็นพุทธบูชา พุทธศิลป์จึงเป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นมาเพื่อสนองตอบและรับใช้งานทางด้านพระพุทธศาสนาโดยตรงทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเป็นความงาม เพื่อความพอใจที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุถวายเพื่อเป็นพุทธบูชา โดยสิ่งที่มีผู้สร้างงานศิลปะได้พยายามสื่อหรือสอดแทรกไว้ในงานศิลปะแต่ละชนิด โดยไม่เลือกที่จะเป็นฝ่ายมหายาน หรือฝ่ายเถรวาท ดังจะเห็นว่างานศิลปะที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบของงานที่ผู้สร้างมักจะสื่อหลักธรรมสอนอยู่ด้วย และสร้างในวัดเพื่อพุทธบูชาเพื่อการปลุกศรัทธา เตือนใจ เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบหนึ่ง ผู้เรียบเรียงจะได้นำเสนอตามลำดับเนื้อหาที่ระบุในขอบข่ายดังต่อไปนี้

1. ความหมายพุทธศิลป์

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายพุทธศิลป์ไว้ว่าพุทธศิลป์ หมายถึง พุทธเจดีย์ เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป มี 4 ชนิด คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 13) เป็นเรื่องดำรงชีวิตจิตใจให้อยู่เหนือความทุกข์ นี่เป็นศิลปะสูงสุดในพระพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นศิลปะของชาวพุทธ ในการที่ช่วยกันปลดปล่อยความทุกข์ในทางจิตใจ หรือปัญหาสังคม ในปัจจุบันเปลี่ยนไปเป็นเรื่องทางวัตถุ ศิลปะของชาวพุทธเลยกลายเป็นเรื่อง โบสถ์เจดีย์และพระพุทธรูปสวยๆ คำว่า พุทธศิลป์ มิใช่เป็นอุบัติการณ์ทางภาษาศาสตร์ใหม่ หรือเป็นปรากฏการณ์ทางศิลปะล่าสุด หรือเป็นนิมิตใหม่ในการแสวงหาที่เพิ่งค้นพบ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคำว่าพุทธศิลป์ มีรากฐานที่ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิต ของผู้คนในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีลักษณะเฉพาะของพิเศษแบบชนชาติไทย ศิลปะกับวัด มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นภาพเขียน พุทธปฏิมา สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม ซึ่งเป็นศิลปะแขนงต่างๆ เหล่านี้ ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นพุทธศิลป์ โดยมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง เพราะสร้างขึ้นในปริณทณของวัด เนื้อหาสาระมีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น พุทธประวัติ พุทธปฏิมา เกี่ยวข้องกับคำสอนโดยอาศัยวิธีการต่างๆ เช่น ทฤษฎีสามโลกในไตรภูมิ และอีกประการหนึ่ง เพราะศิลปะป็นหรือช่างจะแสดงเจตจำนงในการเนรมิตศิลปกรรม ด้วยพลังศรัทธา และเป็นพุทธบูชาซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง และเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้เกิดความศรัทธาประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่ติงตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา (ภานุวัฒน์ เนียมบาง, 2551, หน้า 13) แสดงออกมาให้ปรากฏอย่างงดงามน่าชม วิชาที่ใช้ฝีมือวิชาชีต่างๆ เป็นการกระทำหรือขั้นตอนของการสร้างงานศิลปะ โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์สุนทรีย์ภาพ จินตนาการ หรือการสร้างจากอารมณ์ในภาวะต่างๆ ของมนุษย์ จนเป็นผลงานแห่งความคิดและการรังสรรค์ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะที่

แตกต่างกันออกไป ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก ในความงดงามความชอบ ความพึงพอใจ ความประทับใจ หรือเกิดความสะเทือนใจ มีอารมณ์ ชื่นชม ชอบ รักไม่พอใจ เกลียด ชิงชัง เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558, หน้า 268)

พุทธศิลป์จึงเป็นงานศิลปะประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้ง ในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นมาจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเป็นการเผยแผ่คำสอนที่เป็นประโยชน์ต่อผู้นำไปปฏิบัติเสนอออกมาในรูปของงานศิลป์ที่ทรงคุณค่าที่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นการอุทิศและรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรง ก่อให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนาโดยอาศัยองค์รวมของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป พุทธศิลป์เป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนา ได้มีการสร้างติดต่อกันมาหลายร้อยปีแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาช้านานด้วยเหตุนี้ พุทธศิลป์ในประเทศไทยจึงมีจำนวนมาก และส่วนใหญ่จะสร้างขึ้นในวัด ทั้งนี้เพราะวัดเป็นจุดศูนย์กลางของพุทธศาสนิกชนมีประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวัด โบราณสถานในวัดจึงเป็นแหล่งสำคัญ เพื่อการศึกษาค้นคว้า วิวัฒนาการทางด้านศิลปะของพุทธศิลป์แต่ละสมัย เป็นแหล่งศึกษาด้านประวัติศาสตร์ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนศิลปะจึงมีคุณค่าต่อศาสนา ศาสนาเจริญที่ใดศิลปะก็เจริญที่นั่น ศาสนามีลายลักษณ์อักษรว่าเป็นศาสนา แต่ศิลปะเป็นสิ่งที่โน้มน้าให้คนเข้าหาหลักธรรมของศาสนา พุทธศิลป์จึงเป็นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อเป็นการอุทิศและรับใช้พระศาสนาโดยตรง เป็นการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนในกาลต่อไป

2. ประเภทของพุทธศิลป์

พุทธศิลป์ หมายถึง ศิลปกรรมที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลคำสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งที่เป็นสถาปัตยกรรม ปฏิมากรรม และจิตรกรรม ศิลปกรรมต่างๆ เหล่านี้ มีความหมายดังนี้

1. สถาปัตยกรรม เป็นคำที่มาจากคำว่า “สถาปत्य” ซึ่งเป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า การก่อสร้าง หมายถึงการก่อสร้างที่มีความคงทนถาวร สถาปัตยกรรมมี 4 ประเภท ดังนี้ 1) สถาปัตยกรรมเชิง ได้แก่ ตัวเมือง กำแพง ถนน ป้อมปราการ ย่านการค้าและบ้านเรือน 2) สถาปัตยกรรมวัง ได้แก่ ปราสาท ราชมณเฑียร พระที่นั่ง เป็นต้น 3) สถาปัตยกรรมวัด ได้แก่สิ่งก่อสร้างที่เป็นพุทธศิลป์ 4) สถาปัตยกรรมวัง ได้แก่ สิ่งแวดล้อมและผังเมือง เป็นต้น (พระมหาวชิราวุธ เลี้ยวแสง, 2544, หน้า 16) ในบรรดาสถาปัตยกรรมเหล่านั้น สถาปัตยกรรมวัดเป็นต้นกำเนิดของศิลปวัตถุที่เรียกว่า “พุทธศิลปวัตถุ” เพราะเกิดจากความรู้สึกนึกคิดและศรัทธาเลื่อมใสของผู้สร้างได้อุทิศศิลปะ สถาปัตยกรรมเพื่อพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นที่พักประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ ได้แก่ 1) โบสถ์ หรือพระอุโบสถ เป็นอาคารสถานที่สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมาประธานและเป็นสถานที่ประกอบพิธีสังฆกรรม เช่น ทำวัตรสวดมนต์ สวดพระปาฏิโมกข์หรือการบรรพชาอุปสมบท เป็นต้นโดยมีสีมาเป็นเครื่องหมายกำหนดเขตแดน 2) วิหาร มีลักษณะเช่นเดียวกับโบสถ์แต่จะไม่มีสีมา หรือบางวัดเมื่อมีการสร้างอุโบสถหลังใหม่ พระสงฆ์จะทำพิธีสังฆกรรม คือสวดถอนสีมาเดิมก่อน และทำเป็นวิหารใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร หรือประดิษฐานพระพุทธรูปหรือสิ่งที่สำคัญๆของวัด 3) หอไตร เป็นอาคารสถานที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักเก็บรักษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ลักษณะคล้ายเรือนหอดังอยู่โดดๆ มีหลังคาจั่วส่วนใหญ่เป็นเรือนไม้ ทางภาคกลางสร้างไว้ในสระน้ำที่มีน้ำหล่ออยู่ตลอดทั้งปีเพื่อกันมดและปลวก กัดกินหนังสือพระไตรปิฎกหรือหนังสืออื่นๆ ที่ทำด้วยกระดาษหรือใบลานนอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างสถาปัตยกรรมในรูปแบบอื่นๆ 4) ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในสมัยโบราณ หรือใช้สำหรับเป็นที่เรียนของพระภิกษุ สามเณร ปัจจุบันใช้เป็นศาลาอเนกประสงค์ เช่นการทำบุญ หรือการรักษาพยาบาลของอุบาสก อุบาสิกา หรืองานต่างๆ ทั้งที่เป็นงานมงคลและอวมงคล 5) มณฑป เป็นสถานที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาท

จำลอง ของพระพุทธเจ้าสำหรับพุทธศาสนิกชนได้สักการบูชา 6) ชุ่มสีมา เป็นเรือนชุ่มขนาดเล็กที่บรรจุใบสีมา ซึ่งเป็นเครื่องหมายเขตแดนทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ 7) พระเจดีย์ เป็นปูชนียสถานสำหรับบรรจุ หรือประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า หรืออัฐิธาตุพระอรหันต์หรือสิ่งแทนพระบรมสารีริกธาตุและอัฐิธาตุ 8) พระปรางค์ เป็นปูชนียสถานที่ดัดแปลงมาจากปรางค์ปราสาทของกัมพูชาหรือขอมซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ เป็นสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นมาควบคู่กับเจดีย์และนิยมก่อสร้างกันมากในภาคกลาง แต่ทางภาคเหนือจะไม่ค่อยปรากฏการก่อสร้าง และเมื่อสร้างจะใช้เป็นศาสนสถานให้เป็นประธานอยู่ตรงศูนย์กลางของวัด และเป็นสถานที่สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่มาของคำว่า “พระมหาธาตุ” นั้นเอง ลักษณะการก่อสร้างนิยมสร้างด้วยการก่ออิฐ หรือศิลาแลง รูปทรงคล้ายฝักข้าวโพด ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมขนาดลดหลั่นกันไปรูปทรงของพระปรางค์นั้นจะมี 2 ลักษณะคือถ้าเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยจะเป็นรูปทรงเหมือนกับกลีบมะเฟือง หรือรูปทรง 8 เหลี่ยม ดูชะลูด เบา สมส่วน มีความวิจิตรพิสดารเช่น พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร ส่วนพระปรางค์ที่เป็นสถาปัตยกรรมที่ดัดแปลงมาจากขอมหรือเขมรจะมีรูปทรงที่แข็งแรง ดูหนักแน่น ทนทาน เช่น พระปรางค์ 3 ยอดที่จังหวัดลพบุรี หรือปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น 9) ศาลาราย มีลักษณะเป็นศาลาชั้นเดียว ตั้งอยู่เรียงรายบนพื้นบริเวณพื้นพระอุโบสถเป็นสถานที่สำหรับอุบาสก อุบาสิกาและสาธุชนใช้สำหรับพักผ่อน หรือประกอบศาสนกิจต่างๆ เช่นศาลารายรอบๆ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม 10) ศาลาลอย มีลักษณะการก่อสร้างเป็นศาลาชั้นเดียว ยกขึ้นสูง ตั้งอยู่บนกำแพงวัดและเป็นศาลาโถง โปร่ง ประโยชน์ใช้สอยเช่นเดียวกับศาลาราย วัดที่มีศาลาลอยได้แก่วัดราชนันทาราม วัดมหรณพาราม และวัดสุทัศนเทพวราราม 11) หอระฆัง เป็นอาคารหอสูง ใช้สำหรับแขวนระฆังสำหรับตีให้สัญญาณเพื่อให้พระสงฆ์ สามเณรลงมาทำกิจโดยพร้อมเพรียงกัน เช่น ทำวัตรสวดมนต์ หรือทำสังฆกรรมต่างๆ มีทั้งที่สร้างด้วยไม้และปูนคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งชั้นเดียวและสองชั้น

2. ประติมากรรม มาจากคำว่า “ประติมา” ที่เป็นภาษาสันสกฤต ตรงกับคำที่เป็นภาษาบาลีว่า “ปฏิมมา” แปลว่า เปรียบ เทียบ จำลอง เทียม หรือแทน ประติมากรรมนั้นเป็นงานศิลปกรรมที่เกิดขึ้นจากงานสร้างสรรค์ด้วยวิธีการต่างๆ คือ การปั้น การหล่อ การกดพิมพ์ การแกะสลัก การตอกและดุน การฉลุ และการ बुด้วยวัสดุต่างๆเช่น โลหะ ไม้ ปูน หิน เป็นต้น เพื่อให้เป็นรูปจำลองหรือตัวแทนสิ่งที่ผู้กระทำการมุ่งหมายสื่อให้ผู้อื่นทราบ หรือการแกะสลักรูปจำลองที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าเท่านั้น ส่วนคำว่า “ประติมากรรม” จะหมายถึงจิตรศิลป์อย่างอื่น มิใช่พุทธศิลป์ (พระมหาวิชาญ เลี้ยวแสง, 2544, หน้า 23-24)

3. จิตรกรรม แปลว่า การกระทำอย่างวิจิตร หรืองานอันงดงาม เป็นงานแขนงหนึ่งของศิลปะสาขาจิตรศิลป์ที่บริสุทธิ์งดงาม เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่ต้องใช้จินตนาการฝีมือทักษะ ความประณีต ความศรัทธาและสมาธิที่แน่วแน่ที่สื่อออกมาเป็นภาพเขียนที่แสดงเรื่องราวทางวรรณกรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนานอกจากนี้งานจิตรกรรมยังให้ประโยชน์และคุณค่าในการศึกษาทางวิชาการต่างๆ เพราะช่างศิลป์ในสมัยโบราณจะเขียนจากแรงดลบันดาลใจ ใช้จินตนาการ และสภาพแวดล้อมของสังคมในสมัยนั้น ๆ มาประกอบ ทำให้ได้ทราบถึงประวัติศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ จารีตประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ของชาติเรื่องราวในพระพุทธศาสนาวรรณกรรมการแพทย์แผนโบราณ ฯลฯ (ธนิต อยู่โพธิ์, 2512, หน้า 13)

4. คติความเชื่อเรื่องปาหิมพานต์ที่มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์

1. คติความเชื่อเรื่องปาหิมพานต์ที่มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์ ประเภทจิตรกรรม

จากหลักฐานที่พบงานจิตรกรรมในช่วงดังกล่าวมีความหลากหลาย ผลงานจิตรกรรมสามารถแบ่งตามรูปแบบและเรื่องราวของภาพที่ปรากฏ เช่น ภาพต้นโพธิ์ เป็นภาพเขียนที่มีตำแหน่งที่แน่นอน คือ ด้านหลังพระประธาน เป็นสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ตัวอย่างภาพจิตรกรรมต้นโพธิ์ที่เขียนขึ้นในวิหารที่

เก่าแก่ ภาพชาดก โดยส่วนใหญ่นิยมเขียนภาพทศชาติชาดก และพระเวสสันดรชาดก เรียงลำดับเรื่องราวตั้งแต่เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ อันเป็นเหตุที่ทำให้พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต รวมทั้งลวดลายมงคลต่างๆ ทั้งลวดลายพันธุ์พฤกษา ลวดลายรูปสัตว์หิมพานต์ เป็นลวดลายที่เขียนขึ้นเพื่อประดับตกแต่งศาสนสถานให้มีความสวยงาม และเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้ามาสักการะ เป็นการเสริมเรื่องของมงคลจักรวาลให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยลายมงคลนั้น พบว่าเป็นลายที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ลังกา เช่น ลวดลายพญานาค หงส์ รวมทั้งลายพันธุ์พฤกษาที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ภาพจิตรกรรมที่ได้รับคติความเชื่อเรื่องของป่าหิมพานต์นั้น ส่วนใหญ่เป็นการสอดแทรกรูปสัตว์หิมพานต์เข้าไปในภาพจิตรกรรม เพื่อเป็นส่วนประกอบทำให้เนื้อหาของภาพจิตรกรรมเกิดความสมบูรณ์ มีความน่าสนใจ ช่วยสร้างจินตนาการถึงดินแดนทิพย์หรือสรวงสวรรค์ และเป็นลวดลายประดับตกแต่งอาคารศาสนสถานให้มีความสวยงาม สร้างความศรัทธา เกิดความสุข ความอิ่มเอมใจต่อผู้ที่ได้สัมผัส การใช้ลวดลายสัตว์หิมพานต์ซึ่งเป็นสัตว์พิเศษ มีอำนาจ พลละกำลัง มีฤทธิ์มากด้วยเชื่อว่าเป็นสิริมงคล และสามารถปกป้องรักษาอาคารศาสนสถาน และผู้ที่ได้สักการะบูชาให้รอดพ้นจากสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ได้

2. คติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ที่มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์ ประเภทประติมากรรม

งานประติมากรรมตกแต่งส่วนต่างๆ ของอาคารศาสนสถาน สะท้อนถึงคติความเชื่อเรื่องคติไตรภูมิ จักรวาล ลวดลายพันธุ์พฤกษา ลายมงคลต่างๆ และภาพสัตว์ป่าหิมพานต์ เพิ่มความมีชีวิตชีวา ความเคลื่อนไหวให้กับลวดลาย โดยลายเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ของป่าหิมพานต์ สวรรค์ชั้นต่างๆ ตามคติจักรวาล โดยลวดลายของเทพเทวดาและสัตว์ต่างๆ แสดงถึงการปกป้องดูแลศาสนสถานการแบ่งประเภทลวดลายประติมากรรมตกแต่งตามส่วนต่างๆ ของวัดนั้น ต้องอาศัยแยกตามรูปแบบที่ปรากฏ แต่เนื่องจากบางลวดลายสามารถประดับตกแต่งได้หลากหลายพื้นที่ หน้าที่ของงานประติมากรรมที่ได้รับคติความเชื่อจากเรื่องของป่าหิมพานต์ คือเป็นส่วนประกอบของศิลปกรรมที่ทำให้คติความเชื่อเรื่องคติจักรวาลมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รูปสัตว์ป่าหิมพานต์ทุกชนิด เป็นสัญลักษณ์ของประตูทางเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์กับเขาพระสุเมรุอันเป็นศูนย์กลางของจักรวาล หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นประตูระหว่างโลกียะภูมิไปสู่โลกุตระภูมิ การสร้างสัญลักษณ์ของป่าหิมพานต์นั้นเป็นการสร้างตามคติจักรวาลที่มีศูนย์กลางอยู่ในเขตพุทธาวาสนั้น พบว่าสัตว์ป่าหิมพานต์ถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบของวัด ด้วยความหมายเพื่อปกป้องรักษาศาสนสถาน ด้วยเชื่อว่าสัตว์หิมพานต์เป็นสัตว์วิเศษ มีฤทธิ์อำนาจมาก ไม่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปบนโลกมนุษย์ แม้ว่าบางชนิดอาจมีความใกล้เคียงหรือมีอยู่จริงบ้าง แต่ก็ได้รับการยกย่องให้เป็นสัตว์วิเศษที่มีคุณค่าต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เช่น ช้าง หงส์ เป็นต้น ความสำคัญของป่าหิมพานต์อีกประการหนึ่ง คือ การจำลองป่าหิมพานต์ซึ่งเป็นทางเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์กับเขาพระสุเมรุ อันเป็นศูนย์กลางจักรวาล ซึ่งเป็นสถานที่จำลองถึงภพภูมิทั้งสามในจักรวาล ทั้งที่อยู่สูงสุดและต่ำสุด ให้เห็นถึงการมีอยู่ของโลกว่าดำเนินไปเป็นวัฏจักรแห่งกรรมของสรรพสัตว์ทั้งหลาย และการหลุดพ้นจากวัฏสงสารคือพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุด แนวคิดการจำลองจักรวาลในวัดนี้ ทำให้ในวัดมีสัตว์ป่าหิมพานต์ปรากฏอยู่อย่างหลากหลายชนิด ในพื้นที่ที่ต้องการสื่อความหมายถึงความเป็นประตูทางเชื่อมไปสู่ศูนย์กลางจักรวาลเพื่อให้เกิดจินตภาพแก่พุทธศาสนิกชนในการฟังธรรม ที่แสดงเรื่องราวของป่าหิมพานต์ เช่น เวสสันดรชาดก เป็นต้น สามารถแบ่งประเภทของสัตว์หิมพานต์ออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. สัตว์บก เช่น 1) สิงห์หรือราชสีห์ในพระพุทธศาสนาถือว่าสิงห์เป็นสัญลักษณ์ของศากยวงศ์ซึ่งเป็นวงศ์ของพระพุทธเจ้า 2) ช้าง เป็นสัตว์มงคลชนิดหนึ่งของไทย โดยช้างที่มีศักดิ์สูงเช่น ช้างเอราวัณ ตามคตินิยมทางพุทธศิลป์ การสร้างช้างขึ้นเพื่อประดับตกแต่งล้อมรอบฐานเจดีย์ เช่น เจดีย์ประธานวัดเจติยหลวง และวัดเจติยวัดเชียงมั่น เมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

2. สัตว์ปีก เช่น 1) กิณนรและกิณรี เป็นอมมนุษย์พวกหนึ่ง ที่มีความเชี่ยวชาญการเล่นดนตรี จึงมีหน้าที่เล่นดนตรีและขับร้องเพลงถวายให้ท้าวภูเวร ซึ่งถือเป็นเจ้าแห่งปวงเทพชั้นรองทั้งหลาย นั่นคือยักษ์คนธรรมดา กิณนร เหตุนี้ท้าวภูเวรจึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า “ท้าวกิณเรศ” แปลว่าเป็นใหญ่ในพวกกิณนร 2) ครุฑ เป็นสัตว์พิเศษมีหัวเป็นนกตัวเป็นมนุษย์ร่างกายใหญ่โต กิ่งเทพ กิ่งอสูร ตามคติความเชื่อทั้งที่มาจากศาสนาฮินดู (พราหมณ์) และพุทธศาสนาต่างมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป ครุฑเป็นสัตว์หิมพานต์ชนิดหนึ่งที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ตรงเชิงเขาไกรลาศ มีวิมานอยู่บนต้นจิว (สุวรรณ สนั่นชัยรัตน์, 2556, หน้า 14)

3. สัตว์เลื้อยคลาน เช่น นาค มีต้นกำเนิดมาจากประเทศอินเดีย ในพระสูตรและพระไตรปิฎกเป็นนุสสูงศักดิ์มีสถานะเป็นเทพชั้นรอง โดยในพุทธประวัติตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า ขณะที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เรื่องราวของพญานาคจึงปรากฏอยู่ในวรรณคดี คัมภีร์ ขาดก ซึ่งนาคเหล่านี้มักเป็นพญานาคในลักษณะของงูใหญ่ที่มีฤทธิ์มาก มักพบนาครในลักษณะของงานประติมากรรม เช่นทางขึ้นบันไดวัด และงานประติมากรรมประกอบงานสถาปัตยกรรม เช่น ซ่อฟ้า ป้านลม หางหงส์ นาคต้น เป็นต้น

4. สัตว์น้ำ เช่น ปลาเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ และเป็นสัตว์ที่มีอยู่จริงบนโลก ส่วนปลาที่ถือว่ามีความสำคัญอยู่ในจักรวาลนั้น ได้แก่ ปลา 7 จำพวกที่อาศัยอยู่ในมหาสมุทร ได้แก่ ปลาติมิปลาติมิงมงคล ปลาติมิริงกล ปลาอานนท์ ปลาติมินท ปลาอัมมาหาร ปลาหมาติมิ โดยปลาเหล่านี้มีขนาดใหญ่ตั้งแต่ 200 โยชน์ไปจนกระทั่งถึง 1000 โยชน์ มีฤทธิ์มาก ขยับตัวเคลื่อนไหวแต่ละครั้งย่อมส่งผลไปทั่วมหาสมุทรและพื้นแผ่นดิน สาเหตุที่หนึ่งด้วยเชื่อว่าสัตว์หิมพานต์ล้วนเป็นสัตว์ที่มีฤทธิ์มาก สามารถปกป้องคุ้มครองศาสนาจากสิ่งชั่วร้าย หรือภัยอันตรายต่างๆ ได้ สาเหตุประการที่สองคือใช้สำหรับเป็นสัญลักษณ์ของการเชื่อมผ่านจากดินแดนมนุษย์ ไปสู่ดินแดนพุทธภูมิ โดยการจำลองจากคติจักรวาลคือ ชุมประตู่โขงเปรียบเสมือนดังป่าหิมพานต์เป็นประตูผ่านเข้าไปยัง วิหารที่เปรียบเสมือนดังทวีปต่างๆ และเจดีย์ที่เปรียบเสมือนดังเขาพระสุเมรุ อันเป็นศูนย์กลางจักรวาล

3. คติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ที่มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์ ประเภทสถาปัตยกรรม

เมื่อพิจารณาการขยายขอบเขตการจัดวางผังวัดในเขตพุทธาวาสในพระพุทธศาสนา พบว่าวัดสำคัญ เช่น วัดหลวงของอาณาจักรได้จัดวางตำแหน่งของสถาปัตยกรรมหลักของวัด คือ เจดีย์ ในตำแหน่งของเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางจักรวาล เป็นประธานของวัด ล้อมรอบด้วยวิหารตามทิศหลักทั้ง 4 แทนค่าสัญลักษณ์ของทวีปทั้ง 4 ในจักรวาลที่ล่องลอยอยู่บนมหาสมุทรที่สี่พันดรรที่ทางวัดแทนค่าของน้ำแต่ละหยดด้วยเม็ดทรายเป็นการจำลองผืนน้ำในสี่พันดรรไว้ในบริเวณวัด ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประเพณีขนทรายเข้าวัด เช่นในเทศกาลสงกรานต์ ตราบจนปัจจุบัน การล้อมรอบด้วยกำแพงจักรวาล แทนค่าด้วยกำแพงแก้ว

คติจักรวาลในเชิงสัญลักษณ์ถ่ายทอดผ่านการจัดวางผังวัดเป็นจักรวาลใหญ่ ที่ซ้อนกันอยู่หลายชั้น ตั้งแต่ในระดับเมือง การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางของเมือง เปรียบเสมือนการจำลองเมืองเป็นหนึ่งจักรวาลที่มีวัดเป็นจุดศูนย์กลางจักรวาล ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระบบการปกครองแบบสมมุติเทพของกษัตริย์ ผู้ทรงเปรียบดังพระจักรพรรดิราชผู้ปกครองทั้งสามโลก ตามคติไตรภูมิจักรวาล และจักรวาลที่เกิดขึ้นในระดับของวัด แต่ละวัดที่สร้างขึ้นอยู่ในเขตเมืองต่างเปรียบเสมือนจักรวาลต่างๆ ที่อยู่รวมกันเป็นจำนวนมากมายเหลือคณานับดังอนันตจักรวาล ตำแหน่งของอาคารหลักตามตำแหน่งของเขาพระสุเมรุ ทวีป อนุทวีป รวมทั้งขอบเขตพุทธาวาสตามคติจักรวาล ในวัดที่แบ่งได้ 2 ระดับคือ วัดหลวง มีความเคร่งครัดเรื่องคติจักรวาลมากกว่าเป็นวัดสำคัญที่ชนชั้นปกครองทำนุบำรุง บูรณปฏิสังขรณ์ ส่วนวัดราษฎร์สร้างขึ้นภายในชุมชนเพื่อเป็นสถานที่ฟังธรรม จัดงานประเพณี และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในการจัดวางผังเหลือเพียงอาคารหลักคือ เจดีย์ และวิหาร เขตพุทธาวาสและสังฆาวาสไม่มีการแบ่งพื้นที่บริเวณชัดเจนแสดงถึงความเชื่อในคติจักรวาลในพุทธ

ศาสนาที่ปรากฏอยู่ในทุกระดับชั้นเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข และการทำความดีเพื่อผลในโลกหน้า เป็นจุดหมายในการดำเนินชีวิต ที่มีการหลุดพ้นจากวัฏสงสารเป็นหลัก

5. องค์ความรู้

องค์ความรู้ที่เกิดจากคติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ให้อิทธิพลต่อการสร้างงานพุทธศิลป์ก่อให้เกิดคุณค่าต่อผู้คนและสังคมโดยรวมเป็นอย่างมาก สามารถแยกออกได้ 3 ประการ คือ 1. คุณค่าทางด้านจิตใจ เมื่อเข้าสู่ศาสนสถานได้สัมผัสกับผลงานพุทธศิลป์ น้อมนำเอาหลักพุทธธรรมไปประกอบการดำรงชีวิตครองตนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม เพื่อผลบุญและอานิสงส์นำไปให้ข้ามไปสู่ภพภูมิที่ดีขึ้น จนถึงความปรารถนาขั้นสูงสุดของพุทธศาสนิกชนทั้งปวงคือพระนิพพาน 2. คุณค่าทางด้านสังคม เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างงานพุทธศิลป์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยน้อมนำผู้คนให้เข้าใจให้เข้าใจหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า สร้างสังคมที่สงบสุข เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นพื้นฐานแห่งสังคมที่มีศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของประเทศไทยสืบทอดมาตั้งแต่อดีตราบจนถึงปัจจุบัน

6. บทสรุป

เรื่องราวของป่าหิมพานต์ที่ปรากฏ ยกตัวอย่างเช่น การบรรยายถึงลักษณะของชมพูทวีป ป่าหิมพานต์ว่า แผ่นดินชมพูทวีปอันได้ 10,000 โยชน์ แลเป็นของมนุษย์เราอยู่ได้ 3,000 โยชน์แล แต่น้ำท่วมเป็นทะเลเสียนั้นไปได้ 4,000 โยชน์ แต่เป็นที่ป่าเสีย คือป่าพระหิมพานต์ได้ 3,000 โยชน์ แลในป่าพระหิมพานต์นั้นสนุกนักหนาแล อันว่าเขาพระหิมพานต์นั้นโดยสูงได้ 50 โยชน์โดยใหญ่ได้ 2,500 โยชน์ แลมียอดได้ 84,000 เป็นต้น คติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ หรือสัตว์พิสดารนั้นมีกันหลายชนชาติและความคิดนั้นอาจมาพ้องกันเข้าโดยบังเอิญ หรือให้อิทธิพลกันในทางความคิด แต่ลักษณะฝีมือทางช่างและศิลปะการตกแต่งแปลกกันออกไป ความเชื่อเรื่องของสัตว์พิสดารจึงแพร่ขยายเข้ามาในเอเชีย ประเทศที่เป็นบ่อกำเนิดของศิลปวัฒนธรรมในเอเชียคืออินเดีย มีสัตว์พิสดารที่มีส่วนสัมพันธ์กับของไทย เช่นครุฑ พญานาค เป็นต้น ในส่วนของประเทศไทยเรานั้นความเชื่อเรื่องของสัตว์ประหลาดทั้งหลายนั้นมาพร้อมๆ กับการเข้ามาของพระพุทธศาสนาจากอินเดีย

คติความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ส่งอิทธิพลต่อการสร้างงานพุทธศิลป์คือ ในด้านจิตรกรรม มีการประดับตกแต่งศาสนสถานด้วยรูปสัตว์หิมพานต์ ในด้านประติมากรรมมีการประดับตกแต่งอาคารศาสนสถานด้วยรูปสัตว์หิมพานต์ เช่น พญานาค สิงห์ และในด้านสถาปัตยกรรมความเชื่อเรื่องป่าหิมพานต์ส่งอิทธิพลต่อการวางผังสิ่งก่อสร้างภายในวัด การสร้างซุ้มประตูโขงทางเข้าวัด ซุ้มประตูโขงเปรียบเสมือนป่าหิมพานต์ เป็นประตูเชื่อมระหว่างแดนมนุษย์กับแดนสวรรค์ตามคติจักรวาลการประดับตกแต่งศาสนสถานด้วยเหล่าสัตว์หิมพานต์ด้วยเชื่อว่าสัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์วิเศษ มีอำนาจ พละกำลังมาก สามารถปกป้องคุ้มครองอาคารศาสนสถานให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ได้ ในอีกด้านหนึ่งเพื่อให้เกิดความสวยงามตระการตา เป็นดังสรวงสวรรค์ ช่วยน้อมนำผู้คนให้เกิดความเลื่อมใส ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างผาสุก และเพื่อเป็นเครื่องช่วยนาทางให้ไปเกิดในภพภูมิที่สูงขึ้นหรือหลุดพ้นจากวัฏสงสารอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา คือพระนิพพาน

บรรณานุกรม

- ธนิต อยู่โพธิ์. (2512). สามหลวงจีนมีชื่อจาริกไปอินเดีย. อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายจำรูญ ชื่นรุ่งโรจน์ ณ เมรุวัดธาตุทอง วันจันทร์ที่ 2 มิถุนายน 2512. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวัตร.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2538). ไตรภูมิพระร่วง การศึกษาที่มา. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพการพิมพ์.
- ปัญญา เทพสิงห์. (2548). ศิลปะเอเชีย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 23, กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ชรแอนดริว จำกัด.

- พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง. (2544). **พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภาณุวัฒน์ เนียมบาง. (2551). **การศึกษาปรัชญาในงานพุทธศิลป์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดร่องขุน ต.ป่าอ้อดอนชัย อ.เมือง จ.เชียงราย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสภา.
- เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. (2551). **เส้นสายลายไทยเจือก กินรี มังกะลิผล**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เศรษฐศิลป์.
- ส.พลายน้อย. (2552). **สัตว์หิมพานต์**. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิมพ์คำ.
- สุวัฒน์ แสนชัยรัตน์. (2556). **จินตนาการแห่งดินแดนทิพย์ 2**. กรุงเทพฯ : เทนเดอร์ทัช.

ศึกษารูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร)
เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

The Study of Mindfulness of Death Form in Risk Areas of Phrakru
Wisitphrommakhun (Somchai Chotiwaro), Wat Phromniwat,
Bangnak Sub-district, Maung District, Narathiwat Province

ประเสริฐ ชมพรมมา

Prasert Chompromma

ประชัน ชะชิกุล

Prachan Chachikul

ภัทรชัย อุทาพันธ์

Phattharachai Uthaphun

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University, Isaan Campus

E-mail: phat_kuk2020@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 26 พฤษภาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 27 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 27 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการสอนมรณสติในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษารูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 3) วิเคราะห์รูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์เนื้อหาตามลำดับ

ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการสอนมรณสติในพระพุทธศาสนา คือสอนให้เห็นการประกอบกันขึ้นของปัจจัยต่าง ๆ ที่รวมกันของรูปธรรมและนามธรรม รวมถึงองค์ประกอบส่วนย่อยต่างๆ ประกอบกันขึ้นจนเป็นตัวเราเรียกว่า ชีวิต และในท้ายที่สุดแล้วชีวิตนี้จะเดินทางไปสู่ มรณะ ภายใต้กฎของธรรมชาติ กฎของไตรลักษณ์ (สามัญลักษณะ) ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน ให้ทำใจยอมรับความตายที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในวันข้างหน้า เพื่อไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นและไม่เป็นทุกข์ ผู้ใดยึดเอามรณสติเป็นอารมณ์ จะได้ประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพานเลยทีเดียว เหล่านี้จึงเรียกว่า รูปแบบการสอนมรณสติในพระพุทธศาสนา 2) พระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) ปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่เสี่ยง คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่การก่อความไม่สงบ โดยรูปแบบเริ่มจากตัวท่านเองที่ไข่มรณสติด้วยการระลึกถึงความตายเสมอว่า สักวันความตายต้องมาถึงตัวเราไม่มีใครหนีพ้นความตายไปได้ ท่านจึงเดินทางจากจังหวัดนครราชสีมาอาสาสาธิตปฏิบัติ

ศาสนกิจในพื้นที่เสี่ยงตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2547 และ 3) แบบการสอนมรณสติเกิดจากประสบการณ์ตรงของท่านที่ถูกลอบวางระเบิดขณะออกบิณฑบาตในเช้าวันอาทิตย์ที่ 22 ตุลาคม 2549 ทำให้จ্বরเป็นเลือด ได้รับบาดเจ็บจากสะเก็ดระเบิดที่ฝังเข้าไปบริเวณท้ายทอยตรงศูนย์ควบคุมการมองเห็น ส่งผลให้สายตาพร่ามัวมาจนถึงทุกวันนี้ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงมีรูปแบบการสอนมรณสติสอดแทรกอยู่เสมอในการปฏิบัติศาสนกิจทุกด้านที่ชัดเจนที่สุดคือ การบริจาคโลศพ

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, พื้นที่เสี่ยง, มรณสติ

ABSTRACT

This research had the objectives to study; 1) the forms of mindfulness death teaching in Buddhism, 2) form of mindfulness teaching of Phrakru Wisitphrommakhun, the abbot of Watphromniwat, Bannak sub-district, Muang district, Narathiwat province, and 3) the analysis of mindfulness death teaching of Phrakru Wisitphrommakhun, the abbot of Watphromniwat, Bannak sub-district, Muang district, Narathiwat province. This research is the documentary research by studied from text books and related documents including in-depth interview.

The results were as follows: 1) The form of mindfulness of death in Buddhism is the way to know the being creatures that create from various factors of concretion and abstraction. All of these factors come together called life, and death is the end under natural cycle. The mindfulness of death is one of the way to reach enlightenment 2) Phrakru Wisitphrommakhun (Somchai Chotiwaro) has worked in risk areas such as Pattani province, Yala province, and Narathiwat province that are the insurgent region. He taught the people in the region to think that the death is permanent, and we cannot avoid the death. For this reason, he decided to work in risk area from Nakonratchasima province in 2007 3) The form of mindfulness death teaching caused from exploding bomb on 22nd October 2009 during going for alms. His robe was splashed with the blood, and he was injured from shrapnel that embedded at the center of eyes control. He felt blurry, and he always teach mindfulness of death everyday by donating coffin and teach mindfulness of death.

Keywords: Buddhism, Risk Areas, Mindfulness of Death

1. บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้สถานการณ์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการบริหารของภาครัฐในทุกภูมิภาคของโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วกว้างขวาง จึงจำเป็นที่แต่ละประเทศจะต้องเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทุกประเทศทั่วโลกมีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร มีความร่วมมือ และแข่งขันกัน ทั้งด้านธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม การศึกษาและด้านอื่นๆ อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง รวมถึงสภาพของสังคมโดยเฉพาะในสังคมไทยที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนกับวัฒนธรรมใหม่ๆ จากต่างประเทศหรือทางซีกโลกตะวันตก ทำให้เยาวชนกล้าแสดงออกมากขึ้น หากแสดงออกมาทางที่ดีก็น่ายินดีสรรเสริญ แต่หากแสดงออกในทางที่ไม่สร้างสรรค์ ไม่เหมาะสมก็น่าเป็นห่วง คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเมื่อเยาวชนรับสิ่งที่ผิดต่อค่านิยมทาง ศีลธรรมอันดี ย่อมก่อให้เกิดปัญหาด้านอื่นๆ ติดตามมา ซึ่งพุทธศาสนิกชนที่เป็นเยาวชนในวันนี้ย่อมเป็นผู้ใหญ่ ในวันข้างหน้าเป็นอนาคตของชาติ ไม่ได้รับการกล่อมเกลาด้านจิตใจจะเลยเรื่องศีลธรรมจริยธรรมทางพุทธ

ศาสนา ทำให้ขาดความสำนึกต่อหน้าที่ ขาดความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีขาดการใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างคิด และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ไม่เหมาะสม กอปรด้วยสภาพแวดล้อมรอบตัวนักเรียนนักศึกษาที่ยังถูกส่งเสริมชักจูง และโน้มน้าวอย่างต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่มีการพัฒนาหลากหลาย ทำให้ยากต่อการควบคุมป้องกันแก้ไข เมื่อนักเรียนนักศึกษาถูกจัดระเบียบทางความคิดจนมีจิตใจใฝ่ดี และมีพลังใจที่เข้มแข็งสามารถเป็นภูมิคุ้มกันต้านทานเหตุปัจจัยในทางเสื่อมที่จะเข้ามาทำลายคุณภาพชีวิตที่ดีงามด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา (กรมการศาสนา, 2543, หน้า 5) ในอดีตที่ผ่านมาการศึกษาเกี่ยวกับพุทธศาสนาของเยาวชนจะควบคู่การศึกษาของประเทศไทยโดยเริ่มจากที่วัด ตามประวัติศาสตร์เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย การศึกษาจึงมีต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายยุคหลายสมัย

ในปี พ.ศ. 2427 ได้เกิดมีโรงเรียนตามวัดเป็นจำนวนมาก ทั้งในกรุงเทพและตามหัวเมืองต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนไทยเป็นคนดีมีคุณสมบัติที่เป็นคุณแก่ราชการและเป็นกำลังสำคัญที่จะสร้างสรรค์ความเจริญแก่บ้านเมืองมากยิ่งขึ้น และในปี พ.ศ. 2435 มีการตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัด ทั้งในกรุงเทพและตามหัวเมือง โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ดำเนินการจัดพระภิกษุทำการสอนบรรดาศิษย์ทั้งหมดในวัด ในปี พ.ศ. 2464 มีพระราชบัญญัติ ประถมศึกษาใช้บังคับเด็กอายุระหว่าง 7 - 14 ปี ให้เข้าโรงเรียนโดยมีผลบังคับทั่วประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2478 และในปี พ.ศ. 2472 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศเพิ่มหลักสูตรทางจริยศึกษาขึ้นในโรงเรียนทั้งหมด และกำหนดให้นักเรียนได้สดับรับฟังพระธรรมเทศนา เพื่ออบรมให้เด็กมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2493 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เริ่มกำหนดให้โรงเรียน ต่างๆ ทั้งโรงเรียนหลวงและโรงเรียนราษฎร์ (ทินพันธ์ นาคะตะ, 2543, หน้า 25-27) ใช้หนังสือเรียนหลักสูตรจริยศึกษาสำหรับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีเนื้อหาการสอนวิชาศีลธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติ หลักธรรมคำสอนจากพระไตรปิฎกเพื่อช่วยส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชนมีจิตสำนึกรักในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีมากยิ่งขึ้นไปอีก

พระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส เป็นผลิตหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาดังกล่าว และเป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการสอนวิชาพุทธศาสนา เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและรักษาศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้มั่นคงดำรงอยู่ได้ด้วยมรณสติแม้ในพื้นที่เสี่ยงอันตราย ได้เดินทางจากจังหวัดนครราชสีมา เพื่อเดินทางลงมาทำงานในนามพระธรรมทูตอาสาพัฒนาสามจังหวัดชายแดนใต้ (จังหวัดปัตตานี, จังหวัดยะลา, จังหวัดนราธิวาส) เมื่อปี 2547 ซึ่งขณะนั้นมีวัดร้างประมาณ 75 วัด อันเนื่องมาจากการสถานการณ์การก่อความไม่สงบ โดยผู้ที่มีความคิดเห็นต่างจากรัฐ พยายามสร้างความชอบธรรมให้ตนเองในพื้นที่ แต่สร้างความวุ่นวายให้กับรัฐ ทำให้สถานที่ราชการ โรงเรียนและวัดตกเป็นเป้าหมายในการสร้างเงื่อนไขในการก่อความไม่สงบเป็นภัยกระทบต่อพระพุทธศาสนาไปด้วย ในปี 2548 มีพระภิกษุสงฆ์อาสาลงมาจำพรรษาตามวัดต่าง ๆ จำนวน 150 รูป พระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เป็นหนึ่งในจำนวนเหล่านั้น จากนั้นพระสงฆ์ได้แยกย้ายจำพรรษาไปตามวัดเป้าหมายเพื่อรักษาศรัทธาพุทธศาสนิกชนให้ได้ทำบุญเหมือนปกติ พระภิกษุสงฆ์ที่อาสาลงมาได้ทำหน้าที่ร่วมกับคณะสงฆ์ในพื้นที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสอนวิชาพระพุทธศาสนาภายในวัด โรงเรียน และแสดงพระธรรมเทศนาแก่พุทธศาสนิกชนในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ ต่อมาได้มีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นกับพระภิกษุสงฆ์หลายครั้ง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดความสูญเสียทั้งชีวิต พระภิกษุสงฆ์และเกิดความเสียหายแก่พุทธศาสนสถาน โดยพระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส ก็ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ คือ ถูกลอบวางระเบิดจนได้รับบาดเจ็บสาหัส แต่ท่านยังคงทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนาด้วยความไม่ประมาทโดยยึดหลักมรณสติไว้เตือนตนเองและคนรอบข้างเสมอ ทั้งในกิจวัตรประจำคือการออกบิณฑบาต และการสอนวิชา

พระพุทธศาสนาในโรงเรียน การสอนธรรมศึกษาวันอาทิตย์ภายในวัด การแสดงพระธรรมเทศนา การจัดค่ายอบรมคุณธรรมให้กับนักเรียน นักศึกษา ประชาชน หน่วยงานรัฐและเอกชนต่าง ๆ รวมถึงทำหน้าที่ด้านการปกครอง ด้านการสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ บูรณปฏิสังขรณ์พุทธศาสนสถานที่พักพิงแก่ภิกษุสงฆ์ที่ขาดแคลนที่ถูกละทิ้งและทอดทิ้งจนเป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

จากประเด็นดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษารูปแบบการสอนมรณสติในพุทธศาสนา ศึกษาชีวประวัติของท่านศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวีโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนา อำเภอมะนัง จังหวัดนราธิวาส เพื่อเป็นการยกย่องเพิ่มกำลังใจให้ท่านในการปฏิบัติศาสนกิจ รักษาศรัทธาพุทธศาสนิกชนให้ตั้งมั่นคงอยู่อย่างไม่สั่นคลอน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสอนมรณสติในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวีโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนา อำเภอมะนัง จังหวัดนราธิวาส
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวีโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนา อำเภอมะนัง จังหวัดนราธิวาส

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ การวิจัยเอกสาร (Document Study) และข้อมูลภาคสนาม (Field study) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ได้แก่ สืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยมีการดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ (1) ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ มีโครงสร้าง (Structure Interview) คือ มีการกำหนดคำถามตามวัตถุประสงค์ ซึ่งคำถามได้มาจากข้อมูลทั้งในพระไตรปิฎก ตำรา เอกสาร แนวคิด ตามวิธีดำเนินการวิจัยข้อที่ 1 แล้วนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือความถูกต้องสมบูรณ์สัมพันธ์กับเนื้อหาและวัตถุประสงค์เพื่อความเชื่อมั่นและเที่ยงตรง จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองสัมภาษณ์ แล้วนำผลมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ จึงนำสัมภาษณ์ต่อไป (2) ผู้วิจัยทำหนังสือถึงผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในสัมภาษณ์งานวิจัย (3) ผู้วิจัยส่งสำเนาหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ และ (4) ผู้วิจัยกำหนดวันในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ด้วยการขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ (1) ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ตามกระบวนการในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์เนื้อความ (Textual Analysis) (2) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ด้วยการนำข้อมูลมาเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ เพื่อความสะดวกในการแยกประเด็น นำข้อมูลมาวิเคราะห์จะเริ่มจากการวิเคราะห์คำหลัก (Domain Analysis) ซึ่งเป็นคำหลักที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และเมื่อทำการแยกประเด็นหลักได้เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) เพื่อจัดข้อมูลตามกลุ่ม

หัวข้อที่สัมพันธ์กับข้อมูลวิเคราะห์วิจารณ์ พร้อมทั้งเสนอแนวความคิดเห็นตามวัตถุประสงค์การวิจัยประกอบกับทัศนะของผู้วิจัยต่อไป

4. ชี้นำเสนอผลงานการวิจัย ผลที่ได้จากศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเอกสารและ การสัมภาษณ์เชิงลึกจะถูกนำมาแสดงในเชิงพรรณนา (Content Analysis Description) โดยเรียงลำดับเนื้อหาตาม ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่าง ๆ ตามลำดับและเขียนเสนอรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

4. ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิวาสน ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ผู้วิจัยได้สรุปผลตามลำดับ ดังนี้

1. การสอนมรณสติในพระพุทธศาสนา พบว่าเป็นการสอนให้พิจารณาเห็นการประกอบกันขึ้นของธาตุขันธ์ต่างๆ หรือรวมกันเข้าของรูปธรรมและนามธรรม รวมถึงองค์ประกอบส่วนย่อยต่างๆ ประกอบกันขึ้นจนเป็นตัวเราเรียกว่า ชีวิต และในท้ายที่สุดแล้วชีวิตนี้ก็จะเดินทางไปสู่ มรณะ ภายใต้กฎของธรรมชาติ กฎของไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณะสามประการ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง, ทุกขัง ความเป็นทุกข์ และอนัตตา ความไม่มีตัวตน โดยให้ทำใจยอมรับความตายที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในวันข้างหน้า เพื่อไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นและไม่เป็นทุกข์ ผู้ใดยึดเอามรณสติเป็นอารมณ์พิจารณาอยู่เนืองๆ ย่อมจะทำให้ได้เข้าถึงประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนา คือพระนิพพานนั่นเอง การเจริญมรณสติในพระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นตั้งอยู่ด้วยความมีสติและไม่ประมาทในชีวิต ดังนั้น การปฏิบัติงานในพื้นที่เสี่ยงและรูปแบบการสอนมรณสติ จะต้องใช้รูปแบบการสอน คือ การสอนแผน (plan) หรือ แบบ (pattern) ที่มีจุดหมายเพื่อสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้รับความคิด ทักษะ คุณค่า และแนวทางอย่างมีระบบระเบียบ มรณสติ คือ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้มัสติระลึกถึงความตาย อันจะต้องมีมาถึงตนและทุกคนเป็นธรรมดา พิจารณาเพื่อที่จะให้เกิดความไม่ประมาทด้วยสติสัมปชัญญะนำไปสู่ความสงบเกิดสมาธิได้ง่าย พื้นที่เสี่ยง คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสเกิดเหตุการณ์ที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวัง หรือความไม่แน่นอน มีโอกาสที่จะประสบกับความสูญเสียหรือสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ ภัยธรรมชาติ การทุจริต การลักขโมย ความเสียหายของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การถูกดำเนินการทางกฎหมาย การบาดเจ็บ ความเสียหายจากเหตุร้าย การเกิดอันตรายสูญเสียทรัพย์สิน สูญเสียชื่อเสียงภาพลักษณ์ขององค์กร และบุคลากรเกิดความไม่แน่นอน ไม่พิทักษ์สิทธิหรือศักดิ์ศรี เกิดความสูญเสียจนต้องมีการชดเชยค่าเสียหายที่จะส่งผลกระทบทำให้วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเบี่ยงเบนไป ซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคต และคุกคามเกิดผลกระทบต่อชีวิตได้ หรือพื้นที่ก่อความไม่สงบนั่นเอง

2. การสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) พบว่า จากปีพุทธศักราช 2547 มีเหตุการณ์การก่อความไม่สงบในพื้นที่เสี่ยง ซึ่งวัดก็ตกเป็นเป้าหมายในการสร้างสถานการณ์ กล่าวคือ พระภิกษุสงฆ์ถูกลอบทำร้ายทำให้ได้รับบาดเจ็บและถึงแก่กรรมภาพ จนเป็นเหตุให้มีวัดร้างประมาณ 75 แห่ง ทางรัฐบาลจึงประกาศรับสมัครพระภิกษุสงฆ์ลงไปจำพรรษาตามวัดที่ร้างอยู่ในโครงการ “พระธรรมทูตอาสาพัฒนาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยมีพระภิกษุสงฆ์สมัครเข้าร่วมโครงการดังกล่าว จำนวน 150 รูป ซึ่งพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เป็นหนึ่งในนั้น และได้ไปปฏิบัติศาสนกิจร่วมกับพระสงฆ์ในพื้นที่เรื่อยมาจนได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดพรหมนิวาสน ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ในปีพุทธศักราช 2548 ต่อมาในเช้าวันอาทิตย์ที่ 22 ตุลาคม 2549 คนร้ายได้ลอบวางระเบิดพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) และพระลูกวัด รวมถึงทหารที่ถวายเป็นการคุ้มครองขณะออกบิณฑบาต เหตุการณ์ครั้งนั้น

ไม่ได้ทำให้ท่านถอยหนีจากพื้นที่เสี่ยง แต่ตรงกันข้ามท่านใช้หลักมรณสติจากประสบการณ์ตรงมาเป็นรูปแบบการสอนมรณสติ โดยเริ่มจากการเตือนตนเองและคนรอบข้างเสมอว่า สักวันความตายต้องมาถึงตัวเรา ไม่มีใครหนีพ้นความตายไปได้ ท่านจึงใช้หลักมรณสตินี้สอดแทรกในการปฏิบัติศาสนกิจทุกๆ ด้าน โดยรูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยง จึงเป็นการสอนแผน (plan) หรือ แบบ (pattern) บนความเสี่ยงในสถานการณ์ที่มีจุดหมายเพื่อสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้รับความคิด ทักษะ คุณค่า และแนวทางอย่างมีระบบระเบียบ เครื่องครัด และประณีตประณีตในวิธีการสูงด้วยในตัวก่อปรด้วยหลักการคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้มีสติที่ระลึกถึงความตาย อันจะต้องมีมาถึงตนและทุกคนเป็นธรรมดาของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) ในจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่การก่อความไม่สงบ เพื่อให้เกิดความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

3. จากการวิเคราะห์รูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) พบว่า รูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส แม้เริ่มต้นจากความเจ็บ ความใกล้ตาย สถานการณ์ก่อให้เกิดความเจ็บตายทั้งของตนและคนอื่น แต่ก็ทำให้ได้รูปแบบการใช้ชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่ต่อสถานการณ์ด้วยสติปัญญา ด้วยความเข้าใจ ด้วยความเห็นใจ และด้วยความคลายกังวลใจ แม้จะยังมีความกลัวภัยและความตายความเจ็บยังหลงเหลืออยู่ในจิตใจก็ตาม แต่การที่ท่านมีมรณสติไม่เกรงกลัวความตาย ทำให้ท่านอาสาออกมาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจสนองงานพระพุทธศาสนาในพื้นที่เสี่ยงที่มีการก่อความไม่สงบ และแม้จะเกิดเหตุการณ์รุนแรงกับตัวท่านเองที่ถูกลอบวางระเบิดจนเกือบจะมรณภาพ ท่านก็ยังยืนหยัดทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมาด้วยหลักมรณสติ และรูปแบบมรณสติที่ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์คือ

1) มรณสติในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความตาย คือความดับหรืออาการดับของชั้น 5 หรือกายกับจิต ประเภทของการตายมี 2 คือ 1) กาลมรณะ คือ การตายเมื่อถึงเวลาถึงที่ตาย และ 2) อกาลมรณะ คือ การตายแม้ไม่ถึงเวลาที่ควรตาย เพราะอุปัทวเหตุให้ตาย ดังนั้นหลักทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับความตายเรียกว่า มรณสติ เป็นการเรียนรู้ที่จะเอาสติหมั่นระลึกถึงความตายอันจะเกิดมาถึงตนและพิจารณาสาเหตุของความตาย และเพื่อเป็นอุบายที่จะทำให้จิตใจเกิดความสงบเป็นสมาธิ จิตใจพิจารณาเป็นเหตุทำให้จิตใจคลายออกจากความไม่หลงติดในร่างกายคลายออกจากกิเลส และปลดทุกข์ทางจิตใจได้ ปล่อยวางได้ รูปแบบการสอนมรณสติในพุทธศาสนา จึงเพื่อให้เกิดความยินดีและยอมรับความเกิด ความตั้งอยู่ และความดับสลายด้วยสติปัญญา ด้วยความเข้าใจ ไม่ตื่นรน ไม่หวัดแกว่ง มีทุณทุรายเมื่อความตายมาถึง

2) มรณสติของพระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) ได้ใช้รูปแบบตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่ปรากฏ และที่สั่งสอนให้มีสติระลึกถึงความตายอันจะต้องมีมาถึงตน และทุกคนเป็นสังขาร พิจารณาเพื่อที่จะให้เกิดความไม่ประมาทด้วยสติสัมปชัญญะนำไปสู่ความสงบเกิดสมาธิได้ง่าย ผ่อนคลาย ปล่อยวางได้บ้าง และสามารถปฏิบัติงานในพื้นที่เสี่ยงได้อย่างสงบใจและระมัดระวังแบบมีสติเข้าใจเท่าทันทั้งหลักใจและสถานการณ์พื้นที่เสี่ยงได้เป็นอย่างดี

3) พื้นที่เสี่ยง หมายถึง จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส รวมถึงวัดพรหมนิवासที่พระครูวิสุทธิพรหมคุณ (สมชาย โชติวโร) เป็นเจ้าอาวาสและเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสเกิดเหตุการณ์ที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวัง หรือความไม่แน่นอน มีโอกาสที่จะประสบกับความสูญเสียหรือสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ ภัยธรรมชาติ การทุจริต การลักขโมย ความเสียหายของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การถูกดำเนินการทางกฎหมาย การบาดเจ็บ ความเสียหายจากเหตุร้าย การเกิดอันตรายสูญเสียทรัพย์สิน สูญเสียชื่อเสียงภาพลักษณ์ขององค์กร และบุคลากรเกิดความไม่แน่นอน ไม่พิทักษ์สิทธิหรือศักดิ์ศรี เกิดความ

สูญเสียจนต้องมีการชดเชยค่าเสียหายที่จะส่งผลกระทบทำให้วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเบี่ยงเบนไป ซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคต และคุกคามเกิดผลกระทบต่อชีวิตได้ หรือ พื้นที่ก่อความไม่สงบนั่นเอง

5. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษารูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวิโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีข้อค้นพบที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป เพื่อตอบโจทย์วัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยงของพระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวิโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส พบว่า ท่านใช้หลักมรณสติในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นปกติ ด้วยการระลึกเสมอว่า สักวันความตายต้องมาถึงตัวเรา ไม่มีใครหนีพ้นความตายไปได้ ทำให้ท่านไม่หวั่นต่อความตายแต่ต้องลงมาปฏิบัติศาสนกิจเพื่อสนองงานพระพุทธศาสนาในพื้นที่เสี่ยงที่มีการก่อความไม่สงบ คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส เพราะใช้ชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และท่านยังใช้มรณสติมาเป็นรูปแบบการสอนเพื่อเตือนตนเองและผู้อื่นเสมอ ที่สำคัญคือใช้รูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยง มาสอดแทรกกับการปฏิบัติศาสนกิจในทุก ๆ ด้าน ที่ชัดเจนที่สุด คือ การบริจาคนิเวศน์ ที่เป็นรูปแบบการสอนมรณสติในพื้นที่เสี่ยง เป็นการสอนได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบการสอนมรณสติของพระครูวิสิฐพรหมคุณ (สมชาย โชติวิโร) เจ้าอาวาสวัดพรหมนิवास ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ไว้ 3 ประเด็น คือ (1) รูปแบบการสอนมรณสติ ที่ท่านใช้สอนตนเองโดยการระลึกไว้เสมอว่า สักวันความตายต้องมาถึงตัวเรา ไม่มีใครหนีพ้นความตายไปได้ (2) รูปแบบการสอนมรณสติ ที่ท่านใช้สอดแทรกในการปฏิบัติศาสนกิจในทุก ๆ ด้าน เช่น การบริจาคนิเวศน์ (3) รูปแบบการสอนมรณสติ ที่ท่านที่กระทำตัวเป็นแบบอย่างไม่เกรงกลัวความตาย แม้จะถูกลอบวางระเบิดขณะบิณฑบาต ท่านไม่เคยถอยหนีออกจากพื้นที่เสี่ยง และยังยืนหยัดปฏิบัติศาสนกิจเพื่อสนองงานพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงการเป็นตัวอย่างที่ดี ที่มีความมากกว่าคำสอน เป็นรูปแบบการสอนมรณสติอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิไลลักษณ์ สายเสนห์ (วิไลลักษณ์ สายเสนห์, 2537, หน้า 63) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเกี่ยวกับการตายและการเกิดใหม่ในพุทธศาสนานิกายเถรวาทกับนิกายวัชรยาน” ว่า การระลึกความตาย คือ การพยายามนึกถึงเรื่องความตายอยู่ตลอดเวลาช่วยให้ชีวิตมีความหมายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เราเข้าใจชีวิตได้ก็ด้วยการมองว่ามันเป็นสิ่งไม่เที่ยงและมีธรรมชาติเป็นความตาย เมื่อมรณกรรมมาถึงมีเพียงแต่ร่างกายและการทำงานที่ทำอยู่ในปัจจุบันนั้นที่สลายไปส่วนอื่นยังคงอยู่ จิตพร้อมด้วยสัญญาตณฺหาที่เราสร้างสมไว้ ตลอดชีวิตจะสืบต่อไปยังคงอยู่จิตพร้อมด้วยสัญญาตณฺหาที่เราสร้างสมไว้ตลอดชีวิตจะสืบต่อไปยังภพหน้า จากนั้นก็จะผ่านไปสู่วัฏจักรชีวิตในอนาคต ดังนั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่เราจะต้องสร้างสม แต่คุณสมบัตินี้ที่มีคุณธรรมไว้ในจิตของเราขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐา วาสิงหน (ณัฏฐา วาสิงหน, 2541, หน้า 17) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความหมายของความตาย : การตีความตามพุทธปรัชญา” ว่า พุทธศาสนาเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้ผู้ปฏิบัติ ประจักษ์แจ้งความจริงด้วยตนเองมากกว่า ความจริงพิจารณาความตายทั้งที่เป็นขณิกมรณะ หรือ ความขาดแห่งชีวิตย่อมถือว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพราะต่างก็ช่วยให้เข้าใจว่า แท้จริงชีวิตไม่ใช่สิ่งที่คงทนถาวรแต่อย่างใด เพราะในที่สุดชีวิตก็ต้องพบกับความตายและแม้ในขณะนี้เรากำลังเกิดและตายอยู่เช่นกัน ความเข้าใจในลักษณะนี้ย่อมช่วยหรือคลายความยึดมั่นถือมั่นซึ่งเป็นเหตุของความทุกข์ได้

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา, **คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.

ณัฏฐา วาสีงหน, **ความหมายของความตาย : การตีความตามพุทธปรัชญา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

ทินพันธ์ นาคะตะ, **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สหายบล็อกและการพิมพ์, 2543.

วิไลลักษณ์ สายเสน่ห์, **การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเกี่ยวกับการตายและการเกิดใหม่ในพุทธศาสนานิกายเถรวาทกับนิกายวัชรยาน**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

พื้นฐานปรัชญาสังคมและการเมืองเพื่อรัฐประศาสนศาสตร์ The Fundamental of Social and Political Philosophy for Public Administration

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม

Phramaha Mongkholkhan Thitadhammo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Mongkholkhan1977@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 9 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 28 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 28 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวคิดพื้นฐานปรัชญาสังคมและการเมืองเพื่อรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นการศึกษาความหมายแนวคิดทางปรัชญาที่มีความสำคัญต่อสังคมในเชิงปฏิบัติ และมีผลต่อเนื่องจนถึงการบริหารในระบบของการเมืองการปกครอง ที่เป็นพื้นฐานทางปรัชญาเพื่อศึกษาปรัชญาการปกครองในทัศนะของนักปรัชญาต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเมืองการปกครองของประเทศ

ดังนั้น นักปรัชญาตะวันตกจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องปรัชญาการปกครองเป็นหลักสำคัญ เช่น หลักการปกครองและการเป็นผู้ปกครองของนักปรัชญา เช่นอาริสโตเติล กล่าวว่า การปกครองเน้นที่ความสงบสุขของประชาชนเป็นหลัก รูปแบบการปกครองแต่ละรูปแบบนั้นไม่มีความเท่าเทียมกันเพราะขึ้นอยู่กับการบริหารของผู้ปกครองว่ามีการใช้หลักปรัชญาสังคมและการเมืองเพื่อสอดคล้องกับแนวคิดที่จะปรับใช้รูปแบบใดเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: รูปแบบทางสังคม, ปรัชญาการเมือง, รัฐประศาสนศาสตร์

ABSTRACT

The fundamental of social and political philosophy for public administration were important for society in practical context and will be continuously an impact to the administration system of social and politics. There were many perspectives from various philosophers which affect to the administration of the nation.

The Western philosophers prefer to the philosophy of good governance and being good administrator, such as Aristotle said that the administration emphasize mainly on the peace of people. There was no equality in the administration format because it depends on the social and political principle utilize by each head of administration to correspond their ideas to deploy in any form to achieve the benefits for the public.

Keyword: Fundamental of Social, Political Philosophy, Public Administration

1. Introduction

Philosophy of administration was the concept and theory about domination, protection, maintain and control (the Lord Buddha's teachings (P.Payutto), 2003, p. 87) which was the practice of administrator to arrange the social and political order for the citizens to live together neatly and to get welfare from the State. It was the role of administrator or government to do everything through the bureaucratic system, the state enterprise system or through the acts of the private sector, state enterprises or private sector to the aim of such tasks which must satisfy the needs of the public as a whole. The major basic needs of the citizens could be classified as (1) requirement on safety of life and property (2) demand for comfort (Chari Benny Hendrix Rd., 2003, p. 157).

Western philosophers such as Aristotle, was one of those who talked about the form of administration and political system, judgement of wellness of the "State of Justice" that will be able to serve the public for benefits of people in society. The bad States then was the States that had administration form which benefits to administrator only. From the concern on the public benefits to society and private benefits of administrator, Aristotle had divided administration format into many forms based on 2 criteria of : (1) the number of the administrator or the number of people who use sovereignty as an individual person, the Board of the people or the majority of people (2) considering the dominance that to whom the benefits will be, for public or to administrator and team. Machiavelli, said that administrators need to be intelligent, powerful and had high cognitive intellectual powers. Most importantly, administrator must be able to be both the lion and the fox for the administrative function to go well (Chari Benny Hendrix Rd., 2003, p. 157).

It could be seen that the education on philosophy was actually to study the concepts of the ancient thinker who discovered reality in the universe that they were alive. Those who were referred to as "Philosopher", were both Oriental and Western thinkers. In the West, initially in Modern Greek, neither the concept of binding themselves with religion nor traditions, they think about reality of the world freely. Some thinkers might fear of the administrator in such circumstances which resulted in arresting to jail and death penalty by poison drinking such as Socrates & etc. It could be seen that many of Greeks philosopher had discovered evolution respectively by continuing their thinking about the reality in the universe comes to thinking about the administration of the country and about the studying of the people in the State. In addition, some had researched about atomic atoms which must be accepted that those concepts had become both a natural science and pure science later. These thinkers also offered a different style of administration which were criticized on which one was appropriateness and which was dictatorship. Plato discussed the State of ideology, which were divided into 4 formats, they were :

The administrator group with discipline – military. It was called military dictatorship because of the discipline, cheat people and make wealth to their team. Then the replacement by new administrator, Origacci who was the fraud wealthy minority fired from the first group. 2. Niccolò di Bernardo dei Machiavelli was an Italian diplomat, politician, historian, philosopher, humanist and writer of the Renaissance period. He had often been called the father of modern political science.

After the second group with expertise in fraud had a State authority, they would cheat more to people. Therefore, the third group was a group of high-class family, who firstly being called as the aristocrat or smash, who had good knowledge of possession but finally was failed and behave badly same as the first two groups. Lately, the power falls to the totalitarian state dictator or Ranny who defraud heavily, then rotate in the same cycle naturally.

Therefore, the study of the concept of "Greek philosophy", which was the foundation of the Westerners was not that difficult to study carefully with cautious and trying to understand the evolutionary process. Then we will find the development of thoughts, the prosperity of the Asian minor Greeks, Romans and the Great Western countries, the major concept of those ideas.

The problems that arise in the basis of political philosophy for public administration are addressing the inconsistency of the application of political philosophy of public administration of different countries with different contexts. There are different reasons. Causing political philosophies to be partially involved.

2. The Meaning of Philosophy

The philosophy was to study the rules of truth in general or about any specific case such as human knowledge, or of human values and the love to know and seeking knowledge (Standard College Dictionary, 1953, p.1014) Thus a description that philosophy comes from the two Pali words, so the word philosophy was combined as "virtue knowledge" (chamnong school. Gold-Prasert, 1975, p. 8) Knowledge arising after the end of the suspicion, then this was the root of valuable properties and the philosophy. Philosophy was that knowledge being described by reasons. Philosophy was derived from the 2 Latin words which were "Philo" and "Sophia". Philo means love, Sophia means knowledge, therefore, translates to be a love of knowledge. Not only knowledge or wisdom in general, but also refers to the decision, the value of things in life as natural too (cited by page 4 of her page 17) Philosophy was a status of complete and incomplete, a concept that did had and not had a system, not yet as a true intellectual. Philosophy addresses the split into branches, and was fundamentally give birth to a broad academic. It could be compared to a river which come from the sea and could be transformed to rain water or urine according to a variable situations. The philosopher was a searcher to figure out why the object state fair to recognize and to practice and to ease the human embracing. Thus,

philosophy was thoughts and attempts to find answers to the phenomenon of the nature and process of each happy life (Vatsasyayan, *Metaphysice*, 1974, pp. 2 -3) Causes which create philosophy were as follows :

- (1) From doubt or suspicion
- (2) From strange phenomenal
- (3) From investigation and comments
- (4) From seeing the world with a generous open-minded
- (5) From the acceptance of advice, experience and rationality
- (6) From adherence without preconceived, but only dedication
- (7) Non-stopping of searching the truth
- (8) No rush to make conclusions on the content of each philosophy

Once we understand the meaning of philosophy and the knowledge of social philosophy fundamental then we could see what form of administrator in which style of planning and administer they do for the country. Accordingly, we study the political concept to understand the terms of politics if they were consistent with the concept of a philosopher or not. However, it was certain that any laws arises would be inevitable to the concept of the philosopher as the thinker in the field of politics who invented the regulatory legal system theories in order to rule the people and groups.

That was why the public administration would be inevitable the process of controlling human behavior and the responsible actions of human beings. To set up rules to remove guilt and be able to assist the offender in any form. Thus there were politics apply to human beings were widely respected as a group in the regulations themselves, a variety of ideas which were parts that causes the development of corresponding to the city to be studied respectively.

3. Political Concepts

The study of political concepts for administration of the country to be peaceful was necessary. The concept of political domination that will be adopted following a study of the concept of the thinker in each field of geographic, social, economic, educational, the religion and culture of each country. Politics were both arts and science, because politics (So Setabut, *Englwash-Thai New Dictionary*, 1957, p. 56) mean clever, polite, policy, process, plan and approach. To extend the word of academic, refers to political academic then administration academic which was the art of domination, political policy which broad over the whole country both as macro and micro structure. It was characterized as having an impact on the process of life all over the country and may be around the world. Whether it was a matter of structure, development or part of life for people and animals, they had positive effects from the political process.

The pioneer Greek philosophers who had thought about philosophers was "Pythagoras" Pythagoras of Samos was an Ionian Greek philosopher and the eponymous founder of the Pythagorean movement a representative of the Greeks who taught that "Each person should devote body and life to the State, but follow the State. Each member of the State must respect to authorized and legislation persons and grants their life for State (Pythagoras (5800-500 B.C.), 1951, p. 304) Democritus said, (Democritus (460-370 BC), mpp : 305), each one should sacrifice to public as a whole for the good of the State. If the State had good administrator, people in the State were safe. If the State was prosperous, people will had well-being and all the advance. If administrators cheat, State worse. To provide welfare was the duty of the State and State should give services to all citizens. The democracy concept which makes independent thinking about political theory, where citizens could criticize the authority of the State's old administrators, to have political freedom and to voice out their right to Government. That was the beginning of Individualism.

Some suggest that the public should not comply with authorities and to oppose and criticize the old political style. Sophists Philosopher School (S.E. Frost, the Teaching of the Philosophy, Tbid: 75 Treasury of Philosophy Runes, Gagobert. D. , pp. 1-1223) mention that the modern ideas about the Individualism theory was not included the group, but it depends on the individual who want the freedom, an individual pursuit of success and did not follow the law. As such the Sophists said the law was written by the weak person of the society to control strong individuals.

The conversation between the famous Plato and Sophists in the topics that argued Gorgias, which Plato argued that most of the legislation were from the weak administrators who protect their own benefits and praise themselves but threaten to stronger persons who were more capable. In addition, Plato reiterated that the great person in the history would refuse to comply with the law of a weak party and not to follow the legislation by the weak and foolish administrators. Such a concept may be called Anarchy who thought of the revolution to the authorities of which there were individuals who agreed to such comments. So, Sophists had influence peoples and adversely affect integrity of State of Athens. Most of the Sophists, do not want the story like that to happen but they were not satisfied with ideas of ancient traditions that citizens must be owned by a State without any objection and the State will arrest those terrorists who opposed to the State. They were clearly do not want any form of Government. Thus such concept becomes detrimental to the philosophy of the State.

Ideas about the State of Socrates, Plato and Aristotle, which Xenophen said Socrates (Socrates (469-399) had never asked who he met about what was the State, what was the Statesmen, who were the administrators or what were the characteristic of Statemen? However, even he did not respond to these questions, he had laid the basis in responding to the public which focused on important issue which was knowledge. Good public had to

seek and pursuit of accurate knowledge. Socrates said if public discovered correct knowledge, they would perform correctly and had a good friendship with friends. Socrates saw bad state of Athens, mostly operated by indicating problems and criticizing the administration of the mistaken Government. He was faithful to the city of Athens and when he had been judged by court of Athens to death sentence, everyone knew that it's unfair. He refused his friend to give bribes, and to escape away. He said that we should not destroy the laws of the State, although it was not fair, the State was similar to a mother who gave birth to him and made him as Socrates.

Plato, (Plato (427-347 B.C.) was a student of Socrates who viewed state issues similarly to his Professor. He said the State needed to develop individual advancement because if the individual was inevitably good, it would cause good groups. The duty of the State was to ensure everyone had a good life. Each person was supposed to be the second after the State. We could see that the social development, legal philosophy and political philosophy of traditional Europeans could be determined from the time of Plato. The structure of Greek philosophy, academic structure, military and construction had been developed from Rome concepts.

The political philosophy of Aristotle (Aristotle (384-322 B.C.) Aristotle had good basic political theory from the State which was depending on the nature of people. When Plato gave more credit to people over the State, so Aristotle adjusted the relationships between the State and people, saying that people were social animals, and natural political animal. Each individual could not live normally or live a good life if there was no society. Therefore, the State's goal was to prepare individuals for the best by dedicating heavily in order to pursue cultural, religion, art, political action, scientific research and above all philosophers. In the world of Aristotle, there were the Citizenship which means only high class citizen only. The slaves and the farmers were poor who were being forced to work. Only high class citizen who had available time for political transactions, sciences and philosophy who had a chance to live a good life with happiness and good morality. The States was that of the related condition of which there will be none the best forever State. Good Government was a Government of the people to life up their well-being but the fraud Government was the Government seeking for their own benefits.

Aristotle demonstrated that the goodness was happiness. Humans pursuit good mean they seek happiness, which was the highest aim of life. Goodness and happiness were the same matter (HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn, 2001, p. 251) a joyful life was possible when people were in a good society. Humans were animal who could be better developed their abilities when they were involved in the life of society. Humans had been involved already in the family, in the village, but this was just basic patterns of life in a society only. In the States that were operating perfectly well with the good administration and good culture society where people could seek for a better life. For example, we could see that

the chess player could not be alone. We could see his nature when he had a relationship with other player on the style of his playing, his relationships with all the chess pieces on the chess board and when he follows the rules of chess.

In addition, common behavior, which was a common practice by making the actual condition of the people could not be free from environment. Humans need a sufficient physical objects, want to have friends, to be healthy with beauty and luck as a composition of life with satisfaction and without any obstacles impeding.

In fact, human beings want to have objects to bring comfort, such as buying a car to travel instead of walking with feet, need happiness and needs goodness. On the real expression, it was from the original good feeling without forcing. Similar to the good administrator who had some internal drives pushing to do good deeds which was loving-kindness, mercy and helpful minds.

The concept of Aristotle also emphasized the importance of the moderation style of living that was virtue because it was the middle path of Aristotle called Golden Means (there was merit. The podium glass, ethics, 1996, p. 19). It was the most suitable virtue, the great way that leads to life. We need to be brave, but not prudent, be careful but not afraid, had sufficient fund but not with too much or too little. Morals causes the appropriate life to had sufficient comfort which was not too extremely fit (vasin thotra, Internet ethics, 2001, p. 294) Ethical principles that were recognized as good things of life, that was, the principle that the person who was the most respected determines the typical ideal of life, it was life-based perspective and from opinions of people which was recognized as the person who was the core of the town who had the intelligence in administration towards people in their own home town.

The concept of Epicurean School (Epicurus) : (341-270 B.C.) had developed theory about the State being run appropriately in society that “Social Life in Based on Self-Interests and Individualism” which was composed of basic matter of individual private benefits. Each one of us was member of the social group in which we found that each individual was seeking benefit for oneself and for the group because the group could protect himself. So, there must be justice. We may not comply with the law. Epicurean did not believe the collaboration in public but to be happy personally. He said a wise man will had to cooperate with the public but will not responsible to the public. From this lead to “Pure Individualism” or creed Individualism.

The School of Stoics had the opposite opinion to the Epicurean, to mention relationships of people in the group that humans were not selfish and take personal advantages only, they were born within a society as a group of organisms. It was necessary because human society was not a member of the universe or a great cosmic society. We were duty-bound to law of the State which was a natural law and we were required to

comply with. School of Stoics emphasized that the universe had more influence on the individual and each person will had to sacrifice for the good state.

The concept of John Stuart Mill and Herbert Spencer about the people and the State. Mill comments about the fighting in a society which was a problem that was obvious today. The problem was about poverty and inequality in society. He believed that the society happens for everyone's benefit. If society did not insure the economic freedoms for everyone, then such society was unfair. Herbert Spencer accepted the theory that the individual had the right to defend itself, the nature of the struggle for survival and the weak ones were destroyed. So citizens must had freedom to fight to prove that he was reasonable alive. Fighting to survive because each individual depended on the community.

If individual had right to live solitarily, he was not so useful. The society was where individual had the right to fight, but such fighting, it did not infringe the rights of freedoms of others because a person had right as society defined. Spencer accepted Mill's Liberal Theory that of State controlled public, but the duty of the Government was only to defense against the invasion of foreigners. Taking the raw material resources sharing to people was not a government task. However, it could be seen the danger of such control and pressure. He said social provide service to individual but it should control the competition. Spencer had appreciated the Liberal Theory that well-being life must be in a State with moderate rules (Hebert, Spencer (1820-1903), which the author of the article was also agreed with their perspective.

In summary, from the study of Aristotle's concept, it was something that was the best coverage to the form of his political theories in considering always of the nature of the human being and the world of mankind. We might see the condition of lives of the Greek State at that time on the purpose of Aristotle which was the fact that the value of the governing rule may be difficult to find a format that was the most appropriate. In the view of ethics, to mention values that were in the human body that exists in society, who were citizens consists of ethics, morality, as a core of performing, (Vasin Inthasara, 2001, p. 42) a pattern of human beings' common sense on the right basis of goodness and happiness of most people and ease for the administrator to govern them in any forms because it will be easy, comfortable and speedy to rule citizen who were virtue.

Aristotle was perhaps to comment on various parts of the State, the various small unit which was citizen, those people who were living in the city should be "citizens who had involvement in the justice system and in the administration of the State." Citizens should know when they should obey, when they should use the powers for the good result of the State as always. In comparing the city-state as sports, citizens were players not audience. Good citizens were people who do all the necessary things for the good of the State. The question was a good citizen was a good person or not. The answer was that in each city, there were many agencies who will do various tasks which require good citizens who could

do the work of the Government under the Constitution of the State. But it might not be good people such as those who will go into the war for peace by killing enemies. So, how killing was considered to be doing well? At the same time, citizens in general not everyone was a good person, but a Statesman or a person who was responsible for the work of the public need to be good. Therefore, the great city will not be good itself but there must be one or more citizens administer jointly together and be ready to use the powers equal to ready to obey authority (So Sivarak, 1977, pp.27-28).

To conclude according to Aristotle's perspective that a State or city would not pay attention to the importance of the regime's administrators because the State in which he compared as sport and citizens were athletic players, of which both the State and the citizens of the State were equally important. The problem was the citizen in the State were unity with ethics and morality or not. If the citizens were good it would be easy to rule by the administrator because the citizens were harmonized, fully understand and plentiful of four basic needs and happy.

When it was like this, no matter which administration format to be used by the administrator, it where it was easy to administrate with principle of dominance and rule in their State because citizens were good. However, Aristotle had said that everyone was a good person, but a statesman or a person responsible for the work of the public needs to be good people with good abilities in terms of good citizens and good people of good will.

In contrary, if citizens were good but administrator was not, no administration principle, not capable and do not know how to govern, no ethics and morality then no matter which formats out of the 6 administration formats will not be able to use to develop the State and citizens who reside in the State will lack of happiness and incompleteness because administrator seize benefits for themselves more than sharing benefits to the public. Administrator were not in the justice manner which was the core of goodness in the administration.

Thus, Aristotle did not mention any forms as a good model or bad one, the author, when taken into consideration would resume to the administrator. If the administrator had good morals in the administrator, a State or city, then will be good. Citizens who were in the State then will be good too with the best way to conduct in the core of ethics same as the leaders. The formats which were jointly established in a State, such as laws or the Constitution will be good, completely draft by those who were in the Dhamma in various different living formats.

The good life will require available free time to be used to train their minds. The State had a duty to provide people with free time and make people spend their free time to training glorious and angelic life more so in line with Plato and Aristotle who really emphasized on development of the mind by contemplating the principle to consider in peace by doing meditation purely for mind development. The life of people who were

seeking for something special which will be permanently survive as times go by and to do so will release from bad wishes and ambitious to a struggle for only small valuable things.

People will had a virtue and ethics was depend on their own minds. They will be from a normal person who could be self-motivated to the good direction or evil with sufficient living in a middle path. To understand the issues which they see as reality. If they were an administrator, they had to balancing their times so as to be benefit to the mindfulness training to be polite and not that hard and against the happy administration with good morals and ethics minds. The concept of executive dominance in the light of the philosophers mean life was the best because it represents the administration will be proceed according to the administrator. If the rule makes the human suffering, if it was not a good rule which was different from the concept of others that each group was seeking benefits for the group as the group will protect himself, so there must be justice.

Political philosophy plays a significant role in public administration. Because of political philosophy Was created from the concept of a systematic, religious, philosophical, knowledge aspects Including local wisdom And the concept of politics and government together with many countries have to adopt the concept of philosophy. Both Western and Eastern philosophies have been used as a base for the development of public administration to be prosperous and all-round. Thus making the science of public administration more important to human life and work, better answer human questions. Because human beings are social animals and cannot lack public administration nowadays.

Bibliography

- Chamnong Thogprasert. (1975). **Western Philosophy**. Bangkok: Phraepittaya.
- Chari Benny Hendrix Rd. (2003). **"The Political System 1" Course on Human Subjects with the Society. Unit 1 – Article 7**. Nonthaburi: Sukhothai thammathirat Open University.
- Prayoon. (1996). **Ethics**. Bangkok: Odeonstone.
- Prayoon. (2001). **Greek Philosophy: the State of Western Wisdom**. Bangkok: Shine Siam.
- P.Payutto. (2003). **Dictionary**. Bangkok: Mahachulalongkorn Printing Press.
- Reading month. (1979). **Good Words, Western Philosophy**. Department of Philosophy and Religion Faculty of Social Sciences Kasatsart University.
- SAB. (1977). **Political Philosophers**. Bangkok: Thaiwattanapanich Ltd.
- S.E. Frost. (1951). **Basic Teaching of the Great Philosophers**. New York: Barnes & Noble, Inc.
- Vasin Inthasara. (2001). **Ethics**. Bangkok: Dhammada.
- Vatsasyayan. (1974). **Metaphysice and General Philosophy**. Murut : Nauynantar Press.
- English-Thai New Dictionary**. (1957). Bangkok: Thaiwattanapanich Ltd.
- Standard College Dictionary**. (1953). New York : Harcont, Brace & world.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิกลิตาราม

วารสารพุทธมัตถ์ ของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิกลิตาราม ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารพุทธมัตถ์

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้เขียนบทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนบทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้เขียนบทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้เขียนบทความในวารสารพุทธมัตถ์

1. บทความที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้เขียนบทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้เขียนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
4. ผู้เขียนบทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารพุทธมัตถ์ก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารพุทธมัตถ์แล้ว
5. ชื่อผู้เขียนที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน
4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารพุทธมัตถ์กำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารพุทธมัตต์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระมหามหวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.จรัญสนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-0864258

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@yahoo.com

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน (<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm>)